

شیخ رەزای تالەبانی

ژیانی، پەرۆردەیی، بیروباوەڕی و شیعری

دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی

زنجیره ی روشنبیری

*

خاوهنی ئیمتیا: شهوکهت شیخ یهزدین

سه‌نووسەر: به‌دران نه‌همه‌د هه‌یب

ناوونیشان: دهزگای چاپ و بلاوکردنهوهی ئاراس، گه‌ڕه‌کی پاپه‌ڕین، هه‌ولێر

ژماره‌ی ته‌له‌فۆن: ۲۲۳۲.۲۱

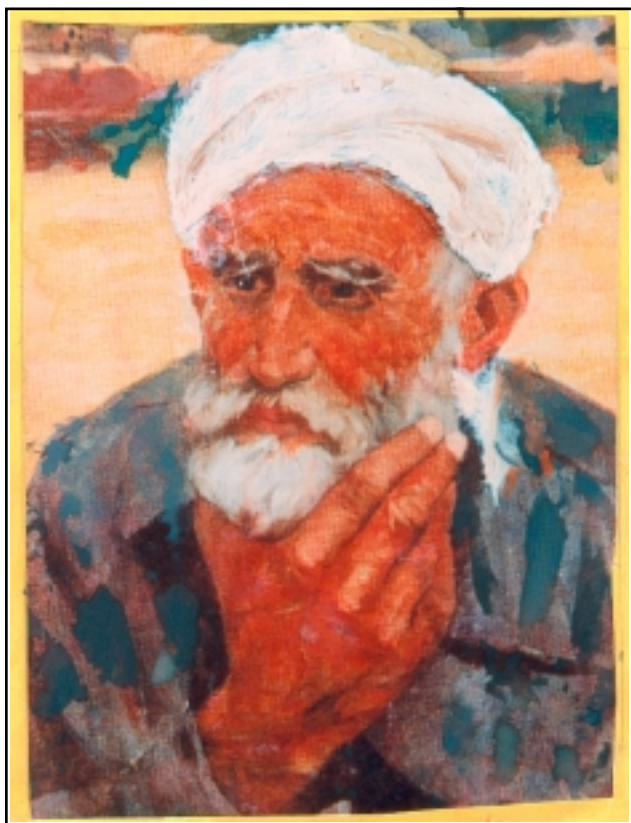
سندووقی پۆسته ژماره: ۱

د. موکەرهم تالهبانی

شیخ رهزای تالهبانی

ژیانی، پهروهردهی، بیروباوه‌پی و شیعی

ناوی کتیب: شیخ رهزای تالهبانی "ژیانی، پهروهردهی، بیروباوهری و شیعی"
 کوکړدنهوه و لیکدانهوهی: د. موکهرهه تالهبانی
 بلاوکراوهی ناراس- ژماره: ۷۳
 دهرهیتانی هونهری: بهدران ئهحمدهد حهیب
 بهرگ: شکار عفان نهقشبهندی
 نووسینی سهر بهرگ: خوښووس محمدهد زاده
 پیت لیدان: ئه میر داوود- دلاوهر صادق ئه مین- رههیل رهشید
 ههلهگری: ئهحمدهد تاقانه - شیرزاد فهقی ئیسماعیل
 سه رپهرشتی چاپ: ئاوره حمان مهحمود
 چاپی یه کهم - چاپخانهی وهزارهتی پهروهرده، ههولیر- ۲۰۰۱
 له کتیبخانهی بهرپوهه رایه تی گشتی پوښیری و هونهر له ههولیر ژماره (۳۰۴) ی سالی
 ۲۰۰۱ ی دراوه تی

وینه‌ی شیخ رزای تالهبانی
د. موکهرهم تالهبانی کیشاویه‌تی

شیعری کوردی

زوبدهی مه تاعی حیکمه ته ئەم شیعری کوردییە
هەرزانه، بێ موبالەغە، هەرفی بە گەوهەری
جامەیی حەیاتیی عاریەت کورته زینهار
ئالووده دامەنی مەکه بو پێچی میژەری

شیخ رەزا

پیشہ کی

لہ سال ۱۹۴۶ء، بڑیہ کم جار، لہ یانہی مہموران لہ کہ رکوک، ئیوارہ یک لہ گہل نووسەر و ئەدیبی کوردی ناسراو شیخ محەمەدی خاڵ یە کمان گرت. لہ کاتی گفتوگۆدا باسی شیخ رەزا کرا. شیخ محەمەد پیتی وتم؛ ئەرکی کۆکردنەوی شیعەرەکانی شیخ رەزا دہکەو پتہ ئەستووی تۆ. من ئەمەم لہخۆمدا رانەدەبینی، چونکہ وام دہزانی ئەوہی رینگای خەباتی سیاسی بگریت، نابیت خۆی بە ئەدەب و شیعەرەوہ خەریک بکات. ھەروا، ئەو شیعەر ھەلما لراوہکانی شیخ رەزا کہ بەسەر زوبانی خەلقەوہ بوون، لہ گہل بیروباوہری مندا نەدەگونجان و سیاسی دہبیت وەک وشکە سوۆفی بیت و سیاسی بوۆسیاسەت و ئەدیب بوۆ ئەدەب بیت و یەگرتنی سیاسەت و ئەدەب وەکوو دوو کالەک بەدەستیک ھەلگرتن وایە، لہبەرئەوہ گفتی ئەوہم نەدایین کہ ئەو ئەرکہ بخەمە ئەستووم و کہوتە ئەستووی ئەو.

شیخ محەمەد قۆلی پیاوانہی لی ھەلما لی و لہو بابەتہ تەقەلایەکی زۆری دا بەلام مەرگ ماوہی ئەوہی نەدا ئەو ھەموو گەنجینە یە شیخ رەزا لہ دەستی فەوتان پرگار بکات و بیخاتە بەردەستی رۆشنبیرانی کورد و لہ پاش کۆچی دواپی ئەو، کەس ئەو ئالایە ھەلنەگرد و ئەو ئەرکە نەخستە ئەستووی خۆی و منیش ئەوہی بە بیرما نەھاتبی ئەوہ بوو کہ رۆژتیک لہ رۆژان یەک دوو سال لہدوا سالانی ژبانم تەرخان بکەم بوۆ کۆکردنەوی شیعەرەکانی شیخ رەزا.

سالی ۱۹۹۲ شیعەریکی شیخ رەزام دہخویندەوہ کہ گلەیی لہ شیخ غەفووری مامی دہکات و دہلێت:

چورسا لہبەر م جوبیہ و فیسا لہسەر م فیس

نە فیسی لہسەر نام و نە جوبیہی لہبەر م کرد

ویستم وینە یەکی شیخ رەزا بە فیس و جوبیہوہ دروست بکەم و گەلیک پتوہ خەریک بووم. من شیخ رەزام نەبینیوہ، بەلام رابیە خانی کچی و شیخ عەبدو للای کوری و ھەندیک لہ کور و کچەزاکانیم دیبوو. لہ خەیاڵ و لہسەر شیوہی ئەواندا ئەو وینە یەم دروست کرد، بەلام لہ پاشا بیرم کردەوہ کہ کەس شیخ رەزای بە فیسەوہ نەبینیوہ و بە دہسکاریہک، فیسە کەیم بە میزەر داپۆشی، کہ بەرگی ئاسایی شیخ رەزا بوو.

لہ چەند ژمارە یەکی گوٹاری رەنگیندا ئەو وینە یە و ھەندئ لہ شیعەرە سیاسی و

کۆمەلایەتییه‌کانی شیخ رەزام بۆلاوکردەوه. ئەو داواوایە خۆی خۆشبوو شیخ محەممەدی خەڵم بێرکەوتەوه. بەیارمەتی بێرکەوتەوه و مامۆستایانی بەرێز لە دیوانە چاپ کراوەکانی شیخ رەزا و لە کتێبە دەسنووسەکانی هەواداران شیخ لەوانە، کتێبە دەسنووسەکانی بەهائەددین ئەفەندیی کەرکووک و شیخی ئالوسی کە لە مۆزەخانەی بەغدادایە و لە دەسنووسەکانی شیخانێ بێرکەوتەوه، بەهۆی مامۆستا جەمیلێ رۆژبەیانێ و مامۆستا محەممەدی مەلە کەریم و مامۆستا محەممەد عەلی قەرەداغییەوه گەلیک شیعری نایابی شیخ رەزا دۆزرایەوه. هەرکە زانرا من خەریکی کۆکردنەوهی ئەو شیعرانەم لە هەموو لایەکەوه بێرکەوتەوه بۆ رێز یارمەتیان دام و گەلیک شتی نایابیان بۆ ناردم و لەم کتێبە تۆمار کران.

لە راستیدا، ئەم بەرهەمە کە دەرخەمە بەرەدەستی خۆیندەواران، تەنها بەرهەمی من نییە، بەلکە بەرهەمی دەسەواوەکە هەموو ئەو بەرێزانە مافی ئەوێان هەیە بێرکەوتەوه هەمووانە. قەد لە مننەتی مامۆستا جەمیلێ رۆژبەیانێ دەرناچم کە لەمن پێتر تەقەلای دۆزینەوهی شیعەرە ون بووەکانی شیخ رەزا دەدا و سەرەتایا بە نووسینەکاندا دەهاتەوه و هەلەکانی بۆ راست دەکردمەوه. کاک محەممەدی مەلە عەبدولکەریم وەرگێڕانی شیعەرە فارسییەکانی بە کوردی خستە ئەستووی خۆی و زۆری پێوە ماندوو بوو و جیتی سوپاسمانە. لەوانە یارمەتییان دام، مامە شیخ عارف شیخ فاتحی تالەبانی، کە ئێنسکلۆپیدیای رۆوداووەکانی شاری کەرکووک و بە تایبەتی گەرەکی بەرتەکیەیه و زۆربەیی ئەو رۆوداووانە بۆ رۆون کردمەوه، سوپاسی بێ پایانم بۆ هەمووان.

ئەوهی شیخ محەممەدی خەڵ دەستی پێ کردبوو لە وزە مندا نەبوو. بەلام وەکو دەلێن "هەرکەسە رۆلەیی زەمانی خۆیەتی" لەبەر ئەوهی زۆر پێتوبست بوو ئەوه بێرکەوتەوه شیخ رەزا ئەو شیعرانە بۆچ و تۆوه و لە چ کاتێکدا و تۆویەتی ئێمە ئەم ئەرکەمان خستە ئەستووی خۆمان و ئەم کارەش کاریکی ئاسان نەبوو بەلام وەکو دەلێن: بە مەنزل گەشتن لە یەکەم هەنگاوێ دەس پێ ئەکات.

شیخ رەزا بە چوار زوبان شیعری و تۆوه، زۆربەیان بە کوردی و فارسی و تورکییە. خۆیندەوارانی ئێستا زوبانی کوردی و عەرەبی دەزانن و شارەزایییەکی ئەوتۆیان لە زوبانی فارسی و تورکییدا نییە، شیعەرە نایابەکانی شیخ رەزایش زۆربەیان بەم دوو زوبانەن، ئەمە دەبوو هۆی بێبەش بوونیان لەو شیعەرە نایابانە. بە وەرگێڕانی شیعەر لە زوبانی کەرکووک بۆ زوبانی کەرکووک، ئەو رۆنەقەیی کە شاعیر پێی داوه نامێنێت. بەلام بێرکەوتەوه شیخ رەزا تەنها

له هۆنینهوهی ئه‌و له‌فزه مروارییه‌دا نه‌بوو، شیخ ره‌زا پیاویکی بێرکراوه و له بارودۆخی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ شاره‌زا و ره‌خنه‌ی له‌ هه‌موو که‌موکورتیی ئه‌و بارودۆخه‌ ده‌گرت، له‌به‌رئه‌وه‌ ، هه‌ر هه‌یج نه‌بێت، ده‌بایه‌ ئه‌و بێروباوه‌رانه‌ی به‌خرینه‌ به‌رچاوی رۆشنه‌بیرانی کورد که‌ بزانه‌ن شیخ ره‌زا به‌ بێ ترس و په‌روا چ جو‌ره‌ ره‌خنه‌ی له‌ که‌موکورتی و چه‌هوت و چێڵیی بارودۆخی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی گرتووه‌. له‌به‌رئه‌وه‌ ئێمه‌؛ نه‌ رێگای دابه‌ش کردنی شیعهره‌کانی به‌ پیتی زوبان که‌ کرابوو سه‌ دیوان به‌ سه‌ی زوبان له‌ به‌رگێکدا و نه‌یش شیعهره‌کانی به‌ پیتی قافیه‌ و پیتی ته‌بجه‌دیانه‌ نه‌گرت، به‌لکو به‌ جو‌ریکی تر که‌ بۆ خوێنده‌واران، دۆزینه‌وه‌ی شیعهره‌کانی، ئاسانه‌تر بێت و رێک خران. بۆ نموونه‌: ئه‌و شیعهرانه‌ی که‌ له‌گه‌ڵ میرانی به‌به‌ و یان میرانی جاف یان ئه‌مین فه‌یزی، به‌ هه‌ر زوبانی‌ک بووبێت له‌ یه‌ک خانه‌دا تو‌مارکران.

شیخ ره‌زا زۆربه‌ی ژبانه‌ی له‌ که‌رکووک و به‌غدا برده‌سه‌ر، له‌ هاتوچۆی پایته‌ختی ده‌وله‌تی عوسمانی، ئه‌سته‌مو‌لدا پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ گه‌لیک له‌ پیاوانی سیاسی و ئه‌دیبی کورد و تورک و عه‌ره‌ب په‌یدا کردبوو، له‌و سه‌رده‌مه‌دا کوردستان له‌ نیوان دوو ده‌وله‌ت، ئێران و عوسمانی دابه‌ش کرابوو. خوێنده‌واران و رۆشنه‌بیرانی کورد له‌ هاتوچۆی سه‌رانه‌ری کوردستان سنووری سیاسییان بۆ نه‌بوو، و به‌ ناچاری پێوه‌ندیان له‌گه‌ڵ هه‌ردوو حکومه‌تدا په‌یدا ده‌کرد، له‌به‌رئه‌وه‌ ، وه‌کو شیخ ره‌زا سالانی ژبانه‌ی به‌سه‌ر ئه‌و وولاتانه‌دا دابه‌ش کردبوو، ئێمه‌یش، به‌پیتی ئه‌وه‌، دیوانه‌که‌یمان، وه‌کو ژبانه‌ی، به‌سه‌ر ئه‌و شار و ولاته‌نه‌ دابه‌ش کرد. بۆ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر هه‌مان زنجیره‌ی میترووبیدا برۆین، وه‌کو ده‌رئه‌که‌وێت، له‌ یه‌که‌م پله‌ی ژبانه‌ی له‌ که‌رکووک بوو و له‌و کاته‌دا کاتی عه‌شیره‌ت ئارایی بوو، به‌لام که‌ هاته‌ به‌غدا لێره‌دا پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ گه‌لیک له‌ بنه‌ماله‌ ناسراوه‌کان و رۆشنه‌بیران و کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌ت په‌یدا کرد و وه‌کو ئه‌ستیره‌یه‌کی گه‌ش له‌ ئاسمانی ئه‌ده‌بدا ده‌ده‌وشایه‌وه‌. سه‌ره‌رای ته‌مانه‌یش، شیخ ره‌زا ده‌ربایه‌ک نه‌بوو مه‌له‌وانیی تێدا نه‌کات و به‌ره‌مه‌می هونه‌ری ئه‌وه‌نده‌ زۆر و ئه‌وه‌نده‌ لقوێوی هه‌بوو، له‌و خانانه‌دا جێیان نه‌ده‌به‌وه‌وه‌، به‌ ناچاری، به‌پیتی مه‌وزووعی شیعهره‌کان، وه‌کو مه‌دح، هه‌جو و ستایش و گالته‌ و گه‌پ... هتد، به‌ش به‌ش کرانه‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی، به‌پیتی فه‌هره‌ست، به‌ ئاسانی بدۆزینه‌وه‌.

شیخ ره‌زا له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی کورده‌ و بنه‌ماله‌ی تاله‌بانی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ سه‌ر ئێلی زه‌نگنه‌ی کورد. هه‌ر له‌ سه‌رده‌می مه‌لا مه‌حمودی زه‌نگنه‌وه‌، دینی (په‌مه‌زان مامکه‌) به‌جێ دێلێت

و بۆ ئىرشادى ئايىنى لەسەر پىيازى قادرى دېتە ناوچەى سوورداش و لە پاشان بنەمالەى لە دىيى (تالەبان) و لە وېشەو دېتە شارى كەركووك. لەو بنەمالەدا ھەر تەنھا شېخ رەزا شاعىر نەبوو، بەلكو چەند شاعىرىكى ناسراويان تىدا ھەلكەوتوو، لەوانە شېخ عەبدولرەحمانى باوكى و شېخ قادرى براى كە نازناوى (فائز) ە و شېخ محەمەدى كورى كە نازناوى (خالصى) يە، بە زوبانى كوردى و توركى و فارسى و عەرەبى شىعرى نايابيان ھەيە .

شېخ رەزا؛ نەك تەنھا شىعرە فارسى و توركىيەكانى پىويستى بە شەرح كردن و لىكۆلینەو ھەن، بەلكو شىعرە كوردییەكانىشى ئەوئەندە قوول و پر مانان پىويستىيان بە شى كردنەو و لىكۆلینەو ھەيەكى زۆرە، ئەو ھەيش ئەركى نووسەر و ئەدیبەكانى كوردە .

شېخ رەزا بە شاعىرىكى ھەجو كەر ناسراو. لە شىعرەكانىدا ناوى گەلىك لە ئىلان و پىاو ە ناسراو ەكان ھاتوو. گەلىكيان ھەجوئىكى توند و تىژ كراون. ھەندى لەوانە شاعىر بوون و توانىويانە بەرەنگارى شېخ رەزا بن و ئەوانىش ھەجوئى ئەويان كوردوو، بە پىي دەسكەوتنمان لەگەل ھەجو ەكانى شېخ رەزا ھەجو ەكانى ئەوانىشمان بلاو كوردوو. لەمە و پىشیش، ئەو بەرپزانەى كە بەر پەلارى شېخ رەزا كەوتون، نەخۆيان و نەيش كەسو كاريان دلگىر نەبوون و ھەر لە سووچى ھونەربىيەو تەماشای ئەو شىعرانەيان كوردوو. دلنيام بە ھەرچوونى ئەم كىتەبەيش دلگىر نەبن و پىشەكیش داواى لىبورديان لى دەكەم. ھەر بۆ ئەم مەبەستەيش گەلىك راستىمان لە بابەت ئەو بەرپزانە بلاو كوردوو تەو. بۆ ئغوونە؛ لەگەل ھەجو ەكەى (كاكەيى)دا، بە پىي زاننىمان راستىيى بىروباو ەر و پىيازى ئايىنى و كۆمەلایەتییى كاكەيى كە بەشكى لە پىيازى تايەفەى (ئەھلى حەق) بلاو كوردوو تاك و بزائىت ئەو ھەموو بالۆرەيەى كە شېخ رەزا بۆيانى رىك خستوو، تەنھا بە ھۆى دووبەرەكییى نىوان عەشیرەتى تالەبانى و عەشیرەتى كاكەيى بوو ە ھىچى تر. ئەگەر ئەو بەرپزانەى كە شېخ رەزا ھەجو كوردوون تەماشای ئەو ھەجو ەنى كە بۆ شېخ غەفوورى مامى و شېخ عەلىيى كاكى و شېخ محەمەد عەلىيى برازای كوردوو، ھىچ دلگىر نابن. لەناوى ئەوانەى كە بەتوندى ھەجو كراون دوو باپىرى خۆمى تىدان؛ شېخ محەمەد عەلى باپىرم لە بابەو ە و مەلا مارفى مەلا عەبدوللای خدرى زەنگنەى باپىرم لە داىكەو ە.

لەگەل ئەم ھەموو تەقەلا و یارمەتییى مامۆستا و برايانى بەرپىز بۆ ئەو ەى ئەو كىتەبە كەمو كورتییى لەوانى پىشوو كەمتر بىت، ھىچ گومانى تىدا نىبە كە ھىشتا كەمو كورتى

زۆره و نهك تهنهها داواي لي بوردن، بهلكو تكا له خويندهواراني بهريز و به تايبهتي
نووسهر و ئهدييان ئهكهه ههلهكانمان بو راست بكهنهوه بوئهوهي ئهگهر شتيك له عومر ما
و توانيمان دووباره كتيبهكه چاپ بكهينهوه، راستي بكهينهوه.
ئيتريزي بي پايانم بوئهو ههموو بهريزانهي كه لهه كتيبهدا ناويان بهچاكه و به خهراپه
هاتووه و داواي ليبورديان لي ئهكهه.

د. موكهردم تالهباني

بهغدا ١٩٩٨

شیخ رهزا کیله؟

بنه ماله‌ی تاله‌بانی:

بنه ماله‌ی تاله‌بانی خو‌بان به تیره‌یه‌کی ئیلی زهنگه‌ی کورد ده‌زانن، ههر چه‌نده می‌ژووناسی کوردی به ناووبانگ مه‌حه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی بنچینه‌یان ده‌باته‌وه سهر دانیش‌تووانی ههریمی سوورداش، که ده‌که‌و‌یتته باکووری پوژئاوای شاری سوله‌یانی، و دیاره ئه‌م باوه‌ره‌ی له‌وه‌وه هات‌ب‌ن که مه‌لا مه‌حمودی باپیره گه‌وره‌ی تاله‌بانییه‌کان یه‌کی‌ک بووه له‌پیشه‌واکانی ر‌ی‌بازی قادری له‌ ناوچه‌ی سوورداش و ئه‌م به‌ه‌ره‌یه‌ی له‌سهر ده‌ستی شیخ ئه‌حه‌مه‌دی لاهووری دا که به‌یه‌کی‌ک له‌ نه‌وه‌کانی شیخ عه‌بدولقادی گه‌یلانی ناسراوه، وه‌رگرتووه و زۆریه‌ی ژبانی خودا‌په‌رستی له‌و ناوچه‌یه‌دا ر‌ابواردووه.

مه‌لا مه‌حمود به‌"زهنگه" ناسراوه. هه‌ندیک هه‌ن ده‌ل‌ین؛ ئه‌م ناوبانگه‌ی له‌وه‌وه وه‌رگرتووه که زۆریه‌ی ژبانی مه‌لایه‌تی له‌ ژیر سیبهری میر سمایی زهنگه‌نه‌دا ر‌ابواردووه، وه‌کو شیخ ئه‌حه‌مه‌دی کوری ناووبانگی "تاله‌بان"ی له‌ د‌یی تاله‌بان‌ه‌وه وه‌رگرتووه. به‌لام تاله‌بانییه‌کان بنچینه‌ی ره‌سه‌نی خو‌بان ده‌به‌نه‌وه سهر یوسف ئاغای کوری پو‌سته‌م ئاغای زهنگه و مه‌لا مه‌حمود ناوبانگی مه‌لایی به‌سهر ئاغایی‌دا زال بووه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا ناوی عه‌شیره‌ته‌که‌ی ون نه‌کردووه.

یوسف ئاغا یه‌کی‌ک بووه له‌ پیاوه ده‌م‌پراسته‌کانی ده‌وری میر سمایی زهنگه. ههر چه‌نده هه‌ندیک ده‌ل‌ین یوسف ئاغا زاوای میر سمایل بووه، باوه‌ریکی تریش هه‌یه که مه‌لا مه‌حمود زاوای میر سمایل بو‌و‌یت. له‌و سه‌رده‌مه‌دا زۆر که‌م کچیان به‌ بی‌گانه‌ ده‌دا. له‌و کاته‌دا، میر سمایل په‌نجه‌ی له‌گه‌ل میرانی (به‌به) لی‌ ده‌دا، ر‌یتی تی‌ ناچ‌یت کچی خو‌ی بداته‌ پیاویکی بی‌گانه‌ی ئیل. له‌ لایه‌کی تریشه‌وه باسیکی وا هه‌یه که میر سمایل کچه‌که‌ی ش‌یت بووه، له‌و سه‌رده‌مه‌دا، به‌ پ‌یی پروای خه‌لق، ش‌یتی ته‌نها له‌لایه‌ن ش‌یخانی خوا په‌رسته‌وه تیمار ده‌کرا و میر سمایل ئه‌و گه‌ته‌ی داوه‌ته مه‌لا مه‌حمود، ئه‌گه‌ر کچه‌که‌ی چاک بکاته‌وه، لی‌ی ماره‌ بکات. ئه‌مه‌ش زۆر ر‌یتی تی‌ ناچ‌یت. چونکه‌ میر‌ی‌کی به‌ده‌سته‌لاتی وا، ده‌یتوانی به‌بی ئه‌م گه‌ته‌یش روو له‌ مه‌لا مه‌حمود بن‌یت و ئه‌م‌یش په‌ل‌پی وای لی‌ نه‌گر‌یت. ئه‌وه‌ی زانراوه مه‌لا مه‌حمود له‌ سالی ۱۱۳۰ کۆچی له‌ ناوچه‌ی زهنگه‌ هاتووه‌ته‌ دنیاوه زۆریه‌ی ته‌مه‌نی له‌ و ناوچه‌یه‌دا، له‌ د‌یی "په‌مه‌زان مامکه" که به‌ "ته‌کیه" یش ناو ده‌بر‌یت، بر‌دووه‌ته‌ سهر و ههر له‌ویوه هاتوچۆی ناوچه‌ی سوورداش و شاری

که رکوکوی کردووه.

میرنشینی میرسمایلی زهنگه نه، ده که وته پایینی رۆژئاوای چپای قه رداغ و تا سنووری "داویدی کوردوستان" و ده گه یشته "ئاوه سپی" و له باشووریشه وه تا نزیکه شاری کفری، دهسته لاتی به سهر ئه وه هه ریمه دا گرتوو و بوووه کۆسپیک له بهردهم میرنشینی "به به" دا چونکه، له وه هه ریمه هه رده یه دا ملی نه به میرانی به به و نه به دهوله تی عوسمانی نه ده دا. له پاش مردنی میرسمایل به هانی دهوله تی عوسمانلی، میرانی به به هیرشیان برده سهر ئه م میرنشینه و خانه دانی میرسمایلیان سه رنجوم کرد و ولاتی زهنگه شیان خسته سهر میرنشینی خۆیان. مه لا مه حموود له کاتی مردنیدا، داوا ده کات تهرمه که ی له گۆرستانی که رکوک بنیژن و شیخ ئه حمه دی کوری دئی ره مه زان مامکه به جی دیلێت و دپته دئی "تاله بان" ی نزیکه گۆرستانی باوکی و له پاش ماوه یه ک بناغه ی ته که یه تاله بانی که له جیگای ژیر زه ویه که ی ته که یه دا بوو، داده مه زینیت و له سهر رپیازی قادری دهس به ئیرشاد ده کات. دپی تاله بان تا کو ئیستایش به دهستی شیخانی تاله بانی و به تاییه تی به ره ی شیخ ره زاویه و ههر له شیخ ئه حمه ده وه، ئه م بنه ماله ناوبانگی تاله بانیان وهرگرتوو و به وه ناسراون.

وا دیاره دئی (تاله بان) ئه م ناوه ی له دوو وشه وه وهرگرتوو "تاله" که له دره ختی "تالک" وه که ئه م ناوچه یه ی داپۆشیوه و "بان" که دپیه که له سهر پیلێکی بانه بهرز دروست کراوه و بووه ته "تاله-بان" که له کورده واریدا زۆر ناوی وا ههن.

شیخ ئه حمه دی تاله بان (۱۱۹۴ - ۱۲۵۷هـ) یانزه کور و چوار کچی هه بووه. هه موو فامیلیای تاله بانی له نه وه ی ئه مانه ن. ئه م کورانه: شیخ عه بدولرهمان شیخ عه بدولکه ریم، شیخ عه بدولفه تاح، شیخ محیدین، شیخ مه حمه د سالح، شیخ عارف، شیخ عه زیز، شیخ حوسین، شیخ عه بدولقادر و یانزه مینیان به مندالی مردوو، ئه مانه، جگه له شیخ عه بدولقادر، هه موویان له گۆرستانی ته که یه تاله بانی نیژراون و زیاره تگاهی دهرۆشانان. شیخ عه بدولقادر؛ ههر به هه رزه کاری به ره و باشوور سه ری خۆی هه لده گرت و له ناوچه ی ئه لئه نبار (الانبار) ده گیرسپته وه و به ناوی فامیلیای (ئه سه د به گ) بنه ماله یه کی داناوه، ئیستایش خۆیان به بنه ماله ی شیخ عه بدولقادی تاله بانی ده زانن.

له پاش کۆچی دواپی شیخ ئه حمه د، شیخ عه بدولرهمانی کور هه وه ی، له جیگای

باوکی بوو ته پۆست نشینی رێبازی تالهبانی قادری له کهرکووک. شیخ عەبدولرەحمانی تالەبانی (١٢١٢-١٢٧٥هـ) پیاویکی خواپەرست و سۆفی رەوشت و دانایەکی ئایینی ئیسلام بوو. لە دەوری هەرزەکاریدا، لەسەر فەرمانی باوکی لەلای مەلا داناکانی کوردوستان خۆندووێتی، لەپاشان لەلای دانای ناسراوی کورد مەلا عەبدولرەحمانی رۆژبەیانێ کۆتایی پێ هێناوه.

رۆژێکیان شیخ ماری کۆسە دێتە لای شیخ ئەحمەدی تالەبانی. شیخ ماری کۆری نەبوو. دەپرسیت، "شیخ ئەحمەد چەند کۆرت هەیە؟" لەوەلامدا: "قوریان یانزە"، "یا شیخ زەکاتیان دەکەوێتە سەر". "قوریان عەبدولرەحمانی لێ دەرچیت هەموو لە خزمەتان". "ناوەڵلە من عەبدولرەحمانم دەوێت... هەموو بەهرە خۆمی دەدەم و بە شیخی بۆتی دەنێرمەوه". لەسەر ئەم گفتوگۆیە شیخ عەبدولرەحمان بە کۆری مەعنەوی خۆی داناوه و بەهاوشانی لەگەڵ کاک ئەحمەدی شیخ بەهرە شیخییەتی لە شیخ ماری کۆسە وەردهگریت و هەر لە ژبانی خۆیدا نیوەی سامانی خۆی دەبەخشیتە شیخ عەبدولرەحمان و بەو سامانە دووبارە لە ساڵی ١٢٦٠ی کۆچیدا تەکیە تالەبانی دروست دەکاتەوه.

شیخ عەبدولرەحمان چوار کۆری هەبوو: شیخ عەلی و شیخ قادر و شیخ رەزا و شیخ عەبدولواحید. شیخ عەبدولرەحمان شاعیریکی بەرز، بە زوبانی تورکی و فارسی لە مەیدانی عەشقی خوا پەرستیدا شیعریکی زۆری هەیە.

بە تورکی لەسەر رێبازی قادری دەلیت:

شاه اقلیم ولایتدر گروه قادری
راه عشقده زولکرامتدر گروه قادری
جمله ارباب طریقت بلبل شوریدهدر
آنلره باغ مضافتدر گروه قادری

واتا:

شای ئیقلیمی وەلبیەتە دەستە ی رێبازی قادری
لەرێتی عەشقددا خاوەن کەراماتە دەستە ی قادری
سەر لەبەری خاوەن رێبازی دەرویشی بولبلی هەرا هەلگیرسێنەرن
باخی مێوانداریی ئەوانە دەستە ی قادری.

مێژووناسی کورد ئەمێن زەکی بەگ لەسەر شیخ عەبدولرەحمانی تالەبانی دەلیت: چەند

کتیبتیکی ههیه، ئەمانەیی لە چاپ دراو: (دیوانی شیخ عەبدولڕەحمانی تالەبانی) و
(شەرحی مثنوی مەولانا جەلالەدین رومی) و (بەهجة الاسرار) بە تورکییە و گەلیک لە
شیعەرەکانی (فضولی بیاتی بغدادی) ش پێنج خشتە کردووە.

لە غەزەلیکی فارسیدا دەلیت:

ای که در هر ذرهء تابان بود سیمای تو
در دل هر قطرهء پنهان بود دریای تو
لمعهء از برق حسنت بر رخ لیلی نیافت
برق بر مجنون زد و مجنون شد از سودای تو

واتا:

ئەو کەسێ کە سیمای تۆ لە هەر تۆزقالتیکدا تیشک ئەداتەو و
لەنا و دلی هەر دلتۆپیکدا دەریای تۆ شارراوەتەو و
تیشکیکی لە تیشکی جوانیی تۆ بەرووی لەیلاوە نەدی
تیشکی دا لە مەجنوون و لە عەشقی تۆدا شیت بوو

لە دەمەتەقتییه کدا لە نیتوان عەقل و عەشقدان لە شیعەریکی فارسیدا دەلیت:

عقل میگوید به من همه مم که ترک یارکن
عشق میگوید که هی هی ترک این گفتار کن
عقل میگوید برو باسجده و سجاده باش
عشق میگوید برو تسبیحرا زنا رکن
عقل میگوید بپوش آخر لباس عاقلان
عشق میگوید که ترک جبه و دستار کن
من نمیدانم کدام این نکته را باور کنم
ای خدایا بر دلم تو کشف این اسرار کن

واتا:

ئەقل هەر جار پێم دەلیت دەست لە یار هەلگره
عەشقیش دەلیت: هەیی هەیی؟ واز لەم قسەیه بێنە
ئەقل ئەلیت: برۆ لە گەڵ بەرماڵ و سوچدە بردن بە

عه شقیش ئەلێ: بڕۆ تەسبیحت بکەرە زونناری گاوران
 ئەقل ئەلێت: کۆرە بەرگی ئاقلان لەبەرکە
 عه شقیش ئەلێ: واز لە جویبە و مێزەر بێنە
 من نازانم باوەڕ بە کام لەم قسانە بکەم
 خوایه! پزای ئەم نەتینیانە توو بۆ دڵم دەرخە.

لە پێنج خستە ی غەزەلیکی مەغرێدا دەلێت:

زשور بادەء عشقت چنان سرمست و حیرانم
 شعوری نیست تا دانم که کافر یا مسلمانم
 ولی از جلوهء حسن تو جانا این قدر دانم
 "گه، از روی تو مجموعم گه، از زلفت پریشانم
 وزین در ظلمت کفرم وزان در نور ایمانم

واتا:

لە شۆری بادە ی عەشقدە وا سەرمەست و حەیرانم
 هەستیک نییە تا بزەنم کافر یان موسولمانم
 لەجیلە ی جوانیی تۆدا، ئە ی گیانە ئەوەندە ئەزانم
 کە رووی تۆ دەبینم خۆم کۆدەکەمەو و دیمەو سەرخۆ
 کە زولفت دەبینم وەکوو ئەو پەڕیشان و پەرشوێلاو ئەبم

لە پێنج خستە یەکی تورکیدە، شیخ ئەم پرسیارانە دەکات:

عجبا دهره سالان شور قیامت بومیدر؟
 عالمه شعله ویرن عارض و قامت بومیدر؟
 مست ایدوب جاذب ارباب کرامت بومیدر؟
 عجبا گوکلمی صید ایلین آفت بومیدر؟
 بنی مجروح و پریشان ایدن آفت بومیدر؟

واتا:

ئایا ئەو ی هەرای قیامەتی خستوو دەتە دۆنیاوە ئەمە یە؟
 ئەو بە دەن و قامەتە ی کە بلیسە ی داو دەتە کەون ئەمە یە؟
 ئەو ی خاوەن کەراماتی مەست و پراکێشاو ئەمە یە؟

ئایا ئەو پەتایەیی که دڵمی خستوووە ته داوهوه ئەمەیه ؟
ئەو پەتایەیی منی بریندار و پەڕیشان کردوو ئەمەیه ؟

لەبابەت تەصەووف و خواپەرستییهوه لەم شیعەرە تورکییه‌دا دەلێت:
ظن ایدر جاھل اولانلر بزلری دیوانەیز
بز جمالی یاری گورمش بر طاقم مستانەیز
اھل ظاھلر نہ بیلسون اھل باطن حالنی
عشق میدانندە جان ویرمش عجب مردانەیز

طالب اسرار حقز کیمسە بیلمز بز نہیز
شوق محیرندە بویومش لانظیر در دا نہیز
بزلری طعن ایتمە ای واعظ بو قیل و قال ایلە
فہم قیل احوالز ظن ایتمە بز افسانەیز

واتا:

ئەو کەسانەیی نہزانن وا دەزانن ئێمە دیوانەین
ئێمە جوانیی یارمان دیتووہ دەستەبەج مەستانەین
ناشکەرازان چۆن بزائیت حالی نہینیزان چییە
لە مەیدانی عەشقددا گیانیان داوہ چۆن مەردانەین
داواکەری نہینیی خوداین کەس نازائیت ئێمە چین
لە حەیرانی شەوقیدا گەورە بوو دانە دوریکی بێ ھاوتاین
تیرمان تێ مەگرە ئەی واعیز بەم قیل و قالەوہ
لە حالمان بگە وا مەزانە ئەفسانەین.

لەم بنەمالەدا، شیخ قادری کوری شیخ عەبدولرەحمانیش (١٢٥٠-١٣١٥)ی کۆچی
شاعیریکی بەرز و لە زوبانی عەرەبی و تورکی و فارسیدا شارەزا بوو و پیاویکی دیندار
و قانێع، لە شیعیریکی تورکیدا ھەستی خۆی دەر دەخات و دەلێت:

نەکسب مال ایچون سعی و نہ جاھە رغبتەم وارد
قناعت چوق یشاسون، سایەسندن راحتەم وارد

یوق ایسه گنج و مال، حکمران ملک عرفانم
 سواد اعظم فقرایله گنج وحدتم واردر
 شکسته کاسه می خوان شهه ویرم که کاسمه
 طعام امن و آسایش گبی بر نعمتم واردر

واتا:

نه بۆ کۆکردنی سامان عه و دالم و نه بۆ جاه ناره زووم هه یه
 ههر بژی قه ناعهت له سایه ییدا حه سانه و دم هه یه
 ههر چه نیک گه نجینه و سامانم نییه، حوکمرانی مۆلکی خواناسیم
 له گه ل جه ماوهری هه ژاراندا گه نجینه ی یه کیتیم هه یه
 که یله شکاو ده کم به خوانی شا ناده م که له کاسه مدا
 نیعمه تی خۆراکی وه کو ئاسووده بی و ئاسایشم هه یه.

شیخ رهزا سۆ کور و سۆ کچی هه بوو. کوره کانی: مه حه مه د و مه حه مه دئه مین و
 عه بدوللا و کچه کانیشی راضیه و مهرضیه و رابیه. شیخ مه حه مه د له دهووری داگیردنی
 کوردستان له لایهن ئینگلیزه کانه وه، دهکرتیه قائمقامی قهزای رانیه و له پاشا قائمقامی
 کفری. مه حه مه دئه مین به ههرزه کاری مرد و شیخ عه بدوللا، له پاش کۆچی باوکی، شیخ
 عه لیبی مامی کچی خۆی ده دات و دهیکاته مته وه للی تهکیه ی تاله بانی له به غدا.
 راضیه؛ خیزانی شیخ حه بیبی شیخ عه لی تاله بانی بوو، مهرضیه خیزانی شیخ غالیبی
 شیخ حه میدی تاله بانی و رابیه عیش خیزانی شاعیری تورکی ناسراو مه حه مه د راسیخ
 کوری قادر ئه فه ندیی کوری ئه حمه د ئه فه ندیی یالا و بوو.

شیخ مه حه مه دی کوری شیخ رهزا، مرۆقیکی رۆشنبیر و شاعیر بوو. که قائمقامی رانیه
 ده بیته، شیخ مه حموودی حوکمداری کوردستان فه رمان ده دا و سوپا ده نیتریت رانیه داگیر
 ده کهن و مالی شیخ مه حمه د تالان ده کهن. شیخ مه حمه د له گله ییدا ئه م شیعره ئه نیتریت بۆ
 شیخ مه حموود.

له پاش داوین و دهست ماچ کردن و عه رضی دوعا خوانی
 وه رین دهست پۆ ده کا به چکه ی گه مالی پیری گه یلانی
 ده لئی بۆچی منت ده رکرد؟ ئه گهر پاست نه که م به خوا
 هه موو چه ئتوو که که ت ده خوا به رازی قوطبی ره بانی

یه‌کانه و په‌لخ و مالوسی قه‌وی قولیان گه‌لی زۆره
 به‌ری ملیان له‌کوێ ده‌گرێ پشیلە‌ی کانی ئاسکانی؟
 له‌ پۆژی وایاوی چاتره‌ بۆتۆ له‌ پینج‌ سه‌ده‌ که‌س
 هه‌زاری لی‌هره‌یی نا‌کا ده‌ پاره‌ و پوول و تارانێ
 هه‌موویان دوژمن، نه‌ک دۆستی تۆن ئه‌و گه‌یه‌ خۆرانه
 که‌ ئیمروێ تۆ وه‌لی نی‌عمه‌ت و ئاغای هه‌موویانی
 هه‌موو شێر و پلنگن وه‌قتی نان خورادن له‌ ئه‌ترافت
 سمی‌ل بابرو کفن در‌ که‌له‌ خه‌، په‌رچه‌م مه‌ریوانی
 دوعات با بۆ بکه‌ن ئه‌ما به‌ ته‌دبیریان نه‌که‌ی زینه‌هار
 مه‌لا و ده‌رویش و صوفی و شێخه‌کانی لوقمه‌ باطمانی
 ئه‌مانه‌ گشت قسه‌ن، با بی‌مه‌ سه‌ر مه‌طله‌ب وه‌کو عورفی
 له‌سه‌ر ئه‌م مه‌طله‌عه‌ لاده‌م بچم بۆ مه‌طله‌عی ثانی
 له‌پاش تالان و عه‌زل و لانه‌وازی و خانه‌ وێرانی
 هه‌واله‌ی خۆت ده‌که‌م قوریان، چلۆن بی‌م بۆ سوله‌یانی؟!
 لی‌ره‌دا دیته‌ سه‌ر مه‌طله‌عی فارسی و ده‌لیت:

الا ای خسته‌یی پیکان مژگان‌ت دل‌ اخوان
 الا ای گسته‌یی همراز دوریت پیر‌کنه‌انی
 تو‌با یاران همان‌ کردی که‌ باید کرد بادشمن
 تو‌با دشمن‌ چونان‌ کردی که‌ اورا رنجه‌ نتوانی
 به‌ر سوه‌ بود دلخواهی‌ تور‌اچشمش برون‌ کردی
 زهر‌ کو‌ دشمنی‌ یابی‌ ورا بر‌ چشم‌ بنشانی
 اگر‌ بر‌ جست‌وجوی‌ تست‌ اینها‌ وای‌ بر‌ دلها
 وگه‌ری‌ آره‌زوی‌ تست‌ این‌ نبود‌ حکم‌رانی

دووباره‌ ده‌گه‌ریته‌وه‌ سه‌ر کوردی و ده‌لیت:

له‌به‌ر چاوت وه‌کو یه‌ک وایه‌ بی‌ فه‌رقن له‌ خزمه‌تتا

شههين و حاجى له قلهق، شير و پتيو، مورشيد و جاني
له كوټ دوزينه وه ئهم كوټر و قوړانه ي له خوا ياخي؟*
چلونټ كهوته خاطر مشكه كوټر و ورچى كوټستانى؟
كهړ و گا خه رجى بار و جووته، هيستر مالى كاروانه
ئهمانه نابنه كوټخا و په ئيس و ميرى ديوانى
به يار كي لان و گاي له پ، پير و كچ خواستن، ژن و ته دبير
سه گ و جو، ئه سپ و ئيسقان، بوټ و سهردار، جرج و ناوكانى
عه با و كهړ، فيس و پتيو، ورچ و شه پقه، ميژر و مهيمون
حه يا و كوټر، شهرم و دو م، قه حيه و وه فا، ناموس و سوزانى؟

له پي دووباره لادهم با بچم بو مـــــــطله عى ثالث
بلي م هه ي پاسه وانى ميللهت و پيگه ي موسلمانى
وجودت فخره بو من، چونكه لاي من فخرى كوردانى
نه وه ي كاك ئه حمه دي، نوظفه ي حوسيتنى، شيرى يه زدانى
جه نابى تو له حق من، زور له خو م موشفيقتري ئه ما
له به ختي نه حسي من فكرت خراپه، زور به نسيانى
هه تيو چيت وت؟ زوبانت وهرگه پي خه لطيكى گه ورت كرد
له لاي خو ت شاعيرى هيشتا قسه ي پياوانه نازانى؟
فه له ك مل شو پ ئه كا ئه مړو له بهر پي ئه سپي شپخ مه حمود
مه له ك مه جبور ئه كا ئه مړو ئيطاعه ي ئه مر و فه رمانى
خراپه ي چاكه يه، زامى شيفايه، حيدده تي حيلمه
جنيوى فخره، تالانى عه طايه، عه فوه عينوانى
كه ره م كار و وه فادار و وه لى خو لق و عه لى كردار

* كوټر؛ مهبه ستى له بابكر تاغاي پشده ره كه چاوټكى كوټر بووه و (قوړ) يش مهبه ستى هه باس تاغاي پشده ره
كه قوړ بووه.

طه بیهت چاک و طینهت پاک و دلّ بئی پاک و نوورانی
 ئەگەر چی موفلیست کردم لەناو خەلقا حەیات بردم
 خوا تۆ خوش بکا، با مالّ و پرووحم بئی بە قوربانی
 ئەمەندە باری طه عنەى کەوت بەمەلدا (خالیصی) ئەمەرو
 دەهات بۆ خزمەتت قوربان، فەقەط زامدارە سەرشارانی

زنجیره‌ی بنه‌ماله‌ی تاله‌بانی له هه‌لبه‌ستیکى شیخ ره‌زادا:

شیخ ره‌زا، له شیعریکی کوردیدا باسی زنجیره‌ی باوایپیری خۆی ده‌کات و ده‌لێت:

خوداوه‌ند حەز بکا وه‌قتی به‌نده‌یه‌کی خۆی بکا خوشنوود
 له‌پێگه‌ی دووره‌وه‌ بۆی دێ به‌ پیتی خۆی قاصیدی مه‌قصور
 له‌ هیندوستانه‌وه‌ شه‌ش مانگه‌ ری تا خاکی کوردوستان
 خوا شیخ ئەحمەدی هیندی ره‌وان کرد بۆ مه‌لا مه‌حموود
 مه‌لا مه‌حموودی زه‌نگنه‌ یه‌عنی قوطبی دائیره‌ی ئیرشاد
 له‌ ده‌وری مه‌رقه‌دی هه‌ر ده‌نگی یاھو دیت و یا مه‌عبود
 له‌ پاش ئەو ئەرشدی ئەولادی شیخ ئەحمەد له‌ جیتی دانیش
 به‌ عه‌ینی وه‌ک سوله‌یمان جێ نشینی هه‌زره‌تی داوود
 به‌لێ بابی وه‌ها ئەلبه‌ت ده‌بی فرزه‌ندی وا بێنی
 ئیلاهی سه‌د هه‌زار ره‌حمه‌ت له‌ قه‌بری والید و مولود
 به‌ ره‌حمه‌ت چوون ئەوان بابینه‌ سه‌ر باسی ئەوره‌حمان
 فیدات بم ئەو نه‌تیجه‌ی دووده‌مانی ئەحمەد و مه‌حموود
 نه‌تیجه‌م مه‌قصه‌ده‌ تالی و موقه‌دده‌م شه‌رتی ته‌حصیله
 ئەوانه‌ی بۆیه‌ ئیجاد کرد خودا تا ئەم بێی مه‌وجود
 ئەمیه‌ستاش (شیخ عه‌لی) نه‌جلی که‌بیری صاحب ئیرشاد
 ئەمیه‌ش وه‌ک باوک و باپیری له‌زومه‌ری ئەولیا مه‌عدوود
 (ره‌زا) یش له‌و نه‌سه‌له‌یه‌ بیه‌خسه‌ یاره‌ب چونکه‌ قه‌د نابێ

گولۍ بۍ خار و به‌حری بۍ بوخار و ناگری بۍ دوود
 شیخ رەزا له شیخ‌عریکی فارسیدا که باسی شیخ عەبدولرەحمانی باوکی ده‌کات،
 بنچینه‌ی تالەبانی ده‌باته سەر تیره‌ی کاکه‌سووری (گولی)، ئەو تیره‌یه‌ی که خۆیان به
 ساداتی به‌رنجە ده‌زانن، به‌لام بۆ ئەمه هیچ به‌لگه‌یه‌کی نییه.
 بۆ ئەمه ده‌لێت:

مشهور جهان بغوث ثانی عبدالرحمن طالبانی
 محمودش جد و احمدش باب، هرسی ولیند قطب اقطاب
 محمود مریدی پیری لاهور هەرچه‌ند به‌زنگنه است مشهور
 در اصل ونسب (گلی) است سووی از گلبن باغ کاکه‌سووری
 واتا:

عەبدولرەحمانی تالەبانی، به‌ناویانگ به‌غەوسی دووهم
 مه‌حمود باپیری و ئەحمەد باوکیه‌تی
 هەرسی وەلی و قوتبی ئەقتابن
 مه‌حمود مریدی پیری لاهور، هەر چەند به‌زەنگنه به‌ناویانگه
 له‌بن و بنچینه‌دا (گولی) و (سووری)یه، له‌چه‌پکه‌ گولی تاخی (کاکه‌سووری)یه.
 ده‌لێن، ده‌رویشان له‌ شیخ‌عەلی داوا ده‌کەن که به‌ قوولۍ له‌ بنچینه‌ی شیخانی
 تالەبانی بکۆلێته‌وه به‌لکو ده‌چنه سەر نه‌وه‌ی ئیمام حوسێن.
 ده‌لێت: له‌به‌رچی؟ ئەگەر بۆ ئەم دونیا بیت، له‌ سایه‌ی خوداوه له‌ دونیا
 له‌ هیچمان که‌م نییه‌ و ئەگەریش بۆ ئەو دونیا بیت، ئەوه له‌ زانینی خودادایه.
 که‌واتا: شیخ رەزا کوری شیخ عەبدولرەحمانی کوری شیخ ئەحمەدی تالەبانه که‌ کوری
 مه‌لا مه‌حمودی زەنگنه‌یه.

شیوه‌ی ژبانی شیخ رەزا

ته‌کیه‌ی تالەبانی له‌ که‌رکووک

له‌ پێش دروست کردنی ته‌کیه‌ی تالەبانی له‌ که‌رکووک؛ له‌سەر داوا‌ی خۆی، ته‌رمه‌که‌ی
 مه‌لا مه‌حمودی زەنگنه، که‌ باپیره‌ گه‌وره‌ی شیخانی تالەبانییه، له‌جیگای مه‌رقه‌دی

نئیستای به خاک سپیراوه. شیخ نه‌حمه‌دی کوری، بو نوپژ کردن، ژووریک و هه‌یوانیک دروست ده‌کات. ئەم ته‌کیه‌ی نئیستای که‌رکووک، له‌پاش کوچی شیخ نه‌حمه‌دی تاله‌بان، شیخ عه‌بدول‌ره‌حمانی کوری که بووه به پۆست نشین له سالی ۱۲۶۰ی کۆچیدا دروستی کردووه. ئەوه‌ی شایانی سه‌رنجه، بو‌گه‌یاندنی ئاو بو ته‌کیه، به‌هیزی بازووی ده‌رویشان، یه‌کیک له زنجیره‌کانی چپای زاگرووس، به نووکه قولنگ شه‌ق ده‌که‌ن و له پوو‌باری (خاسه) وه ئاو ده‌گه‌ییننه هه‌وشی ته‌کیه.

یه‌کیک له شاعیران، میژووی دروست کردنی ته‌کیه‌ی له‌م شیعره فارسییه‌دا داناوه و ده‌لێت:

تعالی الله چه مسجد قصر گلزار جنان است این
 سروشانرا مطاف کعبهء کروی‌بان است این
 جناب مرشد کل، قطب دوران کرده است انشا
 مفیض خلق عالم مرجع اهل جهانست این
 کمال آینش ز آن رخصت گرفت گفت تاریخش
 مصلی معبد قطب و مطاف قدسیانست این (۱۲۶۰)

سالی ۱۲۸۵ دووباره ده‌ستیکی تربشیان به ته‌کیه‌دا هیناوه‌ته‌وه. ئەم ته‌عمیره له سه‌رده‌می شیخ عه‌لیی کوری شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان ده‌بیت که شیخ ره‌زا به شیعریکی تورکی ده‌لێت:

خیالی ترک ایدوب آلکدم بو تاریخی حقیقتدن
 به‌شته سلسبیله کوثره طوبایه بنزرسک
 واتا: وازم له خه‌یال هینا و ئەم تاریخه‌م له راستی وه‌رگرت
 (له به‌هشت، سلسبیل، که‌وثره و طوبا ده‌که‌ویت)

به‌پیتی ئەمه ده‌کاته ۱۲۸۵هـ

یارمه‌تیی ده‌رویشان و دانیش‌توانی شاری که‌رکووک؛ ئەم ئه‌رکه قورسه‌ی بو شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان ئاسان کردووه و شیخ خو‌ی له‌م باب‌ه‌ته‌وه له شیعریکی فارسیدا ده‌لێت:

گه‌ر بیایی به ته‌ماشاهه ویرانه‌ء ما
 بینی از نیست معمّر شده کاشانه‌ء ما

همه عالم کلمات انده بور معنیء هو درس این است درین مکتب شاهانهء ما

واتا:

ئەگەر بێبی بۆ تەماشای وێرانەمان
دەبینی لە ئەبۆون ئاوەدان کراوە کاشانەمان
هەموو دنیا وشەئە وەدەیه کە مانای ناوی خودایە
ئەو دەرسە یە لە قوتابخانەی شاهانهمان

ژیانی شیخ پەزای تالەبانی

شیخ پەزا لە ساڵی ١٢٥٣ی کۆچیدا لە دێی (قرخ)ی نزیکێ شارۆچکەی چەمچەمال هاتوووە و دنیاووە. باوکی شیخ عەبدولپەحمان و دایکی صافیە خاتوونە. لە سەرەتاوە خۆپەندنی لە لای شیخ عەبدولپەحمانی باوکی و لەپاشان لەلای مەلا محەممەدی بلاغ و مەلای دانا حاجی مەلا سەعید زانیاری نەحو و صرف و مەنطق و بەدیع و بەیان و فیهقی خۆپەندوووە. لەپاشان بۆ تەواو کردنی ئەم زانیارییانە، دەچیتە شاری کۆبە و لە خزمەتی مەلای دانا مەلا ئەسەدەدی جەلیزادە پایان بە خۆپەندن دینیت.

شیخ پەزا جگە لە زمانی کوردی، شارەزاییبەکی زۆری لە زمانی تورکی و فارسی و عەرەبیدا پەیدا کردوووە بەم چوار زمانە شیعرێ زۆر نایابی و تۆوە. مامۆستای بەرپز مەحمود شوکری ئالوسی ئەلێت: "شیعرەکانی شیخ پەزا زۆریەیان بە زوبانی غیر عەرەبی، هەندێکی بە تورکی و هەندێکی بە فارسی و بە کوردین. ئەو بە گۆڕەیی پەواجی ئەو زوبانە لەو شارەدا شیعر دەلێت. شیعرە عەبیبەکانیشی بێ گەردن و هیچ لەنگ نین، بەلکە بە هەموو ئەو زوبانانە شاعیرە. ئەمە خاوەنی ئەدەب و فەصاحت و بەیان دەیسەلمێن." (کتێبە دەسنووسەکی ئالوسی... کتێبخانەی مۆزەیی بەغدا).

شیخ عەبدولپەحمان هەر لەسەرەتاوە؛ شیخ عەلیی کورێ بە بیر و زانستی رێبازی ئیسلامی و خواپەرستی، بۆ پۆست نشینی داهاووی تەکیەیی تالەبانی پەرورە ئەکات، شیخ پەزایش، لەکاتی ژبانی باوکیدا؛ ئەوەندە بە تەنگی مایەیی گوزەراندەووە نەبووە و بەو گوزەراندەووە دەرۆشمانەیی کە باوکی بۆی ئامادە ئەکرد قاییل و مل کەچ بوو. بەلام هەر لە ماوەی ژبانی باوکیدا. دەیویست لەو سنوورە تەسکەیی ژبانی تەکیە و دەرۆشیی بێتە دەر

و بچیتە جیهانیکی فراوانترهوه. هەر وا، یه کهم چوونی بۆ پایتهختی دهولهتی عوسمانی، ئەستهمول. له زهمانی شیخ عەبدولرحمانی باوکیدا بوو و له گه‌رانه‌وهیدا خه‌به‌ری مردنی ده‌زانیت. ئه‌وه‌ی جیتی سه‌رنجه، به‌رهمه‌کانی ئەم سه‌رده‌مه‌ی شیخ ره‌زا، زۆربه‌ی له‌چوارچێوه‌ی، بیری خواپه‌رستی و ده‌رویشیدا بوو. چونکه‌ بارودۆخی ئەو سه‌رده‌مه‌ی ته‌کیه و ده‌سته‌لاتی شیخیکی خواپه‌رستی وه‌کو باوکی رێگای ئەو جو‌ره و شانه‌ی نه‌ ئەدا که له‌ پاش مردنی باوکی به‌سه‌ر زمانیدا ده‌هات. وه‌کو زانراوه، سه‌ره‌تای هونه‌ری شیعی شیخ ره‌زا، به‌ زمانی فارسی له‌سه‌ر شیخ عەبدولقادی گه‌یلانی بووه.

له‌ پاش کۆچی دوایی باوکی، شیخ عه‌لیی برا گه‌وره‌ی بووه‌ته‌ پۆست نشینی ته‌کیه و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌لایه‌کی دانا و شیخیکی خواپه‌رست بووه‌ به‌ راستی ئەو جیگایه‌ی پرکردووه‌ته‌وه و ته‌کیه؛ نه‌ک ته‌نها کۆری ده‌رویشان، به‌لک و زیاره‌تگای مه‌لا و داناکانیش بوو.

ئێتر ئه‌و نازه‌ی که شیخ ره‌زا به‌سه‌ر باوکیدا ده‌یکرد نامینیت و شیوه‌ی ژیانیش ده‌گۆریت و شیخ ره‌زایش خۆی له‌ چه‌مه‌ری ده‌رویشی رزگار ده‌کات و ده‌که‌ویتته‌ ناو گێژنه‌که‌ی ژبانیکی فراوانتره‌وه. هه‌رچه‌نیک شیخ عه‌لی له‌ شیخ عەبدولرحمانی باوکی ده‌سپێشتووتر بوو و ئازووقه‌ی مال و خه‌رجیی براکانی له‌ مل گرتووه، به‌لام ئەمه ته‌نها ژبانیکی ده‌رویشانه‌ مسوگه‌ر ده‌کات و هیچی تر. ئەمه‌یش له‌گه‌ڵ ده‌رویش ره‌وشتیکی وه‌کو شیخ قادری برای پتی قایل بیت، هه‌موو داواکانی شیخ ره‌زای بۆ جی‌به‌جی ناکریت و شیخ ره‌زایش نه‌ده‌گه‌رایه‌وه دۆخی ده‌رویشیی جارن، له‌ شیخ عه‌لی ده‌تۆریت و ده‌چیتته‌ لای شیخ غه‌فووری مامی له‌ کۆتی، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ندی پاره‌ی لی وه‌رگریت و بچیتته‌ ئەسته‌مول.

شیخ غه‌فوور نایه‌ویت ره‌زای برازای له‌ ولاتیکی غه‌ریبی وه‌کو ئەسته‌مول سه‌رگه‌ردان بیت و گه‌ستی ده‌داتی که کچی خۆی لی ماره‌ بکات و له‌ ته‌کیه‌ی کۆتی جیگایه‌کی رێزدارى بدات. به‌لام شیخ ره‌زا نه‌یده‌ویست دووباره‌ بگه‌ریتته‌وه ژبانى ته‌کیه و ده‌رویشی، له‌مامی ده‌که‌ویتته‌ گله‌یی و له‌ پاشان هێرش بردنه‌ سه‌ری و که‌ باسی ئەو رووداوه‌ ئەکات ئەلێت:

ئەو پۆژه که تۆرام و له‌ که‌رکووک سه‌فه‌رم کرد
مانه‌ندی عه‌قارب له‌ ئەقارب هه‌زه‌رم کرد

گهردوون سینگى گردهم و هینامیه کوٲى
 میوانى لهکن مامه غهفوری لهجهرم کرد
 خواستم که برۆم بۆ سهفهري رۆم به سیاحت
 نهیهیشت و دوو سهده ئههلی عهمامه ی له سهرم کرد
 دانیشی، نهچی، من کچی خۆم ماره دهکه م لیبی
 ئه و طالبی دونیا یه ئه و موعته بهرم کرد

ئهم ژبانەیشی بەدل ناییت و سهفهري ئهسته مولىشى سه ر ناگریت، له وه په شیمان
 ئه بیته وه که له گه ل شیخ عه لیبی کاکى تیکى داوه و ئه لیت:

سه ده دهفعه وتم وهختی که دیم نهخوختی قه لیبی
 یارهب که له گه ل شیخ عه لى بۆچی شه رم کرد
 هه ر دهچمه وه لای گه رچی بلتی ها ته وه دیسان
 ئه و خوٲیری بیکاره که من لی ره ده رم کرد

به لام واز له سهفهري ئهسته مۆل ناییتیت، چونکه له کاتى ژبانى باوکیدا سهفه ریکى
 ئه و بى کردبو و له گه رانه وده دا خه به رى مردنى باوکى بیست. دووباره به هه ر جوړیک بیت
 ده روا ته وه ئهسته مۆل. له وى له گه ل گه لیک له ئه دیب و رۆشنه بران و پیاوه سیاسیه کانى
 کورد و تورک ناسیاوى پهیدا نه کات و له کاروبارى سیاسیه دنیا و دهوله تى عوسمانى
 شاهه زاده بیت، وه کو له م شیعره فارسیه باسى رووداوه کانى ئه و سهرده مه ی ئه وروپا
 دهکات:

به بزم عشق مگر جز حدیث مهروو فا
 مرا بکار نیاید قران (ناپلیون)
 مرا از ان چه که فیروز گشت (بسمارک)
 مرا از ان چه که پامال گشت (ماکماهون)

واتا:

له به زمى دلداریدا له راز و نیازى (میهرو و وفا) به ولاره هیچ به دهردى من نایهت
 قرانى (ناپیلۆن) هیچ به که لکى من نایهت
 من له وه م چى که (بسمارک) سه رکه وت؛

من له وەم چى كه (ماكهاون) له ژيتر پيدا سوايهوه؟!.

له ئەستەموڵ، ميللەت له سولتان عەبدولخەمىد كەوتەتەوه تهقهوه و داواى مافى ديموكراسى و دانانى ياساى بنه‌ره‌تى (قانونى اساسى) ده‌كرد. شەيخ ره‌زايش له دژى سولتان لايه‌نگيرى ميللەتى ده‌كرد، به‌لام له ئيتحادييه‌كانيش به‌داخ بوو. به‌ سولتان ده‌لييت:

دوشمنه قارشى كدى، ميللەته قارشى اصلا
لعنة الله على حضرة هذا السلطان

واتا:

به‌رامبه‌ر دوژمن پشيله و به‌رامبه‌ر ميللەت شپه‌ره
له‌عنه‌تى خودا له‌ حه‌زه‌رتى ئەم سولتانه بيت

له‌ پاش ئەوه‌ى سولتان به‌ ناچارى مل كه‌چ ده‌بيت و قانونى ئەساسى داده‌نييت، خه‌لقى وا ده‌زانن ته‌نها ئەم ياسايه‌ چاره‌سه‌رى هه‌موو گيروگرفتى وولات ده‌كات. به‌لام ئەم هه‌له (ئيتحادي) يه‌كان ده‌يقۆزنه‌وه و له‌ ره‌گه‌ز په‌رستيدا له‌ جاران خراپتر ده‌بيت و ئەوان وولات ده‌به‌نه‌ پته‌وه. شەيخ ره‌زا نا‌ره‌زاى ده‌رده‌بريت و ده‌لييت:

ملكك اصلاحنه بر میتی ایتمش مامور
آفرین قوهء ادراكنه باب عالی

واتا:

بۆ چاره‌سه‌رکردنى وولات مردووويه‌كى کردووه‌ته مه‌ئموور
ئافه‌رين بۆ هه‌تته‌ى (بابى عالى)

له‌ پاش دانانى ياساى بنه‌ره‌تى (قانون اساسى) بارودۆخى وولات خراپتر بوو ئيتحادييه‌كان ئەو هه‌له‌يان بۆ خوڤيان قۆزته‌وه و ژيانى ميللەتانی تر خراپتر بوو. شەيخ ره‌زا ده‌لييت:

بيچاره عدالت كه ييقمشدى بناسى
بردن ايچنه سيجدى بو قانون اساسى
واتا: بيچاره عه‌داله‌ت كه بناعه‌ى رووخابوو
به‌جاريك ئەم قانون ئەساسيه‌ گوى تى كرد

ژیانی کومه لایه تیبی ته کیه و گهړه کی بهرته کیه؛ په وروډه ده کی تایبه تی شیخ په زای کردبوو. له سهرووی ته کیه وه، له دیواخانی شیخ عهلیی کاکي، مهلا و دانا کانی کوردستان و پیاوه ناسراوه کانی ثایینی کوړیان ده به ست و باسی زانستی ئیسلامی ده کرا و له لایه کی ترېشه وه کوړی دهر و پشان ده به سترا و له سهر دهنکی ته پل و دهر گورانیی خواپه رستی و خوشه ویستی پیرانی ته رېقه ت ده و ترا. له سووچی کی ترېشه وه شیخ قادری برای، له بهر ده ست کورنی خوئی خزان بووه ژووریک کی تاریکه وه، به لام به و بیره روښنه ی هه موو تاریکیی ژبیانی دامالئ بوو و ته نها گله یی حالی خوئی و سکا لای دلئ له گه ل خوایدا به نه ییته ده کرد که له شیعی کی تورکیدا ده لئیت:

بنای عیشمی قهریله ویران ایلین معمار

امیدم وار که دستی لطفیله معمور ایدر برگون

واتا: نه و ه ستایه ی که له کاتی تووړه پیدا خانه ی ژباغی ویران کردوه

هیوادرم که پژتیک به دهستی به خشنده ی ناوهدانی بکاته وه

شیخ قادر، عزیزه تی نه فسی زور گه وړه بوو، هه رچه نیک شیخ عهلی دریغی هیچی لی نه ده کرد، به لام له ژبیانی دهر ویشی به ولاوه چی ده کات، شیخ قادر به وده ش شوکرانه ی خوی ده کرد.

نه کسب مال ایچون سعی و نه جاهه رغبتم واردر

قناعت چوق یشاسون سایه سنده راحه تم واردر

واتا:

نه بو سامان کوکړدنه وه تیدد کوښم و نه بو جاه مه یلم هه یه

هه ر پژ قناعت له سایه پیدا ناسوود هییم هه یه.

شیخ په زای وه کوو شیخ قادر نه بوو. به شداری له سامانی برا و مامه کانی به مافی کی په وای خوئی و که م و کورنی له چاوی نه وانی ده زانی وه کوو ده لئیت:

بیگانه هه موو صاحبی جاه و جه به وروتن

بیچاره برای شیخ عهلی موفلیس و پروتن

شیخ عهلی دیی "قرخ" و "تاله بان" که له شیخ عهبدولر ه حمانی باوکیانه وه بو بان مابووه وه، بو شیخ په زای ته رخان کردبوو. هه ر له پایزېشه وه هه موو نازووقه ی وشکه ی

زستانی بۆ برا و برازاکانی دهنارد و نان و چیشتی ئیوارانیان له مهنجه‌لی خۆیه‌وه بۆیان ده‌چوو. به‌لام ژیان بریتی نه‌بوو له‌مه و شیخ ره‌زایش به‌مه قایل نه‌ده‌بوو و شیوه‌ی ژیانیش له چوارچێوه‌ی قه‌ناعه‌تی ده‌رویشی چووبوو ده‌ری.

دیواخانه‌ی شیخ ره‌زا بریتی بوو له‌ژوور و هه‌یوانیک له‌ نزیکه‌ی دووهم ده‌رگای ته‌کیه که ده‌ینوارپیه مائی خۆی له‌ گه‌رکه‌ی به‌رته‌کیه. هه‌موو دیواره‌کانی به‌ نووکه قه‌له‌م به‌ شیعی شیخ ره‌ش کرا بوو، یا شیخ خۆی و یا که‌سانیه‌تر، بۆ ئه‌وه‌ی له‌ بیریان نه‌چیت، لی‌رده‌دا تو‌ماریان ده‌کرد. به‌لام به‌داخه‌وه، نه‌ شیخ ره‌زا خۆی و نه‌یش که‌سی‌تر بیرى له‌وه نه‌ئە‌کرده‌وه ئه‌و شیعرانه‌ کۆکاته‌وه و تو‌ماری بکات و زۆری فه‌وتا، شیخ ره‌زا ده‌یوت: "دیوانی من له‌ سینه‌ی سه‌دان که‌سدا تو‌مار کراوه" به‌لام ئه‌و سه‌دانه زۆریه‌یان له‌ژێر خاکدان.

گه‌لیک له‌ پیاوانی هاوده‌می، له‌ گه‌رکه‌ی به‌رته‌کیه و ناوشار له‌م دیوه‌خانه‌دا له‌ شیخ ره‌زا گرد ده‌بوونه‌وه و زۆریه‌ی کاتیان به‌ شه‌ره شیعر و نوکته‌بازی پاده‌بوارد.

دانیه‌ستوانی گه‌رکه‌ی به‌رته‌کیه، له‌ په‌سه‌ندا هه‌موو کوردن، به‌لام هه‌ر یه‌که له‌ هه‌ر ته‌میه‌کی کوردستانه‌وه هاتوون. وه‌کو: قاله‌ ته‌نیاپی، ئه‌مین سوورداشی ئه‌مینه‌ پروتی زه‌نگنه، محمه‌د ئه‌فه‌ندی خه‌لیفه، سلیمان چاووش، ساله‌ی چه‌رمه‌ره‌ق، ئه‌حمه‌د مه‌لا ژن، تو‌فیه‌ی بیلال، سه‌ید ئه‌مین هه‌پلوس، سه‌عه به‌شیر، سه‌عه‌ی حه‌مه وریز، فه‌قیبی ئه‌ولا چاووش، حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح، بله‌ منگن، ئه‌حه‌ی سو‌فی عه‌زه‌م ده‌م بۆر، وه‌ستا عه‌بدوللای که‌وش دوور، خه‌لیفه ئه‌حمه‌د... هتد.

ئهم هه‌مه‌ چه‌یزه‌یه، وه‌کو یه‌ک فامیلیا و یه‌ک ئیڵ له‌ ده‌وری شیخانی تاله‌بانی کۆبووبوونه‌وه و ژبیانیان ده‌برده سه‌ر.

کو‌ره‌کانی شیخ عه‌لی، هه‌ریه‌که له‌ حه‌وشی ته‌کیه دیواخانه‌یکه‌ی تاییه‌تی بۆ خۆی دانا‌بوو. شیخ مه‌حمه‌د عه‌لی؛ میوانداری عه‌شایر و نان و خوانی له‌ مل گرتبوو، خه‌لقه‌یکه‌ی زۆری لی‌ کۆده‌بووه‌وه و ئیوارانیش، بۆ ئه‌وه‌ی لاوانی به‌رته‌کیه له‌ناو شارد‌ا تو‌وشی گێچه‌ل و فیری ره‌وشتی خراپ نه‌بن، شه‌وان به‌یاری (سینی و زه‌رف) و گالته و گه‌پ رایانده‌بوارد و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شیخ ره‌زایان له‌و گالته و گه‌په به‌شدار نه‌ده‌کرد رقی هه‌لده‌سا و هه‌جوی ده‌کردن.

شیخ موحه‌مه‌د ره‌ئووفیش ده‌سته‌یه‌کی لاوی ئازا و چاپوکی له‌خۆ کۆکردبوو ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر شارد‌ا کیشابوو.

دهلټين؛ له سهردهمې عوسمانې، شيخ رهټووف دهيه ويست ببيتته سهرؤكي شاره وانيي كهركووك، بهلام موته سهريفي تورك عه ونوللا (عون الله) دهيه وټت توركمانيكي هاور زمانې خؤي بكات و له نه نجامي تهغه لاي تهودا توركمانه كه دهكرټته سهرهك شاره واني. شيخ رهټووف نه مه ي پټ ناخوش دهبيت و چوار لاري چه كدار له گهل خؤي دهبات و سهرهك شاره واني ده ردهكات و خؤي له جبي داده نيشيت. كاپرا ده چټته لاي موته سهريف و بؤي ده گيرټته وه. نه وېش سهرؤك ژاندارم له گهل خؤي دهبات، ته ماشا نه كا شيخ رهټووف له جينگاي سهرؤك دانېشتوه. ههر له ده رگاوه به توركي ده پرسيت: "شيخ موحه مد رهټووف كي تووي كرده سهرهك شاره واني؟". شيخ رهټووف ده ست بؤ ده مانچه كه ي پستي دهبات و ده لټت: "پاشام نه مه مني كرده سهرهك شاره واني..." "په كي... په كي..." ده لټت و ده گيرټته وه سهراي حكومهت و بروسكه يهك ده نيرټت بؤ والبي مووصل داوا دهكات شيخ رهټووف بكرټته سهرؤك شاره واني و ده لټت: "تيمه يه كي كمان پتويسته نه وه حكومهت بپارټيت نهك حكومهت نه و بپارټيت. شيخ رهټووف دهكرټته سهرهك شاره وانيي كهركووك و له پاش نه وېش شيخ حه بيبېي براي و له پاش شيخ حه بيبېش شيخ فاضلي ناموزاي سهرهك شاره واني كهركووكيان كرده وه.

ژياني به رته كيه يش برتي بوو له چند مانگيكي كار و كه سابهت، نه وه ي له كاتي مهر برينه ودا "كارگه يي" ده كرد و هه نديكيشيان سالي چند كاروانيكي توتني قاچاغيان ده هينا بؤ جگه ره فروشه كاني ناوشار و هه نديكيش له بازاري كونه فروشان «قاريلر بازاري = بازاري پتوپيرټزن» دوكانې كونه فروشييان هه بوو، به مانه تازو وقه ي زستانيان ناماده ده كرد و ئيتر به درټريي سال كاريكي وايان نه بوو، له م ديوه خانانه رايانده بوارد.

شيخ رها دهوري هه رزه كاري له نيوان نه م جوړه ژيانه كومه لايه تيه ده رابوارد. له لايه كه وه زېكر و خاوپه رستي دهرويشان و له لايه كي ترېشه وه كؤري مهلا و روښنيران و پياو ماقوولاني شار و سهرؤك ئيلان و هه روا مه جليسي گالته و گپ، ئيتر زېرهك نه وه يه نه م هه موو دژايه تيبه و بيري چهن چهنانه بقوزټته وه، ته نها بليمه تبي شيخ رها نه م هه موو بيرو رايانه ي هلقوزتسو و بوو بووه نه نسكلوپيداي بيرو راي ته صوف و دهرويشي خاوپه رستي و روښنيري و نه دهب و شيعر و گالته و گپ، له م لاوه؛ له سنه و سابلان و كرمانشاوه و له ولاوه تاكو نه سته مول و له باشوورېشه وه تاكو به غدا، زېره كي و بليمه تي، وه كو "هوشوچن" گول گول ده چنييه وه و "سوواله" يه كي هه مه رهنكي لي ده ونييه وه. هه موو كه سيك نه م ژيانه ي ده ديت، بهلام وه كوو كورده واري ده لټت: "هه موو

چه کمه زهردیک هه مزه ئاغا نییه".

شیخ عهبدولپه حمان، هه ره له سه ره تایی پۆست نشینییه وه، براكانی بۆ ڕیگا پیشاندان به ڕیبازی تالهبانیی قادری، به هه ڕیمه کانی کوردستاندا بلاوکردبووه وه. شیخ غه فوور بۆ کوژی و شیخ عه زیز بۆ ناوچهی (گل) و شیخ موحه مه د صالح و شیخ عه بدولکه ڕیم بۆ بادهوا و سالهیی و شیخ موحه مه د عارف بۆ ناوچهی سیروان و شیخ موحه ددین بۆ سه رتاب و جاحیلر... هتد. ئه مانه تالهبانیان له فامیلیایه کی بچوکی ئایین په رسته وه کرده ئیلیکی گه وهری دهسته لاتدار. ئه م ئیله که وته شه ر و شوڤ و په لاماردانی ئیلانی تری و هه ڕیمیک زۆریان داگیرکرد. شیخ ره زایش ده بوای، به هه ق و نا هه ق پارێزگاری له ئیلی خوی و دژی ئیلانی تری بوه ستیت و ژبان و گوزه رانیشی که وتبووه سه ر ئه وه. وه کوو ده لیت:

جائیزه م مه طلویه ئه م مه دحه م به خوڤای نییه
هورقمانیش بی (ره زام) گه ر هه یچ نه نیرن یاسه تار

ئیت ره نه شیخ عه لیلی کاکی به م هه موو دانایی و دل گه وهری و نه یش خزمانی و دوستانی و هه تا سولتانی عوسمانی، سولتانیکه به زه بر و زۆری وه کو عه بدولحه میدیش له زمانی ره زگار نه ده بوون که به سولتان ده لیت:

کاشی یک روزم بما بین همایون رده دهن
تا (حمید خان) را بگویم: ای (حمیر المؤمنین)
بعثت تو برخلاف بعثت پیغمبر است
(انت ما ارسلت الا زحمة للعالمین)

واتا:

خۆزگه تا هه ڕۆژیکم ڕی ده دن به مابین هه مایونی
تا به هه مید خان بلیم ئه ی گوێ درێژی موسلمانان
ناردنی تو به پیچه وانهی ناردنی پیغه مبه ره
تو بۆ نازاری خه لق نه بی بۆ هه یچی تر نه نیرراوی

چونکه سولتان خوی به "امیر المؤمنین" ناو ده برد و وای جار دابوو که خه لافه تی ئیسلامی بۆ ئه و ماوه ته وه و له جیتی پیغه مبه ر دانیشته وه.

له م هه جوهری سولتان شیخ ره زا را ده کیشرت بۆ به ر په سیاری و له گه رانه وه یدا په سیاری

نه نجامی لی ده کهن. ده لیت "لەت" یکیان پتوه نام، "رهزا" بووم، بووم به رهزالت".

له م سهفه رانه ی نهسته مو له به غدا، شیخ رهزا پتوه ندی و دوستایه تی له گه له گه لیک له نه دیب و شاعیر و روشنبیرانی کورد و تورک و عه ره ب پهیدا نه کات، له وانه شاعیری تورکی به ناوبانگ نامیق که مال. که ده چیتته لای نایناسیت و به فیزیکه وه ده ست دریش ده کات و ده لیت: "بن که مال = من که مال" شیخ رهزایش: "بنده فحولی اهلی که مال". نامیق که مال ده بناسیت و گورج" شیخ رهزا سکز... بیورکز... بیورکز" پیش وازی لی ده کات. ژبانی شیخ رهزا له گه له نه وه شدا چاکترین و فراوانترین به ره ه می نه ده بی هه بوو، وه کو گه ده لولوی گه رمیان تووشی هه رچی ده بوو له گه له خویدا ده پیچایه وه. له لایه که وه

من سنیم نامم رهزا - کلب امام مرتضی
درویش عبدالقادر - راهم به مولا میرود

واتا:

من سنیم نامم رهزایه - سه گی نیمامی مورته زام
درویشی عه بدولقادر - یتگام به ره و خوا نه چی

له لایه کی تربیه وه:

نه قیبک نقبته گیرمش هه زران کیر افغانی
گوتی وارسه دیانسون نسل پاک غوث گیلانی

واتا:

هه زاران کیری نه فغانی چو وه ته کونی نه قبیله وه
گه ر قنگی هه به به ر بگریته نه وه ی پاکی غه وئی (غه وسی) گه بلانی

و له گه له نه وه هه موو پتوه ندیه ی که فامیلیای تاله بانی له گه له فامیلیای کاک نه حمه دی
شیتخدا هه بیوو شیخ رهزا به هه موو ریزی که وه:

مه ربو و طه حه یاتم به سوله یمانی و خاکی
خوزگه م به سه گی قاپیه که ی نه حمه دی کاک

که چی له پاش کوشتنی سه مه دی تاله بانی و له تولهیدا کوشتنی شیخ حوسینی
قه ره چیوار و له شکر ئارایی به رزنجه و تاله بانی، شیخ رهزا له سه رچوک بۆیان ده چیتته
سه نگه ره وه و هه جوی وایان ده کات که موو له جیتی سه وز نه بیته.

وه نه بئی هونه ری شیخ رهزا ته نهها له مه دح و هه جودا بیت، له سیاسه تی ولاتدا شارهزا و لایه نگیری میران و میرنشینیانی کوردوستان و نهقدی رژی می سه لته نه تی عوسمانی و هیرش بر دنه سه ر حکومت و دهیدیت زور هه بوون له سایه ی سولتانه وه سامان و جاهیان پهیدا ده کرد، به لام زور به یان که لله بوشن، دهیوت:

عالمه عام اولدیغندن التفات پادشاه
خر ده خی بر آد قزانندی سایه شاهانه دن

واتا:

له بهر نه وه ی ئیلتیفاتی پادشاه هه موو سوو چیکی گرتووه ته وه، که ریش، له سایه ی شاهانه یه وه ناویکی ده سکه وتووه.

نه وه ی جیی سه رنجه، شیخ رهزا له هه جودا، خو و ره وشیتیک نانیتته یه کیکه وه که نه وه ی تیدا بیت. به پیاوی ناپه سه ند نالیت ناپه سند، نه گهر و ابیت سه رنجی خه لقی راناکیشیت و هه جو کراوه که یش پیتی تووره نابیت.

رژتیک شیخ عه لیی کاکی لیتی تووره ده بیت و ده لیت: "رهزا، نه مه چیه که س ما هه جوی نه که یت و لیمانی نه تورینی؟" ده لیت: "به لئی... نه وانه ی هه جو هه لئاگرن، خوا و پیغه مبه ر و ئیمامی عه لی و شیخی گه یلانی، هه جوی نه مانم نه کردووه". له بهر نه وه دلنیا م نه و ئیل و که سه به ریزانه ی که ناویان به خراپه له شیعه رکانی شیخ رهزادا دیت، هیچ دلگیر نابن و ته نهها له سووچی هونه رمه ندیبه وه ته ماشای شیخ ده کهن. خوالیخو ش بوو فه تاح ناغای کاکه یی زور جار کو ی له شیعه رکانی شیخ رهزا که به سه ر ئیلی کاکه ییدا هه لیدا وه ده گرد و قاقا پیده که نی. هیچ گومانی نییه، نه وه ی نه و که سانه ی که شیخ رهزا هه جویانی کردووه، له پیش نه وانیت ر دیوانه که ی ده قوزنه وه.

پله ی سییه می ژبانی نه ده بی شیخ رهزا له به غدا بوو. شیخ عه لی به هه موو توانایه که وه ته قه لای نه وه ی ددها دلای خهلق راکیشیتته لای خو ی، که چی شیخ رهزا به و هه جوانه خه لقی ده توران. رژتیک حاجی عه لی قه ردار دیتته لای شیخ عه لی و ده لیت: "من پیاویکی حاجی و دیندار و مه خلیصی ته که یه تاله بانیم، که چی شیخ رهزا له شیعه رکا دمنی هانیبه ته ریزی میناس گاوور، نه مه چون خوا قه بوول نه کا!" شیخ عه لی زوری پی ناخو ش ده بیت و ده نیریتته دووی شیخ رهزا و هه ر له ده رگا که وه: "رهزا... ئیمه ته قه لا نه ده بین دلای

دوو مسولمان راکیشین که چی تو به دوو قسه ی هیچوپوچ لیمانی ده تۆرینیت... چۆن مسولمانیکی حاجیی وه کو حاجی عه لی ده به یته ریزی میناس گا وور؟" شیخ رهزا ده لیت: "نازانم من له دهس کئ سهری خۆم هه لگرم... به یانی زوو میناسیش ده رگای لیم گرتووه و ده لیت؛ من هه رچه نیتک گا ورم به لام پیاویتیکی به وجدانم، خوا چۆن هه لئه گرتیت من ده به یته ریزی حاجی عه لی".

ئیتتر شیخ عه لی بیرى له وه ده کرده وه که شیخ رهزا له م گیشنه گه یه ده ربینیت و بیگه رپینیتته وه سهر دۆخی ده وری ده رویشیی شیخ عه بدولر همانی باوکیان، له به رئه وه ته که یه تاله بانیی به عدا ی پئ سپارد و کردییبه شیخی ئه وئ و له سالی (١٣١٨هـ) وه کو "طیب رعماً عنه" هاته به عدا و له ته که یه تاله بانى له گه رکه ی مه یدان جینشین بوو.

له به عدا ئاشنایی له گه ل گه لیتک له پیاوه ناسراوه کان و ئه دیب و شاعیری کورد و عه رهب په یدا کرد. له وانه هه مدی به گی بابان و سه لیم به گی بابان و مفتی زه هاوی و شاعیری ناسرا و جه میل صدقی زه هاوی و سه ید مه حمودی گه یلانی و ئیبراهیم پاچه چی و عیسا ئه فندی جه میل زاده... هتد.

ده گپرنه وه، شیخ رهزا رۆژنیک له به عدا له گه ل سه ید مه حمودی نه قیبی گه یلانی یاریی شه طره نج ده که ن. به ده ستیکى شه طره نج و به وه ده ستیشیه وه ته سبیح، ویرد و دؤعا ده خوینیت. له ناکا و هاوار ده کات و ده لیت: "قتلته ورب الکعبه" سه ید مه حمود و ده زانیت شای شه طره نجی کوشت و ده لیت: "وین... وین قتلته؟" .. ده لیت: "ئه مه نا.. مفتی زهاوی" و هه جو هکه ی مفتیی بۆ ده لیت و به عه ره بی تیی ده گه یینیت. سه ید مه حمود ده لیت: ئه مه چۆن بلیمه تیکه، به ده ستیک شه طره نج و به ده ستیک ته سبیح، به لئو وورد و دؤعا و به بیر شیع رپیک ده خات!!

پتوبسته ئه وه یش بلتین شیخ رهزا، له هه قیقه تدا ئه و شیخ رهزایه نییه که له شیعه رکاندا خۆی به گه لیتک ره وشتی ناپه سه ند ئیتته مام ده کات که به ته واره تی له و ره وشتانه وه دوور بوو، بۆ نمونه، له ده وری عوسمانیدا که ده و له ت سهری بۆ گه لیتک له داواکانی ده و له ته ئیستیعماریه کانی ئه وروپا شوړ کردبوو، هه تا بیگانه به پتی یاسای عوسمانی تاوانبار نه ده کرا، به لکو به پتی یاسایه ک که "قانونی اغیار" یان پئ ده ووت، شیخ رهزا ده یه ویت گالته به و یاسایه بکات. له ستایشی ئه حمه د پاشای باباندا، توهمه تی کوره بولغار که بۆ خۆی دروست ده کات و داوا ی پاره له ئه حمه د پاشا ده کات که

به پیتی (قانونی اغیار) پارهی کوره بولغارده که بدات. هیچ گومانی نییه ئەمه بی ئەسل و فەسلە. ئەیه ویت بلیت کوریتی بولغاری حیزیش به پیتی یاسایه کی تایبه تی مافی هیه. وه کو «الشعراء یقولون مالایفعلون».

گه لیک له شاعیرانی کوردستان دانیان به وهستایی شیخ رهزا له مهیدانی شیعی غه زه لدا ناوه، یه کییک له وانه مه لا محمه د که ریمی قازیی سه قزییه (۱۸۴۸-۱۹۱۰) له دایک بووه، که نازناوی "که وثر" ه. ئەمهیش دهقی نامه که یه که له ماموستای کورد له فارسییه وه کراوه ته کوردی:

"بۆ خزمه تی جه نابیی زمانپاراو ترینی شاعیران شیخ رهزا به سه رگه ردی وجودی به خته وهرت بم.

دوای پیشکەش کردنی ئاره زوومه ندیی بی برانه وه، له بییری دره وشاوهی ئیوهی پایه به زدا ئاشکرای و نادیار نه مینیتته وه. له و رۆژه وه ئەم که مینه یه توانای ئه وهی بووه مرواریی شایسته ی شیعره کانت و ته ی ته ر و تازه ی گه وه ره ی بییری ده ست بۆ نه براوی ئیوهی به رتیز (خواته مه نتان درتیز بکات)، له سه ده ف ده رهینین و له گوێکه ی دلدا بیکاته گواره و له لا په ره ی دلای خه میندا بینه مایه ی سه ردا نه واندن و به خشین و له کۆشکی باخی بییری که م و کورتیا بینه حوور و غیلمانی به هشت و خزمه تگوزارانی سه ردارانی تاجدار سه رومری سāl و مانگ و سه عات و رۆژ و شه و، ئاره زووی ئەم چاوه فرمیسکاوییه، دیتنی روخساری ئه و زاته داوین پاکه یه دلخوازی ئەم سته مدیده یه ی رۆژگار، بۆ هه میشه خویندنه وه ی شیعی ئه و پیروۆز تازه یه، که به زمان و گیان و، دیار و نادیار، له پیشگای یه زدانی په روه ردگار، له سینه ی پر بلیسه دا مایه ی هیور بوونی کلپه ی ناگری دووری و هاوړاز و هاو خه مینه.

به لێ ئەم ماوه یه دا ئه وهی توانای له ئەستوگرتنی باسی ژانی دووری و باری ئاوات و تاسه ی ئەم که مینه یه ی له باردا بوو، له پالنه وانی ده وران برای میهره بان مه لا عه بدوللا زیاتر به چاک نه زانرا، بۆیه هه لی له ده ست نه دا و به ناردنی ئەم کورته ئاواتنامه یه، که وه ته په له و به کیلی ده روازه ی خسته نه رووی سکالا و پوخته ی ئه و پرازه وه، قفلێ سنووقی ئاواتی میژینه ی خۆی کرده وه و بۆی سێ غه زه لی له پالا وه ی بییری خۆی دا رشت و چنی.

سازم مگر سیاهی چشمان خود مداد
تا در لباس نامه ببینم جمال دوست

واتا:

مه‌گەر په‌شینه‌ی چاوی خۆم بکه‌م به‌ مه‌رده‌که‌ب
تا جوانیی دۆست له‌ به‌رگی نامه‌دا ببینم

هه‌رچه‌نده‌ پێشکه‌شکردنی ئەم غه‌زه‌لانه و ناردنی ئەم دیاریبانه‌ بۆ مه‌ئه‌نه‌ند و
هه‌ریمگه‌لی ده‌وله‌تی عوسمانی وه‌ک ناردنی ورده (زیره) و (شاله) بۆ (کرمانی) یان
وه‌ک لافی خه‌تخو‌شیه‌ی لای هونه‌رمه‌ندی (ئه‌سفه‌هانی)، به‌تایبه‌تیش بۆ ولاتی که‌رکوک و
که‌ به‌بوونی ته‌شریفی موباره‌کی ئیوه (خوا ده‌وامی گه‌وره‌ییتان بدات)، وه‌ک زێری قاب‌لی
که‌ میعباری بێه‌روه‌، که‌ شایسته‌ی به‌کار هێنانی نه‌بی، به‌لام په‌نگه‌ له‌ کاتی ناو‌بردنی
ئەم که‌مینه‌یه‌دا بێته‌ مایه‌ی یادگار و له‌کاتی خو‌پندنه‌وه‌شدا بێته‌ مایه‌ی یادکردنه‌وه‌ به
گو‌په‌ری ئایه‌تی «لا یكلف الله نفسا الا وسعها» بۆیه‌ ناردمه‌ خزمه‌تتان، چونکه‌ وه‌کو
وتوو‌یانه‌:

طاعت ار هیچ نباشد گنه‌ی باید کرد
در دل دوست به‌ر حیله‌ ره‌ی باید کرد

واتا:

ئه‌گەر هیچ تاعه‌تییکی خوات نه‌بی، ئه‌بێ گونا‌هێ بکه‌ی
چونکه‌ مرۆ ئه‌بێ هه‌ر چۆن بووه‌ ڕێبه‌ک بکاته‌وه‌ بۆ ناو دلی دۆست

منیش به‌ ناردنی ئەم شیعه‌ نارێکانه، ڕێگه‌ی دۆستایه‌تیم له‌ دلی ئیوه‌دا کردووه‌ ته‌وه‌،
جه‌نابیشتان به‌و په‌ری سۆز و وێژدانی خواپیداوی خۆتانه‌وه‌، له‌ کال و کرچی به‌یته‌کان و
که‌م و کووری پایه‌کانی چاوپۆشی و په‌سه‌ندی چه‌شی گه‌وه‌هه‌رباری به‌رموون، داخواز و
تکا‌کاربشم چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ مرواری شیعی خۆتان که‌ له‌ به‌رده‌ستدان و ئاماده‌ن،
له‌هه‌ر بابه‌تیک بن، چ له‌ بابه‌ت ستایشی خوا و چ پیا‌هه‌لدان و چ قه‌سیده‌ و چ لاقرتیو و
توانج و داشۆرین و داواکاریان ئیجگار زۆره‌، به‌ تایبه‌تی لای ئەم که‌مینه‌یه‌ وه‌ک گو‌گردی
سوور وایه‌. به‌ناوی دیاری و خه‌لاته‌وه‌ که‌ لای چا و و دل‌روونا‌کان دیاریبه‌کی بێهاوتایه‌ و
له‌گه‌ڵ وه‌لامنه‌که‌دا، به‌ مه‌لا عه‌بدو‌للادا بۆمی په‌وانه‌ به‌رموون، تا بۆ بلاو‌کردنه‌وه‌ی و
به‌روپیدا‌نیان که‌سانییکی زۆر له‌ وێژه‌ی ئیوه‌ی به‌رێز و ده‌ست په‌نگینتان ئاگادار بکه‌مه‌وه‌
چونکه‌ خۆت واته‌نی «حه‌یفه‌ برزێ تیغی مچه‌وه‌هر له‌ غیلافا».

له‌ کو‌تاییدا خوا ته‌مه‌نتان درێژ بکات و هه‌میشه‌ش چاوه‌روانی مژده‌ی سه‌لامه‌تی و

فرمانتنام.

بدون سابقه ابلاغ گفته اند خطا است
ولی بسوی هنرمند و اهل فضل روا است
سوال کردم ازین نکته از وزیر خود
جواب داد که اری جناب شیخ رضا است

واتا:

وتوویانه راگه یاندن بی ئه وهی پیشینه بی له نیوانا هه بی، هه له یه
به لام لای مروی هونه رمنه ند و خاوهن فەزل پەوایه
له م باره وه له راوێژ پێ کراوی خۆم پرسى
وه لامی دایه وه، وتی: به لێ جنابی شیخ پەزایه
(با: به لێ، جنابی شیخ رازییه)

ئیمه ئه وه غه زه لانه ی مه لا محهمه دی کریمی قازی که له بنه ماله ی شیخ الاسلامی سه قزه
ده سمان نه که وه توه به لام به پیتی ئه وه ی ئه م کاغه زه ی سه ره وه ی ناردوه بو که رکوک،
ده بیته له پیش چوونی شیخ پەزا بو پیشه وایی ته کیه ی تاله بانی له به غدا که له سالی
۱۳۱۸ کوچیدا بووه، بوو بیته. مه لا محهمه د زور به ترس و له رزه وه شیعه رکانی
پیش که شی شیخ پەزا ده کات، پەنگیشه ئه وه شیعه ی شیخ پەزای دیبته که بو عه بدوللا
پاشای ره واندزی ناردبوو ده لته:

شاعیری گنده همچو جعل
شعر او چون شعور او مختل

واتا:

شاعیریکی ته بیعه ت وه ک قالۆنچه بوگهن
ئهبی شیعریشی، وه ک هه ست و شوعووری، شیتواو بی

شیخ پەزا و شاری که رکوک

شیخ پەزا رۆله ی شاری که رکوک، ژبانی مندالی و هه رزه کاری له که رکوک پابواردوه
و هه ر له که رکوکیش به هره ی هونه رمه ندی وه رگرتوه. که رکوک گۆرستانی

باو با پیریه تی، خۆی و خیزانی زۆریه ی ته مه نیان له که رکوک بووه و جوانترین و فراوانترین به ره می هونه ری و ئه ده بی لیتره هه لقولاوه و له ژێر چاوه دیری باوکیکی خواپهرست و زانا و شاعیر په روه رده بووه و ژيانیکی ده رویشانه ی ئاسووده ی رابواردووه . به لام ئه و به هره هونه رمه ندیبیه ی ئه و نه ده ناگه هان بوو له سنووری شاری که رکوک جیتی نه ده بووه و له گه ل ژيانی ده رویشانه ی ته کیه دا نه ده گونجا، ده یه ویست، نه ک ته نها گه شتی ولاتی عوسمانی و ئیران، به لکو به جیهاندا بگه ریت و جاری هونه رمه ندیی خۆی پێدا بلا و بکاته وه .

بیــــــــــــــرون دلده بولمادم آثار کنز راز
جاک درونه عطف عنان ایتمک ایسترم

واتا:

له ده ره وه ی دلدا نه مدیت ئاساری گه نجینه ی راز
ده مه ویت سه ری پچی له به ستنی روو حی ده روون بکه م

به لام له پاش کوچی دوا بی باوکی، نه ئه م به و ژیانیه ی ده رویشانه یه رازی بوو و نه یش مام و برا وه کوو باوکی نازیان ده کیشا، تووشی گیروگرفتی ژیان بوو و دلی له که رکوک و خزمانی خۆی ره نجاو و چند جار یک به تو رازی که رکوکی به جی هیشتووه، به لام چۆله که ی دلی هه ر بو که رکوک باله فری کردووه و به په شیمانی گه راوه ته وه شاره دلگیره که ی خۆی.

بو موجته هیدان گه رچی جه وازی نییه ته قلید
من موجته هیدم، هاتم و ته قلیدی که رم کرد

به لام چۆن بچینه وه که رکوک، خۆی به بهش خوراو ئه زنییت و خزمانی له گه لیدا باش نین.

به م حاله ئه گه ر ده فعه یی تر بچمه وه که رکوک
مه علومه به مه ردی نه رواوه له سه رم تووک
بوچ بچمه وه که رکوکی قورمساغ که له گه ل من
ئه هلی هه موو ناسازه وه کوو ئای هه مامووک

گله یی له که رکوک ناکات، دلی هه ر بو که رکوک لی ددهات، به لکو له که سوکاری

خۆی که نه یانتوانیوه دلی بپننه جی، له بهرئهوه غه ربیی و ستهم ئه چیشیت و سه ربۆ
خزمانی دانانوتیت:

پیم خوشه، له بهر جهوری برا و لۆمه بی ئه قوام
سه د جار له غه ربیی بکهوم موفلیس و مه هتوک
پۆژی به مرادی منیش ئه لبهت ده گه پۆ چه رخ
ئه م میچه قه راری نییه گاهێ جگه گه ه بووک*
شهش مانگه زیاتر که له پاش مه رگی بدهرم من
مه غدوورم و مه ظلووم و جه فا دیدهو و مه هتوک
* جگ و بووک دوو باری نیشته وهی "قاپ" ه که یاری پین دهکن.

له شیعره که ی که ته می شیخ عه لی کاکیی دهکات، ئه وی کردووه به هۆی به جی هیشتنی
که رکوک، چونکه له که رکوکدا هیچ سامانیکی وای نه بووه.

بیگانه هه موو صاحبی جاه و جه به رووتن
بیچاره برای شیخ عه لی موفلیس و روتن
له که رکوکدا ته نها خانوویه کی بچووی هه یه و تپدا ناحه سیته وه:
حوجره ییکم هه یه به قه دهر له پی
پۆژ عیلاجی ئه کهم به شه و ئه ته پی

.....

سه ر و پيشم له تۆز و قسل و گه چا
وهک په لاسی که پر له یشک و سپی

له هه موو ئه مانه دا شیخ عه لی کاکي تاوانبار دهکات و په لاری بۆ ئه و ده وه شینیت
شیخ عه لی خۆ تو منت ئاواره کرد و دهر به دره
چاکه هه جویتک بکه م ئه م موفید و موخته سه ر
بۆ حه مه ی وه ستا فه تاح ئیمهت هه موو ئاواره کرد
ئه ی حه مه ی وه ستا فه تاح دایکت به کیری نیره که ر

حه مهی وهستا فه تاح وهکیل خه رج و جی باوه ری شیخ عه لی بوو .
هه ر چه نیکی خوشترین پوژانی ژیانی له بهر ته کیه بوو ، به لام که له ته کیه توژا رقی له
هه موو شتیکی بووه ته وه و بهر ته کیه یشی له بهر چاو که وتووه :

حه رام زاده و دایکی خوگی له بهر ته کیه زوره
خله و بله و فشه گالتیه و عهزه ده مپوړه

هه روا جنیو به هه موو که رکوکیان ددهات :

مه کهن باوه ر به قه ولی دای خوگیکانی که رکوک
ئه گهر خه لپی بکهن و ابزانه گا قوړانی و کهر کوکی

دیسانه وه ده لیت :

که بابی گوشتی بز ، فاکه هی بهری خر نوک
له من بپرسه صه فای شاره حیزه که ی که رکوک

شیخ رهزا له کهرکوک سامانیکي وای نه بوو که برا و خزم لپی زهوت بکهن ، نه وهی له
شیخ عه بدولر حمانی باوکی مابووه وه دوو دپی "قرخ" و "تاله بان" بوون که بوئه و
دانرا بوون . شیخ عه لی له پاش باوکی ، به دهسته لاتنی خوی هه ندی دپی ده سکه وت کرد بوو ،
وه کو : قهره حه سهن له یلان و یه حیاوا و زهوی و زاری پشت ته کیه . شیخ رهزا ده یویست
ئه مهش له گه لیدا بهش بکریت . له ته خمیسی غه زه لیتیکی "حافظ" دا ئه م گله یی ده کات و
خزمانی تاوانبار ده کات و ده لیت :

تعهدایی که با من اقربا کرد

ندیدم شمر با آل عبا کرد

مگر از حال من رمزی ادا کرد

(سحر بلبل حکایت با صبا کرد

که عشق روی گل با ماچها کرد)

ز عقرب طینتان عم و خالم

پریشان روزگار و خسته خالم

مهیا از پی تاراج خالم

(من از بیگانگان هرگز ننالم
 که با من هرچه کرد آن اشنا کرد)
 پراز زاغ و زغن صحن گلسـتـان
 ز شادی کبک قاها قاه خندان
 هزارانرا هزاران داغ حـرـفـان
 (بهر سو بلبل مسکین در افغان
 تنعم در میان باد صبا کرد)
 (رضا) را نفرت است از خرقه پوشان
 ز عشق و شورما چون دف خروشان
 من و من بعد بمزم باده نوشان
 (بشارت بر بکوی می فروشان
 که (حافظ) توبه از زهدو ریا کرد)

واتا:

ئهو ته عددایه‌ی که خزم له منی کرد، شمر به ئالی عه‌لی نه‌کردووه،
 ته‌ن‌ها توانی ئه‌وه هه‌به نیشانه‌یه‌کی حالی من
 به ده‌ست ده‌ستدریژی خزمانه‌وه باس بکری،
 سبه‌ینان بلبل رازی خو‌ی بز شنه‌بای به‌یانی گتیرایه‌وه،
 وتی عه‌شقی رووی گول مه‌گه‌ر هه‌ر خوا بزانی چیبی به ئیمه‌ کرد.
 له دوو‌پشک ره‌وشته‌کانی مام و خالم
 ره‌زگارم په‌ریشان و خالم خه‌سته‌یه
 ئاماده‌ی به تاراج بردنی مالم
 من هه‌رگیز له ده‌ست بیگانه‌کان نانائیم
 چونکه هه‌رچی له من کرا ئاشنا کردی
 حه‌وشی ناوباخ پره له قه‌له‌ره‌ش و قه‌له‌بازه‌که و
 که‌و له خو‌شیدا قاقا پیته‌که‌نی
 به‌لام بولبولان هه‌زار داخی
 بی به‌شییان پیتوده‌یه
 ئه‌ئێ: له‌م ناوه‌نده‌دا ئه‌وی

که یفی کرد بای صه بای به یانیان بوو
 (رهزا) بیتزاره له وانای خه رقه له بهر ئه کهن
 ئیمه به هوی عه شق و سۆزی عه شقه وه وهک دهف هاتووینه جۆش
 من ئیتر له مهولا ههه له گهه له زمی باده نوشان ئه بم
 مژده بهر بو گهه کی مهی فرۆشان
 کهوا (حافز) تۆبهی له ریا کردن و خۆ به درۆ به خواناس دانه قه له م، کردووه
 له گهه ئه م هه موو هێرشه ی به سه هه که رکوکدا، شیخ رهزا پارێزگاری له خه لقی که رکوک
 دهکات و ده لیت:

گرچه جمعیت کرکوک کم از بغداد است
 قابلیت نه بتعداد به استعداد است

واتا:

هه رچه نه ژماره ی دانیشتوانی که رکوک له هی به غدا که مته،
 توان به ژماره نییه، به لیتھاتن و ئاماده ییه.
 ئه م پارێزگارییه ی له که رکوک، له به غدا دهیکات پی ده لیتن که رکوکی له به غدا که من
 و دهسته لاتیکی وایان نییه، له وه لامدا:
 هه رچه نیک که رکوکی له غدادا که من
 توانا به ژماره نییه به به هه و زیره کییه

مالی شیخ رهزا له گهه کی به رته کیه

مالی شیخ رهزا، ده که ویتته به رامبه ری ده رگای دووه می ته کیه (به ره و رۆژئاوا) بریتیه
 له ده رگایه کی گه وه که به پی نه قشه ی ئه و سه رده مه له هه ردوو لاوه دوو سه کو ی لیه
 (سه لاملغ). که ده چیتته ژوو ره وه، ژوو ریکی بچوک بو قاپیه وان و به دهسته راستدا ژوو
 و هه یوانیک ده نواریته سه هه وشیکی گه وه که مه لا ئه وره حمان و خیزانی تیدا ده زیان.
 له م هه وشه دا دوو هه وشه ی تری جیا ده بیتته وه، یه که میان مالی شیخ واحیدی برای شیخ
 رهزایه و دووه میان مالی شیخ رهزایه.
 مالی شیخ رهزا بریتیه له هه وشیکی گه وه و دۆر و خه زنه و دوو ژوو و هه یوانیک.

دۆرۆ خەزنە جیڭگای ژیانى خېزان بوو و ئەو دوو ژوورو ھەيوانەيش بۆ ميانى تاييەتى.
چونکە ميانانى تری له تهکيه دەبوون. په نجه رهکانى ژوورهکان دهنوارپته (باغى فه رهاد)
و گه رهکى سهى سهروهرو قهلاى که رکوک. ئەم خانوو تاک و ئیستا ماوه.

شیخ رەزا ژوورهکەى خۆى کردوو ته هۆى هه جوى وهستای دروست کردنى که دهلیت:

حوجره یی کم ههیه به قهدهر له پى
پۆژ عیلاجى ئە کەم به شهو ئە ته پى
مه نفه ز و درز و ئاو دزی هه رچه ند
دهیگرم، دهی کوتم به دهست و به پى
شه و که دیم، دەم ده کاته وه وه کوهار
وا ئە زانم سه گه و به من ئە هه پى
سه و پېشم له تۆز و قسل و گه چا
وهک په لاسیکه پر له رشک و سپى
خه مى شاگردهکان زیاتر ئە خۆم
گه و ره هه ر چاکه ئاخ له دس دهس و پى
ژنى وه ستاکه بۆچ نه گیم توخوا
ساق و سمت لووسى، کوز پرى ده رپى

شیخ رەزا و شیخ عەلى

شیخ عەلى تالەبانى کورى شیخ عەبدولرەحمانى کورى شیخ ئەحمەدى تالەبانه و برا
گه و رهى شیخ رەزايه. له پاش کۆچى دوايى باوکى، بووه پۆست نشينى تهکيهى تالەبانى
له که رکوک و شیخى رېبازى قادرى. له دهورى فه قییدا، بۆ مه به ستى خویندن، گه لى
شارانى کوردستان گه راوه و له لای داناکانى کوردى ئەو سه رده مه زانستى رېبازى ئايينى
ئیسلا مى خویندوه.

شیخ عەلى پیاوێكى له سه رهخۆ و زوبان خۆش و بى فیز و هه مو و قورئانى پیرۆزى
به لیكدانه وه (ته فسیر) له بهر بووه. له زانستى پزیشكى و ناسينى گيا و درهختى دار و

دەرمانیش شارەزا بوو و کتیییکی دەسنووسی لەسەر ئەمە داناو.

شیخ رەزا، لەژێر سایەی باوکیدا ژبانیکی دەرویشانە ژیاو. بەلام لەپاش کۆچی باوکی، هەر چەنێک شیخ عەلی بۆ گوزەرانی شیخ رەزا و فامیلیای درێغی لێ نەکردوو و دەیویست شیخ رەزایش، لەسەر پێشەوی باوباو پیری رێگای ئایینپەرستی بگریت، بەلام شیوەی ژبان گۆرابوو بلیمەتیی شیخ رەزا لە مەیدانی شیعر و ئەدەب پالێ پێو دەنا که لەچوارچێوەی تەکیە و دەرویشی دەرچیت و بچیتە مەیدانیکی فراوانتر و لەناو کۆمەڵاندا جیگایەکی رەوای خۆی وەرگریت. کەچی شیخ عەلی ئەم جوۆرە ژبانەیی بۆ مسۆگەر نەدەکرا و لە شیخ عەلی دەتۆرێ دەچیتە کۆبی لای شیخ غەفووری مامی، بەلام شیخ غەفووریش دەیویست ژبانیکی ئاسوودەیی بۆ رێکخات لایەنگیری ئەو نەبوو بچیتە شاران. کەچی شیخ رەزا دەلێت:

پێم خۆشە لەبەر جەووری برا و لۆمەیی ئەقوام
صەد جار لە غەریبی بکەوم موفلیس و مەفلوک
شەش مانگە زیاتر کە لەپاش مەرگی پدەر من
مەغدوورم و مەظلووم و جەفا دیدە و مەهتووک

.....

بەم حالە ئەگەر دەفعەیی تر بچمەو کەرکووک
مەعلوومە بە مەردی نەرواو لەسەرم تووک

نایەوێت نە برا بچووکیی شیخ عەلی بکیشیت و نەیش ژبانی دەرویشانەیی تەکیە.
دەیهوێت لەمە سەرفراز بیت و بچیتە دونیایەکی فراوانتر و دەلێت:

من خواجەئی ئەحرارم و ئامیژی دنیا
هێشتا کە نەمیکردوو تە بەندەیی مەملوک

بەلام وەکوو دەلێن؛ "بەرد لەجیی خۆی سەنگینە" و دووبارە ئارەزووی ئەو ژبانەیی
بەرتهکیە ئەکاتوو و لەو پەشیمان دەبیتوو کە لەگەڵ شیخ عەلی کاکیی بەشەر هاتوو.

صەد دەفعە وتم وەختی کە دیم نەخووتی قەلبی
یارەب کە لەگەڵ شیخ عەلی بۆچی شەرم کرد؟

شیخ رهزا خوی له دژایه تییه کی نه فسی ده بینیت. له لایه که وه شیخ عه لی له جیگای
شیخ عه بدولر همانی باوکی دانیشته وه و نه و جیگایه ی پر کرد و ده ته وه، به لام به م چی!
نه م ژیانیکی تری ده ویت. له لایه که وه ده لیت:

نه میستایش (شیخ عه لی) ی نه جلی که پیری صاحب ئیرشاده
نه میش وهک باوک و باپیری له زومره ی نه ولیا مه عدوود

هه روه ها نه صیحه تی ده کات که له ریگای باوکی لانه دات:

شیخ عه لی نه طواری باوکت تیک مه ده
(قل هو الرحمن — ان آمنة به)

که چی له و کاته ی که شیخ عه لی له حج دیته وه و هه موو جه ماوه ری شاری که رکوک
پیشوازی لی ده کن، ده لیت:

چهند هه تیو خوی تاسولوس دا چوون به پیری شیخه وه
کاشکی مووی بووما یی من به کیتری شیخه وه

که چی له لایه کی تریشه وه ده لیت:

ایها الناس بشارت که ولی من آید
آشنای ازلی شیخ عه لی من آید

واتا:

خه لقینه مزده بی وه لی دیت

شیخ عه لی ناشنای نه زه لی دیت

شیخ عه لی بو خزم و بیگانه پیاویکی کیسه کراو بوو، به لام شیخ رهزا دهیه ویت هه ر بو
برا بیت.

بیگانه هه موو صاحبی جاه و جه به رووتن
بیچاره برای (شیخ عه لی) موفلیس و پروتن
نه ی شیخ عه لی چاکه و ثووقت به برا بی
باوه ر مه که به م خه لقه که وهک توله له دووتن
قه ومی که له عه هدی پده رت خه لقه به گوش بوون

ته حقیقی بزانه به خودا جومله عه دووتن
 په حمیان نییه ده رباردی تو خزم و نه قاریب
 موشفیکتره بیگانه له مانه که عه مووتن
 نادان و قورمساغ و نه زانن که نه مانه
 گاهی له سه ما، گاه له سه یری مه له کووتن
 هم ته کیسه نوشینانه، چه ده رویش و چ صووفی
 هه رچه نده به دل موشته غیلی ذیکر و قونووتن
 وهک حاجیی مابه ینی (صفا) و (مروه) به ته عجیل
 بو لوقمه نه مانیش به مه ته ل یوونس و حووتن

ئیمجا دیته وه سه رخوی و ده لیت:

جومعانه براه، به خودا موفلیسه (لامع)
 نه پوولی حه مامی هه یه نه پاره یی تووتن

له لایه که وه شیخ علی کاکی ده باته ریزی نه ولیا و ناشنای خودا، له لایه که وه که
 ده لیتیش.

لازمه بو شیخ سبه ینان گورگه خه و
 تا بلین شیخ عابده و نانوی به شه و

لالتویی شیخ علی له گه ل شیخ رهزادا، زۆریه ی له بهر دل شکاندنی دوست و ناسباوی
 بوو. بو نمونه، له بنه ماله ناسراوه کانی که رکوک که دوستیکی زور نژیکی شیخ علی
 بوون، بنه ماله ی (خادم السجاده) و مه لا ماری مه لا عه بدوللای خدری و حاجی علی
 قهردار... هتد. شیخ علی ده یوست شیخ رهزا واز له و وته ناشرینانه بینیت و ریگای با
 و باپیری بگریت. به لام هونه ری شیخ رهزا له وه دا بوو و شیعه کانی به سه ر زمانی خه لقه وه
 بوو. هه ره له بهر نه وه، شیخ علی شیخ رهزای کرده نوینه ری خوی و پیشه وایی ته کیه ی
 تاله بانیی به غدای پی سپارد.

له شیعه ریکی تردا که به شیخ علی کاکی ده لیت، جنیو یکیش ده داته همه ی وه ستا
 فه تاح.

(شیخ عهلی) خو تۆ منت ئاواره کرد و دهر به دهر
چاکه هه جویتکت بکه م ئه م ما موفیدو موخته سه ر
بو حه مه ی وه ستا فه تاح ئیمه ت هه موو ئاواره کرد
ئه ی حه مه ی وه ستا فه تاح دایکت به کیری نیره کهر

له شیعریکی تریشدا که باسی ئه و ئازووقه یه ئه کات که شیخ عهلی وهری ئه گریت
ئه لیت:

ئه م ده غله که ته سلیمی ده کا شیخ به هه جیجی
نوقصانی ئه کات هه ر له ته غاری ده که ویجی
ئه صل و نه سه بت دۆمه له من بووی به هه جیجی
بی مروهت و ئینصاف و حه رامزاده و بیجی

شیخ رهزا و شیخ مهحمه مد عهلیی برازای

شیخ مهحمه مد عهلی، که به "که ره" ناسراوه، کوری گه وهری شیخ عهلی شیخ
عه بدول په حمانه. له پاش کوچی دوایی باوکی، هه رچه نیک ئه و پۆست نشینی ته کیه بوو،
به لام له بهر گوئ گرانی و زوبان لهنگی ئه م کاره ی پی نه ده کرا و هه ر له هه رزه کارییه وه
ئه مه ی سپارده شیخ جه میلی کوری گه وهری.

شیخ مهحمه مد عهلی پیاویکی ئازا و دهس کراوه و میوان گوزار بوو. له و کاته دا
میوانخانه (ئوتیل) نه بوو. زۆربه ی پیاوه ناسراوه کان یان له ته کیه ی تاله بانی و یان له
خانه قای سه ید ئه حمه د میوان ده بوون و هه میشه سو فره و خوانی شیخ بو میوان ئاماده
بوو. دایکی شیخ مهحمه مد عهلی؛ زوبه یده خانگی کچی برایم پاشای باجه لانه.

شیخ رهزا، وه کو، تاراده یینک، شه رمی له شیخ عهلیی کاکی ده کرد، سووی له م
نه ده بووه وه، له بهر ئه وه نا کوکیان له نیواندا هه بوو و له شیعریکدا ده لیت:

سا بی زگی خو ت هه لمه دپه و مه مره له داغا
ئه م قه ومه هه موو مردن و تو مای له وه جاغا
له ولا وه په لیکت له زه هاو په ل ده وه شینی

لەم لاوه ڕهگیکت له کنی ساوجه بولاغا

مه بهستی له مه، شیخ مهحه مه د عهلی دوو ژنی هه بوو، یه کیکیان زیبا خانمی کچی
عهلی بهگی برایم پاشای زه هاو و ئه ویتریان فاطمه خانمی شیخ قه سیمی نه هریی سا بلاغه.
شیخ مهحه مه د عهلی به سوار چاکی و نیشان شکینی ناوی دهرهینابوو. شیخ ڕهزا له م
شیعری خواره وه باسی دهست و تفهنگی دهکات و دهلیت:

گه رچی چهند ڕۆژی بوو ته عیلمی تفهنگبازی ئه کرد
پۆسته م ئاسا چوو ه پاریز له یه کی تیتله بیجا ع
هه ر که ئه نگاوتی، وتم؛ دهک دهس و بازووت نه رزی
هه ر که سی پیت نه لی پۆسته م ته ره سه و قورپرو مساع

شه وانی زستان پیوانی به رته کیه له دیوه خانی شیخ مهحه مه د عهلی کو ده بو نه وه، به
نو کته بازی (خه که زی) و یاری (سینی و زهرف) شه ویا ن ده برده سه ر. شیخ مهحه مه د
عهلی بو ئه وه کو یانی ده کرده وه نه چنه ناوشار و تووشی گیچه ل بن. شیخ ڕهزایش تاسوقی
له و کو بو نه وه یه ده کرد، به لام دانو له ی له گه ل شیخی برا زی دا نه ده کولا و گو ییان لی که ر
ده کرد. شه ویک ده یه ویت به چیت ه دیوا خانی برا زی، به لام ده رگای لی نا که نه وه.

پروم کرده به زمی خاسی برازا ئه زیزه که م
ئهم شهو، به صه د ته وازوع و ئیخلاص و سه رکزی
رووانیم له درزی قاپیه وه خۆی و تابیعان
دانیش توون دوور ریزه له دهوری خله ی که زی
دهتووت ته منی کرابوو به مه خصوصی قاپیه وان
خۆی کرد به نیره تورک وتی "کیم یلیر سزی؟"
پیتم وت منم که سه که م مامه شیخ ڕهزام
«تاغزمیسن، خومه بیس ئه فهن دی، مه گه ر بزی؟»
ئهم سه ددی باب ه بو من ه ئیزهاری که تا برۆم
یا ن مه رحه مه ت که حیزه له سه رما گونم ته زی
ئهم جها به کوردی ها ته ته که ل لم وتی به لی

ئەو شىخە حىلە باز و قومار باز و كەر دزى
و هختى كە لەم موعامەلە زانيم غەرەز چىيە
دەرحال گەرامە پاشەو ئەما بەعاجزى

شىخ رەزا كە لە شىخ عەلى كاكي لالوت بوو؛ لەگەڵ شىخ مەحمەد عەلى برازاي گۆم
لە نيوانياندا بوو. شىخ عەلى نازى برا بچووكە كانى دەكىشا بەلام ئەم قسەى سووكى لە
مامى قبوڵ نەدەكرد. شىخ رەزا رۆژتيك بەم هەلبەستەى خوارەو هەجوى شىخ مەحمەد
عەلى دەكات:

نەت و دەرپيشى مريدان چو شکر شيريني
بەخدا اي پسر شىخ تو هرجا شكري

واتا:

تۆ تەنھا لەبەردەمى مريدەکاندا وەک شەکر شیرين نیت
بەخوا قەسەم ئەى کۆرى شىخ تۆ لە هەموو شوێنێک شەکرى يا تۆ هەر جاشە کەرى!

شىخ مەحمەد عەلى دەيگريت و قۆلى با دەدات و هەرەشەى لى دەكات، شىخ رەزا
دەلييت: تۆو بە پىچەوانە تىگەيشتوويت، من وتومە:
«تو هەر جا شەکریت، نەک هەر جاشە کەريت»

شىخ رەزا نارەزايى خۆى لى دەربريوه و لەم هەلبەستەى خوارەو ئيتەر پەردەى لە نيواندا
هەلگرتووه.

شىخ كە هام صوحبەتى شامار و نەدىي حەمە بى
شىخ كە دۆستى مچەريژاوى يو ئەحمەد جەمە بى
شىخ لەبەر جەلبى دلى نايشە كورانە، ژنەكەى
شير بکيشيت و لە رووى واليدە دەستە و قەمەبى
شىخ كە قودسييهتى پيرانى تەريقەت لە كنى
هەموو ئەفسانەو و ئەفسوون، هەموو گالتە و گەمە بى
شىخ كە گەووادى وەكو (خادمى سوججاده) لەلای
سەيیدی حور، لە سولالەى عەليیو فاطمە بى
شىخ كە قەسرى حەرەمى گەيبيە مەقامى ئەعلا

سەر بلەند کات و بلتی شیخ ئەمە، قەسری ئەمە بێ
 شیخ ئەوا گۆی ھونەری بردەووە کەشکەک سەلەوات
 شیخ ئەوا جیتی پەدەری گرتەووە دەستی بەمە بێ

شیخ رەزا و ھەمەی وەستا فەتاح

ھەمەی وەستا فەتاح یەکیک بوو لە دانیشتوانی بەرتەکیەیی کەرکووک و وەکیلی
 خەرجی شیخ عەلی بوو. شیخ عەلی؛ جگە لە نان و شۆربای تەکیە، بۆ برا و خزمەنی
 ئازووقە و موچەیی سالانەیشی دەدان و ئیوارانیشت لەمەنجەلی مائی خۆبەووە خۆراکی
 شامی بۆ دەناردن. ھەمەی وەستا فەتاح سەرپەرشتیی ئەمانەیی دەکرد، لەبەر ئەوەی
 ھەریس بوو لەسەر مائی تەکیە و شیخ عەلی، گۆی بەھەرپەشە و گۆرەشەیی شیخانە
 نەدەدا و ھەرکەسە بەگۆرەیی مووچەیی خۆی، دابەشی دەکرد.

شیخ رەزا، ھەر لە بناغەووە، بەم مووچەییە کاکێ قایل نەبوو و دەیویست بەزۆرە ملی
 لەھەمەیی وەستا فەتاح لەو پتر بیچرێتیت و ئەویش نەیدەدا. لەبەرئەووە شیخ رەزا لەسەر
 چۆک بۆی دانیشتبوو لە پالێ ئەووە وە جارجار پەلاری لە شیخ عەلیی کاکیشی گردووە.
 لە یەکیک لە ھەجوەکانی ھەمەیی وەستا فەتاح دەلیت:

ھەزار ئەفسوون و جادووی پێو ئەویزانە ئەم ریشە
 عیلاجی گەر ببێ یا گووزە یا گۆیزانە ئەم ریشە
 بە تەحریکی تەلیکی سەد ھەزار نەفسی بە کوشتن دا
 پەئییسی حیلەکاران، شای قوماربازانە ئەم ریشە
 بەبای سەرپەر لە شوێن خۆی ناچمێ ریشی ئەمەند سەختە
 بەبێ حیکمەت نییە گەر جار بەجار لەرزانە ئەم ریشە
 بە زاھیر سافە وەک زبوی سپی، ئەمما لە باطیندا
 رەش و پیس و مەلوووت، وەک بنی قازانە ئەم ریشە
 بەمەکرێ ئەمەرتینێ ھەز بکا ھەرلێرە تا (موکری)
 پەناھم دەی خودایا خواوەنی زۆرزانە ئەم ریشە

که سه‌یرم کرد، ده‌زانم شیخ له‌من مه‌سرووره یا عاجز
 همه‌ی وه‌ستا فه‌تاح، بۆ حالی من میزانه‌ ئهم ریشه
 هزاره‌ه‌وسار و ده‌سبه‌ند و گوریسی لی دروست ئه‌کری
 به‌صده باتمان خوری گهر ده‌س که‌وی هه‌رزانه‌ ئهم ریشه

له یاریی زه‌رفیندا

یاریی زه‌رفین له کوردستاندا با‌بوو. ئهم یارییه بریتییه له یانزه زه‌رفی له توج
 دروست کراو، له‌سه‌ر سینیییه‌ک ریز ده‌کریت و له‌ژێر په‌رده‌وه ئه‌نگوستیله‌یه‌ک له یه‌کیکی‌دا
 ده‌شاررێته‌وه. یاریکه‌ران که ده‌بنه دوو ده‌سته‌وه، ده‌سته‌یه‌کیان ده‌یشارنه‌وه و ئه‌وێتریان
 ده‌یدۆزنه‌وه. له شاره‌کانی کوردستاندا، له نیوان دوو گه‌رکه‌ک، یان دوو شاردای له شه‌وانی
 زستان و به‌تاییه‌تی شه‌وانی مانگی رهمه‌زанда ده‌کرا. گه‌وه‌یش له‌سه‌ر سینیییه‌که‌ی داتلی
 یان پاقلاره‌ بوو. له‌م یارییه‌دا، گه‌لیک زی‌ره‌کی و جار‌جاریش فی‌لبازی ده‌کرا.
 شیخ رها باسی فی‌لبازی ئهم یارییه‌ ئه‌کات و ئه‌لێت:

ئهی مه‌لاقه‌د تو له زه‌رفیندا وه‌ها خێرا نه‌بووی
 یا له حیزی به‌ختی من یا مۆرکه‌ت موی پێوه‌ بوو
 حال له سی خالی نییه‌ توخوا به‌ راستی پێم بلێ
 موی سمیلێت یا به‌رت یا کلکی یا بووی پێوه‌ بوو
 وا ده‌زانم مووی رزیوی پێستی ده‌باغ‌خانه‌ بوو
 چونکه‌ ئاساری که‌تیره‌ و جه‌وت و مازوی پێوه‌ بوو
 په‌شمی پاشت بۆ مه‌زه‌نده‌ چونکه‌ وه‌ختی رۆژه‌لات
 دیقه‌تم کرد ده‌ور و پستی زه‌رفه‌کان گوی پێوه‌ بوو
 مووی سه‌گی گه‌ریش وه‌ها نابێ، به‌ته‌خمین صده‌ هزار
 ریشک و ئه‌سپێ و کیچ و کهله‌، کرم و که‌رنووی پێوه‌بوو
 ئه‌لغه‌ره‌ز دولبشکی رووحم چوو له ترسان ئه‌و شه‌وه
 هێنده‌ دوپشک و هزار پێ و مار و می‌رووی پێوه‌بوو

قاوهچی پرووی سینییه‌که‌ی هه‌رچه‌ند به‌نینۆک هه‌لکړاند
 قه‌لعی ئاساری نه‌کرد هیشتا به‌شی تۆی پیوه‌بوو
 زۆر نه‌مابوو بۆی سهرگین بمکوژی، وای تیده‌گه‌م
 تووکی بن کلکی که‌ر و بارگیری مردووی پیوه‌بوو
 داوه‌که‌ی مووینت و گووینت به‌کاری هیچ نه‌هات
 گه‌رچی هه‌ر لایێ دوو سه‌د ئه‌فسوون و جادووی پیوه‌بوو

له‌گه‌ل شیخ هۆمه‌ر

شیخ هۆمه‌ر له‌کاتی پێگه‌یشتنی میوه‌هاتدا، به‌قه‌رتاله‌ قۆخ و تری و هه‌نجیری
 به‌دیاری ده‌هینا بۆ شیخ په‌زا. به‌لام جارێک دیت و قۆخی پێ نییه‌ و شیخ په‌زا و
 پیشوازی لێ ئه‌کات.

هه‌ر له‌ناکا و زرمه‌یه‌ک هات کێی کوربه‌ (شیخ هۆمه‌ره)
 شیخی چی مردووت مری بۆچی نه‌تگوت جاشه‌که‌ره
 ده‌ردی لوقووی گرت له‌ناکا و شیخه‌ توه‌مه‌ت که‌ره‌که
 ئه‌و قیافه‌ت حیزه‌که‌ی هه‌یه‌ت وه‌کوو که‌مه‌تاره‌که
 قۆخ وه‌های لێ کرد، له‌ جیی قۆخ کاشکی پۆخی ده‌خوارد
 شیخه‌که‌ی ده‌م چه‌وته‌که‌ی لێ گێره‌که‌ی لێو خواره‌که
 کورده‌ بێ نامووسه‌که‌ی گۆرانه‌ قوروم‌ساغه‌که‌ی
 حیزه‌که‌ی بێ دینه‌که‌ی که‌ربابه‌که‌ی بی‌عه‌اره‌که

زۆرانبازی شیخ په‌زا و شیخ ستار

شیخ په‌زا پیاویکی بالا به‌رزی چوارشانه‌ی به‌هێز بوو. له‌ مه‌یدانی گالته‌ و گه‌پدا، نه‌ک
 ته‌نهما هێزی زوبانی، جارجاریش هێزی بازووی به‌کارهێناوه‌.
 له‌م گالته‌ و گه‌پدا، شیخ په‌زا و شیخ ستاری تاله‌بانی زۆران ده‌گرن و شیخ په‌زا شیخ

ستار نه به زینتی و دهیداته زهوی. بهم شیعره فارسییه، باسی ئەم زۆرانبازییه ئەکات:

ستار آنکه هست به نیر و تهمتنا
ایزد نییا فریده چون او اهریما
دوش از درم در آمد و فرمایدکای رضا
(انت الذی تصارعنی قلتہ انا)
خندید قاه قاه که روباه چون زند
باشیر پنجه تاتو زنی پنجه با منا؟
گفتم بجای خود بنشین اینقدر مناز
باکرهای ساعد و یا میل گردنا
هومان که پهلوان جهاد بود عاقبت
دیدى چه کونه اش بسر آورد بیژنا
گر تو بزور بازوی خود بیژن، من آن
غرنده اژدرم که ببلعید بهمنا
چون این سخن شنید بر آشفست از غضب
گردن فراخت زد باکمر عطف دامنا
دستی دراز کرد و گریبان من گرفت
تا افگند بخاک منی شیر او زنا
هرچند سعی کرد تنی من تکان نخورد
از جای خود تکان نخورد کوه آهنا
نیروی او چونیک بمن آشکار شد
جستم زجای و چون پسر کاوه قارنا
مانند پور زال گرفتم کمر کفش
بر بوده مش زخاک چو یک دانه ارزنا
اورا ز روی خشم جنان بر زمین ردم
کز مردنش هنوز دلم نیست ایما

آواز جـرت و پـرت درونـش بلند شـد
 وز بارگـاه مقـعدش افـتـاه شـیـونا
 آهـی زـدل کـشـید چـو نـادـم بـگـاه مـرگ
 گـفـتا: (حـیاـتـه ذـهـب، مـوتـه دنا)
 بـر قـوت و شـجـاعـت (لـامـع) جـنـان بـدل
 اقـرار کـرد و گـفت: تـو مـردی و مـن زـنا

واتا:

ستار، ئەو کەسە ی بەهێز تەهەمه تەنیکە
 خوا ئەههیمە نیککی وەک ئەوی دروست نەکردووە
 دوینی لەدەرگای ماله کەو هاته ژوورەو و نەراندی؛ پەزایا
 تۆی ئەو ی لەگەڵم بە زۆران دیتی؟ وتم؛ منم
 قاقا پیکەنی و وتی؛ پیتی چۆن پەنجە لە پەنجە شێر ئەدا تا تۆ پەنجە لە پەنجە من بدە؟
 وتم؛ لە شوینی خۆت دانیشە، ئەوەندە مەنازە.
 بەماسولکەکانی قۆل و میلی گەردنت
 (هومان) کە پالەوانی جیهان بوو، سەرئجام
 دیت (بیژن) چی بەسەر هینا؟
 ئەگەر تۆ بە هیزی بازووی خۆت بیژنی، منیش
 ئەو ئەژدەرە بەنەرەیم کە بەهەمە قووت دا.
 کە ئەم قسەییە بیست لە رقادا توورە بوو
 ملی هەلپری چمکی داوینە کە ی کرد بە بەری پشتینە کە یا
 دەستیکی درێژ کرد و یەخە ی گرت،
 تا منی شێر رمین لە خاکدا بگەوزینی،
 هەرچەندە هەولیدا، لاشە ی من لە شوینی خۆی نەبزووت،
 کتیی ئاسن لە جینگای خۆیا ناجوولی،
 کە هیزی ئەم باش لەمن ئاشکرا بوو،
 لەجیتی خۆم هەلسام وەک (قارنا) ی کوری کاو،
 وەک کوری زال (پۆستەمی زال) پشتینە کەیم گرت،
 وەک دەنکە گالێ لە عەرد هەلەم پری و فراندەم،
 وا بەرقەو دەام بە پرووی زەویدا،

ئىستائىش ھېشتا دلم ئىمىن نىيە لەوہ كە نەمردىن
 ئاوازى جرتوفرتى دەروونى بەرز بووہوہ،
 لەبارەگای قنگىشىيەوہ ھاواری شيوہن ھەلسا،
 وەك مەژى پەشىمانى سەرەمەرگ ھەناسەيەكى ھەلگىشا،
 وتى: ژىنى بەسەرچوو، مەرگى نزيك بووہوہ،
 وا بەدل دانى بەھيز و قارەمانى (لامع) دانا،
 وتى: تۆ پياوى و من ئافرەتم.

لەسەر جوانى كاكە جافى كۆرى كەریم ئاغا

ھەرچىيەك بىت مەبەستى، شىخ رەزا لەباسى جوانى سۈرۈشت و ئارەمىزاددا زۆر
 وەستايە. لىرەدا باسى شوخ و شەنگى ئىم لاوہ دەكات:

شىرىن وەكو خوسرەو پىسەرى ھورمىزە جافە
 چاو مامزە، لىتوقرمزە، ئىمانسزە، جافە
 چاوى رەشى فەتتانى وەكو شەببۆى عەبىيار
 دىن و دل و ئىمانى دزىوم دزە جافە
 بورھانە لەسەر قودرەتى ھەق ئايەتى حوسنى
 بۆدەعوياى ئىشپاتى خودا موعجىزە جافە
 بۆكەشمەكەش و عەرەبەدە مژگانى سىياھى
 وەك لە شكرى (تەيموور) و سوپاى (جەنگز) جافە
 تەنبا نە (رەزا) بۆى بووہتە بەندەيى فەرمان
 فەرمانى لەسەر شاھ و گەدا نافىزە جافە

كەچى لەگەل ئىم ھەموو باسەى جوانى، شىخ رەزا نايەوېت ھاوړپىتتى بكات و دەلەت:

بەجى ما كاكە جاف خۆى و كالاوى
 دەرى كرد، ئافەرىن، خدرى گالاوى

له‌بەر دوووری قادری وه‌ستا خدر

قادری وه‌ستا خدر له‌بنه‌په‌تدا خه‌لقی ناوچه‌ی ئاکۆیان بوو و له‌به‌رته‌کیه جینشین بووبوو و زۆربیش هاوده‌می شیخ په‌زا بوو. قادر، وه‌کو هه‌ندێ له‌به‌رته‌کیه‌یی، سالی چه‌ند کاروانیکی تووتن هینانی ده‌کرد و تووتنی "بیشه‌مه و شاور و شیتنه‌ی ده‌هینا و ده‌یفرۆشته جگه‌ره‌فرۆشه‌کانی بازاری که‌رکووک. کاروانی ئه‌و سه‌رده‌مه له‌به‌ر پێ گرتنی هه‌مه‌وه‌ند و له‌ترسی پۆلیسی پێژی، له‌دزه پێگا‌کانه‌وه هاتوچۆیان ده‌کرد و زۆریان پێ ده‌چوو. شیخ په‌زا ئه‌م شیع‌ره‌ی له‌ دوویری قادری وه‌ستا خدری هاوده‌می وتوووه.

بۆ نه‌سووتی جگه‌ر و بۆچی نه‌بی دل به‌ که‌باب
بۆچی نه‌پوا له‌ته‌نم پووحی په‌وان میثلی غوراب
بۆ له‌سه‌ر چاوه‌یی چاوه‌ل نه‌قولی په‌شحه‌یی خوین
بۆچ له‌ فه‌وواره‌یی مژگان نه‌چکی قه‌طره‌یی ئاب
بۆ له‌به‌ر ناله‌ نه‌بی هه‌لقه‌یی هه‌لقم به‌ سه‌روود
بۆچ له‌به‌ر گریه‌ نه‌بی چه‌شمه‌یی چه‌شم به‌سه‌راب
موونیه‌سی رۆژ و شه‌وم، باعشی ئارامی دلم
پۆیی بو من له‌ غه‌می که‌وتمه‌ نی و به‌حری عه‌ذاب
به‌وقووعی، سه‌فه‌ری قادری ئوستاد خدر
خانه‌یی عه‌یشمی تال کرد فه‌له‌کی خانه‌ خراب
چه‌نگ و نه‌ی، لی مه‌ده‌ موطرب که‌ له‌به‌ر فرقتی ئه‌و
په‌نه‌کی رووحه‌ له‌ گویم نه‌فخه‌یی ئاوازی په‌باب
ساغیری مه‌ی مه‌ده‌ ساقی که‌ له‌به‌ر دوری ئه‌و
تاله‌ وه‌ک ژه‌هری هه‌لایل له‌مه‌ذاقم مه‌یی ناب
کاری کردن نه‌بو ئه‌م کاره‌ که‌ گه‌ردوونی ده‌نی
کردی، رووی په‌ش بی وه‌کو به‌ختی من و په‌ری غوراب
ئه‌ی (په‌زا) په‌نگه‌ له‌به‌ر فیرقه‌تی ئه‌وموونیه‌سه‌ تو
قه‌ت نه‌بی خالی وه‌کو کوره‌ له‌ سۆزی ته‌ب و تاب

شد عده بازی ماسی دو
(قادری وهستا خله) ریشته به گو

نڀٽوڪي شِيخ رِها و ڪلڪي جهسهن نَغاى ههمزه نَغا

(حه‌سه‌نی هه‌مه‌زه) له‌سه‌ر (شه‌م) كه چيه ته‌فسيري ده‌ست به شمشير له‌گه‌لم صاحيبي ده‌عوا ده‌رچوو من وتم ناخويني شير هه‌و وتي كلكي شير ه‌سه‌ر هه‌م له‌فزه به‌شي شورش و ده‌عوا ده‌رچوو گره‌وم كرد له‌گه‌لي و چووم و كتيم هينا ناخويني من نه‌بوو كلكي هه‌سه‌ن ناغا ده‌رچوو

شیخ رضا لہیاری شہترہنجد

له شیعریکی فارسیدا، له یاریی شه تره نجدا، خوږی هه لئه نیت و ئه لیت:

پس از تشریفت ای میرسخن سنج
 مـفـتـش بامن از نویاخت شطرنج
 ز حدت کف زنان بر تخت میگفت
 مگر معنای شطرنج است صدرنج
 بسی دقت نمودی جهد فرمود
 یک از دنبـال یک بر دم از او پنج
 سه اول پنج آخر هشت نوبت
 بر و غالب شدم چون مار برگنج
 چو من مردی با ستادی در این کار
 نباشد در همه اسلام و افرنج
 عراق و پارس و تبریز و صفاهان
 بخارا و خطا و بلخ و باگنج
 نباشد چون (رضا) شطرنج بازی
 نه در ترک و نه در روم و نه در زنج

واتا:

پاش ته شریف هیئانت ئه‌ی میری قسه هه‌سه‌نگیتن
 موفه‌تیش، سه‌ر له‌نوی شه‌تره‌نجی لی دۆراندنم
 له‌تووره‌ییبیا‌ندا ده‌ستی ئه‌دا به‌له‌پی ده‌سیا و ئه‌یوت:
 بۆچی واتای شه‌تره‌نج سه‌د ږه‌نج و ده‌رده؟
 زۆر ورد بووه‌ و خۆی زۆر ماندوو کرد
 یه‌ک له‌ دوا‌ی یه‌ک پی‌نج ده‌ستم لی برده‌وه
 له‌ سه‌ره‌تادا سی ده‌ست و له‌دوا‌ییدا پی‌نج، هه‌شت جار
 زāl بووم به‌سه‌ریا وه‌ک مار به‌سه‌ر گه‌نجینه‌دا
 مه‌ردیکی وه‌ک من وه‌ستا و شاره‌زا له‌م کاره‌دا
 له‌ ناو تی‌یک‌رای موسولمان و فه‌ره‌نگیدا نییه
 عی‌راق و فارس و ته‌بری‌ز و ئه‌سه‌فه‌هان
 بوخارا و خه‌تا و به‌لخ و باگه‌نج

شه ترهنج بازیکى وهک (رهزا) نییه
نه له ناو تورک و نه له پۆم و نه له زهنگییه کانا

له سههه باسی شه ترهنج که له گهه له مسته فا به گی باجه لاندای یاری کردووئه ئه ئیت:

له بهگ وا بوو که من ماتم کشی کرد
که من ههستام ئه و داماو و فشی کرد
گه هه سهرانی سهر گون بوو گه هه کیتر
حه قیقهه مسته فا بهگ گه ردشی کرد
ده بوو باوکی سهه گی ناو نایه ئه ماما
به گی ناو نا قورم ساغ یا غنشی کرد

سوپاس بۆ عوسمان ئه فه ندی - کاتبی ته حریراتی که رکوک

عوسمان ئه فه ندی کاتبی ته حریراتی که رکوک هه ندیک تووتنی شاورى بۆندار ئه نیتریت
بۆ شیخ رهزا، شیخیش له م شیعه فارسبییه دا سوپاسی ئه کات.

ای صورت بسان خلیفه ء ثالث
وی نیکو سیرت و حمیده صفات
نه چو من هست شاعری نه چو تو
کاتبی در فنون تحریرات
عنبرین ساخته دماغم را
بتماکوی عنبرین نغحات
از کلوم بسینه هر نفس
چون فرومیرد مد حیات
وز درون جگر نبای ککو
چون همی برگشم مفرح ذات
دوستان زبانیم ههستند
باد یکایک فدای عهد و وفات

این قدر من دعاء میگویم که خلائق همه کنند دعوات

واتا:

ئە ی ئەو بە شێوە لە خەلیفە ی سێبەم ئە چی
ئە ی رەوشت باش و سیفەت تارێف کراو
نە شاعیرێکی وەکو من هەیه و نە وەکو تو
نوو سەرێک هەیه لە هونەری نووسیندا
دەماغی منت وەک عەنەبەر بۆنخۆش کردووە
بە تووتنی عەنەبەر بۆنت
هەر مژگی که بە قورگما ئەچیتە خوار
درێژە بەژیانم ئەدا
که لە درونی جگەریشمەووە دیتەووە دەر
بۆ ناوی قامیشی گەر ووم هەلی ئەکێشم دڵم خۆش ئەکا
که سانیک هەن بە زویان دۆستم
یەک بە یەک ببە قوربانی عەهد و وەفات
هەر ئەوەندە من دۆعا ئەکەم
که خەڵاتیقیش هەموو دۆعات بۆ بکەن

بەرخانە ی شیخ رەزا

شیخانی تالەبانی؛ جگە لە کاری کشتوکال، زۆربەیان مەرداریشیان ئەکرد. لە بەهاردا،
که کاتی مەر زێیه، بەرەشمالهوه بۆ بهاره ههوار دهچونه دهشتی (حهویجه)، ئەم دهشته
جیبی بهاره ههواری ئیلائی تالەبانی و داووهو کاکهیی و سمایل عوزیری و کافرۆشی و
رۆژبهیانی و جەباریی کورد بوو. لە پالێ دۆستایهتیدا، لە سالانی وشکه سال، مەردارانی
عەشیرەتی (آل عوبید)ی عەرەبیش، لە (شوبیچه)ی لاپالێ چپای حەمرینهوه دههاتنه
خواری و تیکهلی عەشایهری کورد ئەبوون. لە پاشان، کابرایهکی رۆژبهیانی ئاغایهکی
سمایل عوزیری ئەکوشیت، ئیتر ئیلائی سمایل عوزیری نایین و ئیلائی تریشی کورد،
هەندیکیان بەدائیمی هەندێ دێهاتیان لەو ناوچهیه ئاوهدان کردووه و خەریکی کشتوکال
بوون. بەلام لە سالی ۱۹۳۷-۱۹۳۸، حکومهتی عێراق، ئاوی لە رووباری زێی

بچو وکوه (الزب الصغیر) هینایه ئەم هەریمه و عەشایری عەرەبی تێدا جێنشین کرد.
 شیخانی تالەبانی؛ بۆ ئەوێ دەمی شیخ رەزا لە یەک بنین، هەریەکە سالی بەرخیکیان
 بۆ دەنارد و ئەمە بووە باجی (بەرخانە) ی شیخ رەزا.

قەومەکان، بەو ذاتە و حوکمی لەسەر بەحر و بەرە
 بەرخە نیڕی گەر نە نیڕی هەر کەسێ خواوەن مەرە
 دیم بە گژیا ئەیدرم گەر (فی المثل) شیرێ نەرە
 با نە قەومیت و نەزان ئەم هەموو شوێ و شەرە
 گشت لەسەر بەرخی شەل و کاوێ لەر و بزنی گەرە

ماینه‌که‌ی کوێخا عەلی

کوێخا عەلی ماینتیکی کویتی دابووە شیخ رەزا. ئەوێ شتی بدایا بەتە شیخ رەزا،
 بە قیمەت یان بە هیممەت، ئەبوا بە «نەر» بیت. هەر شتیکی لێ هات، ئیتر شیخ رەزا
 بەسەر و پۆتە لاکیدا ئەچیت. ماینی کوێخا عەلی دەکەوێ بەلادا و شیخ رەزایش ئەمە ی بۆ
 ئەلێت:

کێ چوزانی کووچەلە ی سمتی شکاوه یا ملی
 و الە حالی حەلەلادا ماینه‌که‌ی (کوێخا عەلی)
 چووم بزنام ماوه یا خ و مردوو، وەختی کەدیم
 شا دەماری سست، نا بزوی رەگی قاچ و قولی
 دام بەسەر خۆمدا گوتم: وا حسرەتا بۆ ماینه کویت
 دەک بە میراتم کەوێ دەسبەند و هەوسار و جلی
 نابزوی قاروورە ی ئەگەر صد جار تەماشای کە کیم
 دەردی نازانی چییە تاکو نەکا بێنی سلی
 گەر ئیمامی عەسکەری نوێژی لەسەر کا لایقە
 چونکە موشتاقە، بە وەصلی نالەکانی چوار پەلی

که سری ئەنفی دوزمنان و جەبری کەسری دۆستان
هەر بێتێ چاکە بەخوا شێخ (رەزا) و کێری زلی

شێخ رەزا و شێخ صالحی مامی

شێخ صالح کوری شێخ ئەحمەدی تالەبانه و مامی شێخ رەزایە. ئەم وەکو شێخ
غەفووری مامی دەولەمەند نەبوو کە پیتی بێت "دەولەتی شەددادی هەیه" پۆژیک دەچیتە
مالیان. ئەویش هەر ئەوەندە بۆ دەکرێت کە نان و کەری دەرخوارد بدات. شێخ رەزا وای
باس دەکات:

گەرچی فەقیر و موفلیسە "شێخ مامە صالحم"
نەمدی کەسی وەکو ئەو صاحیبی کەرەم
میوانی بووم نان و کەرەدی نایە بەردەمم
ئێستایش بەبێ موداهەنە مەمنوونی ئەو کەرەم
شێخ رەزا دەزانێ مەبەستی لە «مەمنوونی ئەو کەرەم» چیه. فەرمون لە جیگایەکی
تریدا چی پێ دەلێت!

تو کە خۆت مەیلی جێبو بازی دەکەیت "شێخ صالح"
بۆ دەکەیت سەرزنشی من کە "رەزا" هەججاولە
غایەتی بەندە، جێبوم بە دوو سی کەس دابی
تو هەتا ئێستە بە قوربان، بە هەزارت داو!

جەنگی مەحموود بەگی شێروانە و جوکل

شەرپک لە نێوانی مەحموود بەگی شێروانە و جوکل روو دەدا. لایەنگیرانی مەحموود
بەگ باسی ئازایی ئەم ئەکەن. شێخ رەزا؛ بە بەکارهێنانی وشەی «شێروانە» بەسی
چەشن، باسی ئەم شەرپە روون دەکاتەو و دەلێت:

جەنگ گاهی جوکل و «مەحموود بەگ»، شێروانە بوو
ئافەرین "مەحموود بەگ؛ لەم جەنگەدا شێروانە بوو

وهقتى قاصيد هات و ليم پرسى: چلون بوو نم شهړه
ورده ورده بوى بهيان کردم، که چى شيړ وانه بوو

نولادى نم عهصره

رؤڅنک شيخ رها له محمه دى كورى، كه منداډ بووه، تووره نه بيت و نه كاته
گوچانېكدا و راوى نه نيت. محمه د خوى ده خاته پشتي "سعيد نه مېنى حه پلوس" كه
خهلقى گهړه كى بهرته كېه بوو. نه وېش له تكادا:

«يا شيخ صلهوات ده نه ولادته» و بهر دهمى نه گرېته وه. شيخ رها زېش يه كسهر:

تړى نه ولادى نم عهصره به كيـرم
كه من مردم مه گهر گوو بكن به خيـرم
بهم جووته گونه وه كه ده لتي عهنته رى نيـرم
خوت لاده نه وهك بتخه مه بهر حه مله يي كيـرم
هه نديك ده لتي؛ لهو كاته دا دوكتور حوسين باباجان له وى بووه و دووا به يته كه نه و
وتوويه تى.

له گهډ عيزه تى تهل

عيزه تى مه نموورى تهل (بريد و برق)ى سوله يمانى بووه. پياوړى زېره ك و نوكته باز و
خاوه نى قسه ي نه سته ق بوو. بى گومان له م نوكته باز يېده دا له گهډ شيخ رها دا ده مه ته قبييان
بووه. له وانه شيخ رها نه لتي:

پير كه كوڅى و نه تړى دووره له مردن هېشتا
ورده ټاهه ننگى دواى كوڅه نيشانه ي نه جه له
پير كه كوڅى و تړى، ده ننگى وه كو باره زه له
شاهيدى موعته بهرم عيزه تى مامورى ته له

هه روا له شيعرېكى توركيشدا پتي ده لتي:

عـزـزـت یـوزـنـی تـیـغ زبـانـمـلـه تـراش ایت
 آب دهنکله دههـنی گـوـتـنـی یـاش ایت
 آندن صـورـه یـات خـرقـهـمـی آلتـنـده فـراش ایت
 پارهم واريسه آل، یوقسه سویله بلاش ایت
 گوت سلمک ایچون تاش آرامه خایهـمی تاش ایت
 اوردقچه دیان دیمه امان شیخـم یواش ایت

واتا:

عیزهت به تبغی زوبانم پروت تهراش که
 به ئاوی دهمت کونی قنگت تهـپ که
 لهپاش ئهوه پال کهوه خهـرقهـکهـم له ژئیرت راخه
 پارهم ههـبوو وهـرگـره، یان بلتی بهـلاش بیکه
 بو قنگ سپین بو بهرد مهـگهـپـی گونم بکهـره بهرد
 تا دهـتـوانـی خـوت بگـره مهـلـی ئهـمان شیخـم ئیواش که

غـهـزـهـلی هـهـلـمـالـراوی شیخ رهزا

چوومه خزمهت یاری مومتازم وتی لاچۆ دزی
 پیم نیشان دا ئهـسلـی مهـقـصـهـد نایه بهـردهـستم کوزی
 چهند هاوارم لهـکیـرم کرد؛ نهـکهـی فیله نهـکهـی
 گویتی نهـدامـی خۆی ههـواـدا کهـوته ناو قهـعـری کوزی

غـهـزـهـلیکی هـهـلـمـالـراوی تری:

وتم: ئهـی شـۆخـی پـهـری چـهـهـره ئهـمـهـت پـیـوه دهـچی؟
 وتی: یارهب جهـوابـم نیـیه خـوت ئهـیزانی
 وتم: هـهـر تـیـی ئهـخـهـم و لـیـی ئهـبـرم هـهـرچـی بـلـیـی
 وتی: هـهـر ئهـزـیهـتی گـیـانـم مهـده، خـوت ئهـیزانی

سوکه گالتهی شیخ رهزا

جاران فهقی و سوخته‌کانی (حوجره) شه‌ویان به شه‌ره شیعیری ڕانه‌بوارد. یه‌کیتک به‌یتیک شیعیری شاعیرتکی دهوت و دوا پیتی چی بوابی ئه‌ویتتر به‌و به‌یتیه‌ی که به‌و پیتته دهس لی پی ئه‌کا. ئه‌وه‌ی ده‌هینایه‌وه. بی‌گومان دیواخانی شیخ رهزا جیگای ئه‌م ڕا‌بواردنه‌ بووه. به‌لام شیخ رهزا هیچ کاتیک بۆ شیعیر دانه‌ماوه و گورج شیعیرتکی به‌ یه‌کیتک له‌و دانیشتوانانه‌ هه‌لده‌دا. زۆربه‌ی تاکه‌ شیعه‌رکانی له‌م باب‌ه‌ته‌ بوون. فه‌رموون له‌گه‌ل هه‌ندیکیان:

عومرم گه‌یی به‌هه‌شتا، کێرم به‌کاره‌ هێشتا

ته‌صدیق ئه‌گه‌ر نافه‌رمووی هه‌ستم به‌رم به‌ره‌شتا

دوا پیتی شیعه‌رکه (أ) ه‌ ده‌بیت ئه‌ویتتر به‌ (أ) ده‌س پی بکات:

ئه‌حمه‌ق بووم نه‌مکرد هه‌تا ریشم نه‌بو گانی بده‌م

(مسته‌فا به‌گ) چاکی کرد تا ریشی هات هه‌ر گانی دا

مه‌به‌ستی له‌ مسته‌فا به‌گی باجه‌لانه. ئه‌میش به‌ (أ) دوابی هات.

ئه‌سپه‌که‌ت ده‌رکرد له‌ ده‌ستم وا درێغ بۆ ئه‌سپه‌ کویت

سنگه‌که‌ی ماوه (که‌ریم خان) پێم بلێ بیکومه‌ کویت!

تۆه‌ته‌ تیغی ده‌بان و من هه‌مه‌ تیغی زوبان

فه‌رقی ئه‌م دوو تیغه‌ هه‌ر وه‌ک ئاسمان و ڕێسمان

نان و دۆشاوی ئه‌مان دابوو به‌ یا‌پراغ و پلاو

بووی به‌ گه‌وره‌ی ئه‌هلی (نۆدێ) کاکه‌ لاو

که‌ حکومه‌ت مه‌عاشی سه‌یده‌کانی جه‌باریش ده‌بریت شیخ رهزا ئه‌لێت:

وام ئه‌زانی ئێوه‌ ساداتن مه‌عاشتان نابرن

داخی داخانم (جه‌باری) خو له‌ ئێوه‌یشیان بری

بۆم ده‌نێری نېسک و نۆک و سووته‌نی و خاکه‌ و خه‌لووز

لازمه بۆ کۆری حاجی هەر بخوینم (قل أعوذ)
حاته میش، راست دهوی، ناگاته حاجی بۆ سه خا
ماهی ئه نوهر که ی ده بیته نه ییری عالم فروز

له سه ر ئاو هه وای قه لادزه ده لیت:

به ده آب و هه وای "قه لعه دزه"
که سه گیشی له عومری خو ی وه رزه
ملی ئه هلی له بهر له ری و چرچی
هه ر وه کو کی یری پشت له کوزه

له گالته به ک له گه ل شیخ صالحی مامی ده لیت:

تۆ که خۆت مه یلی جنیو بازی ده که ی «شیخ صالح»
بۆ ده که ی سه رزه نشی من که (رهزا) هه ججاوه
غایه تی به نده، جنیوم به دوو سی که سی دابی
توه تا ئیستا، به قوریان، به هه زارت داوه

له گه ل مه لایه کی کویر:

نا به کاری وه کو ئه م جووته له عینه لی ره
نه بر قهت ئه مه مودده ییکی مه دید و دیره
ئه و به تر گوێز ئه شکینیت و ئه میش قنگ ئه دری
هه ردو عاصین له خودا کی یری من و ئه م کویره

هه ر که سی ناوی مه لا ئه زبه
دایم له بن گونی هه ر گیزه گیزه
به خو ی گه واد و ژنه که ی حیزه
خواردنی گووه و شه ربه تی میزه

به هوودی به چه ییکم گرت و لیم برد و تیا خووسا
که تیم نا چاوی نووسا بانگی کرد: یا حه زره تی مووسا

ئهم قه حقه فه لهک له داخی مردم
موحتاجی رهشی رهشییدی کردم

مودده تی نیر بازی یو ئیستا که مه یلی می ئه که م
ئاره زووی گانی کچیکی کوز پری ده پئی ئه که م

ماری ره شه خنکاوه له گپیژاوی خه لادا
کیرمه له قنگی کاکه همه ی حاجی مه لادا

ئاخ له دهس شوژیای سلیمان جاوش و قاوه ی خله
ئهو ده ئی ئاوی گه پراوه، ئهم ده ئی نه وتی گله

سلیمان چاوش شوژیای ته کیه ی ئه کرد و خله یش قاوه چی بوو. شیخ رهزا باسی نه وتی
گل ئه کات که له زهمانی عوسمانی و حوکی عیراق نه وتی دئی (کوژوموژی ناوچه ی
(گل) شیخ حه مید و له پاشان شیخ تالیبی کوژی له حکومه ت به (التزام) ده بانگرت
به جوژیکی بیدائی نه وتیکی زهردیان لی دهرده کرد و له دئییه کانی کوردستاندا بو (چرا)
به کار ده هینرا.

هه تیوی لووس و بی توو کم له عومری خو م گه لی گاوه
له سه متی سمتی (حمادی) م نه برد ئهم حه سره ته م ماوه

هه تیوی خو پرو و مه حبووبی ساده
که ده ستت که وت سواری به و پیاده

هەر له دهنگی که په نا و شه پووری جه نگیزخان نه کا
ورده ئاههنگی دواپی پیر که وهختی گان نه کا

دپی تاله بان له هه ریمیکی دهیمه کاله به رهه می کشتوکالی له سه ر بارانه. هه ندی جار
وشکه سال ده بیت ئاغا و جوتیار وه کو یه ک بی ولت و ده سکورت ده بن. جوتیاران
له سه ر ئه م بهرز و نرمیی سروشت و که م بارانییه رۆژنامه ی خویان هه یه. ده لئین: "تیمرو
ئاغا و قه رهیه" گوایه له پیش ئه مه دا که وشکه ساله، جوتیار ئاغا به جی دیتیت و
به شوینی گوزهراندا ده روات. که باران ده باریت په شیمان ده بیته وه و له دووره وه
دهرده که ویت و دیته وه.

میکائیل جوتیاری شیخ رهزا ده بیت. په یانی ده داتیت که وه رزه که ی به جی نه یلیت
به لام عه هد و په یان نایینیته جی و ده که ویته بهر په لاری شیخ رهزا:

جاشک ترین میکائیل عه هدی به سه ر نه هیئا
عومری گه یشته هه شتا وازی له که ر نه هیئا
ئه م بازی بوو تراندی، ئیستا گوتی به هاره
تا ریخی دهرنه هیئا تاریخی دهرنه هیئا

گویند اگر وطء کنی عرش بلرزد
عرشی که بیک وطء بلرزد بچه ارزد
ماییم و یکی حجره بی باک نشستم
صد بچه بگاییم و یکی خشت نلرزد

واتا:

ئه لئین ئه گهر هه تیوی بگی عرش دیته له رزین
عه رشی به گانی به رزی چی دیتی؟
ئیمه یین و ژوو ریکی که بی باک لیتی داده نیشم
صه د هه تیو ئه گتین و خشتی ناله قی.

بخرنر برسد شیخ (رضا) می کندش

هر کرا یافت بزور و برضا می‌کندش
گر چه درجوف جرم دست دهد مغبچه
از خدا شرم ندارد بخدا می‌کندش

واتا:

شیخ رها نیره‌کهری دهس که‌وئ ئه‌یگئ
تووشی ههر که‌سئ بئ، به‌زۆر بئ یا به‌ رها، ئه‌یکا لئی
له‌ ناوه‌راستی ههره‌میشا هه‌تیوئکی لووسی ده‌سگیر بئی
شهرمی له‌ خوا نییه، به‌ خوا قه‌سه‌م، ئه‌یکا لئی (یا: پئی دانه‌که‌نئ)
گیرم که‌سر زلف کند چون جیمی
وقتی که‌ دهان تنگ کند چون میمی
ای کی‌ر هزار ع‌شوه و صد ناز کنی
از کس چه‌کنی مگر بدوزی نیمی

بدستم گرفتد مه‌ طلعتی در موقعی خالی
دو پایش‌را بگردن در فرازم چون زن والی
هنرمندش نخواند آنکه‌ عالی را کند سافل
هنرمند آن کسی باشد که‌ سافلا کند عالی

واتا:

ئه‌گه‌ر جوانیکی روو وه‌ک مانگم ده‌سکه‌وئ له‌شوئینیکی خالی
هه‌ردوو لاقی ئه‌ینییه‌ سه‌ر شان وه‌ک ژنی والی
هونه‌رمه‌ند ئه‌و که‌سه‌ نییه‌ شتی به‌رز نزم کاته‌وه
هونه‌رمه‌ند که‌سه‌یکه‌ نزم به‌رز کاته‌وه
شنیدم که‌ عرب صدر سینه‌را گویند
رسیدم بدیاری که‌ صدرشان پشت است

واتا:

بیستوومه‌ عه‌ره‌ب به‌ سنگ ئه‌لین (صدر)
گه‌یستمه‌ ولاتئ (صدر) ه‌کانیان پوشت و حیزن

برای (چرخى) ای در زیر این چرخ
بسان چرخ دائم میزنم چرخ

واتا:

له ژیر ئەم ئاسمانەدا هەمیشە وەک چەرخ
ئەخولیمەو هە (چەرخى) یەک (چەرخى) پارەیه‌کی ئێران بوو
طرد کن از در خـــــــود این ناپاک
(لا تری الکلب ولا الکلب یراک)

واتا:

ئەم ناپاکە لەبە دەرگای خۆت دەرکە
نە سەگ ببینە و نە سەگ بتبینی
غم ســـــــبق داش ازل درد و آلم، یاروندیم
علت و زلت، وقلت رفیقان قدیم

واتا:

خەم هاوڕێی کۆنە، دەرد و ئازار یارو هاو دەمە
هەروا نەخۆشی و زەلیلی و دەسکورتی هاوڕێی کۆن

لەسایەى دەهرى دون پەرودەر ئەمىستە لەک لە لەک ئەدوئ
بە کۆلئ کلکەو هەریوى لەگەڵ کەوئى دەلەک ئەدوئ

عومەرم دى، عومەرى پێشوو تریش گەر وابێ
گەردنى شیعە دو صد دەفعە لەسەب ئازا بێ
پەگى کێر ها لە گونا هەرگۆنە ئەبیزوینێ
مەسئەلەیی کۆنە سەگ ئیسقان بەکلک ئەشکینێ

ئەمین بۆقە خەلکی بەرتەکیە و پیاویکی خراب بوو بەلام عەبدوللا و کۆری زۆر کۆری
چاک بوو.

سهیری که زبل نه صلی گووه و گول نه روینن
باوکی وهک (ئه مین بۆقه) کوپی وهک عه به دینن

ئه مین نانهوا و هه مین ئاشپه ز بئ
یایه له گه ئمان و به غه ره ز بئ

به تیهیی به صرهیی یو میزه ری هیندی من و تو
وهکو رخت و شهقه به ندی که له گا جووتی بدهی

ناندان و میوانداری حاجی حه بیبی قهردار

بنه ماله ی قهردار له که رکوک؛ له ره سه ندا له عه شیره تی (بلباس) ی کوردن به لام هه ر
له سه رده می عوسمانیه وه خو یان به تورکمان داناوه و له که رکوک جیگایه کی
کۆمه لایه تی تاییه تی و خاوه ن سامان بوون. حاجی حه بیب یه کی که له و بنه ماله به و
سامانیکی زۆری هه بوو. شیخ رها گالته به وه ئه کات که دهوله مه ندیک وه کوو حاجی
حه بیب له سی مانگی زستانا ته نها ده عوه تیک ده کات و له شیعیکی تورکیدا ئه لیت:

موسم قیش شده اوچ ایلق بر بریانی
قیزاروب عارض خوبان گبی هه ر بر یانی
بو یله بربره نازک بو گبی موسمه
جانب اربعه سنده یگک الوانی
اولدق بارکشی منت انفاسی مسیح
صانکه ایتمش برهیه مائده رسانی
ایلمزمی بو گبی اطعمه احیای وجود
بلکه هر بر لقمه سی گوزدن دوشورور لقمانی
خارج حوصله بر دعوت ایدوب حاجی حبیب
نیجه تعریف ایدهیم نعمت بی پایانی

واتا:

له مهوسمی زستاندا له سڼ مانگدا بریانییه ک
سور دهکهنه وه وهکوو لهشی جوانان ههموو لایه کی
گوپلکیتیکی نازکی وا له م فاصله دا
لههر چوار لایه وه به خوارددهمینی پړنگاو پړنگ
بووینه هه لگرمینت نه نفاسی مه سیح
وهکوو خوانی پړهانی گوپلکیتیکی لڼ دانابڼ.
نم جوړه خواردنانه مړوڅ زیندوو ناکاته وه؟
به لکوهر لوقمه یه کی لوقمان له بهر چاو نه خات
له حه وصله به دهر، حاجی حه بیب ده عوتیکی دا
نیعمه تی بی پایانی چوڼ تاریف بکه م

مه دحی عه بدوللا پاشای پړواندز

عه بدوللا پاشای پړواندز له دهوړی حوکی عوسمانیدا قائمه قامی هه ولیر بوو. شیخ
پړزا له م شیعره فارسییه کی که مه دحی دهکات، به دهمه ته قتییه ک له نیوان شاعیریکی گهن
و پزیشکیک دهس پی دهکات. له نه نجامدا ده لیت شیعری ناپوخته وهکوو پړوانی
دهرمانی پزیشکه:

شاعیری گنده طبع همچو جعل
شعر او چون شعور او مختل
رفت پیش حکیم تا دهدش
شربتتی از برای دفع علل
مسهلای داد گفت کاین دارد
هفت بارت در آورد بعمل
چون بخورد و چهاربار برید
تاخت پیش حکیم و ساخت جلد
طعنه زد کای حکیم بی تمیز

فرق ناکرده ناقه را ز جمل
 سخن از هفت و هشت میراندی
 هفت اکنون بچار شد مبدل
 گفت البت مخالفی خوردی
 که بدارو ازان رسیده خلل
 گفت چیزی نخورده ام لکن
 بودم اندر خیال شعر و غزل

واتا:

شاعیریکی ته بیعهت بۆگهن وهک قالونچه
 شیعیری وهک ههست و شعوری شیواوه
 چووه لای پزیشک تا شهریه تیکی بداتی
 ده زمانیکی ره وانایی دایی وتی:
 ههوت جارت ره وان دهکا
 که خواردی چوار جار ریا
 رای کرده وه بۆ لای پزیشکه که و کردی به ههرا
 تانهی لی دا؛ وتی: ئهی پزیشکی نه فام
 که وشتی می له وشتی نییه ناکه یته وه
 قسهی ههوت و ههشتت ئه کرد
 ئیستا ههوت ته کهت بوو به چوار
 وتی ههلهت شتیکی خراپت خواردووه
 ده زمانه که له وشته خراپه وه زیانیکی تووش بووه
 وتی؛ هیچم نه خواردووه به لام
 له خه یالی دانانی شیعر و غه زهلیات بووم

گفت از شعر ساختی چیزی
 گفت آری سه شعر مستعجل
 گفت برخوان چو شعرها برخواند
 گفت خندان حکیم کای اجهل

تو عمل هفت کرده، اما
 سه‌ر زیلا چهار از اسفل
 شاعری چند هست می‌زبیند
 کادری این حدیشان بمثل
 نیک و بدرا ز غرفه‌ء شعرا
 شناسد بغیر میر اجل
 انکه قائم‌قام اربیل است
 ماه ملک است و آفتاب ملل
 دم تیغش لهیب نار جحیم
 کف جودش سحاب کشت امل
 با منش لطف گریود چه عجب
 رغبت است آفتابرا بحمل
 وصف او در سخن نمی‌گنجد
 به‌که وصفش ادا کنم بجمل
 تا ابد انجنابرا یارب
 دستگیری کند لطف ازل

واتا:

وتی: هیچ شیعیکت داناوه
 وتی: به‌لێ، سێ شیعی به‌په‌له
 وتی: بیانخوێنه‌وه، که خوێندیانیاییه‌وه
 به‌پێکه‌نینه‌وه وتی: هه‌ی له‌هه‌موو که‌س نه‌زانتر
 تۆ هه‌ر چه‌وت جاره‌که‌ ره‌وان بووی، به‌لام
 سیانیان له‌سه‌رده‌وه و چواریان له‌خواره‌وه
 چه‌ند شاعیری هه‌ن بۆ ئه‌وه ئه‌شێن
 ئه‌م باسه‌یان به‌ نمونه‌ بۆ به‌یئینه‌وه
 چاک و خراپی ده‌سته‌ی شاعیران
 نانا سێته‌وه مه‌گه‌ر میری بالا

ئەودى كە قائىمە قامى ھەولتەرە
 مانگى مولكە و خۆرى مىللەتە
 دەمى تىغى گرى ئاگرى دۆزەخە
 دەستى بەخششى ھەورى چاندنى ھىوايە
 ئەگەر لوتتقى لەگەل من ھەبى سەير نىيە
 خۆر ھەزى لە بورجى (ھەمەل) ھەيە
 بە قسە وەصفى ئەو ناكړى و تىدا جىي نايىتەوہ
 باشتەر وايە بە كورتى وەصفى بكم
 خوايە ھەمىشە دەستى جەنابى ئەو
 بگرە لە لوتتقى ئەزەلى خۆت

ھەجوى قاضى كەرکووک

زۆرىەى كارىە دەستان، لە دەورى داگیركەرانی عوسمانیدا، تورک بوون، قاضى كەرکووک لە مىللەتى (لاز) ئەيىت كە لە بنارى قافقاس جيگيرن و ھەندىكيشيان وان لەسنورى تورکيا، بەلام شېخ رەزا بە (ئەرنائوت)ى ئەزانىت. لەم شىعرە تورکىيەدا دەليىت:

گوردك مى؟ كىمى؟ نايى گوردم. نىجە برذات؟
 اوصافى نەدر، شكلى نەدر؟ بزە اكالات
 ايتمش مى تاهل، حرمى وارمى؟ وار اما
 آرايش آغوش حريفان خرابات
 بزە بيلورز اول جەتى، حوكمى ناصلدر؟
 حكم قرەقوش يعنى، بلا شاهد واثبات
 ادراكى نە اندازيە، بر جاھل ابتر
 نە شرعى بيلور (ارناؤوط) اوغلى نە نظامات

واتا:

ديت؟ كى؟ نايىم دى. چۆن پياويكە؟
 ئەوسافى چيىە، ديمەنى چۆنە؟ تيمان گەيىنە

ژنی هیناوه، حهردمی ههیه؟ ههیه بهلام،
 لهوانهیه که ئهگهڕیت بۆ هاوڕیتی مه‌یخانه
 ئێمه‌یش ئه‌مه‌ ئه‌زانین، حوکمی چۆنه‌؟
 حوکمی قه‌ره‌قۆش، یانی، به‌ی شایه‌د و ئیسپات
 تێگه‌یشتنی له‌ چ ئه‌ندازه‌دایه‌؟، نه‌زانیتکی کلک پراو
 نه‌ شه‌رع ئه‌زانیت ئه‌م (ئه‌رنائووت) باوکه‌، نه‌ نیازم

ئه‌ندامی صاری، گوزلری گوک چه‌ره‌سی ابرش
 شوم اولدیغنی اورته‌یه‌ قویمش بو علامات
 یاشی نه‌قدر؟ اللی دن اکسک، نیجه‌ بیلدن؟
 باق‌دم دیشنه‌، دقت ایله‌ حین م‌لاقات
 عزل اولدی؟ او‌هت، واسیطه‌ ع‌زلی کیم اولدی
 انفاس مسیحانه‌ اصحاب کرامات
 سیاح اوله‌رق م‌ملکت رومی گ‌یزردم
 قاضی ا و زمان امرد ایدی گوزلری آفات
 ثعلب صاته‌رق گ‌یچدی تصادف یناشمدن
 ایتدی بکا برگوشه‌ ع‌چشم ایله‌ م‌بالات
 اسلوب حکیمانه‌ ایله‌ بنده‌ گوز ایتدم
 خیلی ارامزده‌ جریان ایتدی اشارات

واتا:

ئه‌ندامی زه‌رد، چاوی شین، پرووی ئه‌بره‌ش
 ئه‌م نیشانه‌ ئه‌وه‌ ده‌گه‌یییت که شوومه
 ته‌مه‌نی چه‌نده‌؟ له‌ په‌نجاکه‌متر. چۆنت زانی؟
 که تووشی بووم به‌ وردی سه‌یری دانه‌کانیم کرد
 عه‌زل کرا؟ به‌لێ. کێ بووه‌ هۆی عه‌زلی؟
 ئه‌نفاسی مه‌سیحانه‌ی خاوه‌ن که‌رامات
 له‌ ولاتی رۆمدا که‌ به‌ سیاحت ده‌گه‌رام
 قازی له‌و کاته‌دا مووی لێ نه‌هاتیوو و چاوی عه‌ییار

(ثعلب)ی دهرۆشت، به تهصادف له لاهمهوه تێپه‌ری
 به سووچی چاو خۆی له قهره‌م دا
 منیش به جۆریکی هه‌کیمانه‌ چاوێکم لێ هه‌لته‌کان
 گه‌لێک ئیشارات له نیوانماندا رووی دا

ابه‌خامی دیدم اول برینی قاچه‌ ساتارسن؟
 بازار ایده‌رک چق‌دی ایلی لیره‌یه‌ فئات
 ویردم پاره‌یی نزد فقیرانه‌مه‌ گلدی
 بیچاره‌ چابوق او‌ق‌چورینی چزدی دیدم یات
 معهودی دیاماقله‌ فغانی گو‌گه‌ چیق‌دی
 حتی ایشیدوب صیحه‌س‌نی اهل سماوات
 بالواردی، امان یاگری ال پاره‌ئی یاخود
 تو‌کره‌کله‌ انک بر ازه‌جک باشنی ای‌ص‌لات
 س‌و‌ر‌دم آ‌ت‌می دی‌ک‌له‌م‌دم آ‌ه و انینی
 (الی‌ل‌ای) آ‌ل‌ان ق‌اض‌ی یه‌ بس‌در بوم‌ک‌افات

واتا:

له ئه‌نجامدا وتم ئه‌و‌یتریان به‌ چهند ئه‌فرۆشی؟
 هه‌را‌ج‌ی کرد و نرخ‌ی گه‌یشه‌ دوو لیره‌.
 پاره‌که‌ مداو هاتینه‌ کۆلیتی هه‌زاریم
 بێ‌چاره‌ به‌ په‌له‌ به‌نه‌خوێنی دامال‌ی و وتم پال‌ که‌وه
 له‌به‌رگه‌ گرتنی ئه‌وه‌دا هاواری چووه‌ ئاسمان
 تا وه‌کو خه‌لق‌ی سه‌ماوات هاواریان بیست
 پار‌ایه‌وه‌، تو‌خوا یان پاره‌که‌ت وه‌رگه‌وه‌ یان،
 سه‌ره‌که‌ی نه‌رم که‌ به‌ تف ته‌ری که‌
 ئه‌سه‌یم لێ خو‌ری گو‌یم نه‌دایه‌ آ‌هو و نووز‌ه‌ی
 ئه‌و قازیه‌ که‌ (له‌یلانی) برد ئه‌م به‌خش‌شه‌ به‌سیه‌تی.

له‌پاش ئه‌م هه‌موو قسه‌ پی‌سانه‌، جه‌نابی قازی وتوویه‌تی: شیخ ره‌زا منی به‌
 (ئه‌رنائوت) زانیوه‌، به‌لام من (لازم). ئه‌مجا شیخ ره‌زا له‌ شیعرێکی تری تورکیدا

ئەلئیت:

نائبی بن (ارناؤوط) صاندم مگرسه لاز ایش
ایتدیگم هجویه لر (لاز) اولدیغیچون از ایش
شکلی بنزهر لازه ئەمما ارمنیدن بو زمدر
الغـرز، لاز یا ایواز یا پاپاز ایش
واتا:

قازی که من به ئەرنائوتم دەزانی که چی (لاز) بووه.
لەبەرئەووە ی لاز بووه ئەم هەموو هەجوانەم کەم بووه
شێوەی لە لاز ئەچیت، بەلام لە ئەرمەنی چاککراوه
بە کورتی دەبیت یا لاز یا ئیواز یا پاپاز بیت*
* ئیواز: بە پیاوی ئایینی ئەرثو دوکسی بولغارستان دەلێن و پاپاز: بە قەشە ی ئەرمەنی دەلێن.

هەجوی حوسنی پاشای فەرماندە ی سۆپای عوسمانی لەکەرکووک

حوسنی پاشا فەرماندەبەکی بەدرەوشت و بەدخو بووه و زۆر تازاری دانیشتوانی شاری
کەرکووکی داوه. شێخ رەزا بەم شیعەرە هەجوی ئەکا:

بەسەگم وت عەجەبا خزمته حوسنی پاشا؟
تووڕە بوو، کللی لەقاند و وتی؛ حاشا حاشا
راستی گەرچی سەگیشم بە خودا خۆم دەکوژم
ناوی من بێنی لەگەڵ ئیسیمی خەببسی پاشا

لەشیعرە هەلما راوه کانی شێخ رەزا

وێکوو زانراوه، شێخ رەزا، یەکتێک لەو دەرگای شیعرانە ی که لێی داوه، دەرگای شیعی
هەلما راوه و دەستیکی بالای تێدا هەیه. شێخ رەزا خۆی لە شیعیکی فارسیدا که
مەدحی ناظم پاشا ئەکات ئەلئیت:

عشق باساده روخان ازپی سمت است و سرین

نه رخ و زلف خم اندر خم و چین در چین است
آن دروخت که من شیفتهء خال و خطم
شیخ را هم غرض از ساده پرستی این است

واتا:

عشق له گهلّ ساده رووان بۆ پووز و که فه له
نهک بۆ روو و زولفی لوول و چین له سه رچینه
ئهوه درۆیه که ئه لّی من شیت و شهیدای خهت و خالم
شیخیش هه ر ئه م مه به سته ی هه یه له ساده پرستی
فه رموون له گهلّ ئه م چهند شیعره هه لمالراوانه ی:
له شیعرێکی کوردیدا ئه لّیت:

کیر که هه ستا، نه له بیگانه ده پرستی و نه له خویش
گورزی خۆی هه ر ده وه شینی، چه له پاش و چه له پیش
هه مه کیترکی قه وی، هیند به کونی ته نگا چوو
سه ر و چاوی هه موو زامدار، په راسووی هه موو ریش
تا ملی غه رقه له چه رما، وه کو سیواکی مه لا
پرچی ئه فشانه له سه ر پشتی ملی وه ک ده رویش
پاله وانیکی قه وی و قۆله له میل بازیشدا
مه حکه مه ریشه و بنجی وه کو شاخی گامیش
له شیعرێکی تری کوردیدا ده لّیت:

هه ر وه کو ئه شکم به په نگی سووری خۆی خوینینه کوز
داستانی شاهنامه ی خوسره و و شیرینه کوز
ئینشیقاقی هه ر وه کو کاله ک له به ر شیرینییه
هه ر که سی نه یچه شتبی نازانی چهن شیرینه کوز

واقعہ واقعی دل

ہر واقعہ واقعی دلمہ بہ دہستی فیراقہ وہ
وہک پڑوی کہ ہر دوو گونی بی بہ فاقہ وہ
ئیمان لہ تہوقی سہرمہ وہ وک واشہ دہرپہری
سمتی کہ دہرپہراند و سہری نا بہ تاقہ وہ
موطرب لہ عہشقی عیراقی بہ حہسہرہ تم
بۆم ہہستہ وردہ وردہ لہ پہردہی (عیراقہ وہ)

بہسہر بۆدہفعی ئہعدا چاودہکم قہلغانی سیمینت
ہزار مارتین بہ قوربانی تفہنگی لوولہ چہرمینت

کیئر ئہگہر مہیلی کونی کرد سہرہکہی بگرہ لہمشت
ہمہ جا خانہء عشق است، چہمسجد، چہکنشت

موددہتی نیر بازی و ئیستا کہ مہیلی می ئہکم
نارہزووی گانی کچیکی کوز پری دہرپی ئہکم

ئہم قہحپہ فہلہک لہ داخی مردم
موحتاجی رہشی رہشییدی کردم

گہلئ سمتی سپیم دہس کہوت نہمتوانی پییاکیشم
دریغ بۆمہ تراقی کیئرہکہی چہند سال لہمہوپییشم

ہیندہ بہ تہعریف و کینایہت لہ بنی سینگت بہم
بہگ ئہفہندی بہ سہراحہت لہ کونی قنگت بہم

... ئەفەندی خەلقى بەسەرە دەبێت و لە کەرکووک مەئمووری حکومەت بوو. هەندى
قەسەى ناشرىيان نایە ژنە کە یەو و لە بەرئەو گەرايەو و بەسەر و شێخ رەزا دەلێت:

لێرە گایان ژنە کەى... ئەفەندی بەسەر
ایستە بۆ (بەصرە) دەچێ (بعد خراب البصرە)
هیند گەووادە گەر ئەولادی لەپیش چاوی بگێی
ریشی رادەگرێ کەها کێر و گونی پێ بسەر
عەینى بەغدايە بە خۆی چونکە لەبەر ئاوی مەنى
مەقەعدى بەحرە، گونی قايغە، کێرى جسەر
بە مۆتەسەریفى کەرکووک ئەلێت:

مۆتەلەووين مـیـزاجى گـوونا گـون
مۆتەسەریف کە دیدە بۆ قەلەموون
مۆتەسەریف جیگەرە کەى لە دەما
دێ و دەچێ وەک مـریشکى چیلکە بە قوون

ماينه کویت

کوردستان بریتىیه لە چیا و هەردە و دەشت. کورد هەر لە کۆنەو، بۆ هاتوچۆ و
گوێزانەوێ دەغل و دان و کووتال بەرزە و لاغى بەکار هیناوه. بەرزە و لاغ بریتىیه لە ماین
و هیستر. هیستر لە چیاکان و ماین لە هەردە و دەشتدا. ماین بە پێى رەسەن و رەنگ
ناو دەبرێت. ئەوێ بۆ سواری بێت لە رەسەندا لە ماینى عەرەبە و ئەوێ بۆ بارهەلگرتن
بێت پێى دەلێن (بەرگیر). ناوی ماین بە پێى رەنگ؛ رەش، کویت، شێ و بۆرە... هتد.
شێخ رەزا لەم شیعەردا باسی ماینە کویتى خۆى ئەکات و ئەلێت:

ماينه کویت جارێان دەتوت رەوتى رەوتى ئاهوو
ئێستە هەستانى لەسەر ئاخوێ بە یاھوو یاھوو
قەت لە یەک قسناغ کەمى جو نادەمى هیشتا لەرە
سال دوانزە مانگ سواری نابم هەر ماندوو

عومقی چالئی مه قعه دی بی شک مه سافه ی قه سر نه بی
 درزی دهر وازه ی کوزی لۆچ لۆچ به سه ر یه کدا چووه
 گهر به ئاو زهنگی په راسووی ئه م سه روسه ر هه لدرم
 هینه نده نابزو ی بزانه م ماوه یا خو مردووه
 خاوه نی پیشووشی نازانی که ته ئریخ و سه نه ی
 چه نده ئه ممان له پیرانی قه دیم بیستووه
 وهختی نادر شا هجوومی کرده سه ر ئیقلیمی پۆم
 تازه، گۆیا، ئه و له کوز دایکی خرووجی کردووه

هه وال پر سینیک

ناسیاوێکی شیخ رهزا دهستی دهشکیت و بهم شیعه فارسییه هه والی ئه پرسیت:

شکسته باد دو دست فلک ازین کردار
 برید باد دو پای سپهر ازین رفتار
 دلاوری که دری آهین زجا کندی
 ببازوان قوی همچو حیدر کرار
 بچشم زخم حسودان شکسته شد دستش
 بلی زمانه عجب روبهی است شیر شکار
 ولی تو هیچ مخور غم شکسته بسته شود
 بشاهراه حقیقت شکسته کیست بکار

واتا:

یاخوا ههردوو دهستی چهرخه گهردوون بشکێ که ئه م کاره ی کرد
 ههردوو پیتی ئاسمان بپێنهوه که ئه م پهفتاره ی کرد
 قارهمانی که دهرگای ئاسنین له شوینی خۆی هه لئه که ند
 به بازووه به هیزهکانی وهک هه زرده تی عه لی
 به چاوی پیسی هه سوودان دهستی شکا
 به لێ، زه مانه پتوبیه کی سهیره که ئه توانی راوی شیر بکا

به لّام تو هیچ خفّات مه خو، شکسته نه گیتته وه
له شاری پی راستیدا شکان که لکی ههیه

براه عشق که از ما و من پیر هیزند
زیای دست بشــــوی و زدست دست بدار
نه آخر آن فلک است، این فلک که روز (أحد)
شکست گوهر دندان (احمد مختار)
نه آخر آن فلک است این فلک که روز (صهفین)
خراب کرد جهانرا بشکتن عمار

واتا:

له پی عیشقدّا که له من و ئیمه رتیز نه گرن
دهست له پی داشۆره و دهس له دهست هه لّگره
ئهم گهر دوونه ههر هه مان گهر دوون نییه که له پۆژی (ئوحود) دا
گه وه هری ددانی پیغه مبهری شکاند؟!
ئهم گهر دوونه ههر ئهو گهر دوونه نییه که له پۆژی (سه ففین) دا
به کوشتنی (عمار کوری یاسر) دنیای ویران کرد؟

دۆستایه تیی شیخ رهزا و ئهمین فهیزی

زۆر ئاشکه رایه، له ژيانی شیخ رهزادا، کهس نه وهندهی ئهمین فهیزی خوشه ویست و جی
رتیز نه بووه. شیخ رهزا خۆی له بابەت پیوهندیی له گهڵ ئهمین فهیزییا ده لّیت:

نسبت من با اّمین فیــــضی ازلی است
همچو سنی بعمر، نه چو روافض بعلی است

واتا:

پیوهندیی من و ئهمین فهیزی ههر له پۆژی نه زه له وهیه
وهک هیی سوننیانه له گهڵ عومه، نهک وهک هیی پافزییان له گهڵ عهلی.

هه روا ده لّیت:

در حضر ممتاز و ممتاز از سفر آمدی

اول و آخر (امین فیضی) تو ممتاز آمدی

واتا:

تۆ له مالا ههلاوتێردهی و، به ههلاوتێردهیبیش لهسهفه رگهراستهوه
لهسهههتا و له دوااییدا، ئەمین فهیزی، تۆ به ههلاوتێردهیی هاتووی

له لایهکی تربش له شیعریکی تورکیدا باسی خوش گوشتاری و رهوشته جوانی دهکات و
دهلێت:

استاذ سخن، میر سخن سک
خلاق معالی دینلان واریسه سن سک
ای کان کمالات (امین فیضی) افندی
مجموعه خلق (حسن)، خلق (حسین) سک

واتا:

مامۆستای قسه و میری قسه تۆی
ئهگهر دروست کهری مهعانی ههبی وهکوو دهلێن تۆی
ئهی کانی کهمال ئاغای ئەمین فهیزی
دهستهیی رهوشتهی (ههسهن) و رهوشتهی (هوسێن) تۆی.

ئەمین فیضی بهگ له سالی ١٨٦٠ له شاری سولهیمانی هاتوهته دونیاوه. له پاش
تهواوکردنی قوتابخانهکانی ئهووی، چوههته شاری بهغدا و لهووی له قوتابخانهی سهربازی
دهرچوه و چوههته ئهستهمول له کۆلیجی سهربازی خۆیندویهتی و به روتبهی مولاظم
دهرچوه و له سوپای عوسمانیدا گهیشتهوهته روتبهی میر ئالای تۆپچی و لهم روتبهیهدا
خانهشین کراوه.

سالانی شهڕی یهکهمی جیهانی له شام و حهلهب رابواردوه و له پاشا گهراوهتهوه
ئهستهمول، و له پاش نهخۆشییکی دوور و درێژ له سالی ١٩٢٨ له ئهستهمول کۆچی
دوایی کردوه.

ئەمین فیضی بهگ سههرپای شارهزایی زۆر له زانستی ریازیات، ئەدیب و شاعیر بوو،
یهکهم دیوانی به تورکیبه ناوی (شعاعات) له چاپ داوه. له زانستی ریازیاتدا کتیی
(ئیجمالی نهتایج)ی له چاپ داوه و له زانستی فیزیک کتیی (ههواي نهسیمی)
بلاوکردوهتهوه و له زانستی (جبر) کتیی (تهفرهقهی ریاضیه) چاپ کراوه. ئەمین

فهیضی ئەندامی لیژنەی زانستی ئەکادیمیای پارێس بووه. زۆریش دروست و جێ ریزی
 شیخ رەزای تالەبانی بوو و لە کتیی (ئەنجومەنی ئەدەبیانی کورد) گەلیک لە شیعەرەکانی
 شیخ رەزای تیدا بلاوکردووەتەوە.

شیخ رەزا لەم شیعراوەی خوارەویدا غەمباریی خۆی، لەبەر دووری ئەمین فەهیضی
 دەردەبرێت و سکالای تەندروستی و تەمەن درێژی بۆ دەکات

انچنانم زهجر کاکه آمین
 که ندانم یسار را زمین
 آن کند بخت قط نبینم یار
 تازم خنده بر زمان و زمین
 چند ریزم بیاد روی تو اشک
 چند باشم ز دوریت غمگین
 تا غمیرا بحیله چاره کنم
 دیگری سر بر آورد ز کمین
 مستم از جام بادهء فیضت
 چو مسیحا ز روح فیض آمین
 سالهای دراز باقی باد
 بسلامت امین ما آمین

واتا:

لەبەر دووری کاکە ئەمین فەیزی لە حالیکام
 راست و چەپ لێک جوێ ناکەمەوه
 بەخت هەر ئەوەندەم بۆ بکا دۆست ببینم
 تا (لە بەختەوهریی خۆما) بە عەرز و عاسمان پێیکەنم
 چەند لە یادی رووی تۆدا فرمێسک بپێژم
 چەند لە دووری تۆ خەفەتبار بم

تا به فروفیل چاری خه منی ئەکەم
 خه میکی تر له په ناگاوه سه دردی تینی
 له جامی بادهی بهرەکتی لیشاو کردوی تو مهستم
 وهک مه سیح له (روح الامین) ی پر بهرەکت که جویرەئێله
 خوا بکا ئەمینی ئیمه به سه لامه تی میبینی
 ساله هایه کی دوور و درێژ. نامین

ئەمین فیضی چەند نامە یه کی هۆنراوه ی جوانی بو شیخ رهزا ناردوو، ئەم شیعرانه ی
 ئەمین فە یضی، به شیوه یه کی زۆر نازک و دلسۆزانه. له وهلامه کانی شیخ رهزا
 ده دره که ویت، که چەند پیاویکی خوش مه شرەب و ره وشت بهرز بووه. له بهر ئەوه شیخ
 رهزا، نه وهک ته نه ها هیچ هه جو یکی به رام بهر ئەو نه وتوو، به لکو به ئەوپه ری پێز و
 دلسوژی ئەم دۆستایه تییه ی له گه لیدا بردوو ته سه ر. له وهلامی یه کی که له و نامه
 هۆنراوانه، شیخ رهزا ئەمه ده لێت:

مشریت خوب و لهجه شیرین است
 دهنـت درج گـوهر آکین است
 فکر بکر تو بینـی بین الله
 نغز دوشـییـزه نگارین است
 عرش بلقیس و فرش براقش
 در حقیقت کمینه کابین است
 این نه شعر است، رشته ء شهرت
 این نه نظم است عقـد پروین است

واتا:

په وشت باش و زمانت شیرینه
 ده مت قوتووی پر له گه وه ره
 فیکری به خه یالی که سا نه هاتووی تو، به یینی بهینه لا
 کچیکی جوانی ره نگینه
 عهرشی به لقیس و فهرشه بریقه داره که ی
 له راستیدا که مترین ماره یییه (بو ئەو کچه)

ئەمەى تۆ شىعر نىيە ، ھۆنراۋى ناو و بانگە
ئەمە ھۆنراۋە نىيە ، ملوانكەى ئەستىرەى سورەبىيە

مـصرعى از قـريـحه عطـار
كـه عـجـب آبدار و رەنگين است
گر بتـضمين بياورم چه عـجب
يـكى از فن شـعر تـضمين آست
بمعانى گران، بنظم سبـك
گر بود سـهـل ممتنع، اين است
تا بضرب المثل همى گـويند
كـه دـعا از براى آمين است

واتا:

نيو بهيتى بهرهمى شىعرى فەرەيدوددینى عەتتا
كە زۆر ئاودار و پەنگينە
ئەگەر بىخەمە ناو شىعرى خۆم سەير نىيە
چونكە يەكئ لە ھونەرەكانى شىعر ئەودەتە شىعرى كەسپكى تری بخەيتە ناو
بە واتا گران و بە سەنگ سووكە
ئەگەر (ئاسانى كەس پىت نەوتراو) ھەبى ئەودە
ئەودەتا مەسەلە دىننەو و ئەلەين
دوعا لەبەر خاترى ئامینەكەيەتى

خاطرت شاد باد (آمین فیضی)
زان كـه دریای دانش و دین است
دو شـمـنـت خـاـكـسـار و زیر و زبر
زان كـه در خـورد و لعـن نـفرین است
فـضـلـرا داند از خـدای (رضا)
نە از آن شاعـران خـود بین است

واتا:

دلت ھەر شاد بێ ئەمین فەیزی!

چونکه دلت دهريای زانست و نايينه
 دوژمنت له خۆلا بگه‌وژى و سه‌ره‌و ژير بى
 چونکه شايانى ئه‌وه‌يه له‌عنه‌تى لى بکړئ
 په‌زا هه‌موو گه‌وره‌يى لى له‌خوداوه ئه‌زانئ
 له‌و شاعيره خۆپه‌رستانه نيبه.

له وه‌لامى نامه‌يه‌کى ئه‌مين فه‌يضى دۆستى، شىخ په‌زا ئه‌م شيعره فارسىيه‌ى بۆ
 ده‌نيرت.

ز رشحه‌ قلمت در مشيمه‌ء قرطاس
 نتيجه‌ هاست بقيمت گرانتر از الماس
 رسیده کار بجای ترا امين فيضى
 که جبرئيل امين خوانمت ز روى قياس
 صحيفه‌ معجزه‌ پيراست بسکه چون مریم
 بير گرفته‌ مواليد عيسوى انفاس
 هزار سال بمانى و اين عجب نبود
 شرافتت به مثل خضر زينده و الياس
 در اين ديار (رضا) را به‌رزه‌ عمر گزشت
 بجان رسیده گنا‌هش بگردن افلاس

واتا:

له نووکی قه‌له‌مه‌وه له‌ناو منالدانی کاغه‌زا
 ئه‌نجامى وا زۆر هه‌يه به نرخ له ئه‌لماس گرانترن
 کار گه‌به‌ستوه‌ته راده‌به‌ک ئه‌مين فه‌يزى
 به‌قياس به جوهره‌ئیلی ئه‌مينت ئه‌خوێنمه‌وه
 ته‌نها موعجيزه‌ى پير کاغه‌زه، که منالى به هه‌ناسه‌ى عيسا
 له دايکبوى زۆرى گرتوه به به‌رسنگيه‌وه وه‌ک مريه‌م که عيسای به موعجيزه‌ بوو
 ياخوا هه‌زار سال مینى و ئه‌مه سه‌ير نيبه
 چونکه شه‌ره‌ف و گه‌وره‌يى تو وه‌ک هينى خدرى زينده و ئيلياسه
 عومرى (په‌زا) له‌م ولاته‌دا به هيچ و پوچ به‌سه‌رچوو

ئەوێتا کردوونە گیانەلا، گوناھی بەگەردنی بێ پوولییە

لە وەلامی نامەییەکی تریدا، شیخ رەزا، دووبارە ئەو پەری ریزی بەرامبەری دەردەخات
کە دەلیت:

الا ای هنرمند یار قـدی
توی خسروانرا سزای ندیی
ز حکمت بپرداختی نامە و ت و
بدادی درآن نامە داد حکیمی
هوای نسیمی از ان گشته نامش
که جان پروراند هوای نسیمی
بدانش ترا هیچ همتا ندیدم
مگر جوهر فرد و دریتیمی
تو خواهی سفر از من دورتر کن
امین فیضیا در دل من مقیمی

واتا:

ئەو یاری هونەرمەندی دێرینە
تۆی شایانی هاو دەمی پادشایانی
لەوێڵ و کەمالتی خۆتەو نامەکی خۆت رازان دەو
جاری خاوەن حیکمەتی خۆت لەو نامە بەتدا دا
بۆیە ناوی نراوە (هوای نسیمی)
چونکە هەوای شەبای بەیانیان (هوای نسیمی) گیان پەرە دەدە ئەکا
لە زاناییدا کە سەم بە هاوتای تۆ نەدی
مەگەر تۆ جەوھەری فەرد و دورپی یەتیم (تاقانە گەوھەر)
حەزەت لێبە سەفەر بۆ لە یەمەن بەولادەیش بکە
ئەمێن فەیزی تۆ لە هەر کۆی بی، لە دلی منا جیت گرتوو

کە داوا لە شیخ رەزا دەکەیت بچیت بۆ بەغدا و ببیتە شیخی تەکیە تالەبانی، ئەم
ئەرکە لە گەڵ بیری کراوەی شیخ رەزادا نە دەگونجا. ناتوانیت، وەکو شیخانی تەریقەت
ئیدعای "کەرەمەت" بکات. ئامادەییە بچیتە بەغدا، بەلام بەم مەرجە:

مشرېم مشرب امين فيضى است
هر دوو از هرد و عــــالم نازاده
اى (رضــــا) تا بمرگ رندى كن
اين بود دولت خـــــــدا داده

واتا:

پهوشتى من پرووشى ئەمىن فەيزىيە
هەردووک لە هەردوو دونيا نازادىن و کارمان پێ نىيە
(پەزا)، تا پوژى مردن هەر بێ موبالەت بە و گوێ بەهېچ مەدە
دەولەتى خوا داده ئەمەيە

که باسى يەکیەتى بېر و باوەپرى خۆى و ئەمىن فەيضى دەکات دەلتیت:

ز ارباب دانش امين فـــــيضى يا
ترا امتيازىست کز فن ضيارا
نشانها ست بر اتحاد من تو
زيک مایه گویی سرشتند مارا
زیاد و کم از نام نامیت نبود
برسم جمل گر شماری (رضا) را

واتا:

ئەى ئەمىن فەيزى، تۆ هەلاوتى دەيبىيەکت لە زانايانى تر هەيە وەك
زۆر نيشانه پۆ يەكيتىيى من و تۆ هەيە
وەك بۆلىيى من و تۆيان لەيەك مایه دروست كردبۆ
ئەگەر ناوى (رضا) بە حەرفى ئەبجدە بژمىرى
زیاد و كەمى لەناوى ناودارى تۆ نابۆ

چونكه ژمارەى ناوى هەردوويان بە پێى (ابجدى) (١٠٠١) ه.

ئەگەر ئەمىن فەيضى بچیتە میوانى شێخ پەزا، چۆن چاکەى بداتەو؟
که تەشەرفى شەرفى هات (ئەمىن فەيضى) بە میوانى
لە عۆهەدى شوکرى دەرناچم مەگەر خۆم کەم بە قوربانى

کۆچی دووایی شیخ رەزا

هەندێ لە نووسەرەکان سالی کۆچی دوایی شیخ رەزای تالەبانییان بە ١٩٠٩ میلادی داناوه. بەلام بەرێزان د. کەمال مەزھەر و ھەمە بۆر و ئەحمەد تاقانە، لەسەر ئەوێ کە لە کیتلە قەبرەکە نوسراوه، بە شەوی ھەینی مانگی موھەرەمی سالی ١٣٢٨ی کۆچی دایانناوه. مامۆستای بەرێز د. کەمال، لە ژمارە یەکێ گۆفاری کۆری زانیاری سالی ١٩٧٣ دەلیت ئەمە بەرامبەر ١٩١٠ میلادییە و بەپیتی بۆچوونی محەمەد ئەمین زەکی بەگ کە لە کتییە (ناودارانی کورد) دا دەلیت؛ رۆژی مردنی بە یەکەم رۆژی مانگی موھەرەم داناوه کە بەرامبەر ئێوارە ی پینج شەمە ی ١٣ی کانوونی دووھمی ١٩٩٠. بەلام مامۆستا عەبدولرەزاق بێمار لە رۆژنامە ی (الرقیب) کە عەبدوللە تیف ئەبانی لە بەغدا بە زوبانی عەرەبی دەری دەھێنا، وای بینیوه کە لە ژمارە ی ٨٢ کە لە ٩ موھەرەمی سالی ١٣٢٨ی کۆچی بۆلۆکرۆتەو وە دەلی:

«لقد اسفنا كل الاسف، لما بلغنا من مرض جناب الفاضل الاديب الذي سارت يذكر فضائله ورسالة اشعاره الركبان، الشيخ رضا افندي الطالباني، مرضاً اصاب رجله فاقعده وآله، فنسأل الله له من صميم القلب سرعة الشفاء».

بەلام لە ژمارە ی ٨٣ لە ١٠ی موھەرەم ١٣٢٨ کۆچیدا دەلیت:

«لقد استأثرت رحمه الله بالفاضل والشاعر اللبيب، الذي كان يعد وجوده فلتة من فلتات الزمن الذي عقيمت عن مثله الايام منذ زمن، الشيخ رضا افندي الطالباني، عصر الخميس عند قول المؤذن "الله اكبر" توفاه الله عن عمر ناهز السبعين قضاء في التحصيل والادب. اما نظمه في اللغات الاربع عربية وتركية وفارسية وكردية، فهو الذي قد سارت به الركبان وتناقلته الألسن لسلامته ورقته، حتى اني اذكر اعتراضه عليه رحمه الله في عدم تدوينه اياه، فاجاب بالواقع بان (ديوانه صدور الرجال لا بطون الدفاتر) وقد احتفل العموم احتفالاً يليق بنعش الفقيه، وواروه جثد في مقبرة الشيخ عبدالقادر الكيلاني قدس سره، واقيمت له تعزية حافلة في زاويته (تكيه) الواقعة في الميدان. فنسأل الله له العفو والمغفرة والرضوان، ولحضرة كل من اخوانه وانجاله وعائلته الصبر لينالوا الأجر».

کەوابوو شیخ رەزا لە ٩ موھەرەمی ١٣٢٨ کۆچی کە بەرامبەر ٢١ کانوونی دووھمی ١٩٩٠ میلادی دەکا کۆچی دوایی کرد و ئەو بۆلۆله خۆش ئاوازه بێ دەنگ بوو.

دوا قوئانغی شیخ رهزا

شیخ رهزا له رۆژی ههینی ۱۰ موحه‌رهم ۱۳۲۸هـ که ده‌کاته ۲۱ کانونی دووه‌می ۱۹۱۰م، له گۆرستانی شیخ عبدالقادی گه‌یلانی، به هاتنی جه‌ماوه‌ریکی زۆر، به خاک سپێررا و له ته‌کیه‌ی تاله‌بانی له گه‌ره‌کی (مه‌یدان) ماته‌مینی بو‌دانرا و له‌سه‌ر کیله قه‌بره‌که‌ی ئه‌م شیعه‌ فارسییه‌ نوسراوه‌:

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخلی جنت شوم در زمره‌ء اصحاب تو
او رود در جنت من در جهنم کی رواست
او سگ اصحاب کهف من سگ اصحاب تو

واتا:

یا (رسول الله) چ ده‌بیت وه‌ک سه‌گی (اصحاب کهف)
بچمه به‌هه‌شت له‌گه‌ل زومره‌ هاوریانی تو
ئه‌و ده‌چیت به‌هه‌شت که‌ی ره‌وایه‌ من بو‌جه‌ه‌نهم
ئه‌و سه‌گی اصحاب که‌هفه، من سه‌گی ئه‌صحابی تو

شینى شیخ رهزا

رۆژنامه‌ی (الرقیب) که له به‌غدا به‌ زویانی عه‌ره‌بی ده‌رده‌چوو دوو شینی بلاوکرده‌وه که دوو شاعیری عه‌ره‌ب بۆیان وتوو. یه‌که‌میان «عطاءالله خطیب زاده» که ده‌لّیت:

اترضی المعالي ان تناح سواها
وقد علمت ان الفقيـد رضاها
ام الصبر هل يقضي بحسن اضطبارنا
وانفاس محياء الرضاء قضاها
قضى نحبـه والمكرـمات تحفه
وتبكيه، لكن ما افاد بكـاها
وكم بكت العلياء ترجـو
وهيـهات ان يعطي البكاء منها

قضى نحبه ايام عشر محرم
غريباً وحيداً مثل أهل عباها
فلا ابن يبيعه الشراب، ولا اخاً
ولا بنت تجلو همه بعداها
فتباً لدنيا لا ثبات لها، ولا
وفاء، ولا يرجى البقاء. بحماها
وطوبى لأرض قد حوت منه اعظما
بها طالما الدهر الخؤون تباهى
وطوبى لقبر قد حوى العلم والتقى
واصناف فضل لم تكن تتناهى
وطوبى لقبر حل منزلة الرضا
اخو العلم من للمكرمات حواها
لطيف، رقيق القلب، شفاف طبعه
لقد كان من عين الكمال جلاها
فكم عالجت يمناه مرضى ضلالة
فما مسها الا استرد هداها
وكم مدنف اشفت من الجهل نفسه
فرد بآيات القريض شفاهها
وكم كبد حرى شكت من اوارها
رواها بابيات اليه رواها
فلو رقموا يوماً على الطور نظمه
لكنت ترى الطور استحال مباها
فصيح ترى الحر البليغ امامه
كمعدوم نطق لايلم شفاهها
كليم، واقلام المعاني عصية
متى هزها تلف الرجال شباها
كأن القوافي كن في اسر نطقه
تدحرج انى شاء حيث اتاها

فل و لطمت عشر العقول بعشرها
 على مثله حزنأ يحق أساها
 ول و رأت الخنساء بعض فعالة
 لما اذكرت من بعد ذاك أخاها
 فلا كل مفقود من الحر مؤلم
 ولاكل نار يهتدي بسناها
 ولاكل مغمور بجفن مهنداً
 ولا كل غضب للكمأة وقاها
 ولاكل ذى جاه عريض بسيد
 ولا كل من ساد الرجال حماها
 ولا كل مفقود ينح لفقده
 ولا كل ذات تفتدى بسواها
 لمثل الرضا تجري الجفون بخيعها
 لمثل الرضا تفني العيون ضياها
 لمثل الرضا تغري الخوادر جيبها
 لمثل الرضا تدمي الاسود جباها
 لمثل الرضا في الكون تجرى مآتم
 لمثل الرضا تهوى النفوس أذاها
 لمثل الرضا يستصعب الحر صبرة
 لمثل الرضا تجفو الكرام كراها
 حباه اله العالمين جنانه
 ولا زال مسروراً بضحبة طه

ههروا سيد مهدي البغدادى له شارى (نهجف) ئەم شيعره عرهبييهى له ژماره ٩٣ رۆژى
 ٢١ شباطى ١٣٢٥ رومى له رۆژنامهى (الرقيب) ، له مهتته مى شيخ په زادا
 بلاوکردوه ته وه .

قولوا لاطناب العلوم قـوضي
 هذا الرضا وهو العماد قـوضا

من للعلوم الغر بيدي ماخفي
 منها بفكر يسبق السيف مضا
 من للقصوافي اللؤلؤيات التي
 كانت نجوم جبهة الدهر وضا
 اصبح وجه الدهر وهو اسود
 وكان وجه الدهر فيه ابيض
 جوهرة لم يحتملها الدهر ان
 تبدو، فضمها لقلبه القضا
 فللقضا اجاب في رواحته
 "ارخ لربه وفاه برضا"

به پیتی ژماردی ابجدی دهکاته ۱۳۲۸هـ

شیخ رەزا و بنه‌ماله‌ی (خادم السجاده)

بنه‌ماله‌ی (خادم السجاده)، له پيشا نيشته‌جی شاری كۆیه و له پاشان هاتوونه‌ته شاری كهركوك. ههر له كۆنه‌وه به‌رمالتيكى پيغه‌مبه‌ر، سه‌لامی خواى لى بيت، كه‌وتووته لايان و پشتا و پشت پاراستوويانه و ماليان بووته‌ته زياره‌تگای موسلمانان. ههرچه‌نيك له سالانى دواييدا، عه‌لى ئه‌فه‌ندى خادىمى سوججاده، له نووسينيكدان له رۆژنامه‌كان بلاوى كرده‌وه ئىددى‌عاي ئه‌وه‌ى كرد كه ئه‌م بنه‌ماله‌يه، له‌په‌سه‌ندا، له بنه‌ماله‌ى (ئهمه‌وى)ن، له‌به‌رئ‌ه‌وه ئه‌م يادگار كه‌وتووته لايان. به‌لام هيچ به‌لگه‌يه‌ك بۆ ئه‌م بۆچوونه نه‌بوو.

ههر وه‌كوو ئه‌و قورئانه پيرۆزه‌ى كه خه‌ليفه (عثمان كورپى عفان) كۆى كرده‌وه و له سالانى شه‌رى رووس و توركدان كه‌وته ده‌ستى ئه‌فسه‌ريكى رووس و ناردى بۆ مۆزه‌خانه‌ى (پتروسبرگ) و له پاشان نيررايه (تاشقه‌ند)ى پايته‌ختى كۆمارى ئۆزه‌كستانى سۆڤياتى، هه‌روايش، له هه‌ليكدان ئه‌م يادگار كه‌وتووته لای ئه‌م بنه‌ماله‌ كورده، كه كورد له ميژووى ده‌وله‌تانى ئيسلامدا رۆلتيكى گه‌وره‌يان بووه.

له‌كاتى حوكمى عوسمانى و له سه‌رده‌مى حاجى ئه‌مىنى خادىم سوججاده، كه پياويكى

مهلا و زانا و ناودار بوو، سولتان عبدولحه مید فهرمانی داوه ئەم زیارەتگایە ی ئیستا که له کهرکووک، له سالی ۱۳۲۳ کۆچی دروست کراوه.

لەم بنەمالە یه، رهفیق ئەفهندی خادیم سوججاده، له کاتی دامه زاندنی حکومه تی عیراقدا له گه‌ل شیخ حه‌بیبی تاله‌بانی و عه‌بدوللا صافی، بوونه به‌نوینه‌ری شاری کهرکووک و له (مه‌جلیسی ته‌ئسیسی) به‌شدارییان کردووه. وه له‌پاش ئەو عه‌لی ئەفندی کۆری له په‌رله‌مانی عیراقدا نوینه‌ری شاری کهرکووک بووه.

ئەم بنەمالە یه، پشتا و پشت دۆستایه‌تییه‌کی قوول و خزمایه‌تییان له‌گه‌ل شیخانی تاله‌بانیدا هه‌یه. حاجی ئەمین له‌گه‌ل شیخ عه‌لی و رهفیق ئەفهندی له‌گه‌ل شیخ محمه‌د عه‌لی و عه‌لی ئەفهندی له‌گه‌ل شیخ جه‌میل. له‌مه به‌ولاوه هه‌یج هۆیه‌ک نییه که شیخ ره‌زا ریزی به‌رامبه‌ر به‌رمالی پیغه‌مبه‌ر (س) و هه‌رشێ توند به‌سه‌ر نوکه‌رانی به‌رمال بێنیت.

شیخ ره‌زا له‌گه‌ل ئەو هه‌موو هه‌جوه ناره‌وایه‌ی حاجی ئەمینی خادیم سوججاده، ریزی و خۆشه‌ویستی به‌رامبه‌ر ئەم یادگار ه‌ پیرۆزه‌ی پیغه‌مبه‌ر (س) ده‌رده‌خات و له‌چه‌ند شیعری‌کدا سوپاسی سولتان عه‌بدولحه‌مید ده‌کات که جیگایه‌کی لایق به‌م یادگاره‌ی دروست کردووه. له‌ شیعری‌کی تورکی‌دا ده‌لێت:

سجاده شریفه‌یه تقبیل ایدنله
بی شهبه‌در شفاعت سجاده‌ صاحبی
زحمت ویردی زائینه ضیقت مکان
دگمزدی ذیل پاکنه هر عاشقک لبی
تا استلام شهر اول انشا بیوردیلر
عه‌بدولحه‌مید خان بو مقامی مرتبی
وارد سمای هفتمه تاریخکر (رضا)
بتدی طواف خانه سجاده نبی

واتا:

ئەوانه‌ی ماچی سوججاده‌ی شه‌ریف ئەکه‌ن
هه‌یج گومانی نییه که به‌ر شه‌فاعه‌تی خاوه‌ن سوججاده‌ ئەکه‌ن
ته‌نگی جیگا سخله‌تی ده‌دایه زیاره‌تکه‌ران
له‌پی هه‌ر عاشقی‌ک نه‌ده‌گه‌یشه‌ داوینی پاکي.

تاکو له مانگی یه کدا فره منی دروست کردنی درا
 ئەم مه قامه ی دا عه بدولحه مید خان
 میژووت گه بشته ئاسمانی هه فته م ئەی (رهزا)
 کوژی هات زیاره تخانه ی سوججاده ی پیغه مبه ر
 ۱۳۲۳ کۆچی.

له هونراویکی تریدا میژووی دروست کردنی ئەم ئابیده یه دووپات ده کاته وه و ده لیت:

دولسون همیشه جیب همایون پادشاه
 کیم جود (معنی) (حاتمی) افسانه یاپدیلر
 سجاده ء شریفه یه عبدالحمید خان
 پک منتظم عمارت شاهانه یاپدیلر
 مرکز جهانہ گلمدی مانندی بر ملک
 هر کاری یاپدیلر سه ملوکانه یاپدیلر
 تاریخی مطابق واقع دیدی (رضا)
 (سجاده ء پیمبر ایچون خانه یاپدیلر)

۱۳۲۳ کۆچی

واتا: هه همیشه پر بیت گیرفانی هه مایون پادشاه
 ئەوه کتیه به خشنده ی (مه عن) و (خاتمه) ی کرده ئەفسانه
 بو سوججاده ی شریف، عه بدولحه مید خان
 کۆشکیکی زۆر پکی شاهانه ی کرد.
 نه هاتوه ته جیهان شاهیتی وه کو ئەو
 هر کاریکی کرد بیت شاهانه کردوه تی

به پیتی ژماره ی ئەبجده ی، میژووی دروست کردنی ئەم کۆشکه ده کاته ۱۳۲۳. هه ر

له بابته ئەم کرده وه یه دا دیسان ده لیت:

پادشاه آل عثمان یعنی خان (عبدالحمید)
 قابل انکار دگل احسان فوق العاده سی
 پادشاه؛ انبیایی مس ایدهن سجاده یه

گور مدی لائق، زیارتخانهء معتادهسی.
 بر زیارتخانهء شاهانه انشا قیلدیلر
 آسمان دورنجه دورسون شاه ایله شهزادهسی
 پک کوزل دوشمش رضا جوهرلی تاریخکر
 (امجد پیغمبرک موقف سجادهسی)

واتا:

پادشای آل عوسمان یانی خان عهبدولحه مید
 قهد ئینکار ناکریت چاکه ی فهوقهلعاده ی
 بؤ ئهوانه ی زیارته تی بهرمالئی پادشای پیغمبهران دهکن
 ئه و زیارتهخانه یه ی به لایق نه زانی.
 زیارتهخانه یه کی شاهانه ی دروست کرد
 تا کو ئاسمان وه ستاوه بوهستی شاه و شازاده ی
 زؤر جان که وتووه (رهزا) میژووی جه وه ردارت
 (جیگای بهرمالئی پیغمبهر خاوه نی مه جد)

شیخ رهزا له گه ل ئه م هه موو ریزه ی بهرامبهر زیارته تگای بهرمالئی پیغمبهر، له هه موو
 دهرفه تیکدا هه جوی حاجی ئه مینی کردووه و هه تا له هه جوی شیخ محهمده عه لی برازای
 ئه م جنیبه به حاجی ئه مین ده دات:

شیخ که گه ووادئ وه کوو (خادمی سوججاده) له لای
 سهیدی حور له سولاله ی عه لی و فاطمه بی

له شیعریکی تریدا که باسی نان و خوانی حاجی ئه مین ئه کات ئه لیت:

خادم سجاده یی پیغمبری
 کشتی جود و سخارا له نگه ری
 اغنیا خواهند از انعام تو
 سینیی شه گرا و پلاو دوو له نگه ری
 ئه و که سه ی خوانی له بؤ دئ صویح و شام
 چی له ئیمه زیاتره غهیره ز که ری؟

واتا:

ئەى نۆكەرى بەرمالێ پیتغەمبەر

تۆ لەنگەرى كەشتیی سەخا و بەخششی

دەولەتمەندان لەنان و نیعمەتى تۆ

سینیی شەكراو و دوو لەنگەرى پلاویان ئەوێ

ئەو كەسەى سینى بۆ دى بەیانى و ئیوارە

چى لە ئیمە زیادە گیرەز كەرى یا كەرى و

مەبەستى شێخ محەمەد على كەپەیه.

وا دیارە ئەم بگەروەبەردەى نیتوان شێخ رەزا و خادەمى سوججاده تەنبووتەو و شێخ رەزا
لە شیعەرىكى فارسیدا ئەم هەجوە توندەى كردووه.

میخوارەینم من كە مرا بادە بیارید

من سادە پرستم، پسرى سادە بیارید

چندان خوشم از بچەء كون دادە نیاید

گرهست یكى بچەء ناگادە بیارید

واتا:

من مەبخۆز نیم مەیم بۆ بیتن

من بۆ تووك پەرستم، هەتیویكى بۆ تووكم بۆ بیتن

من ئەوئەندەم حەز لە هەتیوى كنگ داو نییه

ئەگەر هەیه هەتیویكى نەگایاوم بۆ بیتن

نىنى غلطم بچەء ناگادە در این شهر

پیدا نشود گادەو، ناگادە بیارید

بايك كفىلى گرد قناعت نتوان كرد

كونرا بترمواى و بەعرادە بیارید

واتا:

نەنە، هەلە بووم، هەتیوى نەگایا و لەم شارە

دەست ناکەوێ، گایاوو نە گایا و (هەرچى دەس كەوت) بەیتن

پیاو ناتوانی بەتەنها كەفەلێكى خەركەوێ

قنگى وا زل بیتن بە ترامواى و عەرەبانە بگۆتێزیتەو

زان مکتب حربیه که سرچشمهء کون است
چندین نفر و ضابط و بگزاده بیارید
آن صبر ندارم که ز پایش کنم ایزار
دامن بکمر بر زده آماده بیارید

واتا:

لهو قوتابخانه‌ی جه‌نگییه که سه‌رچاودی قنگه
چند نه‌فهر و نه‌فسهر و به‌گزاده بیئن
نه‌ونده خوّم پی ناگیرئ تا ده‌پیکه‌ی له‌پی دانه‌مالّم
یه‌کیکم بو بیئن حازر و ناماده‌بی داوینی دیزداشه‌کی کردیی به‌هر پشتینده‌که‌یا

مقصود همین آتش شهوت بنشانم
گر پیر و جوان، گر نر و گر ماده بیارید
گر زانکه فرستاده فرستیده نیارد
از بهر مجازات فرستاده بیاریده

واتا:

مه‌به‌ست نه‌ودیه نه‌م ناگری شه‌هوه‌ته‌م دامرکینه‌وه
پیر بی و جوان بی، نیر بی و می بی، هرچی هه‌یه بوّم بیئن
نه‌گهر نه‌و که‌سه‌ی نه‌ینیرن هه‌تیوه‌که بهیئن نه‌یهیئا،
له‌سزادا خوئی بهیئن

از طالع نحسم اگر آن هم ندهد دست
یک پیر نود سالهء افتاده بیارید
گر پیر نود ساله میسر نشود نیز
فرتوت شده (خادم سجاده) بیارید

واتا:

نه‌گهر له‌چاره‌ی ره‌شم نه‌ودیش ده‌ست نه‌که‌وت
پیریکی نه‌ودد ساله‌ی لیکه‌وتوو بیئن،
نه‌گهر پیری نه‌ودد ساله‌یش ده‌ست نه‌که‌وت
(خادیمو سوجاده) ی فرتوتوت و پک که‌وتووم بو بیئن

شیخ رەزا لە مەیدانی عەشیرەت ئاراییدا

بنەمالە ی تالەبانی، لە پاش بڵاوبوونەوهی یانزە کوری شیخ ئەحمەد، لە شیخانی تەریقەوه بوونە عەشیرەتییکی گەورە شەڕەنگیز، لە سەر تاب و حاجیلەری قەزای خانەقینەوه تاوێکی نزیکەی ناوچەی «دووبز» لە سەر (زێی بچووک) دەستیان بەسەر زەوی و زاری هەرمییکی فراوان داگرت. لەمەدا لووتیان تەقییە لووتی هەندێ لە عەشیرەتانی ئەو هەرمە. لە قەزانی خانەقین لەگەڵ ئیلی باجەلان و جموور، لە قەزای کفری لەگەڵ بەگزادانی جاف و لە ناحیەی کۆشک (گل) لەگەڵ عەشیرەتی داوودە و جەباری و بەگەکانی گل و شیخانی بەرزنجە. لە قەزای داقوق لەگەڵ عەشیرەتی کاکەیی و داوودە و لە تەینال لەگەڵ شیخانی بەرزنجە و عەشیرەتی هەمەوێندە.. هتد.

لەم گێڕە و کێشەیه، کە پێ داگیرکردنی زەوی و ئا و بوو، گەلێک شەڕ و شۆڕ لە نێوانی تالەبانێیهکان و ئەم عەشیرەتانه پەڕی داوه. شیخ رەزایش وەکوو یەکیک لە تالەبانی، بە زمانە تێژەکی، بەهەق و ناهەق، لایەنگیری عەشیرەتی خۆی کردووه و هەجۆی عەشیرەتانی تێژی کردووه. ئەوانە ی لەو هەجوانەدا و تۆبەتی، هەرچەنێک زۆرییان راست نین، بەلام لەبابەت هونەرێیهوه بەهایەکی زۆریان هەیە و دەبێت تەنها لەم سووچەوه تەماشای بکەین و نەبێتە هۆی دڵگیری ئەو کەسانە ی کە بە خراپە ناویان هاتووه. لەسەر ئازایی عەشیرەتی تالەبانی دەلیت:

بارەکە ئالافەرین ئە ی عەشیرەتی نەصرەت شیعار
مەردی مەیدان شییری جەنگ ئاوەر هوزەبری کارزار
چوار عەشیرەت، کاکەیی و هەمەوێندە و جەباری و داوودە
ئیتتیفاقیان کرد و هاتن چوار صەد و پەنج سوار
هەر بە ئەووەل حەملە چەنتان کۆشت و چەندتان سەرپەری
چەند لەشیان لێ بەجی ما، بوون بە طوعمە ی مور و مار
ئێستە کەش لەو دەشتە شەڕپانە لەسەر لاشە ی پزبو
کەرگەس و شاهین و گورگ و مامە رێوی و کەمەتیار
بەینی بەینە ئالا (عوێد) ی فیلەتەن کاریکی کرد
هیچ کەسی نایکا مەگەر حەیدەر بە زەبری ذولفیقار

هەر سواری فیرقه ییکی راپفاند و دایه پیش
 کهوته سەر کوێخا مه خۆل (عه بدولوه هاب) ی نامدار
 لێی خوری وهک شییری غوړپان: سامه پۆ راوهسته بۆم
 ئه ی تللیشی (دایه ریزوار) ت به ریشی (یادگار)
 چه کمه یی سووری له پیدابوو به جاری زهردی کرد
 تس له ملیۆن تیپه پری کرد، تر گه یشته سه د هه زار
 یهک له یهک نازاترن ته عریفی کامیکتان بکه م
 دهک فیدای دهست و تفهنگت بم سولاله ی شیخ ستار
 شه هسواریکی وهکو تۆمان هه بی باکمان چیه
 تۆیش له حه قیقه تدا سواریکی وهکو ئه سفه ندیار

لیره دا شیخ رهزا خوی دهیسه لێنیت که ئه م مه دحه هه موو مه جازه. به لام ئه وه ی راست
 بیت له م شه ره دا تاله بانیه کان شکستیان نه هیناوه.

ئه م قسانه گشت مه جازن گهر حه قیقه تتان دهوی
 به ذلی نان و هیممه تی پیرانه بۆتان کهوته کار
 بیگومان شیخ رهزا ئه م هه موو هه لئانه ی به به لاش نییه:

جائیزه م مه طلویه ئه م مه دحه م به خۆرای بییه
 هورقمانیش بی (رضا) م گهر هیچ نه نیرن یا ستار
 له م شیعه ریشیدا دووباره باسی ئه م شه ره دهکات و ده لیت:

سی عه شیره ت بوون به یهک تا ریشه مان ده رکهن به یه کجاری
 جه باری و داووده و کاکه ییکانی (دایه ریزواری)
 قه سه میان خوارد به رووخی سه ید براهه و گوړی خان ئه حمه د
 به که لله ی خووک و شاخی گاوه حۆل و گوشتی مرداری
 ده بی ئیم پۆ به جاری قه طعی نه سلێ (تاله بانی) که هین
 ته قوتوقیان که هه ستا گولله هه ر وهک ته رزه دهاری
 سواره ی تاله بانی ده رپه رین، وهک پۆسته می دهستان

فیراریان اختیار کرد سهیده کانی باوه یادگاری
فیراری کاکه یی هه رنه یسه ئه ما گوئی فه له ک که پ بوو
له جرت و فرتی ئاغای داووده و ساداتی جه بباری

له شکری تاله بانی بو سهر داووده

له بهر سه رنه که وتنی له شکری داووده و ئیله سوینخواوانی به سهر تاله بانیدا شیخ
حه میدی تاله بانی که زانی داووده خه ریکی کۆکردنه و دی له شکریکی تربیه بو تۆله
سه ندنه و دی شه پری شکستی پیشوو، دهس پیشکه ربی کرد و له شکریکی له تاله بانی و
گل و زهنگنه و پۆغزایی جاف کۆکرده و دایه سهر دپهاتی (تاویر و تالا و نه یجول)ی
داووده. ئه و دی سهیره، شیخانی تاله بانی له گه له زۆربه ی ئاگانانی داووده، له پێگای ژن
و ژنخوازه و زاوا و غه زوور و خاڵۆزا و پوورزان. له گه له ئه م هه موو خزمایه تییه ییش ئه م
هه موو شه ره خویناوییه له نیوانیاندا پرووی داوه.

له م شه ردا گه لیک پیاوی ئازا له هه ردوو لا به شداربیان کردوو. وه کو شیخ هه مید که
پیاویکی که له مه یرد و نه ترس بوو شیخ ره زا به م شیعهدا باسی له شکر ئارایی شیخ هه مید
ئه کات و وه کو له شکری نیزامی بو شه پریکی ده خات. له زهنگنه کان باسی ئازایی ئه مین
قادر زلیخا ئه کات. له م به مه له قادر زلیخا و ئه مینی کوری و پۆسته م کوری ئه مین به
یه که سوار و که له مه یردی ناویان ده ره ینابوو. هه روا باسی ئازایی و نه ترسی جافه کان
ئه کات و به گیان پۆلا ناویان ده بات. له داووده کانیش پیاوانی ئازا وه کو مه مه د و ئینه جه
به گ عه باس ئاغا به ئازایی ناویان ده ره ینا بوو.

له م شه ردا داووده کان شکست دین و خوینان له قه لاکانیان قاییم ده کهن. شیخ هه مید
هه له مه تی قه لاکان ده دات و ژنه تاله بانیه کانی ئاگیانی داووده هه له هه له بو خزمانی
تاله بانیشان هه لده دن و: «حیزانه خوێتان بگرن له به رده م هه مید» تانه له مه یرده کانیان
ده دن. یه کییک له ئاگیانی داووده به برینداری به جی ده مه ینیت. و شیخ ته های شیخ
سه مه دی پوورزایی خوێ ده داته سه ری بو پاراستنی، سوارپکی پۆغزایی سوینی لئ
ده خوات: «به که لامی خوا چه که می زه ردی له پیدایه هه ره ئه یکوژم و ته قه یه ک ئه کات و
هه ردوکیان ئه کوژیت».

داووده‌یش لهم شه‌رده‌دا ئازاییه‌کی زۆریان نواندوووه شیخ ره‌زایش دانی پی ده‌نیت به‌لام ده‌لێت:

عه‌شره‌ت ئازایش پی. که ناموس نه‌بی بی فه‌یده‌یه

عه‌شره‌تی بی غیره‌ت ئه‌م‌پۆ عه‌شره‌تی (داووده‌)یه

فه‌رموون له‌گه‌ڵ باسی ئه‌م شه‌رده‌دا وه‌کو شیخ ره‌زا ده‌یگیرێته‌وه:

ازان سوچ و (داووده) له‌شکرکشید

ازین سو بجنبید (عبدالحمید)

بفرمود تا (تالبانی) گروه

نستند برخانه‌ء زین چوکوه

برانگیخت آن اشقردیو زاد

چو پوستم یکی سان لشکر بداد

جناح ازچپ و راست برپای کـرد

بقلب اندرون خویشرا جای کرد

گروهی فرستاد بر میمنه

ز گردان گردن کشی (زنگنه)

به رنج اندرون دریکن مـصاف

گروهی ز فولاذ جانان (جاف)

پی چرخ گردون گروهی دیگر

ز چابک سواران سه‌تا بسر

به‌مستی دگر رزم جویان (گل)

زیر دست زور آورد شـیـر دل

نخستین از (گل) علم بر فراخت

ب (تاویر) و (تالا) و (نیجول) تاخت

زان دوده جـای (داووده) بود

بمردان جنگی بر آمـوده بود

(محمد نام سالار آن انجمن
که گفتم کسی نیست همتای من

و اتا:

که (داودده) له ولاره له شکر بیان هینا
عه بدولحه مهید له م لاوه بزوت
فه رمووی که دهسته ی (تاله بانی)
وه کو کیتو له سهر پشتی زین دانیشتن
ئه و ئه رزنگه بیتچوه دیتوه پاپه پی
یه کیکیش وه ک روسته م له شکر ی ریز کرد
قۆلّی له راست و قۆلّی له چه پ دانا
جیتی خۆی له ناو جه رگه ی له شکر دا کرده وه
دهسته یه کی نارد بۆ لای راست
له که له میتردانی مل دانه نه وانی (زهنگنه)
بۆ شه پی چه رخی گه ردوون دهسته یه ک تری
ئاماده کرد له چاپوک سوارانی سی تا بسهر
له لایه کی تریشه وه شه رهنگیزانی (گل)
زه به رده ست زۆر هاورد و شیر دل
یه که م کهس له گلان نالای هه لگرت
هیترسی برده سهرن (تاویر) و (تالا) و نه یجول
جیتی داووده له و دوو دیتیه دا بوو
په بوون له که له میتردانی شه رکه ر
گه ورده ی ئه و کۆره (مه مه د) ناوی بوو
ئه یوت که سی نییه هاوتای من

منم وارث تخت (اسکندری)
جهانرا سزاوار سر عسکری
نژادم ز (خورشید خاور) زمین
منم تس خاقان و سالار چین
بن راست شدد پشت (داوودی) یان

زین بر کنم بیخ (محمودیان)
 بگفت این دو لشکر بینجول ماند
 خدا صد سواری بتعجیل نارد
 رسیدند سرره گرفتند تنگ
 بر انگیخت دهمان آمد بجنگ
 برادرش مـدحت پس پشت او
 تفنگ سییه لوله درمشت او
 بر آورد چند آتش کـارزار
 بسی برنیامد که برگشت کار
 جوانی ز خویشانی او گنجـه نام
 همی راند برتوسن بتـزگام
 زنندش یکی گله برتوسنا
 بغلطید برخاک لرزان تنا
 دلیران گرفتند پیراهنش
 کفن گشت بر گنجـه پیراهنش
 بر آن خاک شد پیکرجان چاک
 یکی گنجـه را کرد باید بخاک
 تنی چند که بودند خویشان او
 دران حمله گشتند قربان او

و اتا:

منم میراتگری تهختی ئه سکه ندهری
 شایانی سهر له شکری جیهانم
 له ره گزی خورشید زه مینم
 منم نه وهی خاقان و سالاری چین
 به من پشتی داووده راست بوو ته وه
 له بن ریشه ی مه محمودیان دهردینم

وتی ئەم دوو لەشکرە لە نەبجول بمین

خوا سەد سواری بەپەلە نارد

گەبشتن و سەرە ڕینگەیان تون گرت

«دەهمان» ڕاپەری و هاتە کۆری شەڕ

(مەدحەت) ی برای لەپشت سەربەهوه

تقەنگیکی سێ لوولە لەمشتیا بوو

چەند تقەبەکی کرد و شەڕ هەلگیرسا

ئەوئەدی پێنەچوو باروودۆخ گۆرا

لاوێکی گەنجە ناو لە خزمەکانی

بەپشتی ئەسپە سەركێشەكەبەوه تاوی ئەدا

گوللەبەکیان نا بە ئەسپەكەبەوه

بە لاشەی پەلەقازەكەربەهوه لەناو خاكا گەوزا

قارەمانان جەلەکانی ژێریان گرت

گەنجە ئەو جالانەی بوون بە کفن

لاشەی بەسەر ئەو خاکەوه لەت لەت بوو

دەبوا بەکێک لەخاکدا بێشاریتەوه

چەند کەسی کە خزم و کەسی بوون

لەو هێرشەدا بوون بە قوربانی

چو (داووده) دیداتش تیزخیز

همان گەگرفتند راه گریز

بطاس اندرون مەهره انداختند

تکا در سوی قلعه‌ها تاختند

دبیری که خوانند اورا امین

بر آغا حمد حمله پرداز کمین

بر او بانگ ییرزد که سرعسکرا

مرو تا بدانی نشان مرا

منم پور قادر زلیخای شیر

چه قادر زلیخا و چه (اردشیر)

شنیدم که آغا دران گیروار
 همی راند مرکب سرا سیمه‌دار
 فرومانده گفستی بدست اجل
 چو مسهل خورانش عمل بر عمل
 عنانش زکف رفته لرزان چو بید
 امین درپسش همچو دیوسفید
 دراین بود کار و سرشرا ببند
 چو جاد و گرانرا کنند حیل و بند
 بزیر زمین کشته شد باذیا
 بتمثال آن مرد جنگ آزما
 به اسب دیگر تا امین شد سوار
 بزد خیمه آغا بصرح حصار
 چو پوشیده رویان بی آبرو
 بکنجی در آن قلعه بنهفت رو

و اتا:

که (داووده) بلیسه‌ی ناگریان دی
 ریگای هه‌لانیان گرتنه بهر
 موربان خسته تاس و ناوژووره
 هه‌ر به‌غار به‌ره و قه‌لاکان تاویان دا
 بنووسی که پیتیان ئه‌وت ئه‌مین بوو
 له که‌مین‌ه‌ه هیت‌شی برده سه‌ر ئاغا مه‌مه‌د
 لیتی خو‌ری وتی: ئه‌ی سه‌رله‌شکر
 مه‌رۆ تا ناو‌نیشانی من بزانی
 منم رۆ‌له‌ی قادر زوله‌یخای شیر
 چه قادر زوله‌یخا و چه ئه‌رده‌شیر
 بیستم ئاغا له‌و بگه‌ره و به‌رده‌یه‌دا
 به‌سه‌را سیمه‌یی ئه‌سپه‌که‌ی تا و ئه‌دا

ئەتوت يە دەستى ئەجەلەو دەماو
 وەك دەرمانى پەوانى خواردى جار
 لە دەوى جار عەمەلى ئەکرد
 جەلەوى ئەسپەكەى لە دەس دەرچوو بوو
 وەك بى ئەلەرزى ئەمىنىش وەك دىو
 سىپى ھەر بەدوايەو بوو
 لەم حالەدابوو ئەو بەم جۆرە كەوتە داو دەوى
 وەك جادووگەر بە فىئەل بېستەو
 ئەو تېر پەو لە ژىر زەویدا كەوت
 وەك ئەو مەردە شەپ تاقى كەرەو
 تا ئەمىن سواری ئەسپىكى تر بوو
 ناغا لە حەوشەى حەسارەكەدا دەواری ھەلدا
 وەك ئەو بى ئاپرۆيانەى كە پەرويان ئەشارنەو
 لە گۆشەيەكى ئەو قەلەيدا پەرووى خۆى شارنەو

دریده شدش پردهء نام و ننگ
 ز نام آوری یاد ماندش بچنگ
 بسر برد آن روز با صد هراس
 در آن قلعه تا رفت از شب دوپاس
 شبی تیره فرصت غنیمت شمرد
 بیرون رفت راه دراجی سپرد
 بدراجی آمد جگر خسته باز
 چو دراج بر جسته از چنگ باز
 جنان ملک و مالش بتاراج شد
 بیک بازیء چرخ دراج شد
 کسی را که برداشت پاشای جاف
 تواند کند بر نظر کوه قاف
 چو محمود پاشا در این ملک نیست

دراجی کدامست داووده کیست
 سگ کیست (داووده) دودکی
 زند په نجه با جعفر برمکی
 عشاير همه بندگان دیند
 بر آورده دودمان ویند
 پس این دودمان واجب الحرمتند
 اگر راست خواهی ولی نعمتند
 یکی از دوعا گوی ایشان (رضا) است
 (رضا) را که گرخشم گیرد قضا است

واتا:

بهلام پهردهی ناو و شوره تی دپا
 تهنهها بیرده ریه کی به دهسته ودهما
 نهو روزهی به صد ترس و لهرز برده سهر
 تا دوو پاس له شه و تیپه پری
 شهوی تاریکی به فرصت زانی
 هاته دهرده و پتی دراجی گرت بهر
 به دلی ماندووه هاته وه دراجی
 وهک پوړی له چنگ باز هه لاتی
 مال و مولکی وا به تالان رژی
 به تاقه یاریه کی بازی گهردوون بوو به پوړ
 که سی که پاشای جاف هه لیبری
 نه توانی به روانینی کیتی قاف له بن هه لکه نی
 وه کوو مه محمود پاشا له م نارادا نه بی
 دراجی کامه یه و داووده کییه؟
 داووده ی حیز سه گی کییه
 تا په نجه له په نجه ی جه عفری به رمه کی بدات
 عه شیردتان هه موو به نده بی نهون
 بهرز کراوه ی بنه ماله ی نهون

له بهرئوه ئهم بنه ماله يه پيويسته قه دريان بگيرئ
 ئه گهر راست ئه وئ ولى نيعمه تن
 (رهزا) يه كيكه له دوعا گوواني ئه وان
 ئه و رهزايه ئه گهر رقي ههستي ئه بيته به لاي خوا

شيخ رهزا زور شانازی به نازایی شیخ هه میدی ئاموزایه وه کردوه و دهلیت:

هه یدهری که راه یاخو خالیدی ئیبنی وه لید
 رۆسته میکه رۆژی دهعوا بهینی بهینه لالا (هه مید)

هه روا دهلیت:

(شیخ هه مید) گهرچی له قه بیله ئیمه یه
 (ئه حمه د ئاغای یه عقووب ئوغلی) ئیمه یه

که چی له دژی ئاغای جهباری دلای سارد نابیته وه و دهلیت:

له سووردهی سه ر خرم ئاگر دهباری
 کوتامه ژیر گونی ئاغای (جهباری)

هه جوی کاکهیی

هیچ گومانی تیدا نییه که شیخ رهزا له بهر ناکۆکیی نیوان عه شیرتهی تاله بانی و
 کاکه یییه کان ئهم هه جوهی خواره وهی کاکه یی کردوه. به لام که ته ماشای ئهم هه جوه
 ده که یین، له گه ل هه جوی عه شیرتهی داووده و جهباری جیاوازه و به جوړیکی وای بای،
 نهینیه کانی ریبازی کاکه یی ده کات، پیویسته هه ندیک له بنچینهی سیاسی و
 کۆمه لایه تی کاکه یی قوول بیینه وه، چونکه هه موو ریبازتکی سیاسی و ئایینی نو
 گه لیک ناتۆره ی بۆ هه لبه ستراوه، به تایبهت ئه گهر ئه و ریبازه به جوړیکی نهینی بوو بیت.

کاکه یی چین و بوچ ریبازیان نهینی بووه؟

له کوردستانی خواروودا ناوی کاکه یی به و تایه فه ئایینییه ده لین که له رۆژئاوای ئێران
 به (عه لی ئیلاهی) ناوده برین. به لام پیاوه ئایینییه کانی خو بان ناوی «ئه هلی هه ق»
 له خو بان ده نین. ده بیت ئه وه یش بزاین که هه ندیک ریبازی مه ذه بهی تریش هه ن ئهم ناوه

لهخۆ ده‌نێن، که هه‌مووی؛ ڕێز و خۆشه‌ویستی ئهم ڕێبازانه‌یه به‌رامبه‌ری یه‌کێک له‌هه‌ره که‌له ره‌هه‌به‌رانی ئیسلام، عه‌لی کو‌ری ئه‌بی طالب ده‌گه‌یینه‌ت. ده‌بیته‌ ئه‌وه‌یش بزانه‌ن که خاوه‌نی ئهم بێر و باوه‌رانه ناتوانن به‌بی باکی راستی بیروباوه‌ریان به‌خه‌نه‌ ژێر ده‌ستی ئه‌وانه‌ی که باسیان ده‌که‌ن، چونکه ئهم بیروباوه‌رانه وه‌نه‌بیته‌ ته‌نها به‌ ده‌رکه‌وتنی ئیسلام و ره‌هه‌به‌ریکی وه‌کو عه‌لی کو‌ری ئه‌بی طالب ده‌رکه‌وتی، به‌لکو بنو بنچینه‌یان تێکه‌لی گه‌لێک له‌بیری کو‌نی کو‌رددا بووه و به‌چه‌شنیکی جو‌را و جو‌ر ده‌رکه‌وتوون.

ئه‌هلی حه‌ق؛ تابه‌فه‌یه‌یک زۆریه‌یان له‌ کو‌ردستانی ڕۆژه‌لات و کو‌ردستانی خواروودا، له‌یه‌که‌م پله‌دا له‌ نیوان کو‌ردانی کو‌چه‌ری ره‌شمال نشین و سه‌نه‌ه‌تکارانی شاراندا بلا‌وبوووه‌.

جیگا و بنچینه‌ی بلا‌وبوووه‌ی ڕێبازی ئه‌هلی حه‌ق، به‌پێی ده‌سنووسه‌کانی خۆیان، تاوه‌کو سه‌ده‌ی هه‌فته‌می کو‌چی، لو‌رستان بووه و له‌وتیه‌ به‌ره‌و ڕۆژئا‌وای کو‌ردستان؛ کرماشان و سه‌ بلا‌وبوووه‌ته‌وه و ئیستا زۆریه‌ی کو‌ردانی گۆران و هه‌موو ئێلی قه‌لحانی و سه‌نجای و به‌شیک له‌ که‌له‌و‌ر و زه‌نگنه‌ و عوسمانه‌وه‌ند و جه‌لاله‌وه‌ند و له‌ شاره‌کانی قه‌سری شیرین و کرند و سه‌رپێلی زه‌هاو له‌سه‌ر ڕێبازی ئه‌هلی حه‌ق. له‌ کو‌ردستانی خواروودا؛ له‌ ناوچه‌کانی سه‌وله‌یمانی و که‌رکووک و خانه‌قین و ده‌وروبه‌ری مو‌وصل و هه‌ندێ له‌ کو‌ردستانی ژو‌وروو له‌ تو‌رکیا له‌سه‌ر ئهم ڕێبازنه‌.

بۆ بزانه‌نی راستی بیروباوه‌ری ئه‌هلی حه‌ق، له‌ژێر ته‌ئسی‌ری کو‌مه‌لایه‌تی، که له‌ می‌ژو‌وی سیاسی و کو‌مه‌لایه‌تی کو‌ردستان جیا نابه‌وه، که بی‌گومان که پاشماوه‌ی بیروباوه‌ری زۆر کو‌نی کو‌رد له‌ نیوان باوه‌ری ئه‌هلی حه‌ق به‌شی‌وه‌ی شه‌ر له‌ نیوان لایه‌نگیرانی «عه‌لی» و لایه‌نگیرانی «معاویه» دا خۆی ده‌رئه‌خات. له‌به‌رئه‌وه ناتوانین بڵێین ئهم بیروباوه‌ری ئایینیکی کو‌نی کو‌رده تێکه‌لی ئایینی ئیسلام بووه یان ڕێبازیکی ئیسلامیه هه‌ندێ باوه‌ری کو‌نی کو‌ردی تیدا ماوه‌ته‌وه.

له‌کتیبه‌یکی پیرۆزی خۆی‌اندا به‌ زوبانی کو‌ردی گۆرانی ده‌لیته‌:

یارسه‌مان وراه، ڕای هه‌ق ڕاسین، برانان و راه

پاکی و راستی، نیستی ورده ئا قه‌ده‌م و قه‌ده‌م تامنه‌لگاه

کتیبه‌ی پیرۆزی ئه‌هلی حه‌ق، وه‌کو گۆرانی سو‌زی ده‌رویشان، له‌ عیبا‌ده‌تدا به‌ ئاهه‌نگیکی تابه‌تی له‌گه‌ل سازی (ته‌موره) ده‌وتریت.

ئەھلى حەق باوەريان بەوھيە كە ھەفت فریشتە ھەن، لە دەورانی جیاواز بە ناوی جیاچیا، لەگيانی ھەندی پیاوچاكاندا دەردەكەون، وەكوو لە كۆتیی پیرۆزیان لە (شانامەي حەقیقەت) دا دەلێت:

كە عدل خدا این بود درفنون
 ھر انكی بمیگرد بدوران برون
 ھر آن بودش بە دونیــا مــكان
 بیاید بە عقیبی بود آن چنان
 چو موزون بگردد حسابش بكار
 دو باره بیاید بدون شمار
 چنین تا کند طی همــه آن هزار
 در آن اخر روز از امــریار
 وگر دون بدون در زمان نیست راست
 خدا در كجا عدل او كجاست

نیشانی ئاشكەرای ئەھلى حەق ھیشتنەوھى سمیلە كە دەبیئت لیوی سەروو داپۆشیت، لەسەر ئەو باوەرە كە ئیمامی عەلى قەیحی سمیلێ نەدەپری.

ھەروا لە بیر و باوەریاندا پاراستنی سڕ (نەپینی) كە بناغەییەكى میژوویی و كۆمەلایەتییی ھەیە. «دشت پیر و دلیل، جم و جمخانە، خانەدانانی حەقیقەت، روژە سە روزدا نام برد».

ئەوھى جیتی سەرنجە؛ لە صەدەى ھەفتەمى كۆچیدا، بە دەرکەوتنی نوێ كەرەوھى ئەم رێبازە، كە ھەندێك بە دامەزرىنەرى دادەنن، كە «سولتان سەھاك» شیوەییەكى تری وەرگرت، كە میللەتى كوردی بۆ رۆژی تەنگانە ئامادە دەكرد. وەكو دەسەنیشان كردنی خانەدانانی حەقیقەت و سڕ پاراستن و سزای سڕ دەرخستن و ھەلبژاردنی (پیر و دەلیل) و دامەزراندنی كۆری ئایینی (جمخانە) و ئادابی تاییبەتى «رۆژی سۆ رۆژە» و یاسای تری كە سولتان ئیسحاق (سان سەھاك) بە بنەرەتى حەقیقەت دايناو، ھەر لەسەر ھەمان رێباز دەروۆن.

ھیچ گومانى نییە كە ھۆی دارشتنی ھاوكاری و یەك گرتنى دەستەكانى ئەھلى حەق

له لایهن سولتان سوهاکهوه دوو شت بووه، یه که میان؛ هه ره شه و مه ترسی سوپای (مه غول) که له و کاته دا، ناوچه کانی کوردستانی رۆژ هه لات و کوردستانی خواروو بوون و دوو هه میان؛ بۆ پاراستنی رێباز و ئادابی میلله تی کورد که له ژێر پالنه په ستۆی رێباز و ئادابی میلله تانی تره وه بوو.

سولتان سهاک، له پاش داگیرکردنی به غدا و پامال کردنی خیلافه تی عه بیاسی له لایهن (هۆلاکو) وه. بۆ به ره هه لستی مه غۆ له کان، باره گایه کی تایبه تی، به شیوه یه کی رێبازی ئایینی داده مه زرینیت، بۆ یه ک گرتن و هاوکاری له نێوان هه مو و تایه فه کانی ئه هلی حه ق و هه موو ئه هلی حه ق له ژێر سه رکرده ی حه وت خانه داندا ده به ستیتته یه که وه. ئه مانه ییش؛ خانه دانی شا ئیبراهیم، خانه دانی عالی قه له ندره، خانه دانی باوه یادگار و خانه دانی سه ید ئه بوله فا، خانه دانی میره سوور، خانه دانی سه ید مسته فا و خانه دانی بابو عیسا. ئه م خانه دانانه به «هه فته وانه» ناو ده برێن. له پاشاندا به پیتی پیتیستی، خانه دانانی ذولنور و ئاته ش به گ و شاهه یاس و بابا حه یده ریش خانه پالیا ن.

ئه م بنه مالا نه، که به سه ید ناسراون، تا کو ئیستایش له نێوان میلله تی کورد جیتی رێزن. له به ره ئه وه، ئه گه ر شیخ رهزا له و شیعه یدا که به سه ر کا که بییه کانداه لێدا وه، به هۆی دوو به ره کیی نێوان ئه وان و عه شیره تی تالنه بانیه وه و له به ره ئه وه ی ئاداب و رێبازی کا که بییه کان تا کو ئیستا زۆریه ی نه یێن، له به ره نه زانیی راسستی ئه و رێبازه، گه لێک بالۆره یان بۆ رێک خستوون.

هه ر له به ره ده رخستنی هه ندێ له راستیی رێبازی ئه هلی حه ق، که کا که یی به شیکن له وان، به پیتی زانیمنان ئه مه مان روون کرده وه. که ئه وه ی شیخ رهزا، له باباته ئادابی کا که بییه وه ده لیت راست نییه. له گه ل ئه وه شدا شیعه کانی شیخ رهزا، له گه ل هه موو ئه و بالۆره یی که بۆ کا که بییه کانی رێکی خستوه، ره ونه قی هونه ری هه ر هه یه. خوالیخۆش بوو، سید فه تاح ئاغای سه ید خه لیل که یه کیک بوو له پیاوه ناسرا وه کانی کا که یی، گوپی بۆ شیعه کانی شیخ رهزا شل ده کرد و هیچ دگه یر نه ده بوو. به و هیوا یه وه که برا کا که بییه کان وه کوو هه موو ئه و که سانه ی به ر په لاری هونه ری شیخ رهزا که و توون و دگه یر نه بوون ئه وانیش دگه یر نابن.

تالنه بانی، له ناوچه ی لیوای که رکوک، له سه ر حیسابی عه شیره تانی ئه و ناوچه یه ته نینه وه و روو به روویان بوونه وه. له وانه کا که یی و داووده و جه باری و هه مه وه نده. هتد.

شیخ رهزا دهلّیت:

چوار عه شیرهت، کاکهیی و همه وهند و جه باری و داووده
ئیتیفاقیان کرد و هاتن چوار صهه و په نجا سوار

شیخ رهزا لایه نگیری عه شرهتی خوئی و هه جوئی ئه وانیتری کردووه له م هه جوئی کاکه بییدا
دهلّیت:

بابان باشنده بر باطمان یشیل وار*
امام القوم فی تقسیم شه لووار
هه تانه هه وه کو بیستوو مه به زمی
له سالتیکا شه وئی یاران دیندار
ده به ستن حه لقه یی وهک عیقدی په روین
له جیگایه کی خالی لیس فیه ده بیار
به چوکا دئی قوتهی مل نیرکه کار دو
وه کو و بولبول ئه خوینی وه عضی گوftar
ده خوینی مرثیهی مالووسی مه رحوم
یه کانهی گون رهش و گا حوولی شاخدار
وه کوو باران به کلکی پیره صه گدا
به ریشی داده چوړی ئه شکی خون بار
له پاش ئیکمالی رهسم و ماته م و شین
وه رین دهس پیده کا وهک که لبی هه وشار
مه عاذه لالا دهلّی (یا ایها القوم)
درۆیه حه شر و نه شر و جه ننهت و نار
له گوئی مه گرن قسهی ئاخوونی شیعه
به ئاشوین مه لای سه ر لنگه ده ستار
غهره ز له م چرت و پرت و فاک و فیکه

* بابان.. جه معی بابا، یان باو دهیه. که به سهید ناسراون.

ئىطاعەتى ئەشقىيە و دەفعى ئەشرار
 حلولى مەذھەبىكە بى گرى و قورت
 تەناسوخ رېگەيەكە راست و ھەموار
 بىحەمدىللا نەما (كاك ئەحمەدى شىخ)
 زەھاوى مرد و گۆرى گوم بوو (چاومار)
 ئەگەر بى (شىخ ەلى) ش دەفعولبە لا بى
 ئىتر دونيا دەبىتە ەينى گولزار
 بىنى يا نەمىنى چى لە دەس دى
 بە تەنھا (شىخ رەزا) كەى ھەرزە گوشتار
 ئەگەر مەشتە و مەشارىش بى زمانى
 عىلاج دەكرى بە مەشتى پر لە دىنار
 بە دىنارى عىلاج كەن يان بە سەمتى
 بلوورنى كوپكى سادە روخسار
 ئەزىزان مەذھەبى يارانى جەم جەم
 لەسەر سى پوكنە، ئەووەل: تەركى ئازار
 دووہم ئىكرامى ضەيف و شەرتى ثالث،
 لە ھەردوو عومدەتر كىتمانى ئەسرار
 ئەمانەش جوملە پەشمن ئەصلى مەقصەد
 چوارە پىت بلەيم ئەى پىرى ھوشيار
 شەكستەى جەوز و تولى سەوز و كەلبەى
 بەرازی بۆز و كەللەى خوگى مردار
 ئەگەر دەرچى لەسەر ئەم دىنە پروحت
 دەچىتە قالىكى شۆخ و نازدار
 ضەيف بى خوانە خواستە ئىعتىقادات
 بە ئابىن و بە ئەركان و بە ئەطوار

نهكهي تهريسيك بهريشي خهلفه باپير
 نهدهي گاني له ريگهي (باوه يادگار)
 شياكه ي كاوه حوول نهگري له ريشت
 نهچيته ژير كوليني (دايه ريزوار)
 قه پوزت دانه پوشي بهر سميلت
 بهسهر ملتا نه يي وهك يال كه متار
 له قيبله ي (مسته فا) پروو وهرنه گيري
 له ريگهي شه رعدا نه مري گونا هكار
 له په شمي ريخناكي بهر سميلت
 نه ريسن سهركه له و دهسبه ند و هه وسار
 كه مردی پرووحي ناپاكت به چوستي
 له ئينساني نه چيته شه كلي سه گسار
 وهرن ياران شه وي ميعاده نه مشه و
 له پي دهر پي فرېدنه يار و نه غيار
 شه والي زهر د و سوور وهك خه رمه ني گول
 له سهر مافووري زهر د پرووي كه نه به خه روار
 شه والي خامه ك و زهر به فت و خارا
 له سهر يهك دايبني و هك مالي توججار
 كه نيز و خانم و خاتون و خاديم،
 فه قير و مونعيم و دهر و پش و سالار
 نه ديم و نوكر و ئاغا و نه فه ندي
 له دهوري دانيشن وهك خه تني په رگار
 له نه زمي به زمي جه م ساقی بگيري
 شه راب و لي بدا مو طريب له مزمار
 نه بيذ و شه ريه ت و نو قل و مه زه و مه ي

دهف و تهـمـبوور و ساز و بریط و تار
 دهـبیـ ئهـم بهـزمه ههـر بهـم نهـزمه پروا
 ههـتا دوو حیصهـه پابووری له شهـوگار
 که دونیا بوو به پرووی قهـیاس زهنگی
 سرهـی بهـشکردنی شهـلواره ئهـمـجار
 به قورعهـی مهـعهـلهـت یهـک یهـک بهـشی کهـن
 مهـپرسن ئهـقرهـبا و قهـوم و کهـس و کار
 مهـپرسن دایک و پوور و خوشک و خوارزا
 لهـژیر کورکهـی بهـرن بی قهـول و گوشتار
 مثالی قهـولی باوه باوه و میره میره
 میثالی کیـر و کوز ههـر وهـک کون و مار
 بهـشهـرعی مهـزدهـک و ئایینی بابهـک
 دخوولی جائیزه ئیسمی کونادار
 (فهـیـا سادتی للواط والنیک
 لقد علمتکم تقسیم شلوار)
 چرا پف لی کهـن و شیـرانه ههـستن
 شهـقی ههـلدهـن له پهردهـی عیصهـت و عار
 سهـرو دهـریـ بهـرن بی فهـرق و تهـمییز
 مهـپرسن ئهـقربا و قهـوم و کهـس و کار
 شهـوالی ههـرکهـسی بهـر ههـرکهـسی کهـوت
 ئیتر فهـرقی نهـکا، بیگریته بهـر کار
 که ئهـم وهـعظهـی تهـواو کرد پیره ناخوون
 ئیتر ههـر پف له شهـمع و تف له ههـتیار
 ئیتر ههـر ئهـتکی دین و کهـسری نامووس
 ئیتر ههـر تهـرکی شهـرم و عفهـت و عار

ئیتر هەر لنگ ئەبێتە لام ئەلف لا
 ئیتر هەر کێر دەبێتە باسکی هەوجار
 ئیتر هەر گومەزە سەمتە دەسوورێ
 بە سوورە سەرخرا وەک چەرخێ دەووار
 ئیتر هەر لێ بەرینە و لێ خورینە
 بەرەو ژوور و بەرەو ژێرو بەرەو خوار
 ئیتر هەر دایکە پیرە و هەلەنیشی
 بە کەللە کێرەو وەک ورجی سەردار
 ئیتر هەر پاوەنە زبەو و زەری دێ
 لەبەر کۆت پێوەدان ئەخشی لە دیوار
 ئیتر هەر خەپلە یە وەک چاوی گازەر
 بەمەترەق دەیکۆتن ساداتی ئەبرار
 ئیتر هەر ناوگەلی خووبانی بیکرە
 لە خۆین سوور دەبێ وەک بەرگی گۆلنار
 ئیتر هەر کێرە وەک پەیکانی گۆشتین
 بەژێر بنیا دەچێ وەک پەری سوفار
 ئیتر یاخوا نەصیبی دوزمەنت بێ
 برینی نیـزە و نووزە بریندار
 لە وەصفی (کاکەبی) گەر سەرفی عومرم
 بکەم، ناکەم بەیانی عوشری میعشار
 عەموودیکم هەیه وەک توولی داوود
 کوتامە ژێری کورکە ی دایە رێزوار
 تسیکی کەند بەپیشی سە ی براکە
 تریکی دا بە یادی باو یادگار

شەرى زەنگەنە و ھەمەوھەند

زەنگەنە و ھەمەوھەند دوو عەشیرەتى كوردن، يەكەميان لە دتيەكانى داوطني چيای قەرەداغەوھە تاكو نزيكى شارى كفرى، لە لیواری رووبارى (ئاوھ سپى) و ڤیگای سولەيمانى - كفرى جى نشين. دووهميشيان لە دتيهاتى نيوان بازيان و چەمچەمال لە ھەردوولای ڤیگای سولەيمانى - چەمچەمال خەريكى كشتوكال و مەڤدارين.

لەبەر ئەوھى ناوچەى زەنگەنە دەكەوئتە سەرەڤى ھاتوچۆى كاروانى بازرگانى لە نيوان سولەيمانى و بەغدا و ئەم ڤیگايە، ھەر لە (گەلى سەگرمە) وە تاكو نزيكى كفرى بەناوى ئەم عەشیرەتەدا تێدەڤەڤت، ئاگاكانى ئەم عەشیرەتە سوودیيان لەوھ وەردەگرت و چەند كاروان سەرايەكیان دروست كردبوو بۆ وچان دانەوھى ئەم كاروانى بازرگانىيە و ھەروا بۆ پاراستنى ئەم كاروانانە دەستەيەكى چاپوك سواری پرچەكیان ڤيک خستبوو و باجیان لە بازرگانان وەردەگرت و دەیانپاراستن.

ھەمەوھەندەكانيش، بۆ وەرگرتنى باج ڤیگيريان لەم كاروانانە دەکرد و زۆرجار يش تالانیان دەکردن لەمەدا لووتيان دەتەقييە لووتى سوارانى زەنگەنە و زۆر جار يش لە نيوان ئەم دوو عەشیرەتە شەڤەنگیز و ئازايە شەڤى گەورە رووى دەدا و لەشكریان لەيەكتر دەکرد و شیخ ڤەزای تالەبانى كە بنچينەيان دەچیتە سەر مەلا مەحمودى زەنگەنە لایەنگيرى ئەمانى دەکرد.

شاعیر و ئەدیبى ناسراوى كورد (پیرەمێرد) لە شیعريکدا بەناوى (ولائى ھەمەوھەند) باسى ژيانى ئەم كاروانانە دەکات و مەترسێى جەردە و باجى ئاغيان، كە دەلێت:

ھەر سوارێك دەرکەوئ ئەلێى ئای جەردەيە ئەوھ

باج و ڤیتاکی زەنگەنە، گيروگرفتى جاف

ھەچيش كە ھاتە ڤى ھەمەوھەند بەردى ساف و لەساف

لەشيعرەكانى شیخ ڤەزا ناوى چەند ئازايەكى ناودارانى زەنگەنە و ھەمەوھەند ھاتوھ. لەمانە؛ برايم خانچى و فرود ئاغا و غەفوور ئاغا و جاسم ئاغا و كەريم ئاغا و ئەو ڤەحمان شەشە لە عەشیرەتى زەنگەنە و لەناوى ھەمەوھەندەكانيش، فەتاح و عەزە موسم، «جەوامێر» كە پيشەوايى عەشیرەتى ھەمەوھەندى كرد، كە حكومەتى عوسمانى دووربانى خستەوھ بۆ (بەن غازى) لە لیبيا، لەوێوھ بە شەر و تالان دژى حكومەت و عەشايەرانى

عه‌ره‌ب، به مال و مندالوه گه‌یشتنه‌وه ولاتی خو‌بان.

باسی زیره‌کیی برایم خانچی ده‌ک‌ریت که جار‌یک یه‌ک‌یک له میرزا‌کانی ئه‌رده‌لان بۆ زیاره‌تی که‌ریه‌لا و نه‌ج‌ف دیت و ریگای ده‌که‌و‌یت‌ه خانی برایم خانچی و زۆر له خزمه‌ت‌گوزاری مه‌منون ده‌بی‌ت و که ده‌که‌و‌یت‌ه ری‌ی، ده‌سته‌یه‌ک له شو‌ره سوارانی کو‌ر و برا‌زای سوار ده‌کات که له خزمه‌تی میرزادا تا سنووری ولاتی زه‌نگنه بچن. میرزا ده‌پ‌رسی‌ت: «برایم خانچی، تو به‌م گه‌ر و بچو‌و‌کی‌یه که‌چی کو‌ره‌کانت له‌شازاده ده‌چن، ئی‌مه‌ی میرزاده کو‌ره‌کامان وا به‌شان و شه‌و‌کت نین؟!» برایم خانچی له وه‌لامدا، «جه‌نابی میرزاده، ئی‌مه لی‌ره هه‌میشه خه‌ریکی خزمه‌ت‌گوزاری میرزا‌کانی وه‌کو جه‌نابتانین و ئاگامان له خیرامان ده‌پ‌ریت. ئی‌وه‌ی به‌پ‌رتانیش هه‌ر خه‌ریکی له‌شکر ئارایی و ئیش و کاری ده‌وله‌تین و ئاگاتان له خیرانتان نی‌یه. وه‌کوو خیرانی ئی‌مه په‌نگه بۆ میرزا‌کان بخرچین، خیرانی ئی‌وه‌یش بۆ نو‌که‌رانتان ده‌خرچین له‌به‌رئه‌وه کو‌رانی ئی‌مه وه‌کوو شازاده به‌شان و شه‌و‌کت و کو‌رانی ئی‌وه‌یش وه‌کوو نو‌که‌رانتان نابوود ده‌بن». میرزا سه‌ری له‌زیره‌کیی برایم خانچی سو‌ر ده‌می‌نی و خه‌لاتی ده‌کات.

شیخ په‌زا که باسی ئه‌م شه‌ره‌ی نی‌وان زه‌نگنه و هه‌مه‌وه‌ند ئه‌کات، وه‌کوو فی‌رده‌وسی له‌شاهنامه‌دا باسی شایان و پاله‌وانان ده‌کات ئه‌ویش وای ده‌گه‌یی‌تی‌ت و ده‌لی‌ت:

(هما‌وه‌ند) از به‌ر سا‌زان و خان
ش‌ب‌ی‌خ‌ون نم‌ودند از با‌زیا‌ن
ت‌کا پ‌وی جو‌لان بس‌رح‌د جن‌گ
در ان‌ج‌ا به‌م بر‌زدند چون پ‌ل‌نگ

واتا:

هه‌مه‌وه‌ند سه‌رله‌به‌ر شه‌به‌ی‌خو‌نیان کرد
له با‌زیانه‌وه به‌شه‌و په‌لاماری سالاران و خانیان دا و
هات‌و‌چو هه‌لمه‌ت گه‌یشته سنووری شه‌ر و
وه‌ک پ‌ل‌نگ له‌یه‌ک به‌ری‌و‌ون

پس از حرب و جن‌گ و جدال کشی‌ر
ز خان‌چی برامد ی‌کی نره شی‌ر
فرود آمد از اسب فرزند زال

غفور دلاور تهمتن مثال
 تفنگی بکمدار از کَشاسپ
 بر آورد و بنهـاد بر زین اسپ
 بسورخ جاسوس بر دوخت چشم
 بابرو گره برزد از روی خشم

واتا:

پاش جهنگ و ههرا و تیک رشانیکی زور
 نه ره شیریک له خانچییه وه هات
 کوری زال له ئه سپه که ی دابه زی
 که غه فوری قاره مانی وهک توهمتن بوو
 تفهنگیکی وهک بروسکه به په له دهره پناو
 له سه ر زینی ئه سپه که ی داینا
 چای خزی دوو به کوی جاسوسه که یا و
 له بق گری خسته برۆکانی

چوانگشت برپای چقمق ماق زد
 تو گفستی که آتش در افاق زد
 چو زد گولله برسینه فتاحرا
 بدست اجل داد مفتاحرا
 بخاک اندر آورد سرچنگنه
 نه خوب است پرخاش بازنگنه
 چو دیدند ان گونه زحم درشت
 سپاه مخالف نهادند پشت

واتا:

که په نجه ی نایه سه ره چه غماغه ی تفهنگ
 ئه توت ناگری بهردایه ئاسۆ.
 گولله یه کی نایه سینگی فه تاحه وه
 کلیلی ده رگای ژبانی دایه دهستی ئه جهل

سهری له خاکدا گهوزانده وه
ههرا له گه‌ل زه‌نگنه شتیکی باش نییه
که سوپای ناحه‌ز ئهم برینه گه‌وره‌یان دی
پشتیان پێ له دوژمن هه‌ل‌گ‌رد

گ‌ریزان زبیم سواران خان
تپش درلب و لرزه در است‌خ‌وان
زجنگ آوران روی بر تاف‌ت‌ت‌ند
بزی چند باخ‌ویش پرداش‌ت‌ت‌ند
تلف شد اگر گوسفندی دو‌یست
بسی دیده برگشته ها خون گریست
اگر گله‌ء چند تاراج ش‌د
بس کله بر تی‌زها تاج ش‌د

واتا:

له ترسی سوارانی خان هه‌لات
تا میسک له‌سه‌ر لیو له‌رز له ئیسق‌اندا
روویان له‌شه‌رکه‌ران وه‌رچه‌رخ‌ان
چهند بزنیکیان له‌گه‌ل‌ خ‌ویان برد
ئه‌گه‌ر دوو سه‌د سهری مه‌ر فه‌وت‌ای
چاویکی زۆر خ‌وینی بۆ کوژراوه‌کان ر‌شت
ئه‌گه‌ر چهند گه‌له مه‌ری به‌تالان برایی
که‌له سهری زۆر به‌سه‌ر نووکی نیزه‌وه بوو به‌تاج

دلی‌ری شش آتش در آن کارزار
شنیدم فرومانده اسپ‌دش زکار
پیاده بر آویخت باسر‌کش‌ان
تفنگی به‌کف داشت آتش فش‌ان
امین حاجی آن برگ‌زیده سوار
نهان شد ز پی‌چش بتاریک غار

دوید درپی او بـغـسـار اندرون
 ریوده چو گرگ گشیدش بیرون
 بضربی سر شرا زتن دور کرد
 بسی چشم بدخواهرا کور کرد
 گـسـرو برده از بهلولانان پیش
 بمردی (ششه) روستم عصر خویش
 در انجا که جولانگه (جاسم) است
 چه جانی (فتاح) و (عزه موسم) است

واتا:

قارهمانی شمس تیر (ئهوړه همان شه شه) له ومه بدانی جهنگه دا
 بیستم ئه سپه که ی له کار که وتیوو
 به پیاده له گه ل سهرکیشه کاند
 تهنه نگیکی ئاگر پرژینی به ده سته وه بوو
 ئه مینی حاجی ئه و شۆره سواره هه لێژارده یه
 له بهر پیچی سکی خۆی له ئه شکه وتیکی تاریکدا شارده وه
 به دوا یا رای کرده نا و ئه شکه وته که
 وه ک گورگ فراندی و رایکیشایه دهرده وه
 به یه ک شیر لیدان سهری له له شی کرده وه
 زۆر چاوی به دخوا ی کوبر کرد
 (شه شه) که رۆسته می سهرده می خۆیی بوو
 گره وی له قارهمانی پیشووان برده وه

هد آنکه ببیند جهان بخشرا
 فراموش کند رستم و رخشرا

واتا:

له و شۆینه ی که مه بدانی جوولانی (جاسم) بوو که ی جیگای (فتاح) و (عزه موسم) ه
 ئه و دی له ویدا جهان به خش ببینی
 رۆسته م و په خشه که ی له بیر ئه چیتته وه

سپر بر سر آورد آغا (کریم)

بقلب سپه تاخت بی ترس و بیم
 بس پشت او تارسییده پسر
 شنیدم همین کفت با او پدر
 تو که آیدت از دهان بوی شیر
 که کفتد بیای بجنگ دلیر
 چنان پاسخش داد آن شیرزاد
 که فرزند چنین را زمادر مباد

واتا:

کریم ناغا سهری له سپیر دهرهینا
 بی ترس و لهرز هیرشی برد بو ناو جهرگی سوپا
 تا کوره گه یشته پشت سهری
 گویم لی بوو باوکی پیتی وت
 تو که هیشتا بونی شیر له دهمتا دی
 کی وتی وهره ناو جهنگی قارهمانان
 نهو بیتوجه شیریش وا وهلامی باوکی دایه وه:

منالی که پشتی باوکی بهرهللا کا بو دوزمن با ههرگیز له دایک نه بن
 که پشت پدر را بدشمن دهد
 همان به که خود را بکشتن دهد
 تو گوی فرامرز من بیتر نم
 بهر جنگ پشت و پناهت منم

واتا:

ده بیت کور خوی به کوشت بدات
 توو وه کوو (فلامهرز) و من (بیژن) م
 لههر جهنگیکا من پشت و په ناتم

وه کوو دهیگپرنه وه، ههمه وهند له شکر نه کهن که تالانی عه شیره تی زهنگنه بکهن.
 له بازبان به شهو خویان ئاماده نه کهن و بهرهو ههریمی زهنگنه دین. لهم شه پردها گه لیک له
 پیاهه که له میترده کانی ههر دوو عه شیرت به شداری و نازایی ده نویتن.

هه مه وهند چاوه روانی دهرچوونی ئازهلێ زهنگنه ئه کهن و له گهل دهرچوونیان بۆ له وه راندن چهند مینگه له مهر و بزن و تالان ئه کهن. سوار و پيادهی زهنگنه ئه کهونه شوپنیان. غه فووری جاسم ئاغا بزبان داده نیشی و به گولله يهک فه تاح ئاغای هه مه وهند ئه پیکتی و ئیتر له شکری هه مه وهند تالانی خۆبان ئه بهن و چهند که سیکیان لی دهرکۆریت. ئه وره حمان شه شه، که یه کیک له که له میردانی زهنگنه بوو ئه سپی نابیت و به پا دیتته کۆری شه ره وه. ئه مینی حاجی هه مه وهند خۆی ئه کوتیتته ناو ئه شکه وتیک و ئه وره حمان شه شه، به خه نجه ریکه وه بۆی ئه چیتته ژووری و ههرچه نیک ئه مینی حاجی چهند ده مانچه یه کی پیتوه ده نیت به لام نابیتکیت و له وی ئه مینی حاجی دهرکۆریت و به مه شه ر کوتایی دیت.

شیخ رهزا و ئیلی جاف

ئیلی جاف: ئیلی جاف ئیلیکی زۆر گه وه ره یه، ههرچه نیک ئیستا زۆریان له ناو سنوری عیراق و ئیراندا نیشته جی و به کشتوکاله وه خه ریکن، به لام ههر نیو سه ده له مه و پیش زۆریه یان کۆچهر و له نیوان قزره بات (سعدیه) و تا ده گاته سنه و سابلاخ گهرمیان و کویتستانیان کردوه و ئازهلێکی زۆریان بۆ له وه ری نوێ له م نیوانه دا له وه راندوه. له یه کهم جاردا که له په یمانی نیو ده وله تیدا ناوی ئه م ئیله هاتبی له په یمانی شاه سه فیوودینی سه فه وی که له گهل سولتان مورادی چواره می عوسمانی، له ۱۱ ی موچه ره م ۱۰۴۹ ی کۆچیدا به ستراره. باسی ئیلی جاف ده کات. جاف له رێگای کۆچهریدا تووشی گیچه لێکی زۆر ده بوون و گیچه لێکی زۆریشیان به ئیلانی گهرمیان و کویتستانی کوردستانی رۆژه لالت و باشوور ده کرد. ئه و ته یه به ناوبانگه که ده لێن: «من می خۆم لێره ئه له وه رینم تۆ ده غلی خۆت بگوتیه ره وه» له به رئه وه حکومه تانی ئیران و عوسمانی له م گهرمیان و کویتستانی جافدا تووشی سه رئیشه یه کی زۆر ده بوون.

وا ده رده که ویت وشه ی «جاف» له ناوی ئیلی (جاوان = جافان) وه هاتبیت ههرچه نیک له شه ری نیوان ئیران و عوسمانیدا که به دابه ش کردنی کوردستان کوتایی هات، ئیلی جاف لایه نگیری عوسمانی گرتوه، به لام له کاتی میری که یخه سره و به گه وه به تاییه تی له ده وری حه مه پاشاوه ئه م لایه نگیرییه، بۆ مسۆگهر کردنی هاتوچۆی نیوان هه ردوو حکومه ت، کز بووه، ئه مه یش بووه ته هۆی کوشتنی حه مه پاشا له لایه ن تیره ی

میره یسییه وه که له هاندانی عوسمانییه کانه وه دوور نییه. له پاش کوشتنی همه پاشا، هرچه نیک سولتانی عوسمانی دهستللات و سهروکی مهحمود پاشا و وهسمان پاشای بهسه ر ئیلدا سهلماندوه، بهلام وهکو میرنشینانی تری کوردستان، عوسمانی بۆ لهناو بردنی دهستللاتی ئه مانیش درتغی نه کردوه، ههتا جاریک مهحمود پاشا له ئهسته موڵ ههست بهوه دهکات، به نه پینی بهرگی دهرویشی دهپوشیت و هه ل دیتو له پتگی «باکو» وه دهگه رپته وه کوردستان.

به گزاده ی جاف خویان به نه وه ی پیر خدر شاهو دهزانن. وه نه بی ته نه ها ئه م تیره یه ناوی به گزاده یان لی نراییت، تیره ی تریش هه ن که به گزاده یان پی ده لئین، وه کو بارام به گی و وه له د به گی و که یخه سه ره و به گی.

تیره کانی جافی ناو سنووری عیراق ئه مانه ن: ته رخانی، شاتری، میکائیلی، که ماله یی، رۆغزایی، عیسانی، هاروونی، ده داخی، تیه له کو، یه زدان به خشی گاکولی، سادانی، صوفی وه ن، زردوویی، تاوه گۆزی، نه جمه ددینی، که له کنی، میر ناصری، شیخ سمایی، جنکنی.. هتد. جافانی ناوچه ی زه هاویش، جوانرۆیی، باوه جانی، قبادی، ئیناخی، وه له د به گی، میره یسی و یار ئه حمه دی.. هتد.

شیخ رهزا دۆستییه کی قوولی له گه ل میرانی جافدا و به تاییه تی له گه ل وهسمان پاشا و مهحمود پاشادا هه بووه. هه مو و سالتیک چه ند جاریک سه ردانیانی کردوه و ماوه ییک له کۆشک و دیواخانیاندا له گه ل به گزاده ی جافدا راییواردوه. ئه وه ی شایانی سرنجه، شیخ رهزا، له مه یدانی گالته و گه پدا نه بیته، هیچ هه جوی به گزاده ی جافی نه کردوه.

مهحمود پاشا ههست دهکات که شیخ رهزا وهسمان پاشای له هه موو پتر خوش ئه ویت و رۆژتیک پیتی ده لیت؛ ئه گه ره هه جوتیکی وهسمان پاشا بکه یته یه کیک له دتیه کانی خۆمت پی ده به خشم. شیخ رهزا له وه لامدا به به یته یکی فارسی ده لیت:

من حقوق نعم دولت عوسمانی را

نفروشم بهمه حشمت سلطان محمود

لیته دا مه بهستی له «عوسمانی» و «سلطان محمود»، عوسمان پاشا و مهحمود پاشای جافه.

واتا:

من حه قی نیعمه تی ده و له تی عوسمانی

نافرۆشم به هه‌موو جاهو حیشه‌تی سولتان مه‌حموود

میرانی جاف بہرامبہری شیخ رہزا دہس کراوہ بوون. شیخ رہزا باسی بہخششیان لہ
شیعریکی فارسیدا دہکات و دہلیت:

حق شناسم ندهد از کف دامن و صافرا
آل برمک یافتم بگ زادهایی جافرا
خواستم در مدح ایشان قطعهء انشا کنم
خامه گفتا که ی توانم شرح این اوصافرا
گر قیاسی جودشان با (حاتم طائی) کنی
فرق بس باشد ازینجا تابه کوی قافرا

و اتا :

به‌گزاده‌ی جافم وه‌ک ئالی به‌رمه‌ک هاته به‌رچاو
 ویستم پارچه شیعری له تاریفیانان دانیم
 قه‌له‌م وتی: که‌ی ئه‌توانی باسی ئه‌م وه‌سفانه لینگ بده‌مه‌وه!
 ئه‌گه‌ر بته‌وی قیاسی سه‌خاوه‌تیان له‌گه‌ژ حاته‌می ته‌ی بکه‌ی
 فه‌رقیان زۆره‌ لێ‌ده و تا که‌بۆی قاف

که چي له لايه کي تريشه وه له دهسکاري کړدني شيعريکي فارسي (حافظي شيرازي) دا باسي رډزيلبي مه مو پاشا دهکات و ده لیت:

مگر یزدان کند کشف کف (محمود پاشا) را
که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معمارا
به دهست کونه و لقی گهر ببیند صورتی جلقی
(چنان بریاید از دستش که ترکان خوان یغمارا)

واتا :

مه‌گهر خوا خوئی ناوله‌پی مه‌حمود پاشا هه‌لبیئتی چیی تیایه
ئه‌گینا کهس ئهم مه‌ته‌له‌ی هه‌له‌هیتاوه و هه‌لی ناهیتنی
ئه‌گهر وینه‌ی جلقی له دهستی کوئه
وای له دهست ئه‌فریتنی وه‌ک تورک خوانی تالانی ئه‌فرین
ههر که توره‌بشی ده‌که‌ن؛ ده‌لبیت:

جاف و جیف و جاتره صهگ له جافان چاتره

وهكو وتمان ئیلتی جاف له كوچی گهرمیان و كویتستاندا لووتیان تهتهقایه لووتی ههندیک به ئیلهکانی کوردی ناوچهی مهربوان و موکریدا و ههندی جاریش تووشی شهپری گهوره دهبوون. جاف لهم شهراهدا، له مالا و منداال و ئاژهال بهولاوله هیچیان نهبوو که پاریزگاری بکه، لهم شهراهدا خیزان و ئاژهالیان دهرياز تهکردو دهستی خویان تهوهشاندو دهگهراهنوه. یهکیک لهم شهراهنه شهپری نیوان جاف و ئیلتی فیژوللا بهگیی ناوچهی موکریانه، که شیخ رهزا له شیعریکیدا باسی دهکات و لایهنگیری ئیلتی جاف دهگریت و دهلیت:

خزمینه مهدهن پهنجه لهگهله شههتی جافا
میرووله نهچی چاکه به گژقوللهیی قافا
کئی بی له دلیرانی عهشایر که نهچوو بی
وهک تیری تهجهل نووکهپ می جافی به نافا
خوینرپژ و شهپهنگیز و عهدهوبه ند تهنومه ند
کامیان که گه نه، شیر له مهیدانی مهسافا
چونکه پهسه نی وردودرشتیان هه موو جهنگین
مه ی ساریه نه شته ی چه له دوردا چه له سافا
وا بی غه م و پهروا دهچنه عرصه ی هه بیجا
تو ناچییه سه ر دۆشه کی بووکی له زه فافا
(ییسعون الی الامر صغارا وکبار
یسعون الی الحرب ثقالا وخفافا)
وهسمان به گیان ئامیره وهختی که بلی: دهی
دینه جهوه لان هه ر وهکو حاجی له ته وافا
خواهم زخدا آنکه شود دشمن جاهت
کوئی له دهسا دهس له ملا مل له ته نافا
لوتفی بکه با (شیخ رهزا) بیته وه گوشتار

حه‌یفه برزئ تیغی موجه‌وه‌ر له غیلافا

ئێلی فه‌یزوللا به‌گیش گه‌لیک پیاوی ئازا و که‌له‌می‌ردی به‌ناوبانگیان تێدا هه‌لکه‌وتوو. کاتی ئه‌م دوو ئێله‌ گه‌وره‌یه‌ی کورد، جاف و فه‌یزوللا به‌گی، له‌ دێهاتی سه‌قز و بۆکاندا به‌یه‌کدا چوون، له‌ هه‌ردوولا کوشتار و دیل بووه. جاف ده‌ستی خۆی وه‌شاندوو و له‌و ناوچه‌یه‌ دوور که‌وتوو ده‌وه و خۆی به‌سه‌رکه‌وتوو داناو و فه‌یزوللا به‌گیش توانویانه جافی کۆچهر له‌ دێهاتی خۆیان ده‌ره‌پێتن و ئه‌مه‌یان به‌سه‌رکه‌وتن داناو، هه‌رچه‌نێک له‌ نێوان کوردستانی بن ده‌ستی حکومه‌تی قاجاری و کوردستانی بن ده‌ستی حکومه‌تی عوسمانی سنووری ده‌وله‌تی هه‌بووه، به‌لام کورد ئه‌م سنووری نه‌سه‌لماندوو و نه‌بووه‌ته به‌ربه‌ست کردنی هاتوچۆیان. سه‌رۆکی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی فه‌یزوللا به‌گی (حاجی سه‌لیم خان) ده‌ستی شاعیری بووه، له‌سه‌ر هه‌مان کێش و قافیه و هه‌ر به‌ وشه‌کانی شیخ په‌زا ولامی ده‌داته‌وه و ده‌لیت:

(شیخ) نه‌یبه‌ستوو ده‌چهند سالتی له‌مه‌وبه‌ر له‌ مه‌سه‌فا
هه‌ر جافه‌ چوو نووکی ڕمی موکری به‌ نافا
تیپی عه‌دوو وه‌ک پۆلی قولنگ ئه‌و وه‌کو شه‌مقار
تیکی ده‌شکاند یه‌ک یه‌ک و ئه‌یخست له‌ مه‌سافا
(شیخ) بێخه‌به‌ره له‌م قسه‌ مه‌شه‌هورة له‌ ئافاق
حه‌ربه و ڕمی ئه‌و بوو به‌جی ما له‌ غیلافا
هه‌ر ئه‌و کوپه‌ جافه‌ بوو له‌به‌ر چووبی دلی‌ران
نالی‌نی ده‌هات هه‌ر وه‌کو بووکیک له‌ زه‌فافا
زۆر که‌س له‌ جه‌وانانی ئه‌وان بوو به‌ ئه‌سیر هات
ده‌ست به‌سته‌وو ته‌نی خه‌سته‌وو گه‌ردن له‌ ته‌نافا
چاک وایه نه‌کات مه‌دحی ئه‌وان نه‌ک بلی مونسیف
ئه‌م مه‌دحه که‌ فه‌رموویه‌تی (شیخ) لاف و گه‌زافا
بو مه‌دحه‌بیان کافیه (شیخ) بی‌ت و نه‌زه‌ر کات
مه‌علومه که‌ مه‌عنای له‌ لوغه‌دا چیه (جافا)

بی‌گومان وه‌کو حکومه‌تی عوسمانی له‌شه‌ری برا کوژی دوو ئێلی گه‌وره‌ی کورد وه‌کو

جاف و فەیزوللا بەگی دەس خۆشی لە ئێلی جاف کردوو، ناسرەدین شای قاجاریش سوپاس و دەسخۆشی لە ئێلی فەیزوللا بەگی کردوو بەرامبەر ئەو سەرکەوتنە بەسەر ئێلی جافا. ئەم سوپاسنامەیە لە ساڵی ١٨٦٥ی زایینە. (نامەیەکی میژوویی بۆ شیخ رەزای تالەبانی و هەوالتی تازە - محەمەد حەممە باقی - گوڤاری مامۆستای کورد ١٩٩٥ - سوید)

رۆژێکیان شیخ رەزا بەمیوانداری دەچیتە لای وەسمان پاشا. پاشا فەرمان دەدات کە کەس بۆ کار و باری عەشیرەت نەبیتە لای چونکە شیخ رەزا لێرە و ئێمەش بەزمان بۆ دەگێڕێ. شیخ رەزا موترێب نبیە بەزم بگێڕێت و دەلێت:

ئەسبابی طەرب زیل و بەمە ئەی بەگی جافان

بەزمی بگێڕین چاکە لەمن زیل و لەتو بەم

زیل و بەم دوو ئالەتی موسیقان، لە وتە (لەمن زیل و لەتو بەم) دوو مەعنا دەگرتەو. یان من (زیل) لێ دەدەم و تو (بەم) لێدە، یان «لەتوو بەم» بەو مەعناکەی تریبەو دەیت.

عادیلە خانمی خێزانی وەسمان پاشای جاف

عادیلە خانمی خێزانی وەسمان پاشا لە میرزاکانی ئەردەلانە. خانمێکی زیرەک و بە هۆش و بیروپا ورد و بەرپۆڵە بەری کاروباری عەشیرەت بوو. لە پاشا کوچی دواوی وەسمان پاشا، بەعەقل و دەستەلات، لە ناوچەی هەلەبجە و شارەزوورد سەرۆکی عەشیرەتی جافی وەرگرتە دەستی خۆی و بەرامبەر ئەو حکومەتی بەریتانیا، کە هێشتا حوکمداری ئەو ناوچەیە بوو، لەقەبی (خان بەهادور) کە دەدرایە راجاکانی هیندوستان و هاوتای لەقەبی (سیر) ئینگلیزی، پیتی بەخشی. خانم هەمیشە دیواخانێ یانەی پۆشنییران و شاعیران و ئەدیبان بوو. لە پاشا مردنی وەسمان پاشا ئەو دوستانە تیپەیی لەگەڵ شیخ رەزادا هەر پاراست و شیخ رەزایش ئەو پێژەی بەرامبەری هەر بەردەوام بوو.

جاری خانم گەشت دەداتە شیخ رەزا کە هیستریکی بۆ بنیتریت. بەلام هیستەر لەپیش ناردنی دەتوێت. دەیهوێت سەر بنیتە سەر شیخ رەزا و لێی دەپرسیت، ئایا هیستری زیندووی دەوێت یان هیستەر مردوو کە. شیخ رەزا بەم شیعرە وەلامی دەداتەو:

ئیستری زیندوو بلیم، بۆم چاکه، یا مردووم دهوئ*
 ئیحتیاجیم زۆره خانم با بلیم ههردووم دهوئ
 بیچوو هکانم سهه له سووچهینی هه موو دهووم دهدهن
 ئەو ئەللی پوولم نه ماوه ئەم دهللی بی چووم دهوئ
 با و جوودی ئەم هه موو ته کلیفه گێژیان کردووم
 کوو خه یاللی ژن ئەکات و کچ دهللی من شووم ئەوئ

* «ههردووم دهوئ» دوو مانای ههیه، یان به مانای ههردوو هیستر، زیندوو و مردوو، بهلام
 شیخ رهزا هیستری مردووی بۆچییه؟! لیته مه بهستی ههردووی خانه. خانیش وهکو وهسمان
 پاشا به چاوی هونه رمه ندانه گوئ له شیعه کانی شیخ رهزا دهگرت.

ماموستا شیخ محهمه دی خال دهیگێرپهتهوه دهلیت: خانمی خیزانی وهسمان پاشا هه موو
 سالیک دیاری و خه لاتیکی زۆری ناردووه بۆ شیخ رهزا. وا ده ره کهوئ ئەو ساله
 دیارییه که دیواکه وتوو. له بهر ئەوه شیخ رهزا ئەیهوئ په لاریک بهاوئ به لام ریزی
 بهرام بهر عاديله خانم رپی نادات بیگربته ئەو ناچار په لاره که نه گربته نووسه ری خانم که
 مه لا محهمه دی سنهیی بووه و ئەم شیعه فارسییهی بۆ ئەنیرت:

کجا شد آن کرامتهای دیرین
 کچاشد آن عناتههای پیشین
 نه گاهی پرسدم پاشا نه خانم
 نه یادم میکند خسرو نه شیرین
 از این جانب نمیدانم سبب چیست
 از این جانب مگر ملای بی دین
 نترسد از زبان آتشینم
 جعلناها رجوما للشیاطین

واتا:

بۆ کوئ چوو پیاوه تییه کانی جاران
 کو به ته نگه وه بووه کانی پیشوو
 نه جارئ پاشا لیم ته پرستی و نه خانم
 نه جارئ خوسره یاده ئەکاو نه شیرین

هیچ هۆیهک نابینم له لای پاشاوه و خانم
مه گهر هۆهر له لای مه لای بی دین بی
بۆ ناترسی له زوبانی ناگرینم
که دام ناوه بۆ ره جمی پیاو خراپان

که سیک نابیت وهلامی شیخ رهزا بداته وه. له وکاته دا حاجی توفیقی مهحمود ئاغا که
ته حسیلدار ئه بیت پهیدا ئه بیت. شیعهکانی شیخ رهزای بۆ دین که وهلامی بداته وه.
پیره میردیش ئه م شیعهی بۆ ئه نووسیت:

رضای تلخ کامت خواند شیرین
دههانش ریش باد آن مردی کچ بین
که کی خسرو به کی خسرو شبیه است
کجا شیرین بود چون حوری عین
تو آن جوری که از پاداش نیکی
ملا محمل کش و نادر ندیم است
رضا نبود که خواندش شیاطین

واتا:

رهزای دهم بۆگه (ئهی خانم) تۆی کرد به شیرین
دهمی داوهشی ئه و مهردومه که چ بینه که و ناوی خانم به شیرین ئه بات
له کوئ خوسرهوی پهرویز ئه بی به که یخوسرهوی که یانی،
له کوئ شیرینی دلداری خوسرهو ئه بی به حۆری عین.
تو ئه و حوریهیت، که له پاداشی چاکیدا، له بهههشته وه هاتوویت
ملای نووسه ری خانم که ژاوه پاکیش و هاوده میکی نایاب و یه کتایه
رازی نییه که پیتی بلتین شهیتان
(شیخ محهمه دی خال - گوژاری کوژی زانیاری - ۱۹۸۷)

شیخ رهزا له شاری کوئی

مهلا عهبدوولای جهلی زاده: شیخ رهزا شاری کویتی خوش ویستوهه. له سه رده می

فه قییه تیدا به شیکی ژبانی له کوپن له لای ماموستای دانا مه لا ئه سعه دی جهلی زاده خویندوو یه تی و پزیتیکی زۆری به رامبه ر ئه و بنه ماله یه هه یه . له پاشان بۆ جاریکی تری له کهرکوکه وه به تۆراوی هاتووه ته کوپن ، به لام له گه ل شیخ غه فووری مامی و شیخ رهشیدی ئامۆزای نه گونجابه و به په شیمانی گه راوه ته وه کهرکووک . دلگیری له خزمانی خۆی له کوپن بووه ته هۆی بیزاری و هه ندی جنیویش به کوپیه کان بدات . به لام پزیری به رامبه ر ماموستایانی جهلی زاده هه ر ماوه و به تاییه ت به رامبه ر مه لا عه بدوللا .

مه لا عه بدوللا کۆری حاجی مه لا ئه سعه دی حاجی مه لا عه بدوللا ی جهلییه .

له سالی ١٢٦٠ له دایک بووه و له دهووری هه رزه کاریدا له لای باوکی و له پاشان له لای مه لا موحه مه دی خه تی خویندوو یه تی . زۆریه ی ژبانی به ماموستایی رابواردوو و له سالی ١٢٩٢ چووه ته به غدا و زۆر جیی پزیری موفتی زه هاوی و زۆریه ی داناکان بووه . له یه کێک له گه فگوگۆ دیلو ماسییه کانی نیوان دهوله تی عوسمانی و دهوله تی ئیران ؛ نوینه ری عوسمانی بووه و له کاره که دا سه رکه وتوووه . شیخ رهزا له شیعرێکی فارسیدا پزیری خۆی ده رده پزیت و ده لییت :

عیب در ذرات تو ای کان کرم معدوم است
مگر این عیب که لحم علما مسموم است
شعر من در همه سو از همه کشور ساری
علم تو در همه جا بر همه کس معلوم است
میرود شعر من و علم جهانگیر شما
هر دو بی فائده ، تا جای اقامت روم است
نامه بنویس بهر طرز دلت می خواهد
همه سحر است ، اگر نشر و اگر منظوم است

واتا :

ئهی کاتی بهخشش خهوش له شه خسی تۆدا نییه
ته نها ئه وه نه بی که گوشتی زانایان ژاراوییه
شیعری من به هه موو لایه کی هه موو ولاتی کدا رۆییوه
زانستی تۆیش له لای هه موو کهس دیارییه
شیعری من و زانستی جیهانگیری ئیوه

هەردوو بێ سوودن تا شوینی دانیشتمانی ولانی پۆم بێ

بە هەر جۆرێ دلت ئارەزووی لیبە نامە بنوسە

هەمووی هەر جادوو ئەوەی ئەینوسی؛ چ شیعەر و چ پەخشان

دانیشتمانی کۆبێ بە زیرەکی و قسەزانی ناویانگیان دەرچوو. ئەوەی لە ناویاندا بژیت
دەبێ لەوان زیرەکتەر بێت ئەگینا دەری دەپەرین. شیخ رەزا دەلیت:

حاجی عەبدوللە ئە ئادەم فیلترە

باوجودی مەرتەبەیی پێغەمبەری

ئەم بەسەد شەیتان لە کۆبێ دەرناچوو

ئەو بەشەیتانییک لە جەننەت دەرپەری

شیخ رەزا و قاضیی کۆبێ

لە کردەوێهەکی قازی کۆبێ، شیخ رەزا وای پێ گەیشتوووە کە غەدری لە (لامیع
ئەفەندی) ی دۆستی کردوووە. لەبەرئەو هەجوی قازی کۆبێ دەکات و دەلیت:

شیخ (رەزا) بێت و لەسەر تو هەجوی قازیبێ کۆبێ بکا

سەیری کە چیبی پێ بکا دۆم بێ و کلاشی بۆ خۆی بکا

چونکە غەدری کرد لە (لامیع) شەرت بێ قازی وای بگێم

هەر گەن و گوبێ لە زگیایە بە جاری پۆی بکا

شیخ رەزا کە باسی دلەهرانی شاری کۆبێ دەکات دەلیت:

شاری کۆبێ کە لە بالەب لە بۆنی غونچەلەبە

گەرفەلەک لیتی بگەپێ، مەنبەعی عەیش و تەرەبە

دلەهرانی بە مەسەل هەر وەکو ئەشعارێ من

کامی لێ ئەگری ئەبێتری ئەمەیان مونتەخەبە

کەچی کە رقی لە کۆبیەکان هەلدەستێ ئەلیت:

دەوری وەسمان بەگ لە کۆبێ ژن نەما نە یگێن بەبە

نسبەتی کۆبێ لە گەل من نسبەتی ئێبێن و ئەبە

ئەلغەرز سۆزانی یوزانی لە کۆی چاترە
موختەسەر چاکە قسە، کوونی بێه کۆی مەبە
کە پتر رقی ھەلەستیت ئەلئیت:

ھەرکەسێ ئەصل و میزاجی فیتنەیی و بەد گۆییە
دەستی حیزشی ھەبێ ئەمجا بەتەحقیق کۆییە
وادیارە داندۆکی لەگەڵ موفتی کۆیش نەکولایە و ئەلئیت:

موخبیر خەبەری داوہ لەسەر موفتی کۆیە
خەسەرەت کەشی شیرێ صەگ بۆکەوچکە دۆیە

لەگەڵ سمایی مەلا خالد

گەلێک تەقەللام دا تا بزائەم ئەم سمایی مەلا خالیدە کێیە، نە خەلقى کەرکووک و نە
خەلقى سولەیمانییە. ئەوێ کە گومانی تێدا بێت، دەبێت خەلقى کۆیە بێت و شێخ پەزا
ئەمەیی پێ دەلئیت:

ھاتەوہ ئاشوویی دەوران مەردی مەیدان ھاتەوہ
شیری یەزدان، لەندەھۆری ئیبنی سەعدان ھاتەوہ
بۆ قرائی لەشکری ئەعدا لەناکاو میثلی بەرق
ئەصغەری صاحبقران و لەعلی خەفتان، ھاتەوہ
ھەوری میحنەت بارەشی غەم سەیلی ماتەم بۆ نەفام
بەرقی تابان، میھری پەرخشان، پەعدی غورپان، ھاتەوہ
پالەوانی پایی تەختی صەفەدری شێرزاد خان
تاج بەخشی، کیشوہری، مەغریب آلوب خان ھاتەوہ
سەعدی صەفەدر، مالکی ئەژدەر، ھوزەبری پەرھونەر
بێژەن و گیو، طوس و نەوزەر، پوری دەستان ھاتەوہ
خەمدولیللا باز لە بۆقەتلی سەری تۆرائییان
رۆستەمی مازەندەران، سامی نەرمیان ھاتەوہ

ژږړ دهستی ته سعه د ئاغا بووین وه کو مووری زه عیف
 بو خه لاسیمان سمایل وه ک سوله یان هاته وه
 دؤستان له ب تشنه بوون ناگاه له فهیزی لوظفی حه ق
 جوئی (نیل) ده ریایی (قیلزه م)، به حری (عهمان) هاته وه
 (لامعی) شاعیر به هر مه جلیس بچې، خه لکی ده لّین
 بولبولی دهستان سهر، مورغی غه زل خوان هاته وه

شیخ رها و فه تحولا که یفی جوانړوی

فه تحولا که یفی جوانړوی هاو ده می شیخ رها و حاجی قادری کوئی بووه له لای مه لا
 ته سعه دی جه لی زاده خویندوویانه. که یفیش شاعیر بو و له گه ل شیخ رها زادا هه جوی
 به کتربان کردووه. له شیعره کانی که یفی ته مه ته خینه پیش چاوی خوینده وارانې پترزدار:
 له غه زه لیکدا ده لّیت:

ثم دل ره قی بی ره حمه فره نگیکی ته واره
 عهینی شه ره، جی فیتنه یه قوریان بلّی چاوه
 قهوسی به سوپهر کردووه گرتوویه ته دهستی
 صه خه نجه ری خوینړیژ و دوو صه د تیری سواوه

ته وهی زانراوه، که یفی نه یتوانیوه وه کوو شوکری په نجه له گه ل شیخ رها بدات و
 مامؤستا مه لا ته سعه دی جه لی زاده ییش ریگای به که یفی نه داوه جینو و به شیخ رها بدات
 و له سهر ته وه که یفی ده ر کردووه.

شیخ رها له به یتیکي فارسیدا ته مه به که یفی ته لّیت:

شاعیر چو توی بلب لبانت ریدم
 واز فـرق سـرت تا بدهانت ریدم

واتا:

شاعیر که تو بی پرتم به قهراغی لیوه کانتا
 له ته وقی سهر ته وه تا دهمت پیدا پرتم

که یفیش له وه لاما ده لیت:

فرقی نبود بمیان فرق و کـیـرم
ای ریدی به کـیـرم کـوزت بکـیـرم

واتا:

جیاوازی نییه له نیتوان تهوقی سهرم و کیرما
ئه ئه وهی ربای به کیرما تریت به کیرم

شیخ رهزا و شیخ غه فووری مامی

شیخ غه فووری کوری شیخ ئه حمه دی تاله بان کوری مه لا مه حمودی زهنگه یه. له کورانی شیخ ئه حمه د تنه ها شیخ عه بدولر حمان، له که رکوک بووه پوست نشینی تهکیه ی تاله بانی، ئه وانیترا بلاوه یان لی کرد و شیخ غه فوور، له کوینی لقیکی تهکیه ی تاله بانیی کرده وه و به هوی ئه م تهکیه وه، سولتانی عوسمانی چهند دئییه کی به ناوی «ئیطعامی فوقه راء» دایه و توانی سامانیتکی باش بنیتته یه که وه.

شیخ رهزا، له پاش کوچی دوایی شیخ عه بدولر حمانی باوکی، له سه ر پیویستی گوزهران، له گه ل شیخ عه لیبی کاکی تیک چوون و به توراوی چووه لای شیخ غه فووری مامی، بو ئه وهی هه ندی پاره ی لی وه رگریت و بچیت بو ئه سه ته موول. شیخ غه فوور نه یویستوه، برازاکی، به سه رگه ردانی بکه ویتته ولاتانی غه ربیی! و له کوینی گلی ده داته وه و شه ش مانگ میوانداریی ده کات و گفتی ئه وهی ده داتی که کچی خو ی لی ماره کات و پیویستی گوزهرانی بو جی به جی بکات. شیخ رهزا ئه مه ی پی خوش ده بییت و بریار ده دات ئیتر نه چیتته وه که رکوک.

به م حاله ئه گه ر ده فعه یی تر بچمه وه که رکوک
معلوومه به مه ردی نه رواوه له سه رم تووک
بوچ بچمه وه که رکوکی قورمساغ که له گه ل من
ئه هلی هه موو ناسازه وه کو ئای هه مامووک
پیتم خوشه له بهر جه وری براو لومه یی ئه قوام
سه د جار له غه ربیی بکه وم موفلیس و مه فلوک

پۆژی به مرادی منیش ئەلبەت دەگەڕێ چەرخ
 ئەم میچە قەراری نییە گاهی جگە گەھ بووک*
 شاھی کە نەبێ، رادەبۆتێرین بە فەقییری
 بۆ ئەهلی قەناعەت لە پالا و خوشترە داندووک
 شەش مانگە زیاتر کە لەپاش مەرگی پەدر، من
 مەغدوورم و مەظلووم و جەفادیدوو مەهتووک
 تا ساکنی کوێ مامە غەفوورم، وەکو فەغفوور
 کیسەم پرە دايم لە زەرۆ لیڕهیی مەسکووک
 پابەندی خەلایق نییە طەبعم وەکو خەلکی
 بێ کولفەتم و پەندم و سەییاحم و سالوک
 من خواجەیی ئەحرارم و ئامیژی دویا
 هێشتاکە نەمیکردوو تە بەندەیی مەملووک
 وەک (لامیع)ی شاعر نییە ئیستی لە جیهاندا
 شیرین سوخن و قابل و خوش طەبع و (پەزا) سووک

* میچ قاپە کە لە ئەژنۆی مەر دەبێت و یاریی پێ دەکەن. کە هەڵدەرت گاهی لەسەر پشت
 (جگ) دەوەستیت و یاریکەر دەیدۆزیت و گاه (بووک) لەسەر تیرک دەوەستیت و
 دەبیاتەو.

شیخ غەفوور تێدەگا کە شیخ پەزا هەوای سیاحت کەوتوو تە کەلەپەو و بە کەس
 پاناگیریت، ئێتر کچی چیی بداتی، وا دیارە لەو گەشتی پەشیمان بوو تەو و شیخ
 پەزایش لێی دەکەوێتە تەقەو و برباری ئەو دەدات کە بچیتەو کە رکوک و لەگەڵ شیخ
 عەلیی کاکێ ئاشت بێتەو.

ئەو پۆژە کە تۆرام و لە (کە رکوک) سەفەرم کرد
 مانەندی عەقاریب لە ئەقاریب حەزەرم کرد
 گەردوون سنگی کردم و هینامیە کوێی
 میوانی لەکن مامە غەفووری لەجەرم کرد
 خواستم کە بۆم بۆ سەفەری بۆم بە سیاحت

نه‌یه‌یشت و دووسه‌د ئه‌هلی عه‌مامه‌ی له‌سه‌رم کرد
 دانیشی نه‌چی من کچی خۆم ماره ده‌که‌م لیی
 ئه‌و طالبی دونیایه ئه‌وا موعسته‌به‌رم کرد
 چورسا له‌به‌رم جوببه‌و و فیسا له‌سه‌رم فیس
 نه‌ فیسی له‌سه‌ر نام و نه‌ جوببه‌ی له‌به‌رم کرد
 شه‌ش مانگه به‌م ئه‌فسانه گلی داومه‌وه لای خۆی
 نه‌مزانی، ملم بشکی، تیا چووم، زه‌رده‌رم کرد
 (والله) ده‌که‌م دهر حه‌قی ئه‌و به‌لکه زیاتر
 ئه‌و کاره که دهرباری ره‌شیدی پسه‌رم کرد
 کارم ته‌ر ئه‌بی ئه‌موت ئه‌گه‌ر لوتفی بیی مام
 ئه‌ی لایقی ریشی، به‌خودا، کاری ته‌رم کرد
 بۆ موحته‌هیدان گه‌رچی جه‌وازی نییه ته‌قلید
 بۆ موحته‌هیدم، هاتم و ته‌قلیدی که‌رم کرد
 ئه‌ی گووی خله به‌م لوتفه که ئه‌و کردی له‌گه‌ڵ من
 له‌م مه‌رحمه‌ت و لوتفه ئه‌وا من گوزده‌رم کرد
 هه‌ر چه‌نده وتم وه‌ختی که دیم نه‌خوه‌تی قه‌لبی
 یاره‌ب که له‌گه‌ڵ شیخ عه‌لی بۆچی شه‌رم کرد
 هه‌ر ده‌چمه‌وه لای گه‌رچی بلتی هاته‌وه دیسان
 ئه‌و خوێرییه بی‌کاره که من لی‌ره دهرم کرد
 هه‌ر چه‌نده (رضا) باعثی به‌دنامییه عه‌وده‌ت
 له‌م سوکی یو به‌د نامییه، صه‌رفی نه‌زه‌رم کرد

ئێتر ده‌که‌وێته شانو بالی به‌ره‌ی شیخ غه‌فوور و له‌ پاشاندا جنیو:

چایه‌که‌ی مامه غه‌فوورم زه‌رده وه‌ک میزی نه‌خۆش
 ئیحتیاج ناکا به‌ ناگر به‌ دوو تر دینیتیه جۆش

ئینجا ده‌که‌وێته هه‌جوی کۆبی:

ههركه سێ ئەصل و میزاجی فیتنهیی و بهد گۆبییه
 دهستی حیزیشی هه بێ ئەمجا به ته حقیق کۆبییه
 هه روا به موفتی کۆبی:

موخبیر خه بهری داوه له سههر موفتییی کۆبی
 هه سههرهت کهشی شیرى سهگ بۆ که وچه که دۆبی

ده که ویتنه دژی رهشیدی کورێ شیخ غه فوور و به هیچ جورێک دانولهی له گهڵ ئەودا
 ناکۆلیت و له شیرعێکی فارسیدا ده لێت:

فریاد که از (نصیبینم) گشتند
 واز خشم مرا بخون آغشتند
 ای وای از این مردم بی شرم و حیا
 مانند رشید پور عمویم پشتند

واتا:

فریاد که له نوصهیین کوشتیمان
 له رقا له خوێنیان گه وزاندم
 ئەى هاوار لهم خه لکه بێ شەرم و حەیا یه
 هه موو وهک رهشیدی کورێ مام پوشتن

که ده گه پیتنه وه که رکوک، شیخ عه لی دێی (قرخ) و (تاله بان) ته رخان ده کات بۆ
 گوزهرانی و له ته کیه ییش موو چه یه کی بۆ ده پیتنه وه و ئیتر له گه لێ شیخ غه فووری مامی
 وه کو جاوی نه شووررا و دایده درپیت و ئەم هه موو جینوانه ی ده داتی:

مامه کهم قه حپه ژنه ده وله تی شه ددادی هه یه
 طالعی راهبه ر و به خستی خودا دادی هه یه
 یهک دوو دێی داوه تی سولتان په یی ئیطعامی طه عام
 هه ر یه کیکی به قه دهر خه زنه یی ئیرادی هه یه
 چ فرووش و، چ زرووف و چ ضیاع و چ عه قار
 له هه موو جنسه مه تاعی سه د و هه شتادی هه یه
 ئەم هه موو گه نج و خه زینه ی هه یه هیشتاکو ته رهس

نه هه‌وای جوود و نه مه‌یلی که‌ره‌م و دادی هه‌یه
 په‌سمی ئابائی کی‌رامی بووه ئاثاری سه‌خا
 نه له ئابائی سه‌یائو نه له ئه‌ج‌دادی هه‌یه
 گهر سه‌ر و پ‌یشی پ‌یا‌وانه‌یه با‌وه‌ر مه‌که پ‌یی
 با‌طنی جو‌وله‌که‌یه، زا‌ه‌ری زو‌ه‌ه‌ادی هه‌یه
 خو‌ی به‌ه‌ر سو‌وره‌ت ئوم‌یدی که‌ره‌م پ‌یی هه‌یه لی‌ک
 رقی زۆرم له (په‌شید)ی کو‌ری گه‌وادی هه‌یه
 په‌نگی که‌ر ده‌نگی به‌قه‌ر هه‌یه‌تی سه‌گ خو‌ویی چه‌قه‌ل
 چا‌وی کو‌تر مه‌خ‌زه‌نی کی‌ر، مه‌قه‌دی به‌ربادی هه‌یه
 ذی‌ک‌ر و ئه‌ورادی له‌سه‌ر کی‌ر و ده‌که‌ر مو‌ن‌حه‌صی‌ره
 سه‌یری ئه‌و حی‌زه قو‌رو‌م‌سا‌غه، چ ئه‌ورادی هه‌یه
 تف له کو‌ز دایکی له‌کن خو‌ی کو‌ری ه‌ینا‌وته ده‌ر
 گو به‌پ‌یش با‌وکی، له‌کن خو‌ی ئه‌م‌یش ئه‌ولا‌دی هه‌یه
 ئه‌مه گشت با‌وکی سه‌ر و مه‌ش‌قی له‌بو‌ دادا‌وه
 سه‌ربه‌خو‌ سال‌کی په‌ه‌ره‌و نی‌یه ئو‌ستادی هه‌یه
 له گ‌رو‌هی هه‌ره‌ما کاره‌که‌ر و دای‌یک و خو‌ش‌ک
 فا‌طم و عا‌صم و ئا‌مان و په‌ری‌زادی هه‌یه
 شه‌و و رۆژ چه‌پ‌له به‌کو‌ز لی‌ ده‌دن و هه‌ل‌ده‌پ‌ه‌رن
 فه‌رجیان تاب و ته‌بی کو‌وره‌بی هه‌د‌دادی هه‌یه
 ب‌ی حه‌یان جو‌مله خ‌ص‌وه‌ن ژنه سو‌زان‌یی‌ه‌که‌ی
 په‌و‌وش‌تی د‌یل‌ه سه‌گ و قه‌ح‌په‌یی به‌غ‌د‌ادی هه‌یه
 من له که‌ر‌کو‌که‌وه د‌ین‌یه‌ته کن ئه‌م قه‌ح‌په‌ ژنه
 له‌گه‌ل‌م خه‌ص‌مه فه‌له‌ک، نی‌یه‌تی ب‌ی‌د‌ادی هه‌یه
 کو‌نی و ح‌یز بو‌وه ما‌نه‌ندی په‌شید ط‌بعی (په‌زا)
 ه‌یند له‌به‌ر جه‌وری فه‌له‌ک خا‌ط‌ری نا‌شادی هه‌یه

شیخ رەزا کە لە شیخ رەشیدی ئامۆزای توورە دەبیّت لە چوار خستەیه کیدا ئەمە ی پێ دەلیّت:

رەشە رەششاشی کەری رەش بە رەشت
تا رەشت ماوه رەش و سوور بە رەشت
چل و چیوی چەمی رەشنەش بە رەشت
بە بەشت هەم بە لەشت هەم بە رەشت

(لەگۆفاری کۆری زانیاری - دەستە ی کورد - مامۆستا شیخ محمەدی خال ١٩٨٧).

شیخ محەمەدی خال کە شانازی بە شیخ رەزا و پیرەمێردەوه دەکات، شیعرێکی پیرەمێرد دینیت کە بە خزمیکی خۆی وتوو لەگەڵ شیعرەکە ی شیخ رەزادا هاوتای ئەکاتەوه کە وتوو یه تی:

پەندی پێشینیانە بۆز بە لەری
جاشە رەشمان بە دەنکە جۆیی زەری
رەشە بەختم بە خەلّقی سەگ ئەوەری
رەشە مێ بوو بە من پشیلە وەری

شیخ رەزا لە مەیدانی عەشق و غەزەلدا

شیخ رەزا دەوری هەرزەکاری لە کەرکووک و کۆیی بووه. لەبەر ئەوه شیعی عەشقبازی و غەزەلی لەم دوو شارەدا بووه. هەلبەستی «دولبەری بی وەفا» لەکەرکووک بوبیت. «دلبەرانی کۆیسنجق» ی لەکۆیی بووه. ئەم هەرزەکارە کە تەمەنی هەرزەکاری لەنا و شیخ و دەرویشدا رابووردووبیت، غەزەلی ئەم کاتانە ی بە عەشقی ئیلاهییهوه دەبریبوه، بەلام ئایین، ریگای دلدار ی و غەزەلی لە هیچ شاعیرێک نەگرتوووه.

لە هۆنراوی «دلبەری بی وەفا» دا دەلیّت:

رۆژی نەب و ئەم دلبەرە بی رەحمە وەفا کا
جاری نە بو ئەم کافرە شەرمی لە خودا کا
حیران ئەطیببا لە عیلاجی مەرەزی من

لوقمانی ویصالت مه‌گهر ئەم دەرده دەوا کا
 کارێ که غەم و دەردی فیراقت بە منی کرد
 سەرما بە هەتیو، با بەدەواری شپری ناکا
 دەیانەیه شەخصێ که لە غەیری لەبی لەعلی
 وەک شاهی سەکنەدر تەلەبی ئاوی بەقا کا
 تاب و تەبی ئاتەشکەدەیی هیجری وەکو شەمع
 نزدیکە منیش واریدی سەحرایی فەنا کا
 لەم ڕێگەیه تەقدیری ئەزەل وای بوکە ئێمە
 پامالی جەفا بین و ڕەقیب سەیر و صەفا کا
 ڕووح و دل و دین، هەرسێ دەکەم بەزل و نیشاری
 کامی دلی من گەر لە لەبی لەعلی ڕەوا کا
 سەردانی، لەپیتی عەشق، (رضا) لازمە، عاشق
 بۆ یار سەر و مالی سوپەری تیری قەزا کا

لەکاتی هەرزەکاریدا که بەتۆراوی چوووە کۆی بۆ لای شێخ غەفوری مامی، چاوی بە
 کچە شوخ و شەنگەکانی کۆی دەکەوتیت و بەشداری بەزم و سەیرانی ئەو ولاتە جوانە
 دەکات و وەکو گەردانەی شیلان دەبھۆنیتەو:

شاری کۆی که لەبا لەب لە بوتی خونچە لەبە
 گەر فەلەک لیتی بگەرێ مەنبەعی عەیش و تەرەبە
 دلەبرانی، بە مەسەل، هەر وەکو ئەشعاری من
 کامی لێ ئەگری ئەبێژی ئەمەیان مونتەخەبە
 غارەتی عەقلی منی کردووێ زێبا صەنەمی
 عاریزی ڕەشکی قەمەر، قامەتی نەخلی ڕوطبە
 نەوزەر ئاساوو، فەرۆدون صفەت و، سەلم ڕەوش
 شەیدە مانەند و سیاوێش وەش و خەسەرە لەقەبە
 عارض و غەبغەب و ڕوخسار و زەنەخەندان و لەبی

نازک و طورفه و زېباو و بهديع و عهجهبه
 دلېهر و زهړکه مهر و جيلوه گهر و عيشوه فرووش
 سهروى سيمين به دهن و ، شاهيد و شيرين لهقه به
 ظالم و دل شکهن و دۆست کوژ و خه صم نهواز
 عيسهوى دين و موغ تايين و فهرهنگى مهذهبه
 سيوى داناوه له ژير ليو، که نه مه م گوى ذهقه نه
 زيوى خړ کردووه وهک گو، که نه ميشم غه به به
 خواستى لېي ماچى (پهزا)، کافره نه يداو و وتى
 نهى خودا له م کورپه شېخ زاده يه چهند بى نه ده به

له کږبى دوو سوزى هه يه . سوزى دوربى ولات سوزى خوشه ويستى و دلدارى:

دهمکوژئ حوکمه ده زانم به خودا دهردى حهبيب
 وهره سا به شقى خودا دهس له يه قه م به رده طهبيب
 وهره دهستى بخه مه گهر دنى به للوورينت
 تا وهکو سفره، له داغا، بدرئ ورگى ره قيب
 طالع نه حسه، ده ترسم که به تازارى فيراق
 بزم و رۆژئ نه بى دهوله تى وه صلم به نه صيب
 چاوى فه تانى نه تو ساحيره، جادوو که ره يه
 که به يهک عيشوه نه دا عابيدى سه د ساله فهرېب
 تا له تو دووره دلى غه مزده نهى راحه تى جان
 مه شريقو مه غريبه، ما به ينى له گهل صهر و شه کيب
 بى فراز نابى نه شيب نه م قسه ته حقيقه، وهلى
 من له پتى عه شقى تو نه مدى به خوا غه يرى نه شيب
 غه يرى زولفه له سهر و صه فحه بى پرووت تابيته، يا
 طينهت و طيبه که مه مزووجه له گهل زينتهت و زېب
 شېخ ده گورپته وه گهر چاوى به زولفت بکه وى

خه رقه وو سووچه، به زه ننا و چلیپا و و سه لیب
طاقه تی طاق بووه بیچاره له ژیر باری فیراق
بکه ره حمی به (رهزا) چاکه تهره حوم به غه رب

سهرو، که به بالا به رزییه وه شانازی دهکا و نهی؛ که په نجهی هونه رمه ند به ئاوازی جوان
شه کری لئ دهبارئ، سهرو سهری داوه له بهردونهی شه کری خواردووه که بیانگریته قامهت
و خوش له بیی تو:

سهرو و نهی چین که له گهل قامه تی تو بیینه نه بهرد
شه کری خواردووه نهی، سهرو؛ سهری داوه له بهرد
گهر ده لیلی وه کو نوقطه ی ده هنت نه بوایه
منیش ئینکارم نه کرد وهک حوکه ما جه وهه ری فهد
لیی ده پار پتمه وه ئه ی پروو حی په وانم تو خودا
چییه دهرمانی دلّم؟ پیم ده لئ: لاچو. دلّه دهرد

پینچ خشته ی شیعریکی کوردی

شیخ رهزا وه کو مه فتوونی شیعره کانی «حافظ» بووه، ههر وا مه فتوونی هونراوه
جوانه کانی «کوردی» یه. له م ته خمیسه ی شیعی (کوردی) نازانی شیعی کامیان هیینی
ئه ویتیری پازاندووه ته وه:

دلّی بردم، به ناز و عیشوه دیسان، شوخی، عه بیاری
فریبی دام به سیحری چاوی خو ی مه حبووبی، سه ححاری
له هیجرانا ته قم کرد ئه ی ره فیقان کوا مه دده کاری
(ئه مان مردم عیلاجی سا له پتی پیغه مبه را چاری
ویصال، یاقه تل و یا ته سکین، له هه رستی بۆم بکه ن کاری)
به ده ووری نیرگسی مه سستی که سی نه یماوه مه یلی مه ی
له بو شه هدی له بی له علی، ده نالئینی دلّم وهک نه ی
له تابی ئاته شی عه شقی بکه م داد و فیغان تا که ی؟

(ئەوئەند سووتاوم ئەصلا تابى فریادم ئەما سادەى
 رەفەيقان نەبە سووتەن ئىيە، نا مەرد عەرزە ھاوارى)
 لە پىگەى عەشقدا نایانە پىم زنجیری مەجنوونى
 لەدەستم چو پەمووز و دانش و فەهمى فەلاطوونى
 وەكو شەخسى كە زارى كا لە جەورى دوزمن خوونى
 (لە كوئى سینه دەنگى ئاى و ئۆى دى بە مەحزونى
 ويران بى نەمدى ساتى لىي نەبى نالەى برىندارى)
 كە چاوى ساحرى دەستى بە غەمزە و ناز و ئماكد
 مەتاعى عەقل و ھۆش و دەرکەمى تاراج و یەغماكرد
 كەسى نەيگوت درىغا كى ئەتۆى وا شىت و شەیدا كرد
 (ئەلای ھەركەس دەچم مەنەم دەكا، خۆت بۆچى پسوا كرد
 درىغ كوا حالزانى، رەببى تووشم بىنى بىمارى)
 گوتەم؛ وەك سورمەيە، بۆ چاوى عاشق خاكەكەى ژىر پىت
 لە ئۆلكەى حوسندا گەر لافى شاھى لى بەدى لىت دىت
 گوتى؛ مەيخانە بى دايم بە يادى چاوى مەستم جىت
 (صەبا يارانى مەجلس گەر ھەوالى من بپرسن لىت
 بلى؛ كىشايە مەيخانە دوو چاوى بپچوھ عەبىارى)
 سەرى جەنگى ھەيە دايم لەگەل من چەرخى دون پەرودەر
 نە بەخستەم يار، نە چەرخم ياورەر و نە طالەم پەھبەر
 ئەوئەند بى پەحم و صاحىب كىنەيە دەرەق بە من دلبەر
 (لە نەزعا پىي ئەلیم قوربان جەفا بەسيە، دەلى: كافر
 ئەرى چىت دىگە تو سەگ مەرگ، كارم ماوھ پىت جارى)
 نە ماوھ رەونەقى بازارى عەقل و دانش و وردى
 بە پوولى نايكرن لەم عەسەردا عىلمى (ئەبى وەردى)
 لە ئەشعارى (رەزا) پەيداىە ئاسارى جوانمەردى

(دور و یاقوت دهباری لم که لامه شیرنه ی کوردی
خودا سا کوا له دونیادا قه در زانی، خریداری)

پینج خشته ی غه زه لیکه مه سیح

له م پینج خشته یه دا که به فارسییه، نازانی به یته کانی شیخ رهزا و به یته کانی مه سیح
کامیان له کامیان جوانتره.

در باغ خیال تو دلم گشت گهر سنج
مهرت بدلم نقش کشیده است چو شطرنج
میگشت شب و روز چو افعی بسر گنج
(جسم و خط و خال و رخ و ابروی تو هر پنج
زیباست بر آن عارضی نیکوی تو هر پنج)

واتا:

له باغی خه یالی تودا دلم بووه به گه وههر
خوشه ویستیت له دلما وهک شه تره نج نه قشی کیشاوه
شه و و رۆژ وهک ماری سه رگه نجینه ده گه را به سه رگه نجینه دا
(چاو و خهت و خال و گونا و برۆی تو هه ریئنجیان
جوانن به و رۆخساره چاکه ی تۆوه هه ریئنجیان)

تا چشم من امروز بدان سیمبر افتاد
کز شوق جمالش دل و جان بیخبر افتاد
مرغان صبوحی همه گشتند بفریاد
(سر و سمن و یاسمن و عرعر و شمشاد
گشتند فدای قد دلجوی تو هر پنج)

واتا:

هه رکه چاوم به و لاشه جوانه وهک زیوهت کهوت
دل و گیان له ناره زووی جوانیی ئه وا بیتهوش بوون
به دیان هه مو و کهوتنه فیه ریاد و خوتندن

(داری سه‌رو و سه‌مه‌ن و یاسه‌مین و عه‌رعه‌ر و شمشال

هه‌موو هه‌ر پیتنجیان بوون به قوربانی قه‌دی جوانی تو)

در روی زمین نیست بخوبی چو تو انسان
هر چند که گفتیم توی یوسف کنعان
زاهد که نظر کرد همی گفت بقرآن
(شمس و قمر و مشتری و زهره و کیوان
هستند هوا خواه سرکوی تو هر پنج)

واتا:

له پرووی زه‌ویدا جوانیک نییه وهک تو
هه‌ر چه‌ندیش وتمان تو یووسفی که‌نعانی
زاهید که دیتی وتی به قورئان قه‌سه‌م
(روژ و مانگ و موشته‌ری و زوهره و زو‌هل
هه‌ر پیتنجیان به‌و به‌رزوه‌ه ئاره‌زووی ده‌رگای تۆیان هه‌یه)

میگفت خوش ان نوحه گری عاشق دل‌ریش
تاچند نهی برسر هرگل هوس خویش
رحمی بنما بر من مسکین جفا کیش
(پیتو‌سته من و عابد و زاهد، شه‌ه و درویش
بو سیم کف پای سگ کوی تو هر پنج)

واتا:

ئه‌و دل‌داره دل‌ برینداره شین که‌ره جوانی ئه‌وت که ئه‌یوت
تاکه‌ی ئاره‌زووی خۆت ئه‌خه‌یته سه‌ر هه‌رگولئ
به‌زه‌بییه‌کت به منی هه‌ژاری خه‌فه‌تباردا بیته‌وه
(پیتو‌سته من و عابید و زاهید و شا و ده‌رویش
پیتی سه‌گی به‌ر ده‌رگای تو ماچ که‌ین هه‌ر پیتنج)

خواهی که بیابی زره عشق فتوحی
باید که (رضا) نوش کنی جام ص‌وحی
نومید مش و از کرم اوچ و نص‌وحی

(عقل و خرد و هوش و دل و جان (مسیحی)
برباد شد از حلقهء گیسوی تو هر پنج

واتا:

گهر تهوئی له ریتی دلداریدا سهرکهوتنیکت دهسگیر ببی،
دهبیئی ئهی (رهزا) جامی شهرابی سبهینان بخویتیتهوه
له کهرهمی ئهو نائومیتد مهبه ئهگر په‌ند له گوئی ئه‌گرئی
(عه‌قل و که‌مال و هوش و دل و گیانی (مه‌سیحی)
هر پیتنجیان به هوئی ئه‌لقه‌ی زولقی تئوه به‌ریاد بوون)

غەزەل

شیخ ره‌زا زۆریه‌ی غه‌زله‌کانی له‌ده‌وری هه‌رزه‌کاری رۆژانی فه‌قی‌تیدا له‌ کۆیه‌ وتوو. ئه‌مه‌ یه‌کیکه‌ له‌م غه‌زله‌ نایابانه‌ی:

خامه‌ بۆ ته‌صویری ئه‌برۆت په‌یره‌وی (مانی) ده‌کا
شانه‌ بۆ نه‌خچیری زولفت عه‌نبه‌ر افشانی ده‌کا
قووتی رۆحه‌ لیوه‌که‌ت، یاقووت ئاو‌دار نییه‌
مه‌نعی بازاری عه‌قیق و له‌علی رومانی ده‌کا
خالی لا لیوت نگینی خاته‌می و نادر ظوه‌وور
موهری ده‌ستی ئاصه‌ف و حوکی سوله‌پانی ده‌کا
دل له‌ نه‌شئه‌ی عه‌کسی مه‌ستی چاوه‌که‌ت لایوعقه‌له‌
بۆ که‌بابی جه‌رگی من لیوت نمه‌ک خوانی ده‌کا
به‌رگی سه‌رتاپام په‌لاس بی هه‌ر به‌ شه‌رتی تۆم ببی
تاری ئهو به‌رگه‌م له‌لا سه‌د شالی کرمانی ده‌کا
چه‌ند هه‌زار جارت ده‌خیلم حه‌رفی به‌دکار مه‌شنه‌وه
هه‌رچی ده‌ریاره‌م بلتی، بی‌زانه‌، شه‌یتانی ده‌کا
ئه‌ر له‌ په‌رده‌ی نازه‌وه‌ ئاوازی تۆم به‌رگوئی که‌هوئی
بولبولی شیرین زوبان مه‌یلی غه‌زه‌خوانی ده‌کا

کەس نییە ئەو شوخە حالی کا له سۆزی ئاتەشم
واله عەشقی ئەو (رەزا) مەشقی غەزەلانی دەکا

له غەزەله فارسییه نایابه کانی شیخ رەزا ئەم شیعری خواره و دەیه*:
به گلشن قد موزون ترا تا یاد می‌کردم
خیابان تا خیابان سرورا آزاد می‌کردم
ندانستم گذار شانه بر زلف تو می افتد
وگر نه تأقیامت خدمت شمشاد می‌کردم
اگر یک تار موگم من شد از زلف پریشان
به زخم شانه نادر ناخن استاد می‌کردم
بهر صحرا که میدیدم بدام افتاد آهویی
فدای چشم تو می‌گنتم و آزاد می‌کردم
واتا:

هەرچەند بالای پێک و راستی تۆم له باخچەدا بێر ئەکەوتەوه
شەقام بە شەقام داری سەرۆم ئازاد ئەکرد و جیسایم بۆ ئەکەوتەکرد
نەمزانی پێی شانه ئەکەوتە زوێفی تۆ
بەزانییه تأقیامت خەمەتی داری شمشالەم ئەکرد که شاندی لێ دروست ئەکەن
لەهەر سارایە کدا بەدیایە ئاسکێک کەوتووێتە داوێه
ئەموت بەقوربانی چاوەکانی تۆ بێ و ئازاد ئەکرد

نشستم هم چو مجنون به‌سر بازار رسوائی
ترا با مدعی میدیدم و فریاد می‌کردم
فرب خویش میدادم که اینک یار می‌اید
بهر اواز پایی خاطر خود شاد می‌کردم
(رضا)ی کار عاشق گر بزورت پیش میرفتین

* له کەشکۆلە دەسنووسەکی بەهائوودین ئەفەندی کەرکوکەوه وەرگیراوه.

بدین بی دست و پایی کار صد فرهاد می‌کردم

واتا:

و دهک مه‌جنون له‌لای سه‌رووی بازاری پسوایییه‌وه دانیشتم

تۆم له‌گه‌ڵ ناحه‌زی به‌دکار ئه‌دی و ئه‌که‌وتمه‌ هاوار هاوار

خۆم فری و ئه‌دا و ئه‌موت یار ئه‌وه‌تا دیت

دلی خۆم به‌هه‌موو ترپه‌ییکی پێ خوش ئه‌کرد

.....

به‌م بی ده‌ست و پیتییه‌ کاری سه‌د فه‌ره‌ادم ئه‌کرد

پاز و نیازی شیخ ره‌زا

شیخ ره‌زا، له‌ ئه‌سته‌مولدا ژیانیکی پر له‌ هونه‌ر، له‌گه‌ڵ گه‌لیک له‌ شاعیر و
پۆشنییرانی کورد و تورکدا ناسیاویی په‌یدا کردووه‌ و له‌گه‌ڵیاندا رایبواردووه‌،

له‌م ژیانه‌ی ئه‌سته‌مولیدا ئه‌وه‌نده‌ به‌ ته‌نگی بوون و نه‌بوونه‌وه‌ نه‌بووه‌ و شیعر و ئه‌ده‌ب و
هونه‌ری کوردووه‌ته‌ خۆراک. له‌وانه‌ی که‌ناسیاویی له‌گه‌ڵیا په‌یدا کردووه‌، شاعیری
که‌رکوکی (میهری) و شاعیری هه‌ولێری (خه‌یالی) که‌ له‌ ئه‌سته‌مولدا ژیاون و هه‌ر
له‌ویش مردوون. له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا خه‌یالی ئه‌و مه‌جلیسانه‌ی هونه‌ر و شیعر و ئه‌ده‌ب
ده‌کات که‌ ده‌لێت:

خرم او دم که ساکن دیر مغان ایدم

همراز جام همدم رطل گران ایدم

ترکان سر و قامت ایله دست درمیان

خوبان غنچه لبه دهان بردهان ایدم

واتا:

خۆزگه‌م به‌و ئاسووده‌یییه‌ی که‌ دانیشتووی دیری موغان بووم

هاورپیی جامی شه‌راب و هاوده‌می پیتوانه‌ پران بووم

له‌گه‌ڵ شکسته‌ی قامه‌ت سه‌رواندا ده‌س تیکه‌ڵ،

نه‌دیمی جوانانی غونچه‌ لیوان بووم

گاهی حریف حلقه‌ء رندان باده نوش

گاهی انیس مجلس درد کشان ایدم
مهري) نکته سنج و (خیالی) بذله گو
یاران شوخ مشرب ایله هم عنان ایدم

واتا:

دهمیک هاوړتی حهلقه ی بیهوشی باده نوشان،
دهمیک نه نیستی کوړی هه ناسه کیشان بووم
له گه ل (میهری*) ی نوکته باز و (خه یالی) ی خوش گو
یارانی مه شربدا روو به روو بووم

* میهری: مه لا محمه دی موفتی کوری مه لا عه بدولای ده شته یییه. له نه سلدا خه لقی ده شته ی
ههورامانه و له سنه ژیاوه و هاتوته که رکوک و له پاشان چوده ته نه سته مول. به زویانی فارسی
و تورکی و کوردی و عهره بی نووسهر و شاعیر بوو. له سالی ۱۳۳۶ کوچی له نه سته مول کوچی
دوایی کرد و له وی به خاک سپیرا.

سجاده غرق باده، عمامه رهن منی
سهر دفتر گروه خراباتیان ایدم
گاهی مقیم خانهء خمار و زمان
قارنجه لرله معتکف گنج خان ایدم

واتا:

به رمال نوقمی باده، میزه رهنی مه ی
سهر دهفته ری ده سته ی مه یخانه جویان بووم
دهمیک دانیشتووی خانه ی مه یخانه و
دهمیکش له گه ل میرووله کانداه لوه کیشی کونجی خان بووم

خیلی زمانده حضرت دستور کاملک
بر باقمه سنده طائر قدس آشیان ایدم
اول بزم دلفریبده طوطی خوش ادا
اول انجمنده شاعر معجز بیان ایدم

واتا:

گه لیک جاریش له لاکردنه وهیه کی جه نابی باری
بالنده بی پاکي پیروزی ناشیان بووم

لهو بهزمه دلگیره دا توتیی خوش گۆ
لهو کۆره دا شاعیری حیرت بهیان بووم

دوران کارزار فصاحتده بن دخی
(نفی) گبی برافعی آتش زبان ایدم
عمان ایکن کفمده بولنمازدی بر صدف
لقمان ایکن معطل برلقمه نان ایدم

واتا:

له دهورانی دهسته و یاخه ی فصاحتده تدا منیش
وهکوو (نهفعی) ماریکی ئاتهش زوبان بووم
که عمان بووم له له پمدا سه دهه فیک نه دهه بینرا
که لوقمان بووم بۆ لوقمه نانیک داماو بووم
تیر مشهدم مقام (رضا) دن او حال ایله
هربر بلایه شاكر و الحمد خوان ایدم

واتا:

دلگیری مه شههدم له مه قامی (رضا) دا و بهو حاله ش
بۆ ههر به لایه ک شوکرانه و سوپاس خوان بووم

به وهه ش قایل نبیه، ده به ویت له جیهانی ماددیش به ده ر، گه شتیکی جیهانی پروو حیش
بکات، وهکوو له م شیعه تورکییه دا ده لیت:

گشت قضای عالم جان ایتمک ایسترم
جان کمنده بر جولان ایتمک ایسترم
بیرون دلده بوو لمادم آثار کنز راز
جانی درونه عطف عنان ایتمک ایسترم
درگاه حضرته عرض نیاز ایتمک ایسترم
اسرار من لدنی بیان ایتمک ایسترم
جاسوس آهم آلمدی جانانه دن سیر دوان سپر
اشک جهان، نورد دوران ایتمک ایسترم

روبر دکل حقیقته سن شیخه‌کین (رضا)
بن جستجوی پیر مغان ایتمک استرم

واتا:

دهمه‌وئیت گه‌شتیکی جیهانی روحی بکه‌م
له رتسمانی رووحدا، دهمه‌وئ جه‌ولانیک بکه‌م
له دهره‌وئ دلدا نهمدیت ناٹاری گه‌نجینه‌ی راز
دهمه‌وئیت سه‌ریپچی له به‌سنتی رووحی دهره‌وون بکه‌م
بو‌پیش بردنی سکا‌لای نیاز بوو دهرگای هه‌ضره‌ت
ئهمه‌وئ رازی (من لدنی) دهرخه‌م و ناشکرا بکه‌م
جاسووسی ئاهی سه‌ردکی‌شم له‌گیانان پتر نه‌بوو
ئهمه‌وئ له جیهانی نوردا غلمه‌ غلانی بکه‌م
نه‌پینی نییه له راستی تو‌ئهی شیخ (ره‌زا)
من دهمه‌وئ جوستجوی پیری موغان بکه‌م

له‌شیعریکی تورکی تریش ده‌لئیت:

عرض در سعادت‌ه واردکسه ای صبا
بر فاتحه‌ اوق و پیر مغانک مزارینه
طوپراق ایچنده، سوبله، یتر یا تمغک شکیب
قالق عودت ایله جانب دار و دیارینه
تاکی اسیر خاک، باشک قالدیر، آچ گوزک
باق عالمک صفای بهار و نه‌ارینه
ویرمز ایسه جواب یناشدیر پیاله‌یی
بر جوعه‌ دوک او عاشق رندک کنارینه

واتا:

ئه‌گه‌ر چوویتنه خزمه‌تی خاوه‌ن شکو‌ئهی سه‌با
فاتحایه‌ک بخو‌ئینه مه‌رقه‌دی پیری موغان
بلتی له‌ناو خاکدا نوشتنت به‌سه‌ ئهی شه‌کیب
هه‌لسه‌ بکه‌ره‌وه‌ بۆلای مال وولاتت

تا کو که ی بهندی خاک بیت، سهرت هه لیره، چاو بکه ره وه
 ته ماشای پونی به هار و رۆژی جیهان که
 ئه گهر وه لایمی نه دایه وه، باده که ی لی نزدیک که ره وه
 قومیک بر پژه لای ئه و عاشقی هوشیاره.

گلهیی له دهستی زهمانه

شیخ رهزا ده لێ کهس نییه تووشی زیان نه یوو یی له دهستی زهمانه و هه موو تاوانیک
 ده خاته ئه ستۆی ئه و و ئه گهر خوا دهستی بدات، هه موو که ون تیکده شکینیت. له م
 شیعه را ده رده که ویت که شیخ رهزا زانیاری له زانستی فه له کدا هه بووه:

از دست تطاول زمـانـه
 کس نیست نخورده تا زیانه
 ای بیهوده زکرد مردم آزار
 ناهی زگناه و خود گنه کار
 تو مجرم و عامل گناهی
 وز بیگنهان جریه خواهی
 ادم به دسیسه ء تو اغلواس
 نه حبه سبب شد ونه حوا
 من سنگ زدم به فرق هابیل!
 ای راهنمای صد چو قابیل
 خود ظالم و از منت شکایت
 دانی به چه ماند این حکایت؟
 ماند به حدیث گرگ محجوب
 یوسف نه ندریده، پیش یعقوب
 یحییای نبی ذبیح من بود؟
 ان هم عمل قبیح من بود؟

من پای خلیل را ببستم؟
دندان حبیب را سکستم؟
من دست یزید را دریدم؟
دم خــــروس را بریدم؟

واتا:

لهدهستی دسدريژیی زهمانه، کهس نییه زیانی نهچهشتبی
تو گونا هبار و گونا هکاری و له بیت گونا هان داوای جهریمه نه کهی
ئادهم به فروقیلی تو هه لئه له تا، نه خه تاي دنکه گهنم بوو و نه خه تاي هه ووا
من بهردم به سه ری هابیل دا؟ ئه ی پینمایی که ری سه دی وهک قابیل
تو خوژ سته مکاری و گله بیت له منه نه زانی ئهم حیکایه ته له چی نه چی؟
له حیکایه تی گورگی شهرمه زار نه چی له پیش یعقوب، که ورگی یوسفی هه لئه دپبوو
یه حیای پیغه مبه ر من سه رم بری؟
ئه وهیش کاری ناشرینی من بوو؟
من پیی خه لیلیم به سته وه؟
من ددانی خو شه ویستی خدام شکاند؟
من دهستی به زیدم راکیشاو
له سه ر کورسیی ده سته لات دامنی شاندا؟

من جامهء کعبه را دریدم؟
دم خــــرویس را بریدم
نگسته رگی، نخسته جانی
سنگی نزده بر استخوانی
ای چرخ ستمگریت تاکی؟
وی گرگه شکم درید تاکی؟
ای کاسه سیاه سفله پرور
مــــینا شکن دل هزور
ای باعث نامــــرادی من
شرمی زنک و نهادی من

ای چرخ که درکفت اسپرم
 گر آوردت خدا بگایرم
 ریش زملت برارم از بیخ
 ببریده بهم به کون مریخ
 حوت و حملت کباب سازم
 ثورت مزه شراب سازم
 انگشت عطاردت ببهرم
 عمامه مشتریت بدرم
 جوزات دهم به خورد خرچنگ
 ناف اسدت به خون کنم رنگ

واتا:

من بهرگی که عبهم دری؟
 من کلکی که ری و هیسم بری؟
 ده ماریکم نه پساندوه، له شیتکم بریندار نه کردوه
 بهر دیکم نه داوه به ئیسکیتکا
 ئه ی چهرخی گهره دوون سته مکاریت تاکه ی!
 ئه ی گورگ ورگ درینی تو تاکه ی؟
 ئه ی قاپ رهشی سپله پهره ر
 ئه ی مینای دلی هونه رمه ند شکین
 ئه ی مایه ی به مراد نه گه یشتنی من
 شهرمی بکه له نیاز پاکییی من
 ئه ی گهره دوون من له دهستی تو دا دیلم
 ئه گهر خوا رۆژی گرفتاری منت ده کا
 ریشی (زوحه ل) ت ئه که م به که باب
 تاکم نه بریه قنگی (مهریخ)
 (حووت) و (حه مه ل) ت ئه که م به که باب
 بورجی (ته ور) ت ئه که م به مه زه ی مه ی
 په نجه ی (عطارد) ت نه برم

مێزەری (موشتەری) ت ئەدەرم
(جەوزا) ت دەرخواردی قەرزانیگ ئەدەم
نافەکی (ئەسەد) ت بە خۆین پەنگ ئەکەم

اتش بزنم بە کـهـکشانت
دەرم شکنم شکو و شـانت
هـم زهـره زهـره ات کنـم چاک
مـهـرت فـکنـم چـو زهـره بـن خـاک
عـر سـرطـانـت را سـرـارم
دود از دم عـقـریت برارم
شـیرت بـکشـم بـه سـم قـاتـل
دلوت فـکنـم بـه چـاه بـابـل
نـه خـیمـه گـذارمـت نـه خـرگـاه
چـرمـت بـکنـم چـو چـرم رـوبـاه

واتا:

ئاگر بەر ئەدەم لە (اکایشان) ت
شان و شکۆت تێک پاشکینم
زراوی (زهره) ت لەت لەت ئەکەم
مۆرت وەکو زار توور هەل ئەدەم
عویری (سەرەطان) ت دوایی پێ دینم
دوو کەل لەدەمی (عەقرب) ت دینم
شیرت بەزەهری کوشندە ئەکوژم
(دەلو) ت توور ئەدەمە چالی بابل
نەخپەتەت بۆ ئەهیلەم نەدەوار
چەرمت وەک چەرمی پێوی بکەنم.

پێیازی ئایینی شیخ رەزا

شیخ رەزا لە بنەمالەیهکی ئایندار و خواپەرستە. باوباپیری پێشەوایی پێیازی قادریان

کردووه. شیخ عه‌بدو له‌رحمانی باوکی، له شاری که‌رکووک، بناغه‌ی خواپه‌رستی و ده‌رویشی بلا‌و‌کردووه‌ته‌وه و شیخ ره‌زایش، ژبانی مندالی و هه‌رزه‌کاری له‌ژیر چاود‌تیری باوکی، له ناو ده‌رویشان و ته‌کیه و زی‌کر رای‌بواردووه. هه‌رچه‌نیک له شیعه‌کانیدا وشه‌ی وا هه‌ن له‌گه‌ل‌ئه‌و ر‌ت‌باز‌ه‌دا نا‌گ‌ون‌ج‌یت، به‌لام‌ئه‌مانه هه‌ر به وتن بوون نه‌ک به‌کرده‌وه. له پارانه‌وه‌یه‌کی له خوا هه‌ستی به‌و تاوانه‌ کردووه و داوای لی‌ بور‌دنی لی‌ ده‌کات، به‌لام وه‌کوو به‌کی‌ک ناز به‌سه‌ر گه‌وره‌ی خویدا بکات.

ای ریزه خوری خوان نوال‌ت مه و ماهی
جود‌ت چو وجود‌ت ابد و نام‌تناهی
برنامه‌ء اعمال سیاهم قلم عفو
برکش که بدل کن بسفیدیم سیاهی

واتا:

ئه‌ی ئه‌وه‌که‌سه‌ی که مانگ به‌و به‌رزوه و ماسی له‌بنی ده‌ریادا به‌رماوه‌ی خوانی ئه‌خۆن
به‌خشنده‌گیی تو وه‌کو بوون‌ت هه‌میشه‌یی و بی‌ پایانه
قه‌له‌می لی‌بور‌دن به‌سه‌ر نامه‌ی ره‌شی کرده‌وه‌مدا بیتنه.
گونا‌هی ره‌شم به‌ لی‌بور‌دن بگۆزه به‌سپی

بودم من اگر بنده‌ء از خواجه گریزان
باز آمدم ای بندگیت عزت شاهی
بر عفو و عقوبت نبود سود و زیانت
این هر و به پیش تو مس‌اویست الهی

واتا:

من ئه‌گه‌ر به‌نده‌یه‌ک بم له‌ خاوه‌نی خۆم هه‌لا‌تووبم
وا گه‌رامه‌وه بو‌لات، ئه‌ی که‌سه‌ی که به‌نده‌یی تو شکۆی پادشاییه
تۆ نه‌ له‌ سزادانم قان‌زاج و نه‌ له‌ لی‌بور‌دنم زیان ئه‌که‌ی
ئهم‌ دوانه هه‌ردوو له‌ پیش توودا به‌کن ئه‌ی خودایه
بیرون شدن از ساحت ملک تو محال است
عبد توام و، ملک توام، خواهی نخواهی
این دیده‌ء گریانم و وین سینه‌ء سوزان

بر صدق سخن میدهدم هردو گواهی
صد بار امید است (رضا) را بتو هرچند
سرتا قدمش غرق گناه است و مناهی

واتا:

یاخی بوون له ساحهیی مولکی تۆقه د نابیی
بهندهی تۆم و مولکی تۆم بتهوئی و نه تهوئی
ئهم چاوه گریاناییه و ئهم سینگه گر تی بهریوهم.
ههردووک شایه تی راستیی قسه کانم بۆ نه دهن
(رهزا) سه د جار هیوای به تۆیه هه ر چه ند که،
له تهوقی سه ربه وه تا پیتی هه مووی نوقمی گونا ه و ئه و کارانه یه خوا نه هی لی کردوون.

له م پارانه ودها، دلسۆزی شیخ رهزا له خواپه رستیدا و پشت به خوا به ستنی وه کو
په وشتیکی راست و په وان ده رده خات. له پارانه وه کهیدا له گه ل په یامبه ری خوا (ص)، به
«منطق» پرسیماری وای لی ده کات، که رینگای وه لامی لی به ریتته وه:

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخل جنت شوم در زمرهء اصحاب تو
او رود درجنت و من درجهنم کی رواست
او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو

واتا:

یا رسول الله لا چی ده بیت وه ک سه گی ئه سحابی که هف
له ریزی هاو رپییانی تۆدا بچمه به هه شت؟
که ی په وایه سه گی ئه سحابی که هف بچیتته به هه شت و من له دۆزه ب،
ئهو سه گی ئه سحابی که هف و من سه گی ئه سحابی تۆم.

به گطاشلی بوخاری زاده که یه کیکه له شێخانی نه قشبه ندی، ئهم شیعره تورکییه ی شیخ
په زای وا ته خمیس کردووه:

خدایا هرکسه مقصودی آسان ایلیان سنسین
خلیله نار غمرودی گلستان ایلیان سنسین
کرمه هر دل منکودی شادان ایلیان سنسین

الهی غنچهء مقصودی خندان ایلیان سنسین
گوکل مرغک سحرلر زار و گریان ایلیان سنسین

واتا:

خدایا ئەوہ بۆ هەر کهس نیازی ئاسان کردووه تۆی
ئەوہی بۆ ئیبراهیم خلیل ناگری نەمروودی بە گلستان کردووه تۆی
ئەوہی هەر دلێ غەمباری بە بەخشش شاد کردووه تۆی
خودایا ئەوہی غونچەیی نیازی خەندان کردووه تۆی
ئەوہی دلێ مەلی لە بەیاندا خستووہتە زار و گریان تۆی

دەرگون فراق اولمش گوگل وادی حیرتدە
شرار آتشی تسکین اولوب جهای صفوتدە
قنای وصال یار ایله ماواي الفتدە
خیال زولفە دلدار ایله صحرای محبتدە
بخار دود آهم سنبلستان ایلیان سنسین

واتا:

رۆژتیک دڵ لە دۆلتی حیرەتدا جیا بووہتەوہ
بلیسەیی ناگری لە خۆشەویستی هەلبژاردەدا دامرکاندووه
رازی بە یار گەیشتن لە ماواي ئولفەتدا
لە بیابانی خۆشەویستیدا، خەیاالی زولف
ئەوہی بوخاری دوو کەلتی ئاھمی کردە سنبلستان تۆی

ظھورە گلن مشکن حور جنت عالم بالا
زخی خلق او لمامشکن روزا شب ہم جملہء اشیا
ضیا بخشای عالم اولمامشکن ادم و حوا
وجودە کلمەدن بزم سوداە ساغر و صہبا
بنی میخانہء فطرتدە سکران ایلیان سنسین

واتا:

کە هیشتا دەر نە کەوتبوو حۆری بەهەشتی عالەمی بالا
کە دروستیش نە کراب و رۆژ و شەو و ھەموو شتتیک
کە ئادەم و ھەووا هیشتا رووناک بەخشی عالم نەبوون

بهیئِ ئه‌وه‌ی به‌زم و سه‌ودا و باده و شه‌راب دروست کرابه‌ی
ئه‌وه‌ی منی له مه‌یخانه‌ی سروشت سه‌رخۆش کرد تۆی

مشام جان عشاقی معطر شمه‌ه گلدن
مخضر روضه‌ه قلیی گل و ریحان و سنبلدن
دلی سیراب مست ایدن شراب شیشه‌ه ملدن
جهالت ظلمنک محو ایلوب سر صفحه‌ه دلدن
دروم مشرق خورشید عرفان ایلپا سنسین

واتا:

ئه‌وه‌ی بۆنی له‌شی عاشقانی له‌بۆنی گۆل بۆندار کردووه
په‌وزه‌ی دلی له گۆل و ریحان و سونبل سه‌وز کردووه
دلی له شه‌رابی شیشه‌ی مه‌ل پاراو و مه‌ست کردووه
نه‌زانی جووری له‌سه‌ر په‌په‌ی دڵ پامال کردووه
ئه‌وه‌ی ده‌روونی کرده پۆژه‌ه‌لاتی عیرفان تۆی

دلم ازاده آسوده ت و توق‌عه تملق‌دن
حضیض جای راحت‌ده رها علو و تفوق‌دن
دل مکسوری جبر ایدن جراحات و تشق‌دن
گریبان دل محفوظ ایدوب دست تعلق‌دن
عروس فکر بکرم پاک دامان ایلپان سنین

واتا:

دلم له ئومید و ریا نازاد و ئاسوده‌یه
له‌بنی جای ئارامیدا رزگاره له‌سه‌رکه‌وتن و زال بوون
ئه‌وه‌ی دلی شکستی له برین و درز بردن تیمار کردووه
گیرفانی دلی له‌ده‌ستی پێوه‌ندی پاراستووه
ئه‌وه‌ی بیری بیکرمی دامین پاک کردووه تۆی

جبال قلب عشاقی تجلیله قیلان دکن
انی هر بر علائق‌دن تمیندن قیلان ایمن
شب دیجور عشقی برق نورن ایلپان روشن

ایدر نور جمالک اهل عشقه کلخنی گلشن
خلیل الله تابستانی بستان ایلیان سین

واتا:

ئهوهی چپای دلی عاشقانی به جلوه داکوتاوه
که له ههر پێوهندی و رازیک هیمنی کردووه
تاریکی شهوی عهشقی به بروسکی نووری پرووناک کردووه
نووری جوانیت کولخانی بۆ عاشقان ئهکاته گوێشه
ئهوهی ناگری بۆ خه لیلولا کرده بوستان تۆی

قیلوب خورشید لطفکله منور کلبه ء سینهم
سهام عشق جانانه مهیا طبله ء سینهم
ایدوب آلایش غمدن مبرا صدر کینه
رهاياب ایلوب خار سمندن روضه ء سینهم
وجودم شوره زارک رشک رضوان ایلیان سین

واتا:

به ههتاوی لوتفتان فهووارهی کلبهی سینهم
بۆ تیری عهشقی جانان نامادهیه طبلهی سینهم
دلی ئالودهی غهم له کینهی سینهم نازاد ئهکهی
باغی سینهم له دووکهلی سینهم رزگار ئهکهی
ئهوهی شۆرکاتی لهشم لهحه سادته خوشنود ئهکاته تۆی

گوگل شاه گدا در شاه عشقنده
شمیم ناز بوی ایچون بهار بوستاننده
گوگل مرغک ایدوب گویا نوای داستاننده
بهار فیض پار اشتیاقک گلستاننده
سرشکم مایه بخش ابر نیسان ایلیان سین

واتا:

دلی شاه گه دایه له عهته بهی شاهی عشقتدا
بۆ بۆنی نازدار له به هاری بوستانندا
دلی مهلی کردووه ته خۆینه ره له باغی تۆدا

له گولستانی ئیشتیاقدا به هاری فهیز پښتن
 ئه وې فرمیسمکی کردووه ته مایه به خشی بارانی نیسان توی
 ناواتی ئه وه ده خوازیت پوژتیک به ده وری «کعبه» دا بسووریتته وه و له پاشان روو بکاته
 ده رگای پیغه مبهری خوا (ص)، له پتی قوربانیدا دهر د و خه فته تی له کول بیتته وه.

کی بود یارب طواف کعبه ءو زمزم کنم
 بعد از ان رو در مزار سید عالم کنم
 روی خود در سایه پای رسول الله نهم
 تا غبار مقدمش بر دیده خود جا کنم
 دست حاجت برگشایم از دعا بر درگهش
 این دل مجروح را من زان دوا مرهم کنم
 یا رسول الله بحالم گوشه چشمی فگن
 تا شوم قوربان تو خود را خلاص از غم کنم
 سر فرازا از فراق روی تو در ماتم
 وعده وصل (رضا) ده ترک این سودا کنم

واتا:

خواه که بیت توافی که عبه و زه مزه م بکه م
 پاش ئه ویش روو بکه مه زیاره تگای گه وری جیهان
 رووی خوم له سایه پای ره سوله لادا دانیم
 تا گهردی بهر پیتی له سه ر چاوی خوم دانیم
 دهستی داماری بو پارانه وه له پیش درگای هه لپرم
 ئه م دلّه زامداره به و دهرمانه تیمار بکه م و مه له ه می لی بده م
 یا ره سوله لالا گوشه چاوی بو حالم هه لّخه ،
 تا به قوربانیت بیم و خوم له خه م رزگار بکه م
 ئه ی سه ره رز، له دووری رووی تودا له خه فته تدام
 گفتی ئه وه به (رهزا) بده که بیت بگا، تا ته رکی ئه م خه یاله بکه م

له شیعریکیشیدا ده یت:

زبان فارسیم هست و لهجه عربی

بصد زبان دیگر عاجزم ز نعت نبی
 بقدر علم خدا از خدا صلوات و سلام
 بروح شاه و سالت؛ محمد عربی

واتا:

زمانی فارسی و دیالکتی عهده‌بیم هه‌یه
 سه‌د زمانی تریش بزائم توانای وه‌صفی پیغهمبه‌رم نییه،
 نه‌ونده‌ی زانیاری خودا سه‌لات و سه‌لامی خودا
 بو گیانی شاهی په‌یامبه‌ر موحه‌مه‌دی عه‌ره‌بی

له‌گه‌ل هه‌موو (رێژیکێ بۆ پیغهمبه‌ری خودا؛ شیخ ره‌زا، به‌ها و قه‌دری پیغهمبه‌ری
 ئیسلام موحه‌مه‌دی مسته‌فا (ص) له‌گه‌ل هه‌زره‌تی (مه‌سیح) دا ده‌خاته ته‌رازووی قه‌دره‌وه،
 که‌چی تای موحه‌مه‌د (ص) له‌به‌ر گرانی له‌زه‌وی ده‌میته‌ی و تای مه‌سیح (س) ده‌چیته
 ئاسمان، که ده‌لیت:

مسیح بر فلک و شاه انبیا بتراب
 دلم ز اتش این غصه بسکه بود کباب
 سؤال کردم ازین ماجرا زییر خرد
 چو غنچه لب بسخن برگشود داد جواب
 که قدر هردو بمیزان قدر سنجیدند
 که چون گرانتر ازو بود درهمه ابواب
 نشت کفهء میزان مصطفی بزمین
 باسماں چهارم مسیح شد بشتاب

واتا:

مه‌سیح له ئاسمان و شای ئه‌نبیا به ژئیر گلدا بئ
 دلم له‌داخی ئەم خه‌فه‌ته به‌جاری بووه که‌باب
 له باره‌ی ئەم رووداووه له‌پیری خاوه‌ن وێلم پرسى،
 وه‌ک خونه‌ی لێتوی بۆ قسه‌ کردووه و وه‌لامی دامه‌وه و وتی:
 سه‌نگی هه‌ردووکیانیان خسته تای ترازووه‌وه
 جا چونکه شای پیغهمبه‌ران له هه‌موو روویه‌که‌وه له‌و قورستر بوو،

تای تهر از ووه کهای ئهم نیشته زهوی و
مه سیحیش به پهل سهر کهوت بؤ ئاسمانی چوارهم

له بابته گه ورهیی و دهسته لاتی خودادا ده لیت:

هشت بهشت و شش جهت، هفت زمین و نوفلک
جمله تو افریده، (وحدک لاشریک لک)
من چیم ای فدای تو، دم زنم از شنای تو
ای همه ماسوای تو، درکف قدرت تو یک

واتا:

هشت بههشت و شش لا و ههوت زهوی و نؤفه لک
هموو تۆ دروست کردوون به تهنها خۆت و کهس هاوړیت نییه،
من چیم، به قوریانت بم، دهم له هه لئانی تۆ بدهم،
ئهی کهسی که هه رچی له تۆ به ولا و دیه له دهستی توانای تۆدان تهنها
ای جهان آفرین ثنا گویت
وی دو عالم معطر از بویت
ساکنان سرادق ملکوت
همه قوریان یک سری مویت
کل زخونین دلان رخسارت
لاله از هندوان کیسویت
لاله در باغ داغدار روخت
سهر مائل بقدر دلجویت

واتا:

ئهی کهسی که، ئهو خواهی جیهانی دروست کردووه مه دحت دهکا،
ئهی کهسی ههردوو دنیا به بؤی تۆ بؤنخۆش بووه،
ئهمانهی له ختیه تهکانی باره گای فریشته کانا دانیشتون،
هموو به قوریانی سهری موویه کت ئهین،
گول له بهر جوانییی روخساری تۆ خوین پهریوه ته دلی،
لاله له خولامانی کاکۆلته،

لاله له ناو باخا داخی پرووی تۆی له دلیایه،
سه‌روی بالا به‌رزش به عه‌شقی بالای دلگیری تۆوه چه‌میوه‌ته‌وه.
سرمه مفتون چشم (مازاغت)
نافه دلریش خال هندویت
عارضت (والضحی) خط (واللیل)
(قل هو الله) حرز بازویت
(قاب قوسین) را نمیدانم
جز کمانهای هردو ابرویت
نسخهء کائنات وهرچه در اویست
شرح رمزی زم‌صحف رویت
باز گویم غم اسارت خویش
بزیان فصیح لا هویت
عرش کمتر بهای مشت گلی
که برو آرمیده بهلویت

واتا:

کل مه‌فتونی چاوت بووه که خوا، به (مازاغ البصر وماطغی) باسی کردووه،
میسکی ناوکی ئاسک دل برینداری خالی په‌شته،
روخسارت (والضحی) یه گهنده‌مووی پرووت (واللیل)ه
(قل هو الله احد) په‌نلی هیزی بازووته
نایه‌تی (قاب قوسین او ادنی) به‌لامه‌وه،
له که‌وانه‌ی برۆکانت به‌ولاوله نییه،
کتیبی ئەم جیهانه و هه‌رچی تێدایه،
ته‌نها لیک‌دانه‌وه‌ی ئیشاره‌تییکی قورئانی پرووته
خه‌می دیلی خۆم به زمانی پشکووتووی،
عه‌رشی خودا که‌مترین بایبیه‌کی مشتی خۆله،
که لاته‌نیشتی تۆ له سه‌ری ئۆقره‌ی گرتبی،

روز و شب جبریل در پرواز

بی سـروپا هـمی دوان سـویت
روضه خوانی کند بنظم در پرواز
هـمچو درویش بر سر کـویت

واتا:

جبریل شه و رۆژ له فریندایه
بێ پهروا به‌وه لای تۆ را ئەکا
رەوزە خوانی ئەکا بە هۆنینه‌وه‌ی مرواری
هەر وهک ده‌رویش له‌بەر ده‌رگاتا

(کـز سـرا پردهء مقدس ذات
بر سـرراپای انورت صلوات)
ای منادی بکاف و ها، یا، عین
وی منادی (انا النبی بحنین)
جـبریل آمین بأمر خدا
وحیت آوردکای شه‌کو نین
خیـز و برنه قدم بکوی قدم
خیـز و برکش علم ز علم بعین

واتا:

له باره‌گای پیروزی خوا‌وه،
سه‌له‌وات له سه‌راپای نوورانیت بێ
ئهی که‌سی که خوا‌وه‌ند به (که‌ه‌یص) بانگی لێ کردووی و،
ئهی که‌سی که خۆ‌یشت له غه‌زای حونه‌یندا جارێ داوه؛ من پیغه‌مبه‌رم،
جبره‌ئیلی ئه‌مین به‌ فهرمانی خوا
سرووشی بۆ هینای و فهرمووی، ئهی شاهی هه‌ردوو جیهان،
هه‌سته ئالا هه‌لکه، تو هاتیته پایه‌یه‌ک که نه مه‌ودای
(که‌س) ی تێدا هه‌بوو نه‌مه‌ودای (کوێ)
نێوان تۆ و گه‌وره‌ی هه‌موو بووه‌کان، ئه‌وه‌نده‌ی نێوان دوو که‌وا یا که‌متر بوو
سوێنت ئه‌ده‌م به‌ گیانی (حه‌سه‌ن)، به‌سه‌ری (عه‌لی)، به‌خوێنی (حوسه‌ین)
رۆژی قیامه‌ت که هاوار ئه‌که‌ی بۆ ئومه‌ته‌که‌ت و

به هیوای تکا بو ئاده میزاد و جنوکه ئه چیتته پیتشه وه،

کن در آن روز یار سول الله
نظری سوی من بگوشه عین
بنواز و مرانم از لب حوض
تر کن از اب کوثرم (شفیتین)
ای بکویت سعادت ابدی
وی ز دویت شرافت حرمین
ماز امر تو غافل و به قفا
مشفق و مهربان تر از ابوبن
در مزار این درود میخوانم
باز پرسند از توام ملکین
(کز سرا پرده مقدس ذات)
برسرا پای انور صلوات

واتا:

ئهی پیغمبه ری خوا، لهو رۆژدا،
به گوشتی چاو لایه کم به لادا بکه ره وه،
دلته واییم بکه و له کناری حهوزی (کهوثر) دهرم مه که
ههردوو لیوم له و ئاوی کهوثره ته پ بکه،
ئهی کهسی که بهخته وه ری هه می شه ی له بهر دهرگای تۆدایه و،
شه رفی ههردوو حهردمی (مه که و مه دینه) له پرووی تۆدیه،
ئیمه له فهرمانی تۆ بی ناگاین و تۆیش له باوک و دایک به به زه بیتری بۆمان
که فریشته کان له گۆردا پرسپاری تۆم لی دهکن،
من ئهم وهلامه بیان ئه ده مه وه.
له باره گای پیرۆزی خواوه،
درود له سهراپای نوورائیت بی.

خواجه انبیا و ختم رسل
هادی خلق و پیشوای سبل

ای همه ممکنات جسم و توجان
 وهی همه کائنات خاروتو گل
 محرم کردگار و مهبط وحی
 مهتر اصفیاء و مظهر کل
 (لم تلد مثلك النساء فتی،
 لم یجد شبهك الزمان رجل)
 صفت شانئت (هو الأبر)
 لقب باغضت زینم وعتل
 در قیامت چو ذو الجلال ترا
 میدهد رخصت شفاعت کل

واتا:

ئەى گەورەو دواھینەرى پیتغەمبەرەن،
 ئەى ڕێ پێشاندەرى خەلک و سەر قافلەى ڕێ،
 ئەى ئەو کەسەى کە ھەر شتێ بشێ ببێ لەشە و تۆ گیانییت،
 ئەى کەسێ کە ھەموو ئەم جیھانە درکە و تۆ گوڵیت،
 تۆ مەھرەمى بارەگای خۆایت و سرووشت بۆ ھاتوو،
 تۆ گەورەترینى ھەڵبژاردەکانى خۆایت و دیارگەى ھەموانى،
 داىکان کۆرى وەک تۆیان نەھیناو،
 زەمانە پیاویکی وەک تۆى بە خۆیەو نەدیو،
 سیفەتێ ئەو کەسەى خراپەت ئەلێ ئەو دیە (خۆى کلک پراو) و
 ناتۆردى ئەو دى قىنى لێتە ئەو دیە وشک و توندپەر و نامەردە
 ڕۆژى قیامەت، کە خوداوند ڕێگەت ئەدا، تکا بۆ ھەموان بەکەى
 آید از بارەگاہ قدس خدا
 (لک ماشئت یانبى فقل)
 فکر من کن کە کردە ام تسبیح
 در خرابات رهن شاهد و مل
 تا مرا چون توى شفیع چه باک

ز آتش دوزخ و سلاسل و غل
 خیل محمود و نمیت رسم
 از دم کـرنا و بانک دهل
 به هوای تومست و بی پروا
 نعت گویان خرامن از سرپل
 کز سرا پردهء مقدس ذات
 بر سرپای انورت صلوات

واتا:

له باره گای پیروزی خوداوه فرمانت بۆ دئ:
 ئه ی پیغه مبه ری خودا چیت دهوئ بۆت دهکری، بلتی،
 بیر له من بکه رده که له مه یخانه ی نیوان یار و مه یدا
 خه ریکی سو یخانه لاا کردن بووم.
 منبیک تکاکاری وهک تۆم بیی، ترسم له ناگری دوزهخ و کوژت و زنجیر چیه؟
 من له خیتلی مه محمود و ترسم له دهنگی که رده نا و ناوازی دهوئل نییه،
 مهستی خوژشه و یستی تۆم و بی ترس و لهرز به نازه وه به سه ر
 پردی سیراتا و به تۆدا هه لته دهم و ئه لیم؛
 له باره گای پیروزی خوداوه،
 دروود له سه راپای نوورانبیت بی.

له شیعریکی تورکیشدا به پیغه مبه را (ص) ده لیت:

خیالک شبچراغ لجهء بحر حقیقتدر
 جمالک نور بخش دیدهء اهل بصیرتدر
 سن اول ماه، فلک جاه، شهنشاه دو عالم سن
 در لطفنده شهر سهر نهاد باب خدمتدر
 حریم روضنه یوز سورمکه مشتاق ایکن جبریل
 قیاس ایله بکا تقبیل درگاهک دولتدر
 حضوره حال ما فی البانی عرض ایلمش گلمش
 (رضا) نک التماس خاکپایندن شفاعتدر

واتا:

خه یالت شه وچرای شه پوټلی دهریای راستییه
جوانیت نور به خشی چاوی خاوهن ناگادارانہ
توټو مانگهی، جاهی فلهک، شاهه نشای دوو جیهانی
له بهر مرواری لوتفتان شاهان سهر شوپری دهرگای خدمه تتان
جبریل که ناره زووی نه وهی نه کرد که روو بساویتته دیواری ره وزه تان
به نه ندازه له گهل من، به خوشبه ختی زیارده تی دهرگاته،
هاتووه ته حضور بوټو وهی رازی خوئی عهرز بکا،
تکای (رهزا) له خاک و پاتان شه فاعه ته.

خوشه ویستی و ریژی بو نه وهی پیغه مبه ر (س)

شیخ رهزا ریژ و خوشه ویستی خوئی له چهند هونراویتیکی نایابدا، بهرام بهر میری
موسلمانان عهلی کوری نه بو تالیب و نه وهی دهر پروه. لهو شیعه رهیدا که له رژی
(عاشورا) دا له حهوشی مرقه دی (کاظمین) دا و توویه تی و له شیعه که له عشق
حضرت حسین) دهلی و له لیکدانه وهی شیعه که ی (حافظ)، ریژیکی بی پایانی
بهرام بهریان دهر دهر پیت.

شیخ رهزا که له به غدا بو، له عاشورا له حهوشی کاظمین شیوه نیکی گه وره
ده به ستریت و (رهوزه خونان) یهک یهک ده چنه سهر (مین بهر) و به نه وهی عه لیدا
هه لته دهن. شیخ رهزا نه هه له له دهس نادات که هونه ری خوئی و خوشه ویستی بهرام بهر
نه وهی پیغه مبه ری خوا دهر پیت، ده چیتته سهر مین بهر و نه شیعه ده لیت:

آل علی

در ماتم آل علی خون همچو دریا می رود
تیغ است بر سر میزند دست است بالا می رود
از عشق آل بو الحسن این تیغ زن وان سینه زن
داد و فغان مرد و زن تا عرش اعلی می رود

واتا:

له شیوه نی نالی عهلی خوین وهکو دهریا ری دهکات

هەر تیغه و بهسەردا دەدات و هەر دەسته بەرز دەبێتەوە
لەعەشقی ئەولادی (ئەبو لەهسەن) ئەم تیغ لێدەرە و ئەو سینه لێدەرە
هاوار و فیغانی ژن و پیاو تا عەرشێ بالا دەروات

پیرامون شمع خدا، یعنی حسین مجتبا
جانها همی گردد فدا، سرها بیغما میرو
کوتاه کن انیکار را، بدعته مگو این کار را
این سوک آل حیدرست، این خون نه بیجا میرو

واتا:

بۆ مەشعلی مۆمی خودا، یانی حوسەینی موحەبا
گیانان دەبن بە قوریانی، سەران بە تالانی دەروا
واز لە ئینکار کردن بێتە، ئەم کارە بە بیدعەت دامەنێ
ماتەمی ئەولادی حەیدەرە، ئەم خۆتە بەخۆزایی ناروا

روی زمین پرهممه، در دست جانبازان قمه
خون از برو دوش همه، از فرق تاپا میرو
من چون ننالم این زمان، مرد ضعیف ناتوان
کین برق آه عاشقان، از سنگ خارا میرو

واتا:

رووی زەمین پڕە لە فیغان، گیان بەخت کەران دەست بەقامە
خوێن لەپشت و سەرسینگێ هەمووان ئەروا لە تەوقی سەرەوێ تا پێ.
من ئیمڕۆ چۆن نەنالیتم، مڕۆفی بێ هێز و بێ دەستەلات
کە ئەم تیشکی ئاهی ساردی دڵدارانە بەردی پەق ئەسمیتێ.

از ابن سعد بی وهفا، شامی و شمر پرجفا
بر آل بیت مصطفی، چندین تعدی میرو
بغداد گردد لاله گون، در روز عاشورا بخون
(واز کاظمین) آن سیل خون تا (طاق کسرا) میرو

واتا:

لە کۆری سەعدی بێ وهفا، لە یەزید و شمزی پڕ ئازارەوێ

بۆ بنه ماله ی پیغه مبهه، چۆن ئهم دهست درێژیه دهکات
بهغدا له رۆژی عاشورادا له خۆیندا وهکوو گولاله سوور دهبی
له (کاظمین) هوه سهیلی خۆین تا (تاقی کیسرا) دهروا.

واز طاق کسرا سرنگون، ریزد به پای (بیستون)
واز بیستون اید برون، سوی بخارا میرو
خوین سیاوش شد هبا، در ماتم (آل عبا)
تا دامن روز جزا، تاجیب عقبا میرو

واتا:

له تاقی کیسرایشه وه لیژ ئه بیته وه ئه رژیته داوینی بیستون
له بیستونه وه ده رئه چیت به رهو بخارا ئهروا
خوینی سیاوه حش له خهفته تی (ئالی عبا) دا ناوی نه ما
تا دامه نی رۆژی قیامهت، تا گیرفانی دووا رۆژ ئهروا

لیزه دا شیخ رهزا گویتی لی ده بیته، له یه کتر ده پرسن، ئه مه کییه و چ که سه؟ و ده لیت:

من سنیم نامم (رضا) کلب امام مرتضی
درویش عبدالقادر، راهم بمولا میرو

واتا:

من سونم و ناوم (رهزا) یه، سهگی ئیمامی مورته ضام
دهرویشی عه بدولقادر، ریم به رهو لای خوا ئهروا

له بابهت خوشه ویستی بۆ چه زرده تی حوسین و پایه ی که ره لا له ئابیده کانی ئیسلامدا
ده لیت:

لافت از عشق حسین استو سرت برگردن است
عشق بازی سرمیدان وفا افگندن است
گر هوا خواهی حسینی، ترک سرکن چون حسین
شرط این میدان بخون خویش بازی کردن است

واتا:

لافی عه شقی حوسه ی لی ئه دهی و سه ریشته به سه ر ملته وه یه
عه شقبازی ئه وه یه له مهیدانی وه فادا سه ر دانیت

گهر ههوا خوای حوسهینی؛ وهک حوسهین دهست لهسه‌ری خۆت هه‌لگره
مه‌رجی ئهم مه‌یدانه ئه‌وه‌یه مرۆ یاری به‌خۆینی خۆی بکا

از حریم کعبه کمتر نیست دشت کربلا
صد شرف دارد بر آن وادی که گویند امین است
ای من و امین فدای خاک پاکی کاندرو
نور چشم مصطفی و مرتضارا مسکن است

واتا:

دهشتی که به‌لا له هه‌ره‌می که‌عبه که‌متر نییه
سه‌د قاتی هه‌یه به‌سه‌ر ئه‌و شیوه‌دا که پیتی ئه‌لین (وادیی ئه‌یه‌ن)
(ئه‌و شیوه‌ی مووسا ده‌نگی خوای تیا بیست)
ئه‌ی من و شیوی ئه‌یه‌ن به‌قوریانی ئه‌و خا‌که پاکه‌ بین که
نشینگه‌ی نووری چاوی موسته‌فا و عه‌لییه

زه‌ره‌ه زه‌رانگین و خاتم خیر الوری
زور و زه‌ری مرتضی و حیدر خیبر کن است
سنیم سنی ولیکن حب آل مصطفی
دین و ایین من و، آباو و اجداد من است

واتا:

جوانیی فاتی‌مه‌ی زه‌ه‌را و مو‌رخانه‌ی ئه‌موستیه‌ی دوا پیغه‌مه‌رانه
به‌ری خاوتینی جه‌نابی هه‌یده‌ری قه‌لای خه‌بیهر له‌بن هه‌لکه‌نه
من سوننیم سوننی، به‌لام خو‌شه‌ویستی که‌سوکاری پیغه‌مه‌هر
دین و ئایینی خۆم و با و باپیرانه

شیعه و سنی ندانم، دوستم باهر که او
دوست باشد، دو‌شمنم آنرا که با او دشمن است
حب آلوسب اصحاب نبی یا للعجب
از قبیل نام سبحان بردن و گوه خوردن است

واتا:

من شیعه و سوننی نازانم، دۆستی هه‌ر که‌سیتکم که دۆستی ئه‌و بێ و

دوژمنی هەر که سیکم له گهڵ ئەو دوژمن بێ
خۆشه‌ویستنیی که سوکاری پێغه‌مبەر و جێتودان به یاران و هاوڕێیانی له هه‌مان کاتا
شتیککی سه‌یره، له‌وه ئەچێ یه‌کی سوپه‌خانه‌ڵايش بکا و گوویش بخوا

شیخ ره‌زا، له‌گه‌ڵ ئەم هه‌موو رێژدی بۆ نه‌وه‌ی پێغه‌مبەر (ص) بیری خۆی ده‌رده‌پرێت و
جیاوازی ده‌کات له‌ نێوانی ئەوان و نێوانی شیعه و خۆشی له‌ شیعه دوور ده‌خاته‌وه و بیر
و باوه‌ری ئایینی رو‌ن ده‌کاته‌وه.

ایمان بخدا دارم و پیغمبر و اصحاب
نه شیعه‌ء سبابم و نه بابی سگباب

واتا:

باوه‌رم به‌خواو به‌ پێغه‌مبەر و هاوڕێیانی هه‌یه.
نه‌شیعه‌ی جێتو فرۆشم و نه‌ بابیی سه‌گبابیشم

له‌به‌ر ئەوه‌ی جیاوازییه‌ک له‌ نێوانی «ئه‌صحاب» ی پێغه‌مبەر (ص) ناکات که‌ له‌ نه‌وه‌ی
خۆی بن یانا، له‌ «خوله‌فای راشیدی» کامیان زۆرتر سوودیان بۆ ئیسلام بووه‌ پتر رێژی
لێ گرتوه‌.

مسند آرای خلافت بحقیقت عمر است
گوش بر شیعه‌ء ناپاک مده شیعه خراست
شیعه‌ء فاحشه‌ء آیه حق در قران
بهر ناپاکی آن قوم دلیلی دیگر است

واتا:

ئوه‌ی کورسیی خه‌لافه‌تی به‌راستی پازانده‌وه عومه‌ره
گوێ بۆ شیعه‌ی ناپاک شل مه‌که چی ئە‌لێن، شیعه‌ که‌رن
که‌ خوا خۆی له‌ قورئانا فه‌رموویه‌تی (شیعه‌ فاحشه‌)
ئوه‌ به‌لگه‌یه‌کی تری ناپاکیی ئەو تابه‌فه‌یه

یارب این طائفه‌ء بد که چه ناپاکان اند
دخت بویکر که هم خوابه‌ء خیر البشر است
نوکر و خان و خوانین عجم، دودکیند
این همه اثر معجز مولا عمر است

واتا:

خوايه ئهم تايهفه بهده چهند ناپاکن
(عایشه ی) کچی ئه بوو به کر که هاوسه ری چاترینی ئاده میزاده
نۆکه ر و خان و خه وانبینی عه جه م هه موو کرماویی دان! ئه
مه گشتی نیشانه ی موعجیزه ی هه زره تی عومه ره

(شیعه) دوم دارد این طرفه نباشد بعقل
گرچه حیوان بنوده لیک ز حیوان بد تراست
پیشش وایان ره دین هدی هه که دهد
زان ره خوف و خطر قصه ء شان الحذر است

واتا:

شیعه کلکیان هه یه . ئه مه به عه قل سه پر نییه
هه رچه نده هه یوان نین، له هه یوان به دترن
پیشه وایانی یتگی ئایینی خواناسین هه رکه س بووبن
باسیان شایانی ئه وه یه مروّ خو ی لئ به یار تزی که رتیه کی پر مه ترسییه

این قدر هوش و خرد برسر این طائفه نیست
که خدا را نکند آنکه نبی را ضرر است
مرد هاشان که بتابوت گذارند چو سگ
سگ دوصه د مرتبه زایشان بخدا خو بتر است

واتا:

ئهم تايهفه ئه وه نده یان می شک له که لله دا نییه بزائن خوا،
خوانه که رده، شتی ناکات زیانی پیغه مبه ری تیابن
مردوویان وه ک سه گ ئه نینه تابووت (و ئه بیه ن بو که ره لا و نه جه ف)
سه گ به خوا قه سه م دوو سه د پله له وان چاکتره

لعن و نفرین ایشان همه بر شمر یزید
لعن (لامع) بهمان طائفه ء خیره سر است
نه خدا راضی از ایشان، نه علی بود رضا
سب اصحاب نبی، موجب نار سقر است

واتا:

له عهت و نه فرینی شیعه هه موو له شمر و یه زید
له عهتێ (لامیع) یش له سه ر تایه فهی شیعه ی سه رگێژه
نه خویان لێ رازییه و، نه عه لیبشیا ن لێ رازی ئه بی
جینیودان به هاوڕێیانی پیغه مبه ر مایه ی چوونه ناو ناگری دۆزه خه

له کاتیکدا ئه م هه موو قسانه ده لێت، خۆی ناڕه زایی و قینی به رامبه ر شه هید کردنی
ئیمامی حوسه ی ن ده رده پێت.

از این سعد بیوفا، شامی و شمیری پرجفا
بر ال و بیت مصطفی، چندین تعدا میروود

پێزی شیخ رهزا بو باره گای شیخ عه بدولقادی گه یلانی

بو یه که م جار هاتنی شیخ رهزا بو به عدا، له گه ل شیخ عه بدولر حمانی باوکی و براکانی،
بو زیاره تی مه رقه دی شیخ عه بدولقادی گه یلانی بوو. ده لێن بو یه که م جار له مه رقه دی
شیخ دا ئه م شیعه ر فارسییه ی وتوو.

این بارگه حضرت غوث الثقلین است
نقد کمر حیدر و نجل حسنین است
مادرش حسین نسب است و پدر او
ز اولاد حسن، یعنی کریم الابوین است

واتا:

ئهمه باره گای هه زه ته ی فه ریاد ره سی ئاده میزاد و په رییه نه
نه ختییه ی به رپشتینی هه یده ر و رۆله ی هه سه نه یه نه
دایکی له نه وه ی حوسه ی ن و باوکیشی
له نه وه ی هه سه نه، واته دایک و باوکی جس ن و ره سه ن

ئهم شیعه ی شیخ رهزا تا کو سالانی هه شتا کان له سه ر هه ردوو ده رگای مه رقه دی شیخی
گه یلانی نو سه را بوو. وا دیاره له به ر نه وه ی به فارسییه، لایان بر د. شیخانی تاله بانی،
له به ر نه وه ی پی شه وای رپیازی قادری ن، رپیژیکی بی پایانیان به رامبه ر ئه م باره گایه و

نه‌وه‌ی گه‌یلانی هه‌بووه. شیخ ره‌زایش هه‌ر وه‌کوو با‌وباپیری هه‌ر به‌هره و پایه به‌رزیه‌کی ده‌سکه‌وت بو‌و‌یت، له‌سایه‌ی پیرانی ته‌ریقه‌تی ده‌زان‌یت.

کارم که بکامست، نه از شاه و وزیر است
هر مایه که دارم همه از سایهء پیر است
آن پیر کدام است چه نام است مراد را
آن مهر جهان تابش و، وان ماه منیر است

واتا:

من که کارم به‌ئاره‌زووی خۆم بۆ‌جێ‌به‌جێ ئه‌بێ، به‌هره‌ی شاه و وه‌زیر نییه
هه‌ر سه‌رمایه‌یه‌کم هه‌بێ له‌سایه‌ی پیره‌وه‌یه
ئهو پیره کامه‌یه، ناوی چیه‌یه وا؟!
ئهو خۆری جیهان رو‌ونکه‌ره‌وه و ئهو مانگه تیشک ده‌ره‌وه‌یه

آن پیر نه‌شبلی و، نه معروف و، جنید است
اینها همه یک جلوه از آن پیر کبیرست
هر گربه که پروه‌رده‌ء خوان کرم اوست
صیدش، همه بیراست و، شکارش، همه شیراست

واتا:

ئهو پیره نه‌شیل‌بیه‌و، نه شیخ مه‌عرووفی که‌رخیه‌و، نه‌جونه‌یدی به‌غدا‌یییه
ئهمانه هه‌موو تا‌قه تیشک‌یکن له‌و پیره مه‌زنه
هه‌ر پشیل‌یه‌یک له‌سه‌ر سفره و خوانی به‌خششی ئهو په‌روه‌رده بو‌وبین
نێچیری راوی هه‌موو به‌ورو هه‌موو شێرن

له‌بابه‌ت پایه به‌رزیه‌ی شیخ گه‌یلانی ده‌ل‌یت:

گلستانی که خوانند آستان غوث گیلانش
زده فیض مقدس خیمه در صحن خیابانش
مطاف شیر مردان طریقت کعبه‌ء کویش
سرگردن فرازان حقیقت گوی میدانش

واتا:

ئهو با‌خچه‌یه‌ی پێی ئه‌ل‌ین به‌رده‌رگای غه‌وسی گه‌یلانی

بهره‌کەتی پیروزی خوا لە پانایی شەقامە کە یا ڕەشمالی هەڵداوە
کەعبە ی بەردەرگای تەوافگای شێرە مەردەکانی تەریقە تە
سەری گەردن بەرزانی راستی لە مەیدانی ئەوا (گۆ)یە

غلام کەمترینشرا لقب شد خواجه احرار
بقطب العارفین مشهور شد طفل دبستانش
(بەهای نقشبندی) خوشه چین خرمن جودش
(شهاب سهروردی) کاسەلیس خوان احسانش

واتا:

(خواجهی ئەحرار) نازناوی کەمترین بەندە ی ئەوی وەرگرتووە
منالی قوتابخانە ی بە (قوتبی خواناسان) ناووبانگی دەرکردووە
(بەهای نەقشبەندی) لە خەرمانی بەخششی ئەودا گۆل چنی ئەکا
(شەهابی سەهرەوێ) کاسە ی هەسەناتی ئەو ئەلیسیتەو

هزاران (شمس تبریزی) خراب بادەء عشقش
هزاران (پیری جامی) جرعه نوش بزم عرفانش
شاهنشاهان طفیل و تاج داران طوق در گردن
خداوندان، اسیر و شهریاران بند فرمانش
(رضا) را همتی شهباز لاهوت آشیان یعنی
بینگی استخوانی و سگ درگاه خود خوانش

واتا:

ههزاران (شەمسێ تەبەریزی) بە بادە ی عەشقی ئەو سەرخۆش
ههزاران (پیری جامی) قومی بەزمی عێرفانی ئەو هەلەمژن
شاهنشاهان هەموو کەوتوونە تە دووی و تاجداران تەوقیان لەمەل دایە
پادشایان دیلن و حوکمرانان گرفتاری فەرمانی ئەون
ئەو شابازی هێلانە ی لاهوت هیممە تی درهق (رەزا) بکە، واتە
ئێسقانی توور دەرە بەردەمی و بە سەگی بەر دەرگای خۆتی ناو بەرە.

لەمە دحیکێ تری شێخی گەیلانیدا دەلێت، لەبەر ئەوە ی گەورەیی گەوهەری قەدری لە
صەدە فێ دنیا دا جێگای نە دەبوو، ئەمە بوو کە کۆچی دوا یی لە دنیا کرد.

سر نتابد فلک از بندکی حضرت شیخ
به میان بسته چو جوزا کمر خدمت شیخ
هر کرا دیدهء دل باز شود می نگرد
طارم عرش بزیر قدم رفعت شیخ

واتا:

فهلک له بندهیی هزاره تی شیخ سهر پیچی ناکا
و دهک نه سستیروی جهوزا پشتینی بو خرمه تکاری جهزده تی شیخ له پشت به ستوه،
هه رکه سی بینایی دلی بکریته وه نه بیننی
گومه زی عرش له ژیر پیتی پایه به رزی شیخ دایه،

وسعت گوهر قدرش صدف دهر نداشت
مگر این بود ز دنیا سبب رحلت شیخ
چون ولایت به اصالت زازل خلعت اوست
تا ابد ماند، بجا سلطنت و شوکت شیخ
چون ملک باز بدرگاه قبولش خوانند
بر عزازیل گر افتد نظر رحمت شیخ
شیر مردان خدا شبلی و معروف و جنید
پاسپانند بگرد حرم حرمت شیخ
(لامعا) قصهء اغیار نشاید که ترا
بر زبان بگذرد الا سخن مدحت شیخ

واتا:

سه دهفی گهردوون جیگهی گه وهه ری نه وی تییدا نه نه بووده وه
رهنگه هه نه مه بووی بوو به هوئی کوچ کردنی شیخ لهم جیهانه
له به ره وهی که وهلییه تی هه ره سه ره تا وه به نه سلویه تی خه لاتی نه وه
هه تا دنیا دنیا به شه وکوت و سه لته نه تی شیخ له جیی خو یا نه مینی
نه گه ره سه رنجی لوتفی شیخ به ره شهیتان بکه وی،
و دهک فریشته بانگی نه که نه وه بو ناو دهر گای په سندی
شیبلی و شیخ مه عرووف و جونهیدی شیره پیاو

به دهوری حهره می حورمه تی شیخدا پاسه وانن
(لامیع)! شایان نییه تو قسه ی کهس به سهر زمانتا بی
مه گهر قسه بی که پیدا هه لدانی شیخ بی

ههر له پایه به رزی شیخی گه یلانیدا لهم شیعه ی خواره وه ده لیت:
علو قدر عبدالقادی اوچ انبیان صور
غبار خاک نعلینی رقاب اولیان صور
او باز سرفرازک آشیانی نیرده در بيلم
آنی بالانشینی بارگاه کبریان صور
واتا:

هه والی به رزی قه دری عه بدولقادر له سی پیغه مبه ر بیرسه (موحه مه د، عیسا و موسا)
هه والی توژی خاکی پیلاوی له ملی ئه ولیا بیرسه
ئاشیانی ئه و بازه سهر فراه له کوئییه نازانم
ئه وه له باره گاهی بالا نشینی گه وره بی بیرسه.

له گه ل ئه م هه موو ریزه ی بو شیخی گه یلانی، شیخ رهزا، له جیتی خویدا، له ره خنه و له
هه جوی نه وه ی گه یلانی زوبانی نه پاراستوه، وه کو به سه ید مه حمودی نه قیبی گه یلانی
ده لیت:

(نقیبک) نقبنه گیرمش هزاران کیر افغانی
گوتی وارسه دیانسون نسل پاک غوث گیلانی
واتا:

هه زاران کیری ئه فغانی به کونی نه قییدا چووه.
ئه گهر قنگی هه به با بهرگه بگریت نه وه ی پاکی غه وشی گه یلانی

هه روا ده لیت:

أرجح بغداد، وانا غریبها
على جنة المأوى، لولا (نقیبها)
واتا:

من غه ربیم و به غدا به سهر به هه شت ده دم ئه گهر نه قیبی تیدا نه بوایت
چونکه نه قیبی به پیاوی سیاسه ت ده زانی نه ک به پیاوی ئایینی په رست.

لەم شیعەرە تورکییەدا، شیخ ڕەزا لە سەر ڕێبازی شیخ قادر (فائز)ی برای بە ھەزارییەو
ئەنازی، بەلام پشت دەبەستیتە شیخی گەیلانی و لەووە ھێز وەرئەگریت:

شراب خون دل، صەھبای اشک حسرتم واردر
بو مائەم خانەئە سینه مەدە بزم عشتەرم واردر
در پیر مغان بگچیلرک باش قوماندانی
بنم کیم سایەء فقرمەدە شان و شوکتەم واردر
بنی خالی بیلورسک قووە قدسیەدن جاھل
سگ درگاہ غوٹم بن دخی برھمتەم واردر

واتا:

ئارەزووی بادەیی صەھبای سوورم ھەبە
لەشینێ خانەئە سینه مەدا ئارەزووی خوشیم ھەبە
لەسەر لەشکری ئیشک گیرانی پیری موغان
لەسایەئە ھەزارمەدا شان و شەوکتەم ھەبە
واتە دەگەئە کە من لە ھێزی قودسییەدا بۆشم ئەئە نەزان
صەگەئە درگای گەیلانیم منیش ھیممەتیکەم ھەبە.

لەسەر ڕێبازی قادری

شیخ ڕەزا لە بنەمالەییەکە، ھەر لە مەلا مەحموودی زەنگەنەو، لەو ناوچەیانە
پیشەوایی ڕێبازی قادرییان کردووە، ڕێز و ئیخلاص بۆ بارەگای شیخ عەبدولقادری
گەیلانی و ڕێبازی دەرویشانەئەئەو سنووری بۆ نییە. لەسەر ڕێپەرھوانی قادری لەم شیعەرە
تورکییەدا دەئیت:

سالک ملک بقادر سالکان قادری
تارک کوی فنادر سالکان قادری
جەھد ایدوب علم الھیدن سبق خوان اولدیلر
وارشان انبیادر سالکان قادری
جامەء عرفان ایلە تزبین باطن ایتدیلر

ظاهر اهل قیاد سالکان قادری
 مجلس اشراقیاندر حلقهء اذکارلری
 سر قلبه آشنادر سالکان قادری
 ایلمشدر دللرک گنجینهء غیب الغیوب
 مخزن سر خدادر سالکان قادری
 چوق فنا فی اللهدن سیر الی الله ایتمه
 رهروان کبریادر سالکان قادری
 فیض ارشادیلر تسخیر ایتمهده طالبلری
 گوییا معجز نمادر سالکان قادری
 بوستانی ذکری جهری ایچره درنا لشکری
 بلبل باغ (رضا) در سالکان قادری

واتا:

پیرهوانی ولاتی جاویدین پیرهوانی قادری
 پشت له ولاتی نهمانن پیرهوانی قادری
 تیکزشان، یه کهم خوانچهیان برد له زانستی خواپهرستیدا
 وارثی پیغمبه رانن پیرهوانی قادری
 به بهرگی زانستی خواناسی دهروونیان پازاندهده
 شغل و ذیکریان ئاشکه رایه پیرهوانی قادری
 حلقه یی ذیکریان مه جلیسی ئیشراقیبانه
 شاره زایی ئه سراری دَلن پیرهوانی قادری
 دَلیان کردووه ته گنجینه ی غه ییولغو یوبوب
 عه ماری سرری خودان پیرهوانی قادری
 زۆر له (فنا فیلا اله) ه و بو به رهو خوا چوون
 پیشه وای گهره یین پیرهوانی قادری
 به پیره ززی و بهر که ته ری نوما ییه وه ئه و مریدانه ی مل که چن
 هه ره ئه لیتی موعجیز نوین پیرهوانی قادری
 له بوستانی ذیکری ئاشکه را نالینیان له دهرووندایه
 بولبولی باغی (پهزا)ن پیرهوانی قادری

له سه ر پيازي نه قشبه ندي

شيخ رها، له گه له هموو ريزي بو پيازي قادري، پيازي نه قشبه نديش به پيازيكي
خواپه رستي پوهادا دنييت و زور به پزهوه باسيان نه كات. له شيعريكي توركيډا
پهوشتيان په سنده نه كات نه لاييت:

گل صد برک گلزار جناندر نقش‌بنديلر
هزاران گلستاني لا مکاندر نقش‌بنديلر
غدا جويان عشقه بذل ايدرلر زاد ارشادي
جوانمردان قصر عارفاندر نقش‌بنديلر
دبستان ادبده خواجه، خضر لدنيدن
سبق خوانان ختم خواجهاندر نقش‌بنديلر
حقيقتده صفای قلبه نائل اولديلر بونلر
نقوش غيريدن حرز اماندر نقش‌بنديلر

واتا:

گولي صده گه لای گلزاری به هه شتن نه قشبه ندييه کان
هه زاران گلستاني بي لانن نه قشبه ندييه کان
زادی ئيرشاديان ده به خشنه شهيدای زادی عهش
جواميري قه لای خواناسين نه قشبه ندييه کان
له قوتابخانه ی نه ده بدا له ماموستا خدر زانستی سفره یان پفاند
سفره ی خه تمه ی خواجه کانن نه قشبه ندييه کان
له راستی گه يشتونه ته خاوينی دل نه مانه،

جمال ذات حقی بولديلر اعيان کنزنده
بو صورتده عيان اندر عياندر نقش‌بنديلر
ايدلر هوش دردم خلوت اندر انجمن دائم
(رضا) يه مرکز قطب زماندر نقش‌بنديلر

واتا:

جواني ذاتی خودايان له ناوی جواناندا دوزيبه وه
بهم جوړه زور ناشکهران نه قشبه ندييه کان

له بهستنی کۆری نههینیدا دهردم دهوژنهوه
بۆ (رهزا) مهركهزى قوتبى زهمانن نهقشبهنديهكان

ههروا پێزی بهرامبهر پێشهواى رێبازى نهقشبهندى شێخ بههائوددين دهردهپریت و له
شيعریكى فارسیدا دهلیت:

قبلهء حاجت بود روى بهاءالدين ما
طاق محرابست روى بهاءالدين ما
تکيهء روحانيست آستان حضرتش
منزل جانان بود کوى بهاءالدين ما

واتا:

قیبەلە ی ڕووتیکردنی پێویستییه ڕووی بههائوددینمان
تاقی میحرابی مزگەوتە ڕووی بههائوددینمان
تەکیە ی روحانییه بهر ده‌رگای بههائوددینمان
نیشینگە ی دۆستانە شاری بههائوددینمان

بوی بو یگراست بوبش در مشام سالیکان
خوی پیغمبهر بود خوی بهاءالدين ما
هر کسی آرام باید از پریشانهء غم
در قرار تاب گیسوی بهاءالدين ما

واتا:

بۆنی بۆنی با به‌که‌ره له‌ لووتی سالیکان بۆنی بههائوددین
خووی پیغمبهره‌ خووی بههائوددینمان
هه‌ر که‌سێ پێویستی به‌ ئارامی بیت له‌ په‌ریشانی غه‌م
ده‌چیت قه‌رارگای کاکوولی پریچی بههائوددینمان

پنجهء گستاخ دست منکرانرا بشکند
قوهء اقرار بازوی بهاءالدين ما
جستو جو کردم بحمدالله در بحر (رضا)
یافتم لؤلؤ زنو بوی بهاءالدين ما

واتا:

په نجه یی بڼ ته دهبی دهستی ناپه سندان ده شکینتی

هیږی ئیقراری بازووی په هائوددینمان

له سایه ی خوداوه له دهریای (رهزا) دا گه رام،

مرواړیم په یدا کرد له بوی په هائوددینمان

به لام که پتی ده لپن بیر ه سهر ریپازی نه قشبه ندی، رقی هه لده ستیت و ده لیت:

کهنه رندی چون (رضا) از خاندان قادری

نقشبندی کی شود، اسلام؛ آنکه کافری

من همانم شیر نرا در کمندم آورده ام

ماده روباها توخواهی در کمندم آوری؟

واتا:

کونه بلیمه تی وه کو (رهزا) له بڼه مالهی قادری

چون ته یی به نه قشبه ندی، چوژن ته شی مروژ موسلمان بیت بیته کافر

من نهو که ستم نیره شیرم خستو و ده که مه نده وه

هه ی پتویی مینگه، تو ته وه ی من که مه ندکیش که ی؟!

بو مه رقه دی شیخ نوره ددینی بریفکانی

شیخ رهزا له هاتوچوی بو ته سته موول، به کوردستاندا ریځای ده که ویت ه بریفکان زیاره تی مه رقه دی شیخ نوره ددین بریفکانی ده کات. له شیعریکي فارسیدا باسی هم سه فهره ی ته سته موول و شیخ بریفکانی ده کات.

عزم دیار روم چوکردم ز شهرزور

افتاد در دیار (برفکان) مرا عبور

کوهی بلند پایه در آن ره گزار بود

بگداخته زتاب تجلی بسان طور

واتا:

که له شاره زووره وه که و تمه ری بو ولاتی روم

گوزهرم که و ته ولاتی (بریفکان)

کیتۆیکی بهرز لهو ریگوزهردهدا بوو
ههر وهک کیتۆی طور به تیشکی تهجهللای خوا توا بووهوه.

حیران شدم ز نشئهء آن کوه پر شکوه
پرواز کرد از سر من طائر شعور
آواز کرد ناگهم از غیب هاتفی
کاین راز پرتوو لحظهء دیگر کند ظهور

واتا:

له نه شئهی ئهو کیتۆه پر شکۆیه سه رسام بووم
په له وری هه ست له سه رما هه لفری
له پر هاوار که ری له غه بیه وه هاواری لی کردم وتی:
تاوێکی تر ئهم نه یینییه ت بو دهر ئه که وئ.

زان کوه نیکبخت چو بالا بر آمدم
بنمود چون رواق فلک کنبدی ز دور
پرسیدم این رواق منور از آن کیست
بخ بخ تبارک الله از این جنت و قصور

واتا:

که لهو کیتۆه خۆشبه خته سه رکه و تمه سه ر
وهک کۆشکی ئاسمان گومه زئ له دووره وه دهر که وت
پرسیم ئهم کۆشکه نوورانییه هی کیتۆیه ؟
به خ به خ، خوا به رده که تی تیخا ئهم به هه شت و کۆشکه

مانند قرص انور زرین آفتاب
می تافتی زبام و درش لمعه لمعهء نور
گفتند این ضریحه قطبی ز اولیا است
پیموده ساقی از لش بادهء ظهور

واتا:

وهک قرص رووناکی زێڕینی خۆر
پارچه پارچه رووناکی له سه ربان و دهر گاکه یه وه ئه دهره وشایه وه،

وتیان ئەمە ئارامگای قوتبیکە لە خوشەوستانی خودا،
مە یگیتی ئەزەل جامی بادی خاوتینی بۆ پر کردووە،

این مرقد حبیب خدا (شیخ نووری) ست
جسمش بخاک خفته و جان رفت درحضور
آیند فوج قوج زبهر زیارتش
از آسمان ملاتکه در صورت طیور

واتا:

ئەمە ئارامگای دۆستی خوا (شیخ نووری) یە،
لاشە لەناو خاکدا نووستوو و گیانی چووێتە حضورى خودا
پۆل پۆل فریشتە لە ئاسمانەو لە شێوەی پەلەوێردا
دین بۆ زیارت کردنی

سازد خدا به پایهء جمشید بر ترش
موری اگر به سایهء قصرش کند مرور
یارب بجاه حرمت این قطب اولیا
جرم (رضا) ببخش که فرموده‌ئی انا الغفور
روزی مکن در این سفرش رنج و محنتی
باز آورش بشادی و آسایش و سرور

واتا:

ئەگەر مێروولەیی بە سێبەری کۆشکە کەیدا تێپەڕی،
خودایە پایەى لە پایەى جەمشید بەرزتر ئەکاتەو،
خوایە بۆ خاتری حورمەتى ئەم قوتبى ئەولیاى،
تاوانى (رەزا) ببەخشە، چونکە فرمودەى خۆتە: لە گوناخ خوش ئەبم
رۆژێ لەم سەفەرەدا تووشى دەرد و مەینەتى مەکە،
بەخۆشی و شادی بیهێنەو شونى خۆی.

لەگەڵ شیخانی بیارە و تەوێلە

وا دیارە شیخ رەزا پێوەندییەکی وای لەگەڵ شیخانی بیارە و تەوێلەدا نەبوو،

له بهرئوه زۆر باسیان ناکات. شیخانی بیاره دۆستایه تیپان له گهڵ تهکیه و شیخانی تاله بانیدا هه بوو.

له چوار خسته یه کدا، شیخ رهزا شیخ عومهری بیاره له گهڵ شیخ عهلی تهوێله دا هه لده سهنگی نیت که ده لیت:

مکن بهانه که من پیرم و علی است جوان
منم سزای مشیخت بعلت پیری
بهیج نحو صرفه از علی بند
نه همچو وصف حقیقت است عدل تقدیری

لیره دا شیخ رهزا زیره کانه به هانوی شیخ عومهر ده بریت و ده لیت:
واتا:

بیانو مه هیته وه که تو پیری و علی هیشتا گه نجه،
من به هۆی پیرییه وه شایانی شیخایه تیم،
عومهر به هیج جوړی پیشی علی ناکه وی
(عه دلی ته تقدیری) هه رگیز نابێ به (وه سفی حه قیقی)
* وشه ی علی سیفه ته، به لام (عومهر) که (ممنوع من الصرف) ه عه دلی ته تقدیری تیدایه گوایه
ئه صله که ی (عامر) بووه، هه رگیز عه دلی ته تقدیری نابیت به وه سفی حه قیقی.

به یه کییک له خه لیفه توند ره و بی عه قله کانی (تهوێله) یش ده لیت:

خلیفه ساخته شیخ (طویل) چو تو خری
بلی خلیفه شیخ (طویل) خر باشد

واتا:

شیخی (تهوێله = تهویل) که ریکی وه کو تو ی کردووه به خه لیفه ی خو ی به لی دیاره که سی
جیشینی شیخی (تهویل) بی ئه بی که ر بی!

مه دحی مه لا ئه بویه کری مه لا عومهر (مه لا گچکه)

مه لا ئه بویه کر کوړی مه لا عومهره. دانایه کی ئیسلامی به ناوبانگ، له و قوتابخانه یه ی
که خو ی دروستی کردبوو له دبی (باداوا) ی نزیک ی شاری هه ولیر، مامۆستای زانیاری

ئىسلامى بوو و گەلىك له فهقى و سوخته له عىلمى سووديان وەرگرت. شىخ رەزا لەم شىعرە تورکىيەدا که مەدحى مەلای گچکە ئەکات، باسى چەوتوچىلىيى بار و دوخى ولات ئەکات که گەلىك هەن گەيشتوونەتە پایەبىک لایقى ئەو نین و لەن و ئەو جیهانەدا که جىوجانەوهرىکى زۆرى تىدايه (مەلای گچکە) وەکوو گولىک له نىوان درکو دالىکى زۆردا گەشکە ئەخاتە دلەوه.

بو شفق کیم فلک لکه ء دامانىدر
پایمال ایتدیکی مظلوملرک قانىدر
آه مظلوم، نسیم چمن مـفـخـرتی
دهن زخم جگر غونچه ء خندا نيدر
مطلع جدی، چراگاه حمل، خانه ء تور
بر طاقم جانورک عرصه ء جولانىدر
اوستنه قونمش اسد سرتنه بینمش سرطان
روز و شب ملعبه ء عالم حیوانیدر

واتا:

ئەم شەفەقە کىيە، خالى رۆشن کەرەوێ فەلەکه
خوێنى ئەو جۆر لىکراوانەيە که پامال کراوه
ئاهى مەظلومان نەسىمى باغى خۆهەلکىشانىەتى
زاخاوى برىنى جەرگ غونچهى خەندانىەتى
دەرکەوتنى (جەدى) چراگای (حمل) خانەى (ثور)
مەيدانى جەوہەلانى دەستەيەک جانەوہرانی
(اسد) نىشتووەتە سەرى، (سرطان) سواری پشـتى بووہ
رۆژ و شەو و وازىخانەى عالەمى حەيوانىيەتى

گر بو و حشيلک ايسه نطفه ء آباه
مدنيت صفت غول بىابانىدر
گيچ بو اقبال جهاندن نه سعادت امولور
بر نبارک که ستم اعظم ارکانيدر
بر بوقک کوکسنه جوهرلى ىنشانلر دىکلور

که فلان مملکتک قوجه قوماندانیدر
 بر اوصورغانی ایدر پوست نشینی ارشاد
 صانکه (ویس القره‌نک) زیدهء اقرانیدر
 (بو الهدی) کلب حلب مخلصی عالیسی ایکن
 شمدی شیخ الوزراء طرهء عنوانیدر
 او یله محصول زنا، خائن مادر بخطا
 رخنه جوی نسب حضرت گیلا نیدر

واتا:

ئه‌گهر ئه‌م جان‌وه‌رییه بیت نوتفه‌ی باوکان
 شارستانی سیفه‌تی غولی بیابانه.
 برۆ، له‌م ئیقبالی جیهانه هیوای چ خوشبه‌ختی ده‌کریت
 له‌ بینایه‌ک که سته‌م چوار قورنه‌ی گه‌وره‌یه‌تی
 به‌ سینگی گوویه‌ک نیشانی گه‌وه‌ردار ده‌دووریت
 که گه‌وره قوماندانی فلان ولاته
 ترکه‌نیک ده‌کاته پوست نشینی ئیرشاد
 وه‌کوو زوبده‌ی هاوده‌مانی (وه‌یسولقه‌ره‌نی) بیت
 (بولهودا) ی صه‌گی حه‌له‌ب که نوکه‌ری شکۆی بوو
 ئیستا (شیخ‌ولوزه‌را) طوره‌ی ناو‌نیشانیه‌تی
 یه‌ک‌کیکی وا له‌ زینا بوو و خائین و دایک حیز
 بووه‌ته په‌خنه‌گری نه‌سه‌بی گه‌یلانی!

بوگبی ایشلری چو قدر فلک سفله نواز
 ایسته‌مز هر نه‌ دیرسن شیمه‌ء انسانیدر
 اصل انسان دیدیگک جوهر نایاب اگر
 اولسه، اریلده‌کی علامه‌ء ریانیدر
 حضرت (حاجی عمر زاده کوچک ملا) کیم
 مایه‌ء کسب غنا سایه‌ء احسانیدر
 کیمیا مکی ایسه‌ حاصل فیض نظری

جام جم وار ایسه آینهء وجدانیدر
 (ابن سینا) گبی چوق عالمه حکمت گستر
 سبق آموختهء مکتب عرفانیدر
 نامه پیرای حکم خامهء معجز اثری
 چهره پرداز کرم دست زر افشانیدر

واتا:

ئهم جوړه کارانه ی زۆره فهلهکی سفله نهواز
 نایهوی هه رچی بلایی شیمه ی مرۆفانه یه تی
 ئه سلی ئینسان که بلایی گوهه ری نایابه ئه گهر
 هه بیته، ئه و دانای په بانیه یه که له هه ولیره
 چه زرده تی (حاجی عومه ر زاده مه لای بجکه) کتیه؟
 مایه ی دهوله مه ندی له سایه ی به خشنده یه تی
 ئه گهر کیمیا مومکین بیت، به ره می فه یضی روانیه تی
 ئه گهر جامی جه م هه بیت، ئاوینه ی ویدانه تی
 وه کو (ئین سینا) گه لیک حیکمه ت پێشانی خهلق ده دات
 پیش ئارامی مه کته بی عیرفانه تی
 نامه ی به حیکمه ت رازاوه، خامه ی ئیعجاز نوای
 چاره ی رووخۆشی که ره م دهستی زه ر په خشانیه تی

مظهر صدق و صفا آینهء ناصیه سی
 مطلع شمس و قمر ابوبکر گریبانیدر
 خرقة پوشان در خانقه ارشادی
 اریشوب هر یری بر خواجهء فرقانیدر
 چونکه تنظیم ثناده صوکره تقدیم دعا
 نزد ارباب سخن شرط سخندانیدر
 قالدیروب درگه مولایا (رضا) دست نیاز
 بر دعا ایله که هنگام دعا خوانیدر
 مهر اقبالی جهانگیر اوله تا مهر و منیر

بو رواق فلگک زینت ایوانیـــــدر

واتا:

دیمه نی پاستی و سافی ناینه ی پرووی
دهرکه وتنی پوژ و مانگ له گیرفانی ئه بویه کره
خه رقه پۆشان له خانه یی ئیرشادی
هه ریه که گه یشتوو ده خواجه ی فورقانییک
چونکه له پیک خستنی سوپاس صوره ت دوعا گوژی
لای خاوه ن گوftar شهرتی قسه زانییه
پهزا دهستی نیازی بو دهرگای مهولا بهرز دهکاته وه
به دوعایه ک که هه رکاتییک دوعا خوینییه تی
میهر و ئیقبال ی دنیا بگریته وه تا میهر و منیر
ئهم دهرگایه جوانیی ئه یوانی فهله که

له شیعریکی تری تورکیدا به مه لای بچکه (مه لا ئه بویه کر) ده لیت:
سنگ تک بریبوک عالم جهانه و ارمیدر؟ کلا
سکا سوء نظردن حفظ ایچون دیرلر کوچوک ملا

واتا:

ئایا دانا یه کی وه کو تو له جیهاندا هه یه؟ نه!
بو ئه وه ی له چاو نه فهس بتپاریزن پیت ده لیتن مه لای بچکه

له سه ر پێبازی ده رویش و رابه ر

له دیوانه کی شیخ پهزادا ئهم شیعره تورکییه ی خواره وه له سه ر په وشت و پێبازی
ده رویش و رابه ر بلا و کراوه ته وه که گو یا شیعر ی شیخ پهزایه. به لام وه کوو بو مان
دهرکه وتوو، ئهم شیعره هینی (ده رویش رضا پاشا) ی موته سه ریفی سیواسه که یه کییک له
موریده کانی شیخ عه بدولر حمانی تاله بانی بووه و کتیبی «بهجة الاسرار» ی شیخی چاپ
و بلا و کردوو ته وه. رضا پاشا له شیعره که یدا په وشتی مورید دهرده خات که ده بیته
رابه ریکی شارهزا بکاته پیشه وای خۆی و بو هه موو فه رمانیکی مل شو ر بیت، که
ده لیت:

مرشد کامل مرید صادق سلطانیدر
هر نه امر ایتسه ، انا فرمان آنک فرمانیدر
منبع ماء الحیاة، مجمع البحرانیدر
خضر توفیق هدایتدر لدنی کانیدر
طفل کش کشتی شکندر صورت ارشاده
حضرت موسی ؑ وقتک خواجه ؑ عرفانیدر
فیض لطفندن مشامه نغمه ؑ عیسی گلور
جاندر او هریر بدنده جانلرک جانانیدر
امتثال ایله (رضا) امر جلیل الشأنه
امر ونهی مرشدک مسترشدن برهانیدر

واتا:

پابه‌ری ته‌واو سولتانی ده‌رویشی راستاله
چ‌فرمانیتیکی پی بدات، فرمان فرمانی ته‌وه
سه‌چاوه‌ی ئاوی ژبان، کۆگای ده‌ریابه‌تی
خدری به‌مراز گه‌یاندن پابه‌ری، سه‌چاوه‌ی خواناسییه
منال کۆژ و‌که‌شتی شکینه له‌کاتی پابه‌ریدا
حه‌زده‌تی موسای سه‌رده‌م، مامۆستای خواناسییه
له‌به‌خشش ناسکی ته‌و بۆنی ئاوازی عیسا دیت
ته‌و رووحه له‌هه‌موو له‌شیکدا و‌گیانی گیانانه
(په‌زا) مل که‌چ به‌بۆ فرمانبه‌ری، فرمانی خاودن شکۆ
فرمان و‌قه‌ده‌غه‌کردنی مورشید به‌لگه‌ی پتی موسته‌رشیده

په‌خنه‌یی له‌په‌وستی هه‌ندێ سێخ و‌ده‌رویشان

شیخ په‌زا، له‌گه‌ل ته‌م هه‌مو و‌په‌زه‌ی بۆ ئایین و‌ئایینداری و‌په‌بازه‌کانی ده‌رویشی،
په‌خنه له‌کرده‌وه‌ی هه‌ندێ په‌بازی ته‌سه‌وف ده‌گریت و‌به‌په‌چه‌وانه‌ی ته‌و په‌بازانه‌ی
داده‌نیت و‌به‌په‌چه‌وانه‌ی په‌وستی پیرانی ته‌ریقه‌تی ده‌زانیت، وه‌کو و‌ئاهه‌نگ و‌سه‌مای

مهوله و بیه کان و شیر و زهرک و هشانندی روفاعییه کان.

له شیعیکی فارسیدا باسی ئه و ره و شتانه ئەکات که ئەلّیت:

دو گز عمامه، سه گز طیلسان و یهک گز ریش
دو سههه مرید روان در رکابش از پس و پیش
زیس فریفتهء صورتند اهل جهان همه
که ادعای نبوت کند رود از پیش

واتا:

دوو گهز میژهر، سی گهز عهبا و یهک گهز ریش
دوو سههه مرید، له بهر و دواى ئه و به سواری و ئهوان به پێ
خه لقی ئه م جیهانه ئه و نه ده هه لّخه له تاوی دیمه نن،
ئه گهر ئه و شیخه ئیدیعی پیغه مبه ریش بکا بۆی ئه چیتته سهه.

چه سحرها چه فسونهها، جه مکر و داستانهها
که دیده ام من ازین صوفیان کافر کیش
یکی کلاه بلندی بقدر قامت عوج
نهاده بر زیر فرق نامبارک خویش

واتا:

من چه ند سبّحر و ئه فسوون و داستانی فر و فیلّم
له م سوّفییه کافر مه زه بانه به چاوی خوّم دیوه
یه کتیکیان کلاویکی ئه و نه ده ی بالاى عوج بنی عه له ق
به رزی ناوه ته سهه که لله ی ناموباره کی خو ی

که شیخ مولویم مسلک و طریقت ما
نی است و دومبگ و رقص و سماع چرس و حشیش
یکی گهرفته بکف حربهء چو آلت من
که از مسایخ رفاعیم زنندهء شیش

واتا:

ئهلّی من شیخی مهوله ویم و ته ریه تی ئیمه،
شمشاله و دومبگه و سه ما و هه وزی مه ی و تریاک کیشانه،

یه کتیکیان نیزه‌یه کی وهک کیره ره‌قه‌که‌ی منی گرتووته ده‌سته‌وه‌و،
ده‌لئی من له شیخانی ره‌فاعیم و شیش وه‌شیتن.

مشایخی که جهانرا بدین دسیسه خورند
چه آن مشایخ و چه پشم‌خایه‌ء درویش
پناه ده تو خدایا (رضا) ز مکر و ریا
بظاهری ز عبادت بیاطنی بنگ کیش

واتا:

ئو شیخانه جیهان بهم فرو فیالانه ئه‌خون
چ شیخی وهک ئه‌وان و مووی هیلکه گونی ده‌رویشان،
خوایه، په‌نای (ره‌زا) بده له مه‌کر و ریای ئه‌مانه.
به دیمه‌ن له به‌نده‌کانی تۆن و به‌دزیشه‌وه به‌نگ کیشن!

دووباره له شیعرێکی فارسیی تریشدا باسی هه‌مان جوژه پیاوانی ئایینی ئه‌کات و
ئه‌لێت:

تنه‌انه کتاب شرع بر باد شده
شه‌نامه‌ء عشق نیز از باد شده
از خرقه نشان عصر هر صومعه‌ء
اصطبل خرابات خر آباد شده

واتا:

ته‌نها کتیبی شهرع به‌ریاد نه‌بووه،
شانامه‌ی عه‌شقیش له یاد چوووه‌ته‌وه
به‌هۆی به‌ دیمه‌ن خه‌رقه‌ی خوا په‌رستی پۆشه‌کانی ئه‌م چه‌رخه‌ هه‌ر عیبادت خانه‌یی
بووه به‌ ته‌ویل و هه‌رچی مه‌یخانه‌ی عه‌شقی راستیی به‌وه به‌ که‌رناوا.

هه‌ندی له‌وانه‌ی که ده‌چنه‌ جه‌ج بو‌ئه‌وه‌ی خوا له‌ گونا‌هیان خو‌ش بی‌ت، که‌چی که
ده‌گه‌رینه‌وه، خه‌ریکی چه‌رچه‌پ ده‌بن و ده‌یانه‌وی به‌زووترین کات ده‌وله‌مه‌ند بن.

حاجی که ز (صفا) و (مروه) برگشته
گرمار شده ازدها برگشته

تنهانه ز خانهء خدا برگشته
آن خانه خراب از خدا برگشته

واتا:

حاجی که له سه فا و مهره گهراوه ته وه
ئه گهر زوو بووئ به مار، ئیستا به ئهژدههایی گهراوه ته وه،
تهنها له مائی خوا وهرنه گهراوه.
ئهو مال ویرانه له خوای خویشی وهرگهراوه.

په‌خنه‌گرتنی له دۆخی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی

زۆریه‌ی هه‌جوه‌کانی شیخ ره‌زا په‌خنه‌ن له ره‌وشت و کرده‌وه‌ی ئه‌وانه‌ی به‌ر په‌لاری
که‌وتوون و ههر که‌موکورتییبه‌کی باری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی دیبیت چاوی لێ نه‌پۆشیوه و
په‌خنه‌ی لێ گرتوه.

به‌ده‌وله‌مه‌ندی خاوه‌ن پاره که له خۆی به‌ولاوه سوودی بۆ که‌س نییه ده‌لیت:

خه‌یه‌ر چو بۆ میهره سووره
قوربان شیخ صالح مه‌غدوره
خووشی خووشیی پیکه‌وت وتی
ئاگره سووره له خۆم دووره
که‌سه‌ئ فه‌قییری بیچاره
گهر عه‌یبی هه‌بی مه‌نشووره
ده‌وله‌مه‌ندی صاحب پاره
سه‌د عه‌یبی هه‌بی مه‌ستوره
ئه‌گهر ئاگر له مائی چێ
ده‌لێن ئاگر نییه نووره
نه نووره‌یلێ نه‌مـووره‌یلێ
شاپلته‌یلێ دهر قونه‌یلێ

قسه‌ی جووله‌که‌ی مه‌شه‌ووره

جیگا و شوینی هه‌ژار و ده‌وله‌مه‌ندو، دانا و نه‌زان و، راست گۆ و درۆزن و، ره‌وشت
پاک و به‌رتیل خۆر له‌ ناو خه‌لقدا ده‌بینی ره‌خنه‌ی لی ده‌گریت. فه‌رموون له‌گه‌ڵ ئەم
شیعره‌. تورکییه‌دا:

مغلسک عطسه‌سنة، صیحه‌ء ناگاه دینر
منعمک ظرطه‌ سنة، یرحمک الله دینر
عالم پر هنره‌ عقل کهن اصحابی
جاهلی بیخبره‌ مرشد اگاه دینر
یولی اگری کیده‌نه‌ زاهدی پاکیزه‌ گهر
سوزی دوغری دیه‌نه‌ شاعری گمراه دیز

واتا:

به‌ پښینی لات و موفلس هاواری ناگاه ده‌لین،
به‌ تیرینی ده‌وله‌مه‌ند، (یرحمک الله) ده‌لین
به‌ دانا‌ی پر هونه‌ر، خاوه‌نی عه‌قلی کۆن ده‌لین،
به‌ نه‌زانی بی‌ خه‌به‌ر، مورشیدی ناگاه ده‌لین
ئه‌وی ڕیی چه‌وت بگریت، زاهدی پاکی بی‌ ده‌لین،
ئه‌وه‌ی راستگو بیت شاعیری ڕئ چه‌وتی بی‌ ده‌لین.

مرتشینک اوقونور مضبطه‌ء تبریه‌ سی
هر طرفدن نیجه‌ بیک اشهدالله دینر
بر قوری نامی قزائمقذه‌ (رضا) فائده‌ نه‌
استخوان ریزه‌ء شطرنجه‌ دخی شاه دینر

واتا:

به‌رتیل خۆر مه‌زیه‌ ته‌ی ته‌بریه‌ی ده‌خوینرته‌وه‌،
له‌ هه‌موولا یه‌که‌ وه‌ چۆن هه‌زار (اشهدبالله‌) ی بۆ ده‌لین
ئه‌ی (ره‌زا) له‌ ده‌سکه‌وتی ناویکی وشک سوودی چیه‌؟
به‌ پارچه‌ ئیسکه‌که‌ی شه‌تره‌نجیش شا ده‌لین.

له‌ پشتگیریی سته‌مکاران و زۆرداران، ئەمانیش ده‌باته‌ ریزی ئەوان و ده‌لێت:

ظلمدر گرچه بزم شیخ شریفک آدی وار
 ظلمه یوفدر میلی آما ظالمه امدادی وار
 پاره آماز اوچده بردر رسم عاداتی مکان
 شیخ عالی همتک بر معتدل معتادی وار

واتا:

هرچه ندیک ناوی شیخی شهریفیشی تیدایه به لام زولمه
 مهیلی زولمی نییه به لام یاربده دهری زالمه
 پاره وهرناگریت سییه که باجی عاده تی جیگاه
 شیخی هیمهت بالا باجیکی موعته دیلی هیه

له جیگاه کی تری، له شیعریکی تورکیدا ئه وه دهرده خات که کهس به ناو و له قه بی بهرز
 بهرز نابیت و هیج سوودیکی بو نابیت.

اسم عالی ایله عالی اوله ماز شخص رزبل
 سکا بر فائده ویرماز لقب اسماعیل
 گورونور ساخته در هر کیم اوزاقدن باقسه
 متصرف می اولور (عجل بنی اسرائیل)؟!

واتا:

به ناوی بهرز پیاوی رزبل بهرز نابیت
 له قه بی ئیسماعیل هیج سوودی بو تو نییه
 دیاره که ساخته یه هر له دووره وه سهیرکهیت
 (گویره که ی بهنی ئیسرائیل) چون به موته سهیرف ده بیت!

له سهرده می حوکی عوسمانی؛ دوو روویی و درؤ و دهله سه بلاوده بهووه شیخ رهزا
 ئه مانه ی به چاو ده دیت و ره خنه ی لی ده گرت و ته میی خه لقی ده کرد که پروا بهم جوړه
 مروّقانه نه کهن. لهم با به ته وه ده لیت:

ئهم ساده روخانه له مه لاحت که ته مامن
 دهورت که ده دن، تفره مه خو، قهت مه لی رامن
 گه ه دوست و وه فادار و گه هی دوژمنی خوین خوار

دل نهرم دهبن گاه و گههئ سهخت كه لامن
 عاجز مه به ، نهك بو تو ، وهفایان نییه بو كهس
 مه علومه كه ئه م تا قمه وهك تاسی هه مامن
 له جیگایه کی تری كه باسی دونیا دهكات و له ده میكه وه دهگۆریت بو ده میکی تری:
 دونیا كه عیبارت له هه وا و هه وه سیكه
 وهك تاسی هه مام هه ر نه فه سی بو ته ره سیكه
 له سه ر ره وشتی پیاوی سوورتك ده لیت:

كه سی بی بی هه یا و و شه رم و نامووس
 ئه به د ناكا ره فیقی طاقمی لووس
 ئه گه ر سه د سال بده ی په نج و نه یانگی
 قسه ی وات پی ئه لین نه یگرته بی قامووس
 به عزئی هه ن نانی یه کیك ده خو ن و پارێزگاری یه کیکی تری ده كه ن ، شیخ ره زا له
 قسه یه کی ئاشكه رادا ده لیت:

داخلی فه رجه له سه ر قنگ ، كیر به گون ده عوا ئه كا
 نانی (كون ماسی) ئه خوات و پاسی (جرتاوا) ئه كا
 (كون ماسی) و (جرتاوا) دوو دین ، سه گیك ده بی به پوژ نانی دئی كون ماسی
 ئه خوات و شه و ده چیت پاسی جرتاوا ئه گات . ئه م قسه ی پیشینانی كورده وارییه له سه ر
 دوو رووییه .

ده رباره ی مه ئمووری ره وشت چه وت ده لیت:
 قازی ره ئیسی ئه ووه ل ، تویش موده ده عی عموومی
 ئه م كاره چو ن سه ر ئه گری له عنه ت له بابی رۆمی
 له سه ر بیباکی مرۆف و كرده وه ی له ژیا ندا ده لیت:
 دوینی قه تره یی خوین بویت و ئیمړكه كه فی خاکی
 به نی ئا ده م كه ری ، گه ر كه رنه بی بوچ هینده بی باکی

له سه ر چه په لى و ړه وشتى هه ندې كه س ده لیت:
 صاغ له دونيادا نه ماوه گهر قسه ی صاغت ده وئ
 بى هه زارت پى نیشان دهم گهر قورم صاغت ده وئ
 هه ندېك هه ن سه دجار ړووشكېن بكرېن هه ر دینه پېشه وه (ړووقايم) شېخ ړه زه
 ده لیت:

چهرمى ړووى هيندقايمه شمشيرى ميسرى نايېړئ
 گهر به كه وشى كه ی ده مينى تا قيامت نادرې
 له نامه يه كى هه لېه ستدا بؤ موحه مه د به گى قائمقامى رانيه، له بابته جه زره به دانى
 سه روکى ئېلى ئاكوپان، ته مېي ده كات و ده لیت:

شعار خوېش مكن شيوه هلاک و را
 بجان من كه مرنجان رئيس آكورا
 مخور فريب بحرف و دروغ مدعيان
 زبنده بشنو و مشنو حديث بد گورا

واتا:

ړه وشتى هولاكو مه كه به دروشمى خوت
 تو گيانى من سه روکى ئاكو مېرېنجينه
 به قسه ی دروئ نه وانه كه وا ده لين ته فره مه خو
 قسه له من بېسته و قسه ی به دگو له گوئ مه گره.

گرفتم آنكه بجرم عظيم متهم است
 بتديل عفو بپوشان جرائم اورا
 بشكر آنكه خدا جاه و نعمت داد است
 على الخصوص بتى نازنين دلجووار

واتا:

نه ودى تاوانى گه وړه دراوته پال گرتم
 به داوېنى لېبور دنت تاوانه كانى داپوشه
 له سوياسى نه وده دا كه خوا جاه و نيعمه تى داوېتنى

به تاییه تی که په یکه ریکی ژنیکى جوانی دلگیری داویتی

بتی که در صفتش آورم باستشهاد
دو مصرع از غزل سعدی سخن گورا
«حصار قلعهء باغی بمنجنیق مده
ببام قصر برافگن کمند گیسورا

واتا:

په یکه ری که له وه سفیا بو به لنگه

دوو تاکه بهیتی غه زه لیکى (سه عدی) ی قسه زان دینمه وه،

«قه لای یاخی به مه نجه نیق گه مارو مده

که مه ندی زولفانی هه لده بو سه ربانی کوشکه که ی»

له بابته ئه وه ی شا و قه له ندر به شوینی زیردا پراده که ن ده لیت:

ای زر که مطلب همه شاه و قلندری
دل بند و دلفریب و دلارام و دلبری
از زر عجب مدار فغانم که آدمم
زر گوی وینگر زر کند خر باین خری

واتا:

ئهی زیر! که داوای همه مو شاه و قه له ندری

دلگیر، دل هه ل خه ل تین و نارامی دل و دلبری

به سهیری مه زانه که بو زیر هاوار بکه م، منیش ئاده م

بلتی (زه) سه یرکه که ریش به و که ریایه تبیه ی خوی ئه که ویتته زه ره زه ر

له بابته ئه وه که سانه ی که خویان لی گوړا وه ده لیت:

شده هر غییر زالی پور زالی
عجب حالی عجب (قحط الرجال) ی
زند باشیر شرزه پنجه امروز
همی هر روبهء باهر شغالی

واتا:

همه مو بیگاهیتک بووه به زالی کوری زال

بارتکی سهیره، قاتیبه کی سهیری پیاوه!
ئه مرۆ هه ر پتویی یا هه ر چه قه لێ بگری
په نجه له په نجه ی شیر ی شه رزه ئه دا

له بابته ئه وه ی که دونیا بۆ کهس نامینیت، ده باره ی ئه یوانی کیسرا ده لیت:

شکافی که بینی در ایوان کسرا
دهانیست گوید؛ بقا نیست کسرا

واتا:

ئه و درزه ی له تا قی کیسرا دا دهیی نی
دهمیکه کراوه ته وه، ئه لێ: به قا و مانه وه بۆ کهس نییه

دربر گرفته پیکر (سلمان پاکرا)
فخریست زین وسیله بر افلاکرا

واتا:

په یکه ری ته رمی (سه لمانی پاک ی) له باوش گرتوه
به م هۆیه وه هه قی شانازی به سه ر ئاسمانه وه هه یه.

کهس ناتوانی دوو کاری دژایه تی ریک بخت:

مستی و داعیه ء حکمت هیهات هیهات
برندارند بیک دست دو تا خـرـرـزـرا

واتا:

سه رخۆشی و بیهۆشی و ئیدیعی زانی نی حیکمهت و هه یهته زۆر دووره
کهس ناتوانی به دهستی دوو کاله ک هه لگرێ.

له هه جو هکانی شیخ رهزا

شیخ رهزا به شاعیریکی هه جو کهر ناسرا وه و گه لێک له وانه ی با سی شیخ رهزایان
کردوه هه ر به وه ناسیویه نه. مامۆستا مه لا جه میلی رۆژبه یانی ناوی «لسان الحق» ی لی
ده نیت، هه ر وه کو هه جو هکانی حافزی شیرزای به «لسان الغیب» نا و ده بریت، ئه میش،
واته شیخ رهزا خۆی، له پارچه شیعریکی فارسیدا که بۆ ناظم پاشای موته سه ریفی به غدا

ناردوو په تې ده لیت:

زخیل شاعران من هم حکیم
گهی گویم هجا و گاه تحسین
همی گویم نگوینا سستایش
همی خواهم بدانرا لعن و نفرین
بکام دوستان ریزم تبرزد
زنم بر فرق بد خواهان تبرزین
کریمانرا دهانم گوزهء شهید
لئیمانرا زیانم تیغ روبین

واتا:

له ناوی شاعراندا منیش هکیم
جاری هه جوئه کهم و جاری تاريف
ئوهی نه کراوه تاريفی ئه کهم
بو خراپانیش ئه کهم له عنهت و نه فرین
شهری که لله به ئاره زووی دۆستان ده ورینم
ته وره زینیش ئه دهم به که لله به دخواهان
دمم گۆزی پر له هه نگوینه بو چاکان
زیانم تیغی پۆلایینه بو نامهردان
به لام شیعری ستایش و ئایینی و په خنه کانی له هه جوه کانی کهم په ونه قتر نین.
فهرمون له گه له هه ندی له و هه جوانه ی.

له گه له عه لی به گی مودیری قزلجه

شیخ رها بو ئیشیکی دوستیکی ده چته لای عه لی به گی مودیری قزلجه. عه لی به گ
نه ته نها ئیشه که ناکات، به وشکی وهلامی شیخ رها ئه داته وه و شیخ رهاش ئهم
هه جوه ی ئه کات:

له طه رف کی ره وه به ریدی سه با

بۆ مودیری قزلجه نامه دهبا
 بۆ جه نابى موقه پرده بولخاقان
 مير عهلى بهگ له ئه نجه بى نوجه با
 ميرم ئايا چلونه عيلله ته كهت؟
 باز به خارشته بن گونت عهجه با؟
 ئيحتياجت بنوسه عه بى چيه
 مه حره مى رازى تۆم به عه هدى صه با
 صه د تپت دا به كووده كى له گونم
 ئه تپت رده عد و وهى تست رده شه با
 دوده ماننتان چرووكه بونيادى
 بۆ قه با حهت بنم دگل هه به با
 عه بدولر حمان به گى برات فهرمووى
 ئابرووى خانه دان عهلى ئه ببا
 خاله كويزش صه راحه تن ئه يگوت
 كه عهلى بهگ بووه به ديلاه به با
 له ئيبانهت ئيبا مه كه ميرم
 (هذه ارثكم اُخا و ابا)
 گهر به كيى قزلجه تپر ناخوى
 وهره تا (شيخ ردها) به رده شتا با

عهباكهى موديرى ته حيررات

موديرى ته حيررات له كهركووك عهبايهك به ديارى بۆ شيخ ردها ئه نيترت ته وهنده
 ئه ليت: شيخ عهباكهى كۆن بوو من عهباى بۆى نارد، شيخ ردها توورپه ئه بيت و جوبه
 كۆنهكهى خوى له بهر ئه كاته وه و له گه ل ئه م شيعره كه به چوار زوبانه، توركى و فارسى و
 عهره بى و كوردى، عهباكهى بۆ ئه نيترته وه:

گزر دوائر اقلامی ارقه سنده دوات
مدار اهل قلمدر مدیر تحریرات
نکفتمت که حذر کن ز تیغ ناطقه أم
(فان ناطقتی آفة من الآفات)
له بهر عه باکه جه بهم کردی ئه ی فقهیری خودا
بگره عه باکه ت، کیرم به قنکی خۆت و عه بات

واتا:

له دائره کاندای مه ره که بدان به شوین قه لهم یا ئه سوورپه ته وه
مه داری خاوه ن قه لهم مه مودیری ته تحریرات
پیم نه وتی ئاگات له تیغی زوبانم بی!
زوبانم ئافه تیکه له ئافات
له بهر عه باکه جه بهم کردی ئه ی فقهیری خودا
بگره عه باکه ت، کیرم به قنکی خۆت و عه بات

که له شیر که ی نه قیب

له و سه رده مه دا شه ره که له شیر مایه ی رابواردن بووه. شیخ رهزا نامه یه کی هه لبه ست
ئه نیریت بو نه قیبی سوله یمانی داوای که له شیر بکی لئ ئه کات و ئه لیت:
که له شیر ئی به (رضا) لازمه کرماشانی
زیره ک و چابوک و دهم گهرم و در و شه پرانی
که له شیر ئی که قه پی گرت له بنا گوئی که له شیر
پر به دهم بی پچرئ وه ک سه گی هه ورامانی
که له شیر ئی که ئه گهر شیر ئه ری بیه مه ساف
رایی فینئ به شه قئ میسلی که ری تالانی
بو حه والهی دویری ئه و که سه خۆم ئه یزانم
دوو گونی پیوه هه بی وه ک دوو جه پرده ی (له یلانی)
به دریشی وه کوو مه ولان به گه که ی میری به یات

به جه سامهت وه کو کوخا زله که ی بیبانی
 جنسی خۆی جووته مریشکی بهری حهمله ی بگری
 نه کو سوبی بپته وه بیچاره له بهر بی گانی
 ئه ی نه قیب زاده، بنیره که له شیریکی وه ها
 بو (رهزا) که ی سه گه که ی قاپیه که ی گه یلانی

به لام ئه م جوړه که له شیره وا شیخ رهزا باسی ئه کات له کو ی په یدا ئه بیت؟ نه قیب زاده
 که له شیر نانیریت. له و کاته دا خه بهر ئه گاته شیخ رهزا که حه سه نی مه حمود ئاغا ئه مه ی
 بیستوه؛ که له شیریک و دوو مریشکی ئاماده کردوه بیانیریت بو شیخ رهزا. شیخ رهزا
 ئه م شیرهی بو ئه لیت:

ئو به هه یته که له شیره که به هه لمهت شیر
 که رهت کردوه بیستوومه، ده سا بینیره
 دوو مریشکی له گه لدا که فریشکی نه که وی
 خرتی چهند ساله یه ئه لبهت به مریشکان فیره
 باره که لا حه سه ن ئاغای کو ی مه حمود ئاغا
 که فی فه بیاضه، دلی واسیعه، چاوی تییره
 نه وه کوو شاری سوله یانییه، کو به به که ره م
 نه وه کوو طاوق و که رکوو که نه وه که هه ولیره
 ئه م هه موو شیره که ناردم که له شیریکی نه نارد
 جددی ئه علایه نه قیب زاده یه، خۆی بیخیره
 دوستان، ئه م که له شیره وه کو ته عریفی ئه که ن
 بو (رهزا) لازمه ئه م نی رکه یه ئو نی ره
 هه دییه تی گه ره له ته ره ف دوسته وه بی شوکری ئه که م
 پیی ره زامه ندم ئه گه ره چی ته رفیکی کویره
 قافییه ی ته نگه نه زیره ی که مه شاعیر زینهار
 ئه وه ی له م قافییه بو ت ما وه ته وه هه ر کیره

به لّام شیخ رهزا دهس له مارهیی دایکی هه لّگریت دهس له که له شییری نه قیب
هه لّناگریت:

ئهو دوو مریشک و که له شییره که وتم بینیره
دووی له ری مرد و یه کیکی به نه خوشی لیره
شه و هه موو دهس به دوعا بووین و له وهختی سه هه را
که له شیر ئه مری خوی کرد و وتم وای شیر

له گه لّ درویش ئه فهندی موفتی که رکوک

بنه ماله ی درویش ئه فهند موفتی، بنه ماله یه کی کۆن و خانه دانی که رکوک و گه لّیک
پیاوانی دانا و ئاییناس و ئه دیبیان تیدا هه لّکه وتووه. درویش ئه فهندی موفتی
پیاویکی خاوهن دیواخان بوو. رۆژیک ده بیستن که دژی شیخانی تاله بانی دواوه. ئه م
قسه یه ده گاته شیخ مه حمه ده علی کوری شیخ عه لی و به بی پرسی باوکی چهند که سیک
ده نیریت و تیللا ترینیان ده کات و دیواخانیا پێ هه لّده گریت. ئه مه ده بیته هۆی ناخوشی
له نیوانی شیخانی تاله بانی و مالی موفتی.

درویش ئه فهندی جار جار دژی حکومه تی عوسمانیش دواوه و ئه مه بووه ته هۆی ئه وه
که به رپرسیار بیت. له م به رپرسیارییه دا به ند ده کریت. به لّام شیخ رهزا له م شیعه ریدا، ئه مه
به که م ده زانیت و ده یه ویت سورگون بکریت:

تحت توقیفه آندی قوی آلسون کیره ته
خلق ایچون چاهی قزان چاهه دوشر آلب ته
حبسه ابقا نه دیگ بصره یه سورمگ لازم
(بصره دهن) (بومبه) یه، من (بومبه) الی (که لکه ته)
ناسه عبرت اولیور ایتملیدر وقعه نویس
ترسن ترجمه یی حالنی ثبتي غزته

واتا:

خرايه به نديخانه وه با به ند بکریت که ره ته
ئه وه دی چال بۆ خه لّی هه لّکه نیت هه ر خۆی تیی ده که ویت

له حەبس مانەوه مانای چی؟ دەبێت ڕەهێڵە بەصرە بکڕیت
 له (بەصرەوه) بۆ (بۆمبای) له بۆمبا بۆ (کەلکەتا)
 ئەم کردەوهی دەبێت بێتە عیبرەت بۆ خەلق
 تەرجومەى حالى ئەم تەرەسه بخریتە غەزەتە

ئە چە خۆشە بە چەقۆگوییى له بنا خشت بپرێ
 ریشی قوت کەن بە مەقەس بیکەنە مەیموونە قوتە
 بە دەف و دائیروو زەمەزمەوه دووی بکەون
 لى بدن چەپەلە بلێن بێنەوه کوپ گەل ئەمەتە

شیخ ڕەزا ئەبیسیتیت کە موفتى وتوویەتى! «ئەم تالەبانیاانە چىن بە کەوچکىک شۆربا
 ئەم هەموو خەلقەیان ڕاکیشاوتە لای خۆیان، من لە جیاتى شۆربا دەعوەتى (قوزى)
 ئەکەم.» شیخ ئەمە ئەقوزیتەوه ئەلێت:

بەکترى دەعوەت ئەکەن ئەهلى دىانەت بە قوزى
 کورى موفتى بە قنگى، خانى دایکى بە قوزى

مالى موفتى، لە کەرکووک، لەبەرى قەلا بوو. وا دیارە مالى قازیش لەوبەر، لەبەرى
 قووربە بوو. شیخ ڕەزا دەلێت:

مالى موفتى لەم بەرە، مەعلوومە قازیش لەوبەرە
 من فەقىرم کى دەزانى لەم بەرم یا لەو بەرم

مودیری مالی هەولێری

مودیر مالیکی هەولێری لە کەرکووک ئەبێ. شیخ ڕەزایش کاری بەم جۆرە کاربەدەستانە
 زۆرە. دە کاری بۆ ڕاپەرێن و بەکیکی بۆ نەکەن بەر هەجوى شیخ ئەکەون. لەم شیعەرە
 کوردییە ئەلێت:

مال مودیری کە خەلقى هەولێرە
 هەر وه کوو موویى خایه بێخێرە
 سوورەت و سیرەتى لە پیاو ناچى

ئەو قورمساغە مېيە يا نېرە
 من بە مەخفی کە چووم و تېی فکریم
 بەزمی غەوغایی مەقەدی کێرە
 دیم (حوسین) کردی قەصدی قەتلی (فەتاح)
 وەکو (یونس) کە دەس بە شمشێرە
 حەرەمی موحتەرەم کە لەعلی خانە
 خەرمانی عیصمەتی گەراییی کێرە
 راوی رێوی هەمـوو لە بۆ کـەـوـلە
 گورگ لەبەر بەرخە دێتە ناو بیـرە
 بەهری ئاودانی مەزەرەعی فەرچی
 جووتە گون، حوقەیه کێر ئاودێرە
 وتم: ئەی بێ حـەـیا تـو نـا تـر سـی
 لە خوای پۆژ و مانگ و ئەستێرە؟
 وتی: یا شێخ ئەمان مەکە مەنعی
 ئەهلی قوونیان* بە قوونی ئەو فیـرە
 نییە باکم گەر ئەو خەبیشە بـلـێ
 ئەو ئەشـعـاری (لامع)ی** کـوـتـرە

* قونیان دێیه کە نزیکێ هەولێر.

** لامع نازناوی شێخ رەزا، بەلام لە دوایدا وازی لێ هێنا.

هەجوی مەخمور ئەفەندی

شێخ رەزام و بە فەصاحت لە جیهاندا مەشهور
 پسەری پیری نەزەر کردە قوطبی لاهور
 شیعری من وەهیبیە، کەسبێ نییە، هوشیارەو بە
 خۆت لە من لادە لە سۆراخی قنگت بەم (مەخمور)

له شیعریکی تریدا ئەلێت:

گەر نهکا (مهخموور ئەفهندی) تهرکی ترباکی لهعین
فییری سی بهزمی دهکا، پژمین و کۆکین و ترپن

له ستایشهکانی شیخ رهزا

شیخ رهزا قهه دۆست و ناسیای فهرامۆش نهکردوووه و ههمیشه کردوویانیهته سهری و
بیری کهوتوو نهتهوه. ئەمجا ئەو ستایشانهی، بهپیتی جوۆری پێوهندیی لهگهڵ ئەو
دۆستانهیهتی.. له ستایشهکهی ئەحمهه پاشای بابان «رۆژی یهکشهمی که مهشهوره به
رۆژی بازار» بۆ رهخنه و گالته و گهپه و له ههندیکیان بۆ بێر خستنهوهیه و ههندیکیشی
سوپاس نامه.

ستایشی حاجی ئەسههه ناغا

حاجی ئەسههه ناغا، شیخ رهزای فییر کردبوو که ههموو سالییک تووتنی بۆنداری
(بیشه مه و شاور و شیتنه)ی بۆ بنیڕیت. تووتن ناردن بۆ کهرکووک ئاسان نهبوو. دهباوایه
به قاچاغ له تاریکیی شهو دا، بهدزی پۆلیسی رێژییهوه له دزه رێیهکانهوه بێت. حاجی
ئەسههه ناغا ماوهیهک تووتن نانێڕیت و شیخ رهزا لهم شیعهردا بیری دهخاتهوه و رێگای
قاچاغی پێشان ده دا و دهلێت:

تۆ کهم نهزهری دهر حهقی من ئیسته که ناغا
من ماوه ههوا ی صوحبه تی تۆم ههر له دهماغا
تا رۆژی قیامهت به خوا زیندوووه نامرئ
بابی که بمینئ کوری وهک تۆی له وجاغا
بۆ تووتنه کهی (بیشه مه) و (شاور) و (شیتنه)
شیت بووم و نه هات وهخته دلم ده رچی له داغا
جاران چه به چاغ و چه به بار بۆت دههه ناردم
نانییری ئەمیستا نه به بار و نه به جاغا

رێی نهوته که باجگیری ئەگەر زۆره دهفهرمووی
 رێی (خاسه) به شه و خاڵیه بابی به (بلاغا)
 نه مزانی فه له ک گۆبه نی ههر بۆ منه یاخو
 سه ده دهستی وه کوو دهستی منی کردووه بهزاغا
 یاره ب گوزهران کا به سه فا وهختی ئەزیزت
 په یوهسته له دهوری چمه ن و گهردشی باغا
 بۆ چونه تهوافی ههره می شاهدی مه قصوود
 عالم هه مو مه ئذوونه، (پهزا) ههر له یه ساغا

ستایشی شیخ ستار

شیخ ستار کوری شیخ ئەحمه دی تالهبان و مامی شیخ پهزایه. بهلام ته مه نیان زۆر له
 یه که وه دوور نه بوو و زۆریش هاو ده م و گالتیه و گه پیا ن له گه ل یه ک ده کرد. شیخ ستار
 دانیشتووی ده ره وه ی که رکوک و له گوندی باده وا بوو و جار جار ده هاته که رکوک و له
 ته کیه، زۆریه ی کاتی له گه ل شیخ پهزای برازایدا راده بوارد. شیخ پهزا له دووری شیخ
 ستاردا ده لیت:

سوپای غه م ده وه یان دام ده س به مه طره ق
 له پاش ته شریفی تو، دامیانه به رشه ق
 ته عاله لالا، که جه لادی فیراقت
 ده پێژی بی مو حابا خوینی ناحه ق
 مه پرسه بۆ له هیجرانت نه مردم
 که من سه گ مه رگم و گیان سه خت و دل په ق
 که زینیان خسته پشتی ماینه په ش کویت
 گه را چاوم له تاوان زه رد و ئەه بله ق
 له شه وقی تو وه کو (مه نصووری هه للاج)
 خروسی طهبعی من ئە یگوت: انائه لحق

له به زمی خوسره واندا یه ک زه مانئ
 موره خه ص بووم، وه کو ده ستووری مو طله ق
 ئه میستاش طاقه تم طاقه و پهریشان
 خروسم ئه خره سه و حال موفه ششه ق
 له بهر هه یوانی مزگه وت ئیسته بی تو
 وه ها دیم و ده چم، وه ک حاجی له ق له ق
 ئیلاهی عومر و جاهت بهر قه رار بی
 عه دووت سه رنگون بی و خو ت مو ه فقه ق
 سم یلی شیخ ستار (حه بلوطه تینه)
 که لامی (شیخ رهزا) وه حیی موصه دده ق

له ستایشی شیخ ئه مینی هه ولییری

شیخ ئه مین یه کێک بوو له داناکانی شاری هه ولییری کوردستان. حکومه تی عوسمانی،
 وه کو مه لا مارفی مه لا عه بدوللای خدریی کرده سه ره ک دادگای بیدایه ت شیخ ئه مینی
 هه ولیریشی کرده سه ره ک دادگای سزای که رکوک. ئه م شیخ ئه مینه به حاکمێکی عادل و
 ره وش پاک و دانا ناسرابوو. شیخ رهزا له م ستایشه دا به شیعرێکی فارسی ده لیت:

گفتم ملک روی زمین شیخ امین است
 نه نه غلطم صد ملکش ملک یمین است
 کوته نظری گفت ملک من نتواند گفت
 کانرا بفلک مسکن وانرا بزمین است

واتا:

وتم فریشته ی پرووی زهوی شیخ ئه مینه
 نه نه، هه له م، سه د فریشته به ندهیه تی
 کورت بینئ وتی ناتوانئ ببئ به فریشته
 چونکه جیگای فریشته ئاسمانه و ئه م له زهوییه

گفتم مگر این ضرب مثلرا نشنیدی

ای خواجه که تشریف اماکن بمکین است
باز از دراین کار در آید که ملائک
از نور و بن آدم بیچاره ز طین است

واتا:

وتم: نهی تو نه و پهندهت نه بیستوه نهی کابرا
که نه لئی؛ شهرفی شوتین به و که سه و دیه که له شوتینه که دایه
که فریشته له تیشک دروست کراوه و ناده میزادی هزار له قور

ماهیت آن تعبیه از عالم انوار
سرمایه این قطره از ماء مهین است
با آن گهر پاک برابر نشود خاک
صد پایه میزان خرد آن به آیین است

واتا:

ما هییه تی نه و له جیهانی تیشک پر کراوده ته و
سهرمایه ی نه م به دلّویه یی ناوی غاچیزه
خاک له گهل نه و گه وه ره پاکه به رانبر ناو هستی
به ترازووی عقل نه و صده پله له م چاکتره

گفتم کمکی باز بکش خواجه عنانرا
اصرار مکن عفو بفرمانه چنین است
در بارگه لم یزل اقدس یزدان
بنیاد فضیلت همه بردانش دین است

واتا:

وتم: خواجه که می جلّه و ده که ت پراکیشه دواوه
سور مه به؛ بیه خشه، وانییه

له باره گای همه می شه یی و پیروزی خوادا
همه مو بنیاتی گه وره یی له سهر زانست و تاین بینا نه کری

مسجود ملائک شدن آدم خاکی
از سایه علم لدن و دین مبین است

ای شیخ اگر محکمه را معدلتی هست
از رای زرین تو، وز فکر مستین است

واتا:

سجده بۆ براوی ئادهمی له خاک دروست کرا و له لایهن فریشتهوه
له سایه‌ی زانستی خوایی و ئایین پروونه‌ودیه
ئهی شیخ؛ ئه‌گهر دادگا دادپه‌روه‌رییه‌کی ببیت
له رای سه‌نگینی تو و له بیرری بته‌وته‌ودیه

جبریل امینت زبرای چه نگویم
صد بار خدا گفت که جبریل امین است
شیرنتر از اشعار (رضا) نینست، بلی هست
اما نه چنین نقره، نه چندین تمکین است

واتا:

بۆچی پیت ئه‌لیم جبره‌ئیلی ئه‌مین
خوا خۆی سه‌د جار وتووێه‌تی جبره‌ئیل ئه‌مینه
شیرنتر له شیعری (ره‌زا) نییه، به‌لێ هه‌یه،
به‌لام نه‌ ئه‌وه‌نده‌ بیت‌گه‌رده و نه‌ ئه‌وه‌نده‌ به‌ خۆیه.

می که تبه زداير زرمز قال و قيل
می که پرده گشايد زبزم کن فیکون
می که گرگزرد بر مشام آبستن
فقد بمغز جنين در مشیمه شور جنون

واتا:

ره‌نگی ره‌شی شه‌وه‌یی له‌ ئیشاره‌تی (قال) و (قيل) پاک کاته‌وه
شه‌راپی که پرده له‌ به‌زمی جیهانی (کن فیکون) هه‌لمالی
شه‌راپی ئه‌گهر بۆنی پروا به‌ لووتی دوو گیانا
سه‌ودای شیتی له‌ منال‌دانا بکه‌وێته‌ که‌له‌ی ئاوه‌له‌مه (شه‌راپیکي وام به‌دری)
که تا بیاری آن عندلیب ناطقه‌ ام
یکی قصیده سرايد چو گوهر مکنون

بمدح ناظر مالیه مصطفی پاشا مشیر معدلت آیین مرحمت قانون

واتا:

تا به یارمه تیبی بولبولی هیزی وتنم
چه کامه یی بهۆمه وه وهک گه وهه ری بن ده ریا نایاب بی
له تاریفی وهزیری دارایی مستهفا پاشادا
که وهزیری داد ئایین و پهحم قانونه

هنر وری که بدورش ممالک اسلام
چنان شده است چو یونان بعهد (افلاطون)
خجسته رای وزیری که ساعد هنرش
ببزم و رزم چو آید ز آستین بیرون

واتا:

هونه رمه ندیکه که ولاتانی ئیسلام له سه رده می ئه و
وهک یونانی سه رده می ئه فلاطونیان لی هاتووه
وهزیریکی بیرورا پیروزه که باسکی هونه ری
له قۆل دیته در به زم و په زم

ستایشی مستهفا فاضل پاشای کوری مهحه مهده علی پاشای مصری

مصطفی فاضیل پاشا وهزیری دارایی دهه وله تی عوسمانی بوو. ئه م بنه ماله یه، تا
رۆژانی دواپی شایه تییان له میصر، له په سه ندا به (ئهرنائووط) ناسراون. به لām له پروون
کردنه وه په کدا شاهزاده مهحه مهده علی که جیگیری شا فارووق بوو، له بابه ت په سه نی
بنه ماله ی مهحه مهده علی پاشا ده لیت؛ راسته مهحه مهده علی پاشا له ئه لبانیا هاتووه
دونباوه، به لām باوکی که فرمانده ی له شکری ئه و ولاته بوو، له په سه ندا کوردی دیار به کر
(نامه ده).

شیخ پهزا، نه ترسی و زوبانی خو ی بووه هو ی پرینی ئه و مووچه یه ی که له لایه ن
گه نجینه ی حکومه ته وه بو ی برابووه وه. دهیه ویت ئه مه بگه یینیتته وهزیری دارایی بو ئه وه ی
چاوئیکی تری بخشینیتته ئه و پروو داوه و هه لی وهشینیتته وه.

مرا بهیچ نیاساید این دل محزون
مگر بطلعت زیبا و قامت موزون
گهی به پستهء خندان دلبر باهر
گهی به نرگس فتان شاهد مفتون

واتا:

ئەم دڵە خەمگینەم بە هیچ ناحەسیتەوه
مەگەر بە سیمای جوان و قەد و بالای ڕێکوپێک
جاری بە فستقی خەندانی (واتە دەمی بە زەرەدەخەنە) ی دلبەری بەناز
جاریکیش بە چاوی وەک نیرگسی دڵڕفینی یاری دڵ پیوه گرفتار

من آن قلندر آزاده مشربم که قلم
کشیده بر بد و نیک جهان بوقلمون
بآب شوی خدایا جریدهء اخبار
که صرفهء نبرم زین فسانه و افسون

واتا:

من ئەو قەلەندەرە ئازاد مەشرەبەم کەوا قەلەمی
بەسەر چاک و خراپی دنیای قەلەموون سیفەتا هێناوه
خوایه ڕۆژنامەی دەنگویاس بە ئاو بشۆ
کە من هیچم دەسگیر نەبێ لەم ساخته و فرۆتیلانە
بە بزم عشق مگو حدیث مهر وفا
مرا بکار نیاید قرآن (ناپلیون)
مرا ازان چه که فیروز گشت بسمارک
مرا ازان چه که پامال کشت مکماهون

واتا:

لە بەزمی عشقا تەنھا ڕازی خۆشەویستی و وەفا بە کەلکە
ژن هێنانی ناپلیۆن بە دەردی من ناخوا
من چیم داوه لەوه کە بسمارک سەرکەوتوووه
من هەقم بەوهوه چیبه کە مەکماهون کەوتوووته ژێر پین

کدام خاروخسم بهره از غنائم یونان
 کدام شال نصیبم ز غارت (شالون)
 بجز حکایت (شیرین) می‌رس از (فرهاد)
 بجز فسانهء (لیلی) مجوی از (مجنون)

واتا:

چ درک و دالیکم ده‌سگیربووه له تالانی یونان
 کام شالم پئی پراوه له تالانی (شالون)
 له رازی (شیرین) به‌ولاه له فرهاد مه‌پرسه
 له دووی ئەفسانه‌ی له‌یل زیاتر مه‌گه‌پئی لای مه‌جنوون

مرا بدین سر شوریده با جریده چه‌کار
 بیار ساقی گل چمره بادهء گلگون
 میی که روح رساند بعالم وحدت
 میی که راه نماید بحضرت بی‌چون

واتا:

من به‌م سه‌ره سه‌ودایییه‌وه کارم به‌رۆژنامه چیه
 ئەمی مه‌یگیتی پهری روخسار باده‌ی وه‌ک گۆل سوور بینه
 مه‌یی بینه که رۆح بگه‌یه‌نیتته جیهانی یه‌کیتی
 مه‌یی که ریگا بکاته‌وه بۆ لای جه‌نابی بی‌هاوتا

بدشمنان بنماید شجاعت و قهرش
 بدوستان بنشانند خزانهء قارون
 ببین بزیر رکابش سمند صاعقه رو
 ببین بدست نوالش پرند آزرگـون

واتا:

نازایی و قاری ئەنویتی به‌دوژمنان و
 گه‌نجینه‌ی قاروونیش ئەنویتی به‌دۆستان
 له ژیر ئاوزه‌نگی و زینی ئەو ئەسپی زه‌ردی وه‌ک بروسکه تیپه‌ر بوو بیینه
 له ده‌ستی به‌خششیتا ئاوریشمی ئاگر ره‌نگ بیینه

که تا مشاهده بین هزبر بر ثعبان
که تا معاینه بینی جحیم در جیحون
نسیم گلشن مهرش اگر وزد نیسان
سموم آتش قهرش اگر جهد کانون

واتا:

تا زهبری پالنهوان به سهر نهژده هاوه ببینی و
دۆزهخ له جهیحونا بهدی بکهی
شنه بای گولزار لوتفی ئه و نه گهر به نیسانا هه لکا
ژاری ناگری قاری نه گهر له کانونا بجوولتی

بیراغ لالهء نشکفته را بر یزد برگ
بباغ لالهء افسر درا بجوشد خون
کفش پیالهء از باددهء کرم سرشار
دلش سفینهء از گنج معرفت مشحون

واتا:

لاله ی نه پشکوتووی ناوباغ گه لای نه وه ری
لاله ی سیس بووی ناوباغ خوینی تیا دیته جۆش
له پی پیاله ی پر له بادده ی به خششه
دلی پا پۆری پر له گه نجی زانسته

یکی فقیر بود با سخای او ملیار
یکی پشیز بود با عطای او ملیون
ایا بلند جنابا! وزیر آصف رای!
به ین اختر مسعود و طالع میمون

واتا:

پیاو یکی همزار له گه ل به خششی ئه و ئه بی به ملیار دیر
یه ک پوولی ناچیز ئه و بیدا ئه بی به ملیون
ئه ی پایه بلند، ئه ی وه زیری بیرو را وه ک ئاسه فی وه زیری حه زره تی سوله یمان
به به ره که تی ئه ستیره ی به خته وه ری و تالیعی پیروژ

یکی برای خدا تیغ انتقام بکش
 بخواه کینهء من از زمانهء وارون
 همیشه تابجهان خلق داستان دانند
 بعدل داد کند عمر دولدت افزون

واتا:

بۆ خاتری خوا تیغی تۆله هه لکیشه و
 داخی من له زهمانهی شووم داوا بسینه
 تا ههمیشه خه لکی دنیا وهک داستان بزائن
 کهوا ته مهنی دهوله ت به عدل و داد زیاد نهکا

له ستایشی ته حسین پاشای والیی مووصل

شیخ رهزا له پاش کۆچی دواپی شیخ عه بدولرهمانی باوکی، شیخ عه لی دپی (قرخ) و
 (تاله بانی) ته رخا کردبوو بۆ گوزهرانی. ئەم دوو دپییه دهیمه رۆیه به رههمبکی وایان نه بوو
 خه رجیی مال و دیواخان و هاتوچووی شیخ رهزا، له مل بگریت، سه ره پای نه وهش
 مهئمووری باج، به بهرتیل نه بوایه، باجیکی وای نه خسته سه ره به رههمی گهنم و جوکه
 شیخ رهزا نه بۆی هه لدهستا و نه یش توانای بهرتیلدانی هه بوو. زمانه تبهزه که ی هه بوو و
 بهس. به لام دهبتوانی هاواری خووی بگه بینیتته بهرتترین مهقامی دهولهت. لته ردها گیر و
 گرفتگی گوزهرانی دهخاته پیش چاوی والیی مووصل که که رکوک له ژیر دهسته لاتیا بوو و
 شکاتیش له مهئمووری باج دهکات.

شاد از (خشه) بودم هم رفت بطاپو
 بیهوده گزشت آن همه ام سعی و تکاپو
 میکارم و چون میدروم کشتهء خودرا
 در خرمنم آتش زند این چرخ جفا جو

واتا:

دلم به (خشه) خوش بوو، نهویش تاپۆ بردی
 نهو ههمو و ههول و تهقه لایهم به فبه رۆیی
 زهوی نه کیتلم و تۆو نه چیتیم و که داچینه راوه که ی خویم نه دروومه وه

ئەم چەرخى جەف بەخشە ئاگر بەر ئەداتە خەرمانم

بشكافت چو گندم فلک شعبدە بازم
تا مشت جوى گشت مرا حاصل ازین جو
(طاپو ایلە ویردی املم باد هوايه
خرمن گبی يانسون یورکی ناظر ویرگو)

واتا:

گەردوونی فیتلباز دووکه رتی کردم وەک دەنکەگەنم
تا مشتی جۆم لەم بەر جۆگەیه دەسگیر بوو
وەکوو تاپۆ هیوای دایە بایا
وەکو خەرمان هەناوت بسووتی نازری باج

دست من و دامان تو، ای حضرت والی
ای واسطه رزق گدایان دعاگو
عالی نسباً سیرت و سیمای تو زیباست
تحسین لقباً اسم و عسمای ت و نیکو

واتا:

دەستی من و داوێنی تۆ ئەى جەنابی والی
ئەى هۆی پزق و پۆزى هەژارانى دوعا گو
ئەى بێهەبەر! پەوشت و سیمای تۆ هەردووکیان جوانن
ئەى کەسێ کە لەقەبەت (تەحسین)ە، ناوو شەخسى تۆ هەردوو چاکن
گر بێدەء ثابت قدمی هست منم من
ور خواجەء صاحب کرمی هست توى تو
فرش است زخاک قدمت عرش سلیمان
جویی است زبحر حکمت هوش (ارسطو)

واتا:

ئەگەر بەندەبەکی نەلەقیو و بەردەوام هەبێ، منم من
ئەگەر خواجە و خاوەنیکى بەخشندەیش هەبێ، تۆ
عەرشى حەزەرەتى سولهيمان رایەخیکە لە خاکی بەر پیتی تۆ

هۆشی ئه‌ره‌ستۆش ئه‌وه‌نده‌ی ده‌نکه‌ جۆینکه‌ له‌ ده‌ریای هیکمه‌ته‌کانی تو
 قه‌طری بود از دائره‌ء جود تو (قا آن)
 تابى بود از شعله‌ء قهر تو (هلاکو)
 سرپنجه‌ء تدبیر تو آرایش ملک است
 بى منت لشکر کشی و قوت بازو
 و اتا:

قائان دۆیه‌یه‌که‌ له‌ دائیره‌ی به‌خششی تو
 هۆلاکو تاوینکه‌ له‌ تیشکی قارت
 سه‌ریه‌نجی راوته‌گیری تو مایه‌ی پازانه‌ودى ولاته
 بى هه‌لگرتنى منه‌تى له‌شکر کردنه‌سه‌ر و هه‌یزی بازوو
 ادراک تو در تسویه‌ء امر سیاسى
 بشکافت بسی معنی باریکتر ازمو
 گه‌ جلوه‌ ره‌ونق و گه‌ شاهد وحدت بود این باغ
 گه‌ در صفت ژاله‌ و گه‌ لاله‌ء خود رو
 تشریف بیارید اگر، ازسر اخلاص
 آید بنعال قدمت (شیخ رضا) رو
 و اتا:

تێگه‌یشتنى تو له‌ چاره‌کردنى هه‌ر کارىکى سیاسیدا
 مه‌عنای گه‌لێ له‌ موو باریکتر نه‌قله‌شینی
 ده‌میک په‌ونه‌ق و ده‌میک شایه‌دی یه‌کیتییه‌ ئه‌م باغه
 ده‌میک وه‌کوو ژاله‌ تال و ده‌میک وه‌کوو لاله‌ی پروواو
 ئه‌گه‌ر ته‌شريف بێتن، شیخ په‌زا له‌ پرووی دلسۆزییه‌وه
 پرووی خۆی ئه‌خاته‌ به‌ر پیتاوه‌کانی پیت

له‌ ستایشی شیخ حیسامه‌ددینی طه‌ویلّه

شیخانی بیاره و ته‌ویلّه هه‌ر له‌ کۆنه‌وه‌ دۆستایه‌تییه‌کی قوولبان له‌گه‌ل شیخانی
 تاله‌بانی هه‌یه. شیخانی تاله‌بانیش پێوه‌ندییه‌کی پرووحيیان له‌گه‌ل ناوچه‌ی هه‌وراماندا

ههیه و له پاوهدا لقیکی تهکیه تاله بانی ههیه و گهلیک کهس لهو ناوچهیه سهر به
 رتباری قادری تاله بانیه کانن. شیخ ره زایش، هاتوچووی بوئو ناوچهیه و شارانی
 کوردستانی ئیران، له رتگای بیاره و تهوێلهوه ده بوو. لهم ستایشه دا، شیخ رهزا باسی
 رتباری سوفیه تیبی شیخانی تهوێله ده کات.

تهنحر از مطلع گیلان بدر آرد ماهی
 نعلم برکشید از سمت بخارا شاهی
 نه زرنندان صبحی زدهء بزم (الست)
 هایء هوین، طربی، خندهء، قاها قاهی

واتا:

نهمانگی له جی هه لهاتنی گهیلانهوه سهر دهریبتنی (مه بهست له هه زرده تی عه و ته)
 نه له لای بوخاراهه شاهیکی (وهک شاهی نه قشبه ند) ئالا هه لکا
 نه های و هووین، قاقا و پتکه نینتی، خوشیین
 له سهرخوشانی مهی له کهله داوی به زمی خواناسی بهرز بیته وه

نه زکاشانه بازار (انا الحق) گویان
 مست و سرخوش گزرد پیر فنا فی اللهی
 نه بدا من چکد از دیدهء گریان اشکی
 نه بکیوان جهد از سینهء سوزان آهی

واتا:

نه پیریکی فه نافیللا له کونجی خه لوه ته کهی خو به وه، به دهم (انا الحق) وتنه وه
 به مهستی و سهرخوشی پرواته بازار

نه دلۆپی فرمیسک له چاوی پر له گریان وه برژیتته داوین
 نه له سنگی ئاگر تی بهریوه وه ئاخیک سهرکه وی بوئو ستیره ی زوحه ل
 أوحدی، سری، احمدی، معروفی
 بایزیدی حسنی خواجه عبیداللهی
 زیر این کبند فیروزه نیای امروز
 پی بحق برزه ز اسرار خدا اگاهی

واتا:

ئەو حەدى مەراغەيى، سېرىبى سەقەطى، كاك ئەحمەدى شېخ، شېخ مەعرووفى كەرخى
بايەزىدى بە سطاھى، حەسەنى بەسرى، خواجە عوبەيدىللايەكى ئەحرار
نابىنىتەو لە ژىر ئەم گومەزە شىنى ئاسمانەدا ئېمىرۆ
پەيى بەخوا بىردىبى و لە پازى خوا ئاگادار بى

بود ھىرجا در فىض ھمە را قفل زىرند
التجا كار خرونىست بھر درگاہى
قرب يزدان نتوان جست زھر آھرمنى
دست بيعت نتوان داد بھر گمراھى

واتا:

لە ھەر كۆتيەكا دەرگايەكى فەيز و بەرەكەت ھەبوو ھەمرويان داخست
كارى پياوى عاقل نىيە پەنا بەرتتە بەر ھەر دەرگايى
ناتوانى لای ھەر شەيتانى نزيكى خوات دەسگير بى
ناتوانى دەستى بەيعەت بەدەيتە دەست ھەر گومرايى

کرد ھر ملحدكى جامەء تقوا دربر
كە منم قطب جھان تابكف آرد جاھى
فيض خواھى زمريدان (حسام الدين) شو
آنكە پيش كرمش كۆھ كەم است ازگاہى

واتا:

ھەر گۆتلكە بى خوايىن كراسى خوا پەرستىيى لەبەر كردوو و
ئەلنى منم قوتبى جىھان، بۆ ئەو ھى پاىيەك بۆ خۆى دەسھا
تۆ ئەگەر فەيز و بەرەكەت ئەوئى بىبە بە يەكئى لە مريدانى حسامەددىن
ئەو ھى كە كۆيۆ لە مەيدانى كەرەميا لە پوشكە كايى كەمترە.

چون نشيند زبى ختم بە خلوت گوبى
خيمە در وادئى وحدت زده شاهنشاهى
آنكە بايک نظرش دست دهد سالک راه
قرب صد ساله عبادت بسلوک ماهى

واتا:

کاتی که پاش خه تم له خه لو تا دانه نیشی، ئە ئیتی
شاهه نشای دهواری له شیری یه کیتییا هه لداوه
ئه وه ی به یه که لایه کردنه وه ی ئه وه دهستی که سه ئه که وه ی پیتی سولووکی گرتیته بهر
بریتییه له نزیکه ی پاداشی سه دسال خوا به رستی به پیتی سولووک گرتنه بهر ی یه که مانگ

آرد از همت او دامن مقصود بدست
دست در دامن مقصود چو من کوتاهی
حاسدی گرکند انکار کمالش چه عجب
یوسفیو افگند. دست حسد در چاهی

واتا:

به هیمه تی ئه وه داوینی مه به ست ئه گری به دهستی خۆی
که سه ئه که دهستی له داوینی مه تله ب گرتن کورت بی وه که من
حه سوو دئ ئه گهر ئینکاری که مالتی ئه وه بکا سه یر نییه
دهستی حه سه د یوسفیک ئه خاته چالیکه وه

چه غم از رهزنیء نفس گرت بدرقه اوست
پنجه باشیر علی چون فگند روباهی
ای متاع دوجهان جائزهء یک نگهت
خواهم از چشم (رضا) عطف نگاهی گاهی

واتا:

خه می پیگری نه فست چیه ئه گهر ئه وه به پری که وتبی له ریدا
پیتی پی چۆن په نجه له په نجه ی شیر ی عه لی ئه دا
ئه ی سه رمایه ی هه ردوو دنیا خه لات ی یه که لاکردنه وه تم ئه وی
له چاوی ره زامه ندیه وه وه، جاروبار لایه کم به لادا بکه یته وه و ته ماشایه کم بکه ی

از ثنا زود عنان باز کشیدم که نداشت
در خور طبع روان قافیه جولان گاهی
تا سری هست سر ناموران در قدمت
تا دلی هست دلت نائل هر دل خواهی

بو جودت که بود تعبیه در جوهر جود
نه رسد رنجی و، عارض نشود اکراهی

واتا:

زوو جلّه‌وی تاریف کردنتم گرتّه‌وه چونکه
قافیه مه‌یدانیک ئه‌سپ تاودانی وای نه‌بوو شایانی ته‌بیعه‌تی ره‌وانی شیعرم بی
یاخوا تا سه‌رئ هه‌یه سه‌ری هه‌موو ناوداران له‌به‌ر پیتا بی
یاخوا تا دلّی هه‌یه دلّت به هه‌موو دلّخوازی بگا
لاشمت که له گه‌وه‌ری بوونا پر کراوه
هیچ نازاریکی نه‌گاتی و هیچ ناخوشیه‌کی نه‌یه‌ته‌ری

شیخ ره‌زا و شاری سوله‌یمانی

شیخ ره‌زا پیتوه‌ندییه‌کی روحی و ئه‌ده‌بیی زۆری به سوله‌یمانیه‌وه هه‌یه. ئه‌و پیتوه‌ندییه
پرووحیه؛ له پیتوه‌ندیی شیخ ماری کۆسه له‌گه‌ل شیخ ئه‌حمه‌دی باپی‌رییه‌وه و مامۆستای
پرووحیی شیخ عه‌بدول‌په‌حمانی باوکی و هاو‌فه‌قییه‌تی له‌گه‌ل کاک ئه‌حمه‌دی شیخه‌وه
ده‌ست پێ ئەکا.

شیخ ره‌زا و شیخانی به‌رزنجه

دۆستایه‌تییه‌کی زۆر قوول له‌ نیوان شیخ ئه‌حمه‌دی تاله‌بانی و شیخ ماری کۆسه‌وه
هه‌بوو. رۆژنیک شیخ ماری له‌ شیخ ئه‌حمه‌د ئه‌پرسیت؛ «یاشیخ چهند کورت هه‌یه؟» له
وه‌لامدا: «قوربان یانزه»، «یاشیخ زه‌کاتیان ده‌که‌ویتنه‌ سه‌ر» چونکه شیخ ماری کوری
نه‌بوو. «قوربان عه‌بدول‌په‌حمانیان لێ ده‌رچیت هه‌موویان له‌ خزمه‌تتان». «ناوه‌للا، من
عه‌بدول‌په‌حمانم ده‌ویت، ده‌یکه‌مه مه‌لا و په‌روه‌رده‌ی خواپه‌رستی ئه‌که‌م و ده‌تده‌مه‌وه» ئیتر
شیخ عه‌بدول‌په‌حمان به‌هره‌ی شیخیته‌یی له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ ماری وه‌رده‌گریت و ئیجازه‌ی
زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی زانای به‌ ناوبانگ مه‌لا ئه‌وپه‌حمانی رۆژه‌یانی ده‌بیته‌.

ئهم دۆستایه‌تییه‌ هاو‌فه‌قییه‌تییه‌ی نیوان شیخ عه‌بدول‌په‌حمان و کاک ئه‌حمه‌دی شیخ
ده‌سپێڕته‌ نه‌وه‌ی هه‌ردووکیان و هه‌موو شیخانی به‌رزنجه و تاله‌بانی ده‌گریته‌وه، به‌لام له
پاشان هه‌ندی پروودای به‌داخ له‌ نیوانیاندا پرویداوه گه‌ردی خستوه‌وه ته‌ سه‌ر ئه‌و

دۆستایه تییه قووله .

شیخ رهزا، له ناو ته می ئەم دۆژمنایه تییه دا دۆستایه تییه کۆنی پامپال نه کردوو و له ستایشه که ی کاک ئەحمەدی شیخدا ئەو پێوه ندییه ڕووحیه ی دەرده بریت و خوشه و یستی خۆی، نهک ته نهها به رامبه ر بنه ماله ی کاک ئەحمەد به لکو به رامبه ری هه موو سوله یمانی دەرده خات و له شیعرێکی کوردیدا ده لیت:

مه ربوو طه حه یاتم به سوله یمانی و خاکی
خۆزگه م به سه گی قاپیه که ی ئەحمەدی کاک
ئەو قیدوه تی ساداته که سوککانی سه ماوات
شه ریانه له سه ر سوجه ده به ر مه رقه دی پاکی
ئەو مه رقه دی والا یه که وهک عه رشی موعه ل لا
مه حفووفه به زواری مه له ک ده وری شیبای
بو ده ست و عه سا نازگه که ی داخه ده روونم
قوربانی عه سای دهستی ده بم سۆل و سیواکی
دونیا له دوا ی هه زره تی شیخ زیر و زه به ر بی
وهک تاجی که ی و جامی جه م و به ختی ضوحاکی
ده ره ه ق به حه فیدانی ئەده ب لازمه زینه هار
قوربانی حه فیدانی ده بم بابی و داکی
به م حاله په رتشانه وه باز (اشهد بالله)
شیعرت ته ره به نگیزه (رهزا) شاعیری چاکی

له شیعرێکی فارسیدا، له مه ده چی شیخ مسته فای نه قییدا ده لیت:

دست خیاط ازل خرقة ناموس و عفاف
خوش برید است ببالای نقیب الاشراف
یعنی نعم الخلف حضرت (کاک احد شیخ)
آنکه با شیر زند پنجه بمیدان مصاف

واتا:

دهستی به رگدووری ئەزەل خه رقه ی ناموس شه رده فی

زۆر جوان به بالائی (نهقیبولته شراف) برپوه
یانی باشتړین پاشماوډی کاک نه‌حمه‌دی شیخه
که له مه‌یدانی شه‌را په‌نجه له په‌نجه‌ی شیر نه‌دا

مصطفی نام و چراغ نسب مصطفوی
نطفه هاشم و نقدی کمری عبد مناف
مدعی، گو‌نزید لاف زهم چشمی او
تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف

واتا:

مسته‌فای ناوه و چراغ نه‌ولادی مسته‌فایه
نوتفه‌یی هاشم و دراوی به‌ر پشتینی عه‌بدوله‌ناف
بلتی په‌ مودده‌عی با لافی سه‌رچاوه‌ی نه‌و نه‌دا
ناتوانی به‌ هه‌رزه‌گویی پال به‌ جی پی‌او‌ی گه‌وره‌وه بدری

بزیارت گهی آبای کرامش چه عجب
سر قدم ساخته آیند ملاک بطواف
ای ترا بندگی من نه به امید طمع
ندهم دست کریم تو بصد وجه کفاف

واتا:

بۆ زیارت کردنی با و با‌پیره گه‌وره‌کانت
هیچ سه‌یر نییه نه‌گه‌ر فریشته به‌سه‌ر سه‌ری‌ین
نه‌ی که‌سی که به‌نده‌یی من بۆ تو به‌ هیوای ته‌ماع نییه
ده‌ستی به‌خشنده‌ی تو به‌ سه‌د مایه‌ی ژیان نا‌گۆرمه‌وه.

امتیاز از دیگران داده خدایت بسه‌چیز
همت عالی و دست کرم و طینت صاف
تکیه بر مسند جدت زن و اندیشه مکن
جز سرانگشت ندامت تگزد اهل خلاف

واتا:

خوا تو‌ی له خه‌لقی تر به‌ سی شت هه‌لا‌وتیردوه

هیممه تی بهرز و دهستی بهخشش و ږهگهزی پاک
 پال به پشته وانهی باپیترتوه بده و بیر مه که ره وه،
 ناحه زتان له وه به ولاوه که په نجهی په شیمانی بگه زن هیچی تریان پی ناپری.

خصمرا تیغ زبان من و شمشیر توبس
 دی ازان روز که این هر دو برابند ز غلاف
 بشکافد دم شمشیر توش مهره و پشت
 بگزرده نوک سنان منش از حقه و ناف

واتا:

به سه بو دوزمن تیغی زمانی من و شمشیری تو
 نای له و ږوژدهی که هم دوو تیغه له کیلان بیتنه در
 نووکی شمشیری تو موره عه بی پشت له و له ت له کا
 نووکی رمی منیش له له لقه ی ناوکی تی نه پهری.

کمترین جود تو ای زیده و اولاد حسین
 خرج ده ساله و دولت ز دولک خانه و جاف
 تا بود همچو بنی آکله با آل علی
 چرخ در باره و ارباب هنر بی انصاف
 باد اندام عدو تو بسجیل قضا
 (عصف ماکول لایلاف قریش ایلاف)

واتا:

که مترین بهخششی تو له ی پوخته ی له ولادی حوسه بین،
 خه رجیی ده ساله ی ده و له ته له دوو صده هزار ماله جاف.
 تا گه ردوون له گه له له ولادی عه لیه دا بی ئینسا بی،
 وهک چوون (بنی آکله) له گه له له نالی عه لی بی ئینسانی بوون
 نه ندای له شی دوزمنی تو به به ردی ږهقی قهزا و قه دره
 وهک کای خوراوی سوورده تی (لایلاف قریش) ی لی بی.

له ستایشیکې تری حه فیدان؛ شیخ سه عید و شیخ مارف و شیخ مسته فا ده لیت:
 توکز نبیره و کاک احمدی و آل نبی

کفایت است ازین خویرتر چه میطلبی
بس است قدر و شرف این قدر که جد شماست
شفیع روز قیامت محمد عربی

واتا:

تو که له نهودی کاکه حمه و نالی پیغه مبهری،
نهمهت بهسه، له مه زیاتر داوای چی نهکهی؟
نهمهنده بۆ قهدر و شهرفی ئیوه بهسه کهوا
شهفاعة تکاری رۆژی قیامت موحه ممدی عه ره بی با پیرتانه

بنا محمدو، مادر بتول و، حیدر باب
زهی سلالهء طاهر (فدیتکم بأبی)
بهر کجا که نسب نامهء شما خوانند
کرا رسد که کند ادعای ذو نسبی

واتا:

با پیره موحه ممد و، دایک بهتوول (فاتیمه) و، حهیدهر باوک بی
بنهچه له مه خاوینتر نه بی هه بی باوکم به قوربانتان بی؟
له ههر کوئ شهجهره ی ئیوه بخویننه وه
کی دهرفه تی نهودی نه بی ئیددیعیای خاوهن بنهچه بی بکا؟

اگر بحرمت آل نبی بردارد
به نیمراه بماند دعای نیمه شبی
اگر گذشت نزاعی میان ما چه عجب
زمانه راست کزینسان هزار بو العجبی

واتا:

نه گهر له بهر حورمه تی نالی نه بی (نه بوايه)
دوعا و پارانه وه ی نبیه شهوان له ناوه راستی پێگادا نه مایه وه
نه گهر هه رایه ک له نبوان ئیمه دا رووی دایب سه بیر نبیه
زه مانه هه زار شتی سهیری له م بایه ته ی هه یه

تهی نبود ز حکمت بخیر منجر شد

بخوان (حکایت خضر نبی وقتل صبی)
 هزار سال بگویم اگر ثنای شما
 سخن هنوز بود در مقام بی ادبی

واتا:

هه رایبی له نیوان ئیمه دا پروی دابی خالی نه بووه، له سه ره وه ئه نجامی به خیر بووه
 رازی جه زره تی خدر پیغه مهبر و کوشتنی مناله که بخوینه ره وه،
 ئه گهر هزار سال ته عریف و سه فای ئیوه بکه م
 هیشتا کو قسه له مهیدانی بی ئه ده بی ناچیتته دهر

محب آل رسول از گناه کی ترسد
 (فقل لذنوبه ذنبه علی رقبی)
 بس است عرض خلوص ای (رضا) زبان درکش
 بزد آن که بود در مقام (یسمع بی)*

واتا:

خۆشه ویستی نه وهی پیغه مهبر که ی له گناه ئه ترسی؟
 بلتی به گونا هباری خۆشه ویستیان گونا هی ئه و له گهر دنی من
 رهزا، با عهرزی ئیخلاص بهس بی و زمان بکیشه وه،
 له خرمه تی ئه و که سه دا که له پله ی (یسمع بی) دایه
 * ئیشاره ته بۆ جه دیشی (ما یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتی اکون سمعه الذی یسمع به
 وبصره الذی یبصر به)، واته: بهنده زۆر له خوا ترس و عیباده تکار (واته خوا) بۆی ئه بم به
 هه موو شتیکی واته هه موو کاریکی بۆ مه یسه ره ئه که م

جناب شیخ سعید آن حفید قطب جهان
 که یافته است ز جلدش نشان منتخبی
 دوم نبیرهء فرخندهء (شیخ معروف است)
 به فصل و دانش او معترف ذکی و غبی

واتا:

جه نابی شیخ سه عیدی کوره زای قوتبی جیهان،
 که نیشانی هه لێژارده بیی له باپییری وه رگرتووه،
 دوو هه میشیان نه وهی پیروزی شیخ مارفی نوؤدیییه،

که زیرهک و کهودن دانیان به گه‌وره‌یی ئەودا ناوه.

سیم سلالهء والا گهر جناب نقیب
که شیر رم کند ازوی بگاه پر غضبی
دعای این سه حفیداست ورد روزوشم
بلطف خود همه‌را دست گیر یا ربی

واتا:

سێهه‌میش وه‌چه‌ی ڕه‌سه‌ن بالا جه‌نابی نه‌قیبه،
که هه‌ر کاتی ڕقی هه‌ستی شیر له تاوان لێی هه‌لڤی،
ویردی شه‌و و ڕۆژم دۆعای خێره‌ بۆ ئەم سێ کۆڕه‌زایه،
خوايه به‌ لوتفی خۆت ده‌ستی هه‌ر سێانیان بگره‌.

له‌گه‌ڵ ئەم هه‌موو به‌ڕێزبیه‌دا، شیخ ڕه‌زا، به‌رامبه‌ر بینه‌ماله‌ی حه‌فید، له‌م لاوه‌ له‌ ناوچه‌ی بناری «گل» ڕووداویکی خوێناوی له‌ نیوانی شیخانی به‌رزنجه‌ و شیخانی تاله‌بانی ڕووی داوه‌. شیخانی به‌رزنجه‌ی قه‌ره‌چیوار، هه‌ر چه‌نده‌ جێ ریزی شیخانی تاله‌بانی بوون، به‌هۆی ناکۆکیی نیوانیان له‌سه‌ر زه‌وی و زار، یه‌کیک له‌ پیاوه‌ ناسراوه‌کانی تاله‌بانی «شیخ سه‌مه‌د کۆری شیخ عه‌زیز» به‌ جوړیکی دڵه‌قانه‌ له‌ لایه‌ن شیخ حوسینی قه‌ره‌چیواره‌وه‌ کوژرا، و له‌ تۆله‌ی ئەودا شیخ حوسین به‌ ده‌ست شیخ حه‌میدی شیخ عه‌زیز کوژرا و ئەم هه‌موو دۆستایه‌تی و به‌ڕێزبیه‌ی نیوانیان به‌ با چوو. ئەم دۆزمنایه‌تییه‌ هه‌ر ته‌نیه‌وه‌، و هه‌ر چه‌نێک شیخ مه‌حمودی حه‌فید له‌کاتی هوکمداریدا ته‌قه‌لای ساڕێژکردنی ئەو دوو برینه‌ی کرد، به‌لام هه‌ر ته‌شه‌نه‌ی ده‌کرد و بووه‌ هۆی وه‌ستانی زۆریه‌ی تاله‌بانیه‌کان دژی هیزه‌کانی شیخ مه‌حمود و تیشکاندن له‌ شه‌ری «ئاواریک» دا. له‌ پێناوی کوژرانی ئەم دوو پیاوه‌ دیاری و ناسراوه‌ی هه‌ردوو ئێلدا چه‌ند جارێک له‌شکری هه‌ردوولا به‌ییه‌کدا هاتن و گه‌لیک کوشتار له‌ ناویاندا ڕووی دا. شیخ ڕه‌زایش له‌مه‌دا نه‌یتوانی پشتیوانی ئێله‌که‌ی نه‌کات، به‌لام لایه‌نگیری ناشت بوونه‌وه‌ی هه‌ردوو ئێل بوو و له‌ شیعریکیدا ده‌لێت:

(شیخ سه‌عه‌ید) سه‌رداره‌، (شیخ مه‌عروف) هه‌تا حه‌زه‌کی نه‌جیب
بۆ جوامه‌رده‌ی و شه‌جاعه‌ت (بینی به‌ینه‌للا نه‌قیب)
گه‌ر ڕه‌قیب نه‌بوایه‌ که‌ی مابینی ئێمه‌ تیک ده‌چو

کیر به کوز داکى موفه تتين، گووبه پيش باوکی ره قيب

بهرام بهر کوشتنى شيخ حوسينى قهره چپوار، بهرنجه چهند جار پک له شکر بان له
تاله بانى کردووه و بهلام له شه پانه دا سهر نه که وتوون. له شه پانه دا عه شيره تى ره باتيش
له هاوشانى شيخانى بهرنجه دا به شداريان کردووه. شيخ رهزا هه رچه نيک بهرام بهر
بهرنجه چاو پوشي دهکات، بهلام به هاتنى ئاغای ره باتى زور تووره دهبيت و دهليت:

ئه گهر (بهرنجه) غه دريکيش بکهن ههر نه يسه ساداتن

(خدر) ئاغای ره باتى دايكى خوگى ئيوه بو هاتن

خه زوورهى شيخ هه ميد ئاغای ره باتى کونه قهلتاغ شر

له ئهسل و مه عده نا ئه جدادى ئيوه دووم و خه راتن

له يه کيک لهو له شکر ئارايپانهى بهرنجه و تاله بانيدا، بهرنجه به له شکر يکى گه وروه
دينه سهر ته کيهى تاله بانى له که رکوک. تاله بانى خو بان و زهنگنه و گل و بهرنجه يش
هه مه وهند و جه بار بيان له گه ل ئه بيت. ئه له شکره گه وريهى بهرنجه دوو پوژ چاو نواري
هاتنى ئاغاهى ره باتى ئه کهن. که چى ئاغاهى ته ها به سوارى نيره که رتيک؛ دوو ده مانچهى
«قه ره بيناى» کون له پشت و پياويکيش به (قامه) و يه کيکيش به (کوته گ) له دوايين.
پياويکى قوشمهى جه بارى قورئانيک دينى و ده يخاته باوش ئاغاه ته هاوه. «ئاغاه بو
خاترى ئه قورئانه، تاله بانيش ئه ولادى شيخ و مشايه خن، رهحم له مال و مناليان بکه»
ئاغاه ته ها تووره ئه بيت و ئه گه رپته وه.

بو دامرکاندنى ئه م شهر و شوهر له نيوان دوو فاميلياى پيشه روى ئايينيدا، حکومه تى
عوسمانيش ده که وپته ناو پرى کردن و ئاوى ته ينال، که مولکى شيخ عه لى بوو ده يدنه
شيخانى بهرنجه و له جياتى ئه وه زور بهى ئاو و زه ويى ديها تى (له يلان) و (يه حياوه)
ئه دهنه شيخ عه لى. شيخ رهزا که له شيعريکا ئه يوت:

شاه حسين از خواب ديدم در ملا

گفتم اى شاه شهيد کربلا

سيدى برزنجه از نسل تواند

(قال لا والله هذا مفتري)

واتا:

شاه حوسیتیم له خه ودا دی به ئاشکه را
و تم ئه ی شای شه هیدی که ره لا
سه ییدی به رزنجیه له نه سلی توون؟
وتی ناوه لالا ئه مه بو هتانه.

که چی ئاشت بوونه وهی تاله بانی و به رزنجیه ی پی خوش ده بیت و ده لیت په نجه دان له گه ل
به ره ی پیغه مبه ر پیشه ی ئیمه نییه ، به لام ئه مه کرده وهی خودایه .

ماه رمضان چون گذرد نوبت عید است
پیش از رمضان آمدن عید که دید است
کرکوک چرا برهمه آفاق ننازد
امروز که آرامگه این سه حفید است

واتا:

که مانگی رهمه زان به سه ر بچی نویه جه ژنه
کتی هاتنی جه ژنی به ر له مانگی رهمه زان دیوه؟
که رکوک بو به سه ر هه موو جیهاندا نه نازی؟
ئه مرۆ که ئه و سێ کوره زایه ی کاکه حمه دی تیا ئه حه سیته وه

از عید غرض صبحت آن قدوهء سادات
سردار گروه شرفا (شیخ سعید) است
صد شکر که مقدم آن یار عزیزان
هه ر سال دو عید آمد و امسال سه عید است

واتا:

مه به ست له جه ژن هاوړپیه تیی ئه و پیشه وای ساداته یه
که شیخ سه عیدی سه رداری گرۆی شه ریفانه
سه دجار سوپاس بو خوا که له هاتنی ئه و دۆسته عه زیزانه دا
هه مو و سالی دوو جه ژن هاتووه و ئه مسال سێ جه ژن هه یه

از سعدی آن (شیخ سعید) است که امسال
مقراض حوادث سرمویی تبرید است

با آل نبی پنجه زدن پیشهء ما نیست
این واقعه؛ تقدیر خداوند مجید است

واتا:

له بهر که تی نه و شیخ سه عیده و دیه نه مسال
مقهستی روودا و سه ره موویه کی نه قرتان دووه
په نجه لیدان له گهل ئالی پیغه مبه ر کاری ئیمه نییه
به لام ئم رووداوه قهزا و قهدهری خوی گه وره خویه تی
نسبت نه کنونست بدین دوده (رضا) را
در روز ازل، عاشق و درویش و مرید است

واتا:

خودانه پالی ئم بنه ماله یه، بهش به حالی شیخ رهزا، له ئیستاهه نییه
ئو ههر له روژی نه زهله وه عاشق و درویش و مریده.

له پاش ئم ناشتییه؛ شیخ رهزا دووباره دهگه ریتته وه دهر برینی ریزی خوی بو فامیلیای
«حه فید» به لام ریزی شیخ رهزایی، که ده لیت:

«شیخ مسته فا» له زومره ی نه ولادی مورته زایه
ههر کهس که خه صمی نه و بی ده یگیم له لام غه زایه
حاجی ره سوول زاده مه فعوولی شیخ «رضا» یه
«رضا» به نار پهزایی وه ک ماری بی رهزایه

له شیعریکی تریدا ده لیت:

موخاله فم نییه من سه عاتیکی میقاتم
غولامی حه لقه به گوشی جه میعی ساداتم
که چی له فهدیکی شیعی فارسیدا ده لیت:

زهر جا جمع گشتند اهل سادات
فسادات فسادات فسادات

واتا:

له ههر لایح (سه بیید) کزبینه وه و (سادات) پیک بین ئیتر ههر (فه سادات) و (فه سادات) و
(فه سادات) نه بی هونه ره که ی له فاسییه که دا له وه دایه (سید) که کۆکرایه وه و کرایه جه مع نه بی

به (سادات). ثم رسته‌ی‌ش شهرت و جه‌زایه و جه‌زا (ف)ی نه‌چیتته سهر و بهم پیته و شه‌ی (سادات) که (ف)ی چوه سهر ته‌بی به (فسادات). هه‌روا کۆی (فاسد) یشه.

شیخ ره‌زا و قوچ به‌گی شاعیر

جاریک شیخ ره‌زا نه‌چیتته سوله‌یانی و نه‌بیته میوانی سه‌ید نه‌حمه‌دی نه‌قیب. نه‌قیب به شه‌ره‌فی شیخ ره‌زاوه گه‌لیک له نه‌دیب و شاعیرانی سوله‌یانی له‌سهر خوانی نان خواردنی شام (شیوان) کۆ نه‌کاته‌وه. له کاتی نان خواردندا شیخ ره‌زا کوردانه قۆلی هه‌لده‌مالیت ده‌س نه‌کاته تیکه‌ی زل کردن. قوچ به‌گی شاعیر به ده‌ره‌تی ده‌زانیت و ده‌س کاری له شیعریکی حافظی شیرازی نه‌کات و نه‌لیت:

در حلقه‌یی گول و مول چه‌نده نه‌که‌ی تیکه‌ی زل

ته‌وقی ظالمت له مل (یا ایه‌ها ال) ره‌زا را

بنه‌ره‌تی هه‌لبه‌سته‌که‌ی حافظ نه‌مه‌یه:

در حلقه‌ء گل و مل خوش خواند دوش بلبل

هات الصبوح هیوا یا ایه‌ها السکاری

واتا:

له‌ناو حه‌لقه‌ی گۆل و شه‌رابا دوینی جوانی نه‌خویند بولبول

ناشتابی بهینه و کۆینه‌وه نه‌ی مه‌ستان

شیخ ره‌زا تیکه‌که‌ی بۆ قووت نادری و ده‌ری دینی و نه‌یخاته ژئیر خوانه‌که و ده‌سکاری

له شیعریکی تری حافظ نه‌کات و نه‌لی:

غلط گوفتی و گو خوردی بیا و خوش بتر قوچ بگ

کی بهر ریشی تو نه‌فشانه‌د فه‌له‌ک ریتالی مانگارا

بنه‌ره‌تی هه‌لبه‌سته‌که‌ی حافظ نه‌مه‌یه:

غزل گفتی و در سفتی بیا و خوش بخوان حافظ

که بر نظم تو افشانده‌د فلک عقد ثریارا

واتا:

غه‌زله‌ت وت و دویت هۆنیه‌وه و ده‌ره‌ حافظ خوش بلی

که به‌سەر هه‌لبه‌ستی توا ببایرینی فه‌له‌ک ملوانکی ثریا

که‌چی شیخ ره‌زا ئه‌یکاته:

خه‌لتت کرد و گووت خوارد ، وهره بتره قوچ به‌گ

که به‌سەر ریشی تۆدا فه‌له‌ک ببایرینی ریشی مانگا

له‌گه‌ل زێوه‌ری شاعیر

شیخ ره‌زا له پارچه شیعریکی هه‌وت به‌یتیدا هه‌جوی زێوه‌ری شاعیر ئه‌کا و ته‌نها
ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌مان ده‌س که‌وتوه و ئه‌لێت:

له‌به‌ر مه‌غبووری و لێلی دوو سی تیلām له (زێوه‌ر) دا

وه‌کو شه‌خسی که‌ چهند کێڕی له‌سه‌ر چه‌شمه‌ی قوزی وهردا

له‌ هه‌جوی مه‌جویی شاعیردا

ئه‌م شیعردی شیخ ره‌زا به‌یتیکه‌ له پارچه شیعریک، له نه‌جمه‌ددین مه‌لاوه وهرگیراوه. و
له (٤٠٥) ی کشه‌کوێی محمه‌د ئه‌مجد ئه‌حمه‌دی سه‌دباری وهرگیراوه زۆر به‌داخه‌وه
هه‌ندێ که‌س ده‌ستی به‌سه‌را گرتوون و هه‌ر ئه‌مه‌یان ده‌سکه‌وت:

کووپه‌ هه‌یه‌ت، روو (مه‌ره)، سینه‌ک سیفه‌ت دینار په‌رست

(ئه‌سکه‌مل) مل، مه‌شرب (ئوغلان)، کاری پاپازی ده‌کا

شیعریک که‌ هیشتا ساغ نه‌کراوه‌ته‌وه

ئه‌لێن، له زوبانی ره‌شید ئه‌فه‌ندی عیزه‌ت ئه‌فه‌ندی عه‌بدوڵلا ئاغای که‌رکوکیه، که
به‌ ره‌شید چاوش ناسراوه، گویا شیخ ره‌زا ئه‌مه‌ی به‌ شیخ عه‌لیی کاکێ و توه. به‌لام
مامۆستا جه‌میلی رۆژیه‌یانی ده‌لێت ئه‌مه‌ به‌ شیخ مه‌حمودی هه‌فید و تراوه. بۆچونه‌که‌ی
مامۆستا جه‌میل له راستیه‌وه‌ نزیکتره، چونکه‌ ئه‌م جوژه قسانه‌ له نێوان شیخ ره‌زا و
شیخ عه‌لیی کاکیدا نه‌بووه و گله‌یی شیخ ره‌زا له کاکێ؛ هه‌ر ته‌نها له‌بابه‌ت گوزه‌رانه‌وه
بووه.

فهرمووته: ئیجتیناب بکه لهو جهنا به ته
 شیخ، ئه گهر بزانی، جه نابت جهنا به ته
 پیر بووی و ته رکی په سمی کو ده کیت نه کرد
 هه روا ئه زانی ئه وو له ئی عه هدی شه باب ته

هه ر چه نیک ئه مه له شیعی شیخ رهزا ئه چی، به لام لهو بر وایه دام ئه گهر شیعی شیخ
 رهزا بیت، نه به شیخ عه لیبی کاکي و نه یش به شیخ مه حمودی حه فیدی نه و تووه.
 چونکه که ده لئی «پیر بووی» شیخ مه حمود له سه رده می شیخ رهزا دا پیر نه بوو. ئه م
 شیعه یان شیخ رهزا به شیخیکی تری و تووه و یان یه کیکی تری به شیخ مه حمودی
 و تووه.

شه ره شیعی شیخ رهزا و شوکری فه زلی

شوگری فه زلی له با و که وه کوردی شاری سنه ی کوردستانی پژه لاته و دایکی عه ره بی
 به غدا یه. زۆریه ی ژیا نی له به غدا و سوله یانی را بوارد و وه و زمانی کوردی و عه ره بی زۆر
 چاک زانیوه و توانیویه په نجه له گه ل شاعیریکی وه کو شیخ رهزا بدات. شوگری له م شه ره
 شیعه رانه دا، خو ی دا وه ته پا ل شیخانی به رنجه ی سوله یانی و هه روا زا وای مو فتی زه ها و ی
 بووه، له به ر ئه وه شیخ رهزا، له گه ل شوگریدا جار جار په لاری له شیخانی سوله یانیش
 گرت و وه و هه ندی جار یش شوگری له گه ل بنه ما له ی مو فتی زه ها و ی جووت کرد و وه. به لام ئه م
 هه موو هه جو ی یه کتر و ئه م هه موو جنی و دانه بو ده رخستنی هونه ر مه ندی بووه و ته ئسیری
 له سه ر پت و هندیان نه کرد و وه. هه ر له و کاتانه دا شوگری تووشی گیت چه لیکی گه و ره ی
 کار به ده ستانی حوکی عوسمانی ده بیت و مه ترسیی له سیداره دانی لی ده که ن. که سوکاری
 هاوار ده به نه لای شیخ رهزا، ئه ویش به هو ی دو ستایه تبی له گه ل نازم پاشای والی
 به غدا، له مر دن رزگاری ئه کات و له پاش کوچی دوا یی شیخ رهزا شوگری زۆر بو ی
 ده گرییت.

لهو سه رده مه دا، مهیدانی قوشمه له نیوان دوو شار یان دوو گه ر که، به یاریی شه قین و
 سین و زه رف، یان له مهیدانی شه ره شیعه ردا کرا وه. ئه گهر شیخ رهزا زوبانی تیژی
 که رکوک بوو بیت، شوگریش زوبانی سوله یانی بووه و هه ردووک بو ده رخستنی هونه ریان

له سهه چۆك بۆ يه كتر دانېشتوون، ئهم په تاخى سوله يمانى و ئه وېش هېنى كه ركوو كى ده رځستووه. له سمكولانى ئهم دوو ئه سپه رځه نهى شيعردا، گه لىك له پياوانى ئهم دوو شاره بهر كه وتوون، به لام ههردوولا له سووچى هونه رېيه وه ته ماشاى ئه و شه رځه جنپوهيان كړدووه. بۆ هه لسه نگانى هونه رېيان شاعيرى ناسراو (پېره مېرډ) ئه كه نه هه كه م. پېره مېرډ ئه لىت: ههردووكيان شاعيرن و هونه رځه نندن ناتوانم يه كىكيان به سهه ر ئه وېترېان دا بدهم.

شېخ رځا له شيعرېكى كوردېدا هه جوى شوكرى ئه كات و ئه لىت:

شوكرى له داخى تو ئه مه سالىكه يا دووه
 كىرم نه خو شه حالى په رځشانه كه وتووه
 جارى بېرسه موخليس كهت چۆنه چۆن نيه
 مه حسوبه كۆنه كهت عه جه با ماوه مردووه
 كوشتهى فىراقى تو به عىلاجى ئه گهر نه كهى
 ئوبالى به و ملهت كه ده لىتى نىركه كاردووه
 عه مدهن ئه لىم نه خو شه، موراعاتى تو ده كه م
 وه رځه ده مېكه روو حى به جه ننهت سپاردووه
 گهر مېن درۆ ئه كه م ئه وه دايكت بېرسه لىتى
 يايه به ده سستى خۆى كفن و دفنى كړدووه
 شانه و خه نه و هه مامى هه رام كړدووه له خۆى
 پاش رځمه تى، هه رامه له من، سوپندى خواردووه
 ئىسته ش كراسى چلكنه ناو لنگى كولكنه
 وهك دپوه لۆكه تووكى به رى بسستى هاتووه
 يايه ئه گهر سه كرمه به ژېر كوركه يا بچى
 هه روا ده زاننى لاقه مه لىكى پىيا چووه
 يايه كه مه عبه رى دوبرى و ده هلىزى كوزى
 يه تاغى ئه شقى يايه گوزه گاهى ئوردووه
 شيعرې كه تو به چاكى ده زاننى شياكه يه

به زمی به یانی ده فره مووی گه نو گووه
 هه وهک تسی که جه وهه ری خووی ده ریخا به با
 نامووسی خووی به شیعیری سه فیهانه بردووه
 بهم شیعیره بیفهرانه وه نابی به (شیخ رهزا)
 زه حمهت مه کیشه ئایینه کاری (ئه ریستو) وه

شوکریش له وه لامدا به شیعیکی کوردی ده لیت:

ریشالی کییری خووم که له زینا ره تاندووه
 سه رسمی داوه، که وتووه، جه رگی پساندووه

شیخ رهزا ئه زانیت شیخانی سوله یانی شوکری هان ئه دهن که ئه جنیوانه ی پی بدات و ده لیت:

پووره شوکری به سیه با نه تگیم و شه مهت لهق نه کهم
 دایکه کیتر خووت هه والهی سووری سه ره ئه بلهق نه کهم
 نیه تم بوو ده فعه یی خوتم پیاده م باز وتم
 نه قصه بو ئه مثالی من با گوو له هه ره ئه حمهق نه کهم
 من که شه هبازی شکاره ندازی شاهیم پی ده لیتن
 حه یفه با ئه ههنگی جهنگی سه رگه ر و له قلهق نه کهم
 تو به جارئ وهک ژنی فاحیشه پیت لی هه لبری
 نه، وتم: خهیری نییه چاویکی گه ر لی زهق نه کهم
 حیزه سا خو بگره تا بووت بیمه مهیدانی مه ساف
 شهرت بی هیچت پی نه لیم، تا بن گونت نه ستهق نه کهم
 کوئه حیزی شاری به غدا لیم هه رام بی شاعیری
 گه ر کوزی خوشکت وه کو ئه یوانی کیسرا شهق نه کهم
 هه ره وه کوو (مهستی) م به فره دی گا، خوا پرووحم به ری
 موخیدی کافر مه زه ب گه ر تویش به ئه و موخهق نه کهم
 من ده زانم کی له خسته ی بردووی ئه م چ سوود

سه‌ییده، سه‌یید قسه‌ی سووکی ده‌بی ده‌رحق نه‌که‌م
پیتی بلتی با مونته‌بییه بی، تویش گه‌نوگوو به‌س بخۆ
با سوله‌یمانیش به جاری کافری موتله‌ق نه‌که‌م
عه‌ده‌ه کردوومه له خزمه‌ت (شیخ ره‌زا) دا ورچه کویر
نه‌یخه‌مه ناو لنگی دایکت تا له تۆی ئیره‌ق نه‌که‌م

شوگری له شیعرێکی به‌رگری له سوله‌یمانیدا ئەلێت:

گوو مه‌خۆ یا شیخ ئیتر با شوپشی به‌ریا نه‌که‌م
خۆت و که‌رکوکت به جاری سهر به‌سه‌ر ئیفنا نه‌که‌م

شیخ ره‌زا له‌مه بی ده‌نگ نابیت و ئەلێت:

عالم و دونیا ئەزانێ شوکریه‌کویر خه‌رجی منه
شوڤ و شه‌نگه هه‌ر وه‌کو ره‌ققاص ئەلێی موتله‌ق ژنه
دایکی حیزی خه‌لقى به‌غدا، باوکی گه‌وادی سنه
وه‌ک به‌دیعه‌ی بنت بکراوی بی حه‌یا و بی بنه

شوگری له وه‌لامدا ده‌لێت:

لۆتی و ره‌ققاص من نیم، نیره‌گای پیره بنه
ئهی له گولچینی ژنت به‌مر بو نه‌در دیدیویه‌نه

شیخ ره‌زایش ده‌لێت:

تویچ لیمان بووگی به شاعیر ئهی حه‌رام زاده‌ی سنه؟
بوچه شانی ناخه‌فینی مه‌سه‌ره‌فی چه‌س ئهو تنه؟

شوگریش ده‌لێت:

شاهم شیعرێ خۆت وه‌رگره که‌م ده‌ماغ و سه‌سه‌ری
من ئەگه‌ر زۆلی سنه‌م تۆ پوشت و گه‌وواد و که‌ری

شوگری ئەگه‌ر له‌مه‌یدانی شیعرێ کوردیدا په‌نجه‌ی له‌گه‌ل شیخ ره‌زادا دابیت له‌مه‌یدانی
شیعرێ فارسیدا له‌کیشی ئه‌ودا نه‌بووه. شیخ ره‌زا له شیعرێکی فارسیدا ئەلێت:

صبا ز بنده که هستم تهمن شعرا
ببر سلام به شکری که ای زن شعرا
گواهست زردی رویت بدان که حامله‌ای
ولی بگو ز کدامین قلم زن شعرا

واتا:

ئەی بای صهبا، له بهندهوه، که رۆسته‌می زالی ناوشاعیرانم
سهلامتی بهره بۆ شوکری و پیتی بلتی: ئه‌ی ژنی شاعیران
زه‌ردییی پرووت شایه‌تی ئه‌وه‌یه که دوو گیانی
به‌لام پێم بلتی له کام گانکه‌ری شاعیران دوو گیانی؟

اگر ز نطفهء من بخشیدت خدا پسری
نهاده کن لقبش آهرین شعرا
عجب مدار که آن کودک بزرگ نژاد
به یک دوو هفته شود شیر او زن شعرا

واتا:

ئه‌گه‌ر خوا له‌من کوڕێکت پێ ببه‌خشیت
(شه‌یتانی شاعیران) بکه به له‌قه‌بی
لات سه‌یر نه‌بێ ئه‌و مناله‌ ره‌گه‌ز گه‌وره‌یه
له یه‌ک دوو هه‌فته‌دا ببێ به شیری توو‌ره‌ی ناو شاعیران

ترا به محکمی و سختی کمر نازم
که منهدم نشد از گرز صد من شعرا
سرت چو کفهء میزان فرونشسته بخاک
فراز مانده دوپایت بگردن شعرا

واتا:

بنازم به پته‌وی و ره‌قیی که مه‌رت
که به گورزی صد ته‌وریزی شاعیران نه‌روو‌خا
سه‌رت وه‌ک تای ته‌رازو نه‌شته‌وه‌ته زه‌وی
هه‌ردوو قاچیشته به به‌رزوه به‌سه‌ر شانی شاعیرانه‌وه‌ن

زخیرهء نبود از هنر در انبساط
 بغیر خوشه چینی زخمرن شعرا
 دهان کیسهء کونت نه آبخان شده چاک
 که التیام پزیرد بسوزن شعرا

واتا:

هیچ زه خیره به کی هونه ر له عه مارتا نییه
 جگه له گو له گهنی که له خه رمانی شاعیرانی کو بکه یته وه
 ده می تووره که ی قنگت وا به کالآ نه بو وه ته وه،
 که به سووژنی شاعیران بو دوورینه وه بشی.

د و باره حامله ات میکنم اگر نرنی
 سلیطه دست دخالت بدا من شعرا
 به اتفاق سخن گستران قافیه سبخ
 سر آمدی چو (رضا) نیست در فن شعرا

واتا:

ئه گهر دهستی خو به دهسته وه دان نه گری به داوینی شاعیرانه وه
 جاریکی تر زگت پر ئه که مه وه هه ی بی شه رمی بی ئاپروو
 هه موو قسه که رانی شیعرانه ر له سه ر ئه وه به ک دهنگن
 سه ر به ده ره وه یه ی وه کو (رهزا) له ناو دهسته ی شاعیراندا نییه.

شه ره شیعی شیخ رهزا و شوکری هه ر دووراو دوور نه بوو. زورجار له سوله یانی و
 به غدا به کترین دیوه و به بی جنیو گفتوگویان کردووه. به لآم هونه ری هه ردوو شاعیر له مه دا
 بوو. دووریش نییه شاعیری ناسراو جه میل صدقی زه هاوی له هاندانی شوکری دهستی
 بوو بیت، له به ره ئه وه شیخ رهزا له شیعیکی کوردیدا هه ردووکیان جووت ئه کات.

پیتم مه لئین ئه م دوو ژنه ت بزچییه ئه ی شیخ رهزا
 (شوگری) بو ته سک و تروسکی و (جه میل) بو زگ و زا

هه ر له سه ر ئه م شه ره شیعه ر، شیخ رهزا جارجار رقی له سوله یانیش هه لساوه و
 پلاریکی تی گرتووه که ئه لیت:

هه ر مه تاعی که ته له بکه ی له سوله یانیدا

هه‌یه، ئیلا کوزی بیکر و کونی نامستعمل

ئه‌لێتیش:

سوله‌یانی هه‌تانه، ناوی نابهم، وه‌ک کونی بی‌چوو
وه‌کو دانیی له‌سه‌ر به‌رگی شه‌قایق جی سمنی ئاهوو

و ئه‌لێتیش:

موسولمانان، موسولمانان، موسلمان موسلمان
هه‌تیوێکم ئه‌وێ خه‌لقى سوله‌یانی سوله‌یانی

که‌چی له‌لایه‌کی تریشه‌وه ئه‌لێت:

موخاله‌فهم نییه من سه‌عاتی میقاتم
غولامی هه‌لقه له‌گوێی جه‌میعی ساداتم

بی گومان شوکریش شاعیر بوو و په‌نجه‌ی له‌گه‌ڵ شیخ زه‌زادا ئه‌دا. به‌لام شیخ زه‌زا،
وه‌کو شه‌ره که‌له‌شیر مه‌رجی به‌زاندنی ئه‌کرد و ئه‌لێت:

حیزی ئه‌گه‌ر قسه‌ به‌ستتی به (زه‌زا) وه
بی شک به‌هه‌لانی له‌کوزی دایکی نه‌زاوه
بی حیکمه‌ت و بی قیمه‌ت و بی جی نییه شیعی
عومری له‌هه‌وه‌ڵ تا‌کو ئاخ‌ر تێدا رزاوه
شوگری گه‌نوگوو خو‌ری سوله‌یانییه‌ بو‌یه‌م
هه‌رچه‌نده که‌ ئه‌مدی وه‌کوو لوتی ده‌گه‌راوه

له‌هه‌جوێکی تریشدا ئه‌لێت:

سو‌یه‌ری ئه‌هلی سنه‌ بو‌شه‌ری بی‌گانه‌ تنه
خۆیه‌خو‌شه‌ر ده‌که‌ن و ئه‌سه‌له‌یان هه‌ر به‌ تنه
رقی هه‌لسا سینه‌یی دی له‌سوله‌یانی ئه‌دا
ئافه‌رین ئه‌هلی سنه‌ ئه‌م په‌قه‌تان هه‌ر له‌ کنه
ئه‌هلی ئیمه که‌ چوو ه‌ شاری (سنه) حوکه‌ ئه‌گی

به دوو شاهى و قه‌ره‌پوولى ژنى کاميان مه‌زنه
له به‌يتىكى تريشدا ئەلّيت:

گه‌ر له‌نامووست ئە‌ترسى هاى وه‌ته‌نگى تنته‌وه
وه‌ختى بۆ ته‌كويه ئە‌چى ده‌س بگره‌ پشتى قنكته‌وه
له‌م شيعره‌يش به‌ دايقى شوكرى ئە‌لّيت:

كو‌زى (يايه) ئە‌گه‌زى كي‌پروه‌كو گاز
به‌رى عه‌رصه‌ى پانه وه‌كو ده‌شتى حي‌جاز
قي‌تكه‌يىكى هه‌يه وه‌ك گردى (ده‌ماوه‌ند) ئە‌علا
پى له‌ هيلانه كه‌و و قه‌شقهر و كو‌تر و باز
هه‌روا له‌ به‌يتىكى تريدا ئە‌لّيت:

خورووى نامرى به‌شيشى من تليشى ناوگه‌لى داىكت
بلي‌م چى صه‌د هه‌زار له‌عنه‌ت له‌ خو‌ت و شيرى ناپاكت

شيخ ره‌زا و ميرانى بابان

ميرنشيني چى بوو؟ ميرنشيني به‌ جو‌رتىكى ره‌سمى، به‌ پي‌تى ياسايه‌ك كه‌ غازان خانى
ئيلخانى له‌ سالى ۱۳۰۳م ده‌ريه‌ينا دامه‌زرا. ئە‌و ميرانه كه‌ ده‌سته‌لاتيان به‌سه‌ر
هه‌ري‌مىكى فراواندا هه‌بوو، به‌ره‌مى ئە‌و هه‌ري‌مه‌يان بۆ خو‌و بۆ پي‌كه‌يتان و به‌كاره‌يتانى
هه‌يزىكى سه‌ربازى بۆ يارمه‌تیی حكومه‌ت به‌كار ده‌هه‌ينا.

عوسمانيه‌كان كه‌ له‌ شه‌رى (چالدران)دا به‌سه‌ر صه‌فه‌وييه‌كاندا سه‌ركه‌وتن، به‌
پي‌چه‌وانه‌ى ئە‌وان كه‌ ميره‌كانى صه‌فه‌وييان به‌سه‌ر كوردستاندا ده‌چه‌سپان، ئە‌مان،
ميره‌كانى كورديان به‌وه به‌لاى خو‌دا راكي‌شا كه‌ رژي‌مى ميرنشيني ئيلخانيان نو‌ى كرده‌وه
و دايانه‌وه ده‌ستى ميرانى كورد.

له‌مه‌دا (شه‌ره‌فنامه) و (ئه‌وليا چه‌له‌بى) و (مو‌ذن زاده) و (هه‌مه‌ر) يه‌ك ده‌گرن كه‌
رژي‌مى ميرنشيني له‌ كوردستاندا له‌ هه‌موو كاروبارى ناوه‌وه به‌ ته‌واوى سه‌ربه‌خۆ بوو.

کوردستان به پیتی رێک کهوتنێک له نێوان سولتانی عوسمانی و پێشه‌وای ئایینی کورد مه‌ولانا شیخ هه‌کیمو‌ددین ئیدریسی به‌دلیسی، دابه‌ش کرایه (سنجق) و (میرنشینی)، یه‌کیک له‌ میرانی کورد سه‌نجه‌قی ده‌برده‌ رێوه و میرنشینی بریتی بوو له‌ چه‌ند سه‌نجه‌قی، میری میران سه‌رو‌کایه‌تیی ده‌کرد.

شه‌رف خان له (شه‌ره‌فنامه) باسی گه‌لیک له‌و میرنشینه‌ نه‌کات، وه‌کو میرنشینی (آمد = دیاره‌که‌ر) و میرنشینی هه‌کاری و میرنشینی بو‌تان له‌ جزیره و میرنشینی یا ئییه‌له‌ی شاره‌زوور که‌مه‌رکه‌زی شاری که‌رکووک بوو و به‌ سه‌رو‌کی میرانی به‌به (بابان) بوو... هتد.

شیخ ره‌زا، رێز و خو‌شه‌ویستییه‌کی بێ پایانی به‌رامبه‌ر میرانی به‌به‌ هه‌بوو. ئه‌و رێزو خو‌شه‌ویستییه هه‌ستیکی نیشتمانپه‌روه‌ری و کوردپه‌روه‌رییه‌وه‌ بوو چونکه‌ میرنشینی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی بابان، رۆناکییه‌کی گه‌ش بوو له‌ کوردستانی خواروودا. شیخ ره‌زا ئه‌م میرنشینه‌ی به‌ ولاتیکی سه‌ربه‌خۆی کوردستان و میرانی بابانیشی به‌ پێشه‌وا و پارێزه‌ری ئه‌و ولاته‌ داده‌نێت، به‌لام له‌ پاش شکستی عوسمانییه‌کان له‌ شه‌ری (قیه‌ننا) و بلا‌وبوونه‌وه‌ی سه‌رمایه‌داری و پێوستی به‌ ولات و بازا‌ریکی یه‌کگرتوو وای کرد که‌ له‌ سه‌رده‌می حوکمداری سولتان مه‌حموودی دووهم ده‌وله‌تی عوسمانی ده‌ست بکات به‌ سه‌رنگوم کردنی ئه‌و میرنشینه‌ و ده‌سته‌لاتی حکومه‌تی مه‌رکه‌زی به‌سه‌ر کوردستانیشا بگرێت.

شیخ ره‌زا له‌ شیع‌ریکی کوردیدا بیره‌وه‌ریی خۆی له‌سه‌ر شاری سوله‌یمانی که‌ پاته‌ختی میرنشینی بابان بوو ده‌لێت:

له‌ بیرم دێ سوله‌یمانی که‌ دارو‌لمولکی بابان بوو
نه‌ مه‌حکوومی عه‌جه‌م، نه‌ سوخره‌کێشی ئالی عوسمان بوو
له‌به‌ر قاپیی سه‌را سه‌فیان ده‌به‌ست شیخ و مه‌لا و زاهد
مه‌طافی که‌عه‌ به‌و ئه‌ربابی حاجه‌ت گردی سه‌یوان بوو
له‌به‌ر طا‌بووری عه‌سکه‌ر پێ نه‌بوو به‌و مه‌جلیسی پاشا
سه‌دای موسیقا و نه‌ققاره‌ تا ئه‌یوانی که‌یوان بوو
دریغ به‌و زه‌مانه‌، ئه‌و ده‌مه‌، ئه‌و عه‌صره‌، ئه‌و رۆژه
که‌ مه‌یدانی جریب بازی؛ له‌ ده‌وری کانی ئاسکان بوو

لهو سه‌رده‌مه‌دا والیی به‌غدا له‌به‌ر یاخی بوونی هه‌ندی عه‌شایه‌ری عه‌ره‌ب ده‌سته‌لاتی
به‌سه‌ر ویلایه‌تدا نه‌ ئه‌ما و بوگه‌پانه‌وه‌ی ده‌سته‌لات، داوای یارمه‌تی له‌شکری بابانیان
ئه‌کرد و به‌هێزیکێ کورده‌کان ده‌سته‌لاتی حکومه‌تیان ئه‌گه‌رانه‌وه‌.

به‌ زه‌ربی حه‌مله‌یی به‌غدايي ته‌سخیر کرد و تی هه‌لدا
سلیمانی زه‌مان، راست ئه‌وی، باوکی سوله‌یمان بوو*

*مه‌به‌ستی ئه‌وه‌رهمان پاشای بابانه‌ که باوکی سلیمان پاشا بوو.

شیخ ره‌زا (سه‌لاحه‌ددینی ئه‌یوبی) ی به‌ کوردی بابان داده‌نی، که‌چی ئه‌و له‌ عه‌شیره‌تی
پاوه‌ندی کورد بوو. به‌ پتی ئایینی پێز له‌ فه‌ضلی عه‌ره‌ب ده‌گرت، به‌لام کوردیکێ وه‌کو
سه‌لاحه‌ددین وولاتی ئیسلامی له‌ ده‌س (سه‌لیبی) یه‌کان پزگار کرد و به‌ سه‌ربه‌زی چووه
ناو قوده‌سه‌وه‌.

عه‌ره‌ب ئینکاری فه‌ضلی ئیوه‌ ناکه‌م ئه‌فضه‌لن ئه‌مما
(سه‌لاحه‌ددین) که‌ دونه‌ی گرت له‌ زومره‌ی کوردی بابان بوو
عموومی شه‌ه‌ریاران و سه‌لاطین و رمنگستان
له‌ روعب و سه‌طوه‌تی ئه‌و شه‌یره‌دا گشتی هه‌راسان بوو
قوبووری پر له‌ نووری ئالی بابان، پر له‌ په‌حمه‌ت بی
که‌ بارانی که‌ فی ئیحسانیان وه‌ک هه‌وری نیسان بوو

له‌و ده‌وره‌شدا عه‌جه‌م و عوسمانی هه‌ر به‌کورد شه‌ریان ئه‌کرد، تورک به‌ له‌شکری به‌به‌ و
قاجاریه‌کانیش به‌ له‌شکری ئه‌رده‌لان و بووه‌ته‌ هۆی شکستی هه‌ردوولا و ده‌سته‌لاتی
دوژمنان به‌سه‌ر هه‌موواندا.

که‌ (عه‌بدوڵلا پاشا) له‌شکری والیی سنه‌ی شر کرد
(په‌زا) ئه‌و وه‌خته‌ عومری پینج و شه‌ش طفلی ده‌بستان بوو
له‌ شیعریکێ تریدا که‌ باسی به‌خشش و که‌رمی (ئالی به‌به‌) ده‌کات ده‌لێت:
سائیل به‌ غینا نائیل ئه‌کا به‌خششی که‌متان
ئالی (به‌به‌) یاخوا نه‌پزێ ده‌ستی که‌رمه‌متان
هه‌ر چه‌ند به‌ مه‌ئه‌ل خه‌نجه‌ری ئه‌لماسه‌ زوبانم

نابړې سهرې مووېې له ئەدای شوکری نیعمەتـان
 گیرفانی گەدای کردووه ته کانی جهواهیر
 ئیکسیری نیشاری زهړ و شاباشی درهـمتان
 ئیوهـن به حقیقهـت مهـلیکی میللهـتی کوردان
 شایانی زیارهـت بکړی خاکی قهـدهـمتان
 ئینکاری حوقووقیان لهـسهر ئهـم میللهـته ناکړی
 ئابای فهـرهـیدوون، فرو، جهـمشیدی هـشهـمتان

ستایشی ئەحمەد پاشای بابان

شیخ رەزا لە گەڵ هەندێ له میرانی به به دۆستایه تییه کی تاییه تی هه بوو . له بهر نه وه
 هەندێ جار په رده ی و یقار لاده دات و له مهیدانی رهخنه و گالته و گه پدا، شتی وا بو خۆی
 دروست دهکات که دۆستانی له هیچ داوایه ک درێغیی لێ نه کهن. لهـم ستایشهـدا، دوو
 شتی مهـبهـسته، یهـکهـمیان، حکومهـتی عوسمانی، له ژێر پالّه پهـستۆی حکومهـته
 بێگانه کانی ئهـوروپا یاسایه کی دانا که بێگانه یه ک مافی ئهـوه ی هه یه نه ک به پیتی یاسای
 سزادانی عوسمانی، به لکو، ئه گهر تاوانبار کرا، به پیتی یاسایه کی تاییه تی که - قانونی
 ئه غیار «قانون اغیار» یان پێ دهوت ده بێت. لێره دا شیخ رەزا گالته به و یاسایه دهکات که
 هه تا، هه تیویکی حیزی بولغار ئه و مافه ی هه یه که یاسای عوسمانلی به سه را دانه نریت:

چاکی کرد په رده یی نامووسی در ی وتی سیکتی بنی
 ویرمـدی پارهـسنی بویهـمی قـانون ئهـغیار؟*

* پاره کی نه دا، ئایا وایه قانونی بێگانه؟

دووه میان؛ شیخ رەزا، له دروست کردنی ئهـم باسه دوور و درێژه بێ بایه خه، مه به سستی
 داوای یارمه تییه له دۆستیکی زۆر گیان به گیانی، وه کو ئه حمەد پاشا، ئه گینا که س
 نییه شتی وای لێ بقه ومی و ئابرووی خۆی لای مرۆڤیکی وه کو ئه حمەد پاشا به ریت و
 بلیت کارێکی ناپه سەندی وام کردووه، تو پاره که م بو بده!

ئه مه سێ رۆژه که سه ر گه شته و و هـیران دهـگهـریم

کیم هه یه غه پیری وهلی نیعمه تی فهرخونده شیعار
 فهرموون له گه ل سهرجه می شیعه ده که دا:

پوژی یه که شه مه که مه شه ووره به پوژی بازار
 من به غار که و قه دومبالی کوپکی بولغار
 کوپ چه کوپ لیوی وه کو لاله یی خه مرا په نگین
 کوپ چه کوپ چاوی وه کو نیرگسی شه هلا بیمار
 ئه هلی ئینصاف به خوا په نگه چه نه ی بشکیننی
 گهر که سی بیت و بکا قامه تی ته شبیه به چنار
 له هه مووی صهرفی نه زهر سمت و سورینیکی هه بوو
 نازک و نه رم و له تیف، میثلی ته لای دهسته وشار
 خپ و مه خرووط و موده وودر، سپی یو نه رم و دونیم
 هه ره و ده کوو کومه له به فری که شه قی که ی به مشار
 که به دیققه ت نه زهرم کرده سورین و که فه لی
 هه ردوو چاوم په پیه ته و فی سه رم وه که سه گی هار
 دامه نم گرت و وتم «مه رحه مه ت ایت الماسم»
 «بویله پاندرمه بنی آتشی عشقن ایله زار»*
 چشم جادوی سیاهت همه بنداست و فریب
 همه نازاست و گریشمه همه خوابست و خمار
 بنی صید ایتدی سنک دیده ئی آه وره روشن
 ئه ی سنک دیده لک آه وه کی شیی ر شکار

* واتا:

دامه یینم گرت وتم: «مه رحه مه ت که ئه ل ماسم

وا من به ناگری عه شقته وه مه سوو تیینه

چاوی سیحر بازی رهشت هه مووی کۆت و بهند و فریودره

هه مووی ناگر و ناز و به لا چا و روانین و خه و و سه رخوشییه

چاوی پوژن (ئا هو) ی تو منی خسته داوه وه

ئەي ئەو چاوانەي توکە شير دەخاتە داوودە.

ساعەتتې چاک لە سەر و سوورەتتې نەحسەم فکری
پیمي ووت: «گیت ایشنه حاجی بەبە یاغمەمی وار؟
صاچمە لاقردیلرک حاصلی یوق آقچە گتیر،
(آقچە سزا) ایتەمە ساقن آره زوی بوس و کنار»
من کە یەک پارەیی جلقم لە ئەزەل شک نەدەبرد
پیم ووت: «ایشته کەمەردە دولیدر یوز دینار»
«بن بیوک ذات شریفم وکلا خواجه سییم،
طانیور بندەکزی جملەء شاه و خونکار»
ئەلغەرەز هیندە درۆم کرد و فسوونم بو خویند،
کەوتە دووم هەر وەکو دووی گورگ ئەکەوئ بەرخى هەزار
موخته سەر خوشه قسە، بردمە مەزلگەهێ خۆم
گرتم و خستم و لیم برد و گونم کرد بە چوار
مۆلەتم ساتتې نەدا ئەو شەو تا وەختی سەحەر
کاری خەیرم بە مەزەندە گوزەری کرد لە هەزار
وەختی سوپەهینئ کە داوینئ فەلەک ئەتلەسی بوو
هەر لە جئ راستەو بوو، دامەنی گرتم وەکو خار
چنگی وەک پەنجەیی شاهین لە یەقەم قایم کرد
دەستتې کردە جەزەع و نالە و هاوار هاوار
زەفتییە و ئەهلی مەحەللە هەموو جەم بوون لە سەرم
پرسییان: (مالخبر)، ئەي زاهیدی سالووس شیعار؟
پیم وتن لەم کورە بولغارە پیرسن کە لە من
چیی دەوئ، بوچی دەنالیئ وەکو هەوری بەهار؟
چاکي کرد، پەردەیی نامووسی دري وتی: «سیکتی بنی
ویرمەدی پارەسنی، بویلەمی قانونی اغیار؟»*

«دیدیلر حاجی افندی چوجوقک حه قنی ویر،
سرکه فاش اولدی دهها فائده ایتمز انکار»
«یوقیسه پاردن نه گهر مهلتن اوچ گون اولسون،
حقنی اوچ گونه دک ویرملیسن ای غه ددار»

* واتا:

پارده کی نه دا، وایه قانونی بیگانه؟
وتیان حاجی نه فندی حقی مندالکه بده،
سرکه تاشکهره بوو ئیتیر بیکه لکه ئینکار.
گهر پارهت نیبه سی رۆژت مؤلت دده بینی،
ده بیّت حقی له م سی رۆژدها بدهیت نهی غه ددار.

ئه مه سی رۆژه که سه رگه شته و ههیران ده گه پتم
کیم ههیه غهیری وهلیولنیعمه تی فهرخونده شیعار
یه عنی هه م نامی نه بی هه زره تی (ئه حمه د پاشا)
فه خری دین، کانی هه یا، به خری که ره م، کوهی وبقار
مه دحی ئیحسانی بکه م، عیلمی بکه م، فه ضلی بکه م،
به خوا خاریجه نه و صافی هه میدی له شمار
که فی زه پ به خشی که واهه نه بی عی دوپ و گوهره
میثلی به خری که نه ساحیلی بیت و نه که نار
طهبعی جه وواد و که ریم هه ر وه کو (قانی) ده لی
«زر به قنطار همی به خشد و اشتر به قنطار»*

* زتر به هوقه نه به خشی و حوشر به قه تار

تا وه کو ده وره بکات و بگه پری چه رخ و فه له ک
تا وه کو دیت و ده چی، بیت و بچی له یل و نه هار
به مورادی بگه پری شه مس و قه مه ر چه رخ و فه له ک
زه فه ر و فه تحی قه رین، به ختی موعین، طالعی یار
ره ئیی نه و باعیسی ته نظیمی ئومووراته، وه لی

بۆ کوردی عاله می ئیمکان بوو ته قوطبی مه دار

له مه دهحیکى ئەحمەد پاشای به به دا له شیعرێکی فارسیدا ده لیت:

آصفی جم صفت و داور اقلیم گشا
صاحب سیف و قلم حضرت (أحمد پاشا)
در گروه وکلا، عارف و دانا تر از او
هست؟ گفتم بخرد، گفت؛ نه کلا حاشا
دهر در طاعت او (یصرفه کیف یزید)

واتا:

ئاسه فی جه مشید صیفته و دادپه روهی ولاتان داگیرکه ر

خاوه نی شیر و قه لهم هه زه تی ئەحمەد پاشا

وتم به پیاوی ژیر: له ناو دهسته ی وه کیلاندا له و زانا و دانتر هه یه؟

وتی: حاشا، نه خیر نییه.

گه ردوون له ژیر پکینفی ئەودایه، چۆنی ئاره زوو لی بی وهی ئەچه رخنێ،

چه رخی دونیا له ناوی مشتیدایه، هه رچۆنی بویت وای لی هه لته گێرتیه وه.

له ستایشیکى تری بۆ ئەحمەد پاشا، دووباره ره خه له ره وشتی خوی و مه دهحی ئەو

ده کات و ده لیت:

هر چند زغم دامن تقوی بکمر بر

تسبیح بکف گیرم و مسواک به بربر

ناکه کفلی نرم تراز پنبهء محلوج

برجسته ز دنبال یکی ساده پسربر

چون دیدم واز شوق دلم در طیش آمد

چون خایهء حلاج به زیر و به زیربر

واتا:

هه ره نهی، داوینی له خواترسان ئەکه م به بهری پشتینه که م داو

ته سبیح ئەگرم به دهسته وه و سیواک ئەکه م بهرما،

کوتوپر که که فه لیکى وهک لۆکه ی شیکراو نه رم

له دواپی کوپیکى لووسی بی تووکه وه راست ئەبیته وه،

که له سۆزدا دلم کهوته دلته کوته
وهک گونی ههلاج کهوته سه ر و خوار.

آبم ز دهان ریزد و جانم بلب آمد
صد آه جگر سوز برارم ز جگر بر
چون افعی سرمازده از تابش خورشید
بازم زند احلیل پدر سوخته سریر

واتا:

ئاو له دهمم زا و پژا و رووحم هاته سه رلیتو
سه د آهی جگر سووتین له دهرووغمه هه لئه کیشم
وهک ماری سه رما لیداو بکه ویتته بهر تاوی هه تاو
کیری سه گابام دیسانه وه سه ریم پیا ئه مالتیتته وه،

دو شنبه بودم معتکف کنج عبادات
آهو کفلی آمد و زد حلقه بدر بر
برجستم و دریا ز نمودم چو مرا دید
از داعیهء ساده پرستی بخبر بر

واتا:

پوژی دووشه ممه له کونجی عبادته تدا گو شه گیر بووم
که فله ئاسکی هات و ئه لقه ی ده رگاکه ی لیدا،
هه لسهام ده رگاکه م بو کرده وه که دیی،
له خه یالئی هه تیویازی به ناگام

بر زد بمن از خشم یکی بانگ بتهدید
بانگی که زند ظابط حربی به نفریر
کی شیخ ربائی تونه آن (شیخ رضائی)
کز رندیی تو بودهء جهانی بخطر بر
اکنون سر تزویر فروشته ی به عمدا
یعنی برخ ساده حرام است نظر بر

واتا:

له ږقان هاوارتيكي توندى له ږووما هه ليري،
وهك هاواري نه فسه ر كه به سهر نه فهدا نه يكا، وتي:
نه ي شيخي ږپائي تو نه و شيخي ږه زايه نيت
كه عالمي له ږهندي و زيردكيي تو. له مه ترسيډا ږوو؟
كه چي ئيستا سهرى ساخته و ږږوفيلت داخستوه به نه نقه ست كه گوبا هه رame سه يري ږووي ږي
تووك بكا!

وانگاه بمن عطف نظر کرد که برخیز
تیری بهدف برزن و تیغی به سپر بر
این گفت و یکی شیشهء منی از جیب بر آورد
زان می که شعاعش زند آتش به حجر بر

واتا:

نه وجا لايه كي به لاما كرده وه واته ږاست به رده وه
تشي ري به نيشانه وه بني و كي ري ږي به قه لغانا بكه
نه مه ي وت و شوو شه يه ك شه رابي له گيرفان دهره ينا
له و جوړه شه رابه ي تيشكي ناگر له به رد به ر نه دا
جام دوسه ږيمود زتاب مي صه با
آويخت بسي خوشه ء ږروين به قمربر
سودي نكند موعظه و ذكر در آنجا
كز شوق فتد رعشه بر اعضاي ذكر بر

واتا:

دوو سي ږپاله ي ږپوا له شه رابي سووري ږي گهر د
گه لي هيشووي نه ستيره ي به مانگدا هه لواسي
ږه ند و ناموزگاري سوودتيكي نابي له شوينيكا
نه ندامي نيري نه له سوژدا هه موو بكه ونه له رزين
افتاد نگاهم چو بدان ساق نگارين
ږيچيده دوسا قم زهوس يك بدگربر
در عرصه ء اعمال نهالي بنشاندم

شاخس بقمر بر شد و بیخس بسقر بر

واتا:

که چاوم بهو لاقه شیرین وینه ییبه کهوت

له بهر ئاره زوو ههردوو لاقم له یهک ئالان

له مهیدانی کاردا نه مامیکم ناشت

لقی ئه گه بشته مانگ و ریشه ی ئه گه بشته دۆزهخ

هوشدار (رضا) هرزه مگو زانکه بد آید

بر طبع ولی نعمت فرخنده سیربر

(احمد) لقب آن والی جم جاه که باشد

صد رتبه ز جمشید به اصل و به گهر بر

واتا:

ئاگات له خۆت بـ (رهزا)، قسه ی پوچ مه که، چونکه ناخۆشه لای

ته بیعه تی وهلی نیعمه تی رهوشت پیروزی خۆت

ئه وهی نازناوی (ئه حمده) ه و، والیه که شکۆی وهک هی جهمشیدهو

سه د پله له جهمشید به ئه سل و به رهسه ن له پیشتره

طهمورث و هوشنگ و کبومرث و سیامک

جمشید کند فخر بدین چار پدر بر

نسبت نتوان کرد بدین جملهء معدود

آباء کرامش که نیاید به شمر بر

واتا:

ته هموورس و هۆشه نگ و که یوومهرس و سیامهک و

جهمشید شانازی بهم چوار باوکه وه ئه کا

بهراوردیان ناکرئ له گه ل ئه م کۆمه له هه ئۆمیرراوه

باوک و باپیری به خشنده ی ئه و که له ژماره نایه ن

پیوهندی شیخ رهزا ته نه ا له گه ل ئه حمده پاشادا نه بووه، پیوهندییه کی زۆریشی له گه ل

حه مدی پاشادا بووه و له م شیعه فارسیه یدا مه دحی دهکات:

ورق از شهپر جبریل خواهد کلک انشارا

که در هرنامه نتوان برد نام (حمدی پاشارا)
وجود (معن) را (زائد) شمارد مشرب جودش
ز (حاتم) عارش آید فضله خواند فضل یحیارا

واتا:

قه‌له‌می دانانی شیعی کاغزی له شاپه‌ری جبره‌ئیل نه‌وی
چونکه ناتوانی له هه‌موو نامه‌یه‌کدا ناوی (حه‌مدی پاشا) بیری.
ره‌وشتی به‌خششی نه‌و بوونی (مه‌عنی کوری زائده) به زیاده دانه‌نی
قاری له حاته‌می طه‌ی دپته‌وه، فه‌ضلی یه‌حیای به‌رمه‌کی به فه‌زله پاش خوانی دابنی.

بتبریک قدومش جان فشانم گر نیفشانم
ز شرم کم بهای آسمان عقد ثریا را
تلی باید زدن لیکن ز نقدم دست کونه بود
خجالت میدهد پیویسته این دست تهی مارا

واتا:

گیانم له پیروزیایی هاتنیا دانه‌نیم، نه‌گهر
له شهرمی بی‌نرخیدا ملوانکه‌ی نه‌ستیره‌کانی سوره‌ییای ئاسمانی دابه‌ش نه‌که‌م
پیویست بوو ته‌لگرافنی لی‌ بده‌م بو به‌خیر هاتنت، به‌لام پارده له ده‌ستا نه‌بوو
ئه‌م ده‌س کورتییبه‌ی ئیمه هه‌میشه شهرمه‌زاریمان به‌سه‌ردا نه‌هیننی

کجاشد بامنش آن مهربانیها نمیدا نم
خطایی رفت یا از قطره استغناست دریا را
سبب اینست یازره پروردن برفت از یاد
ز طالع نحسی من آفتاب عالم آرا را

واتا:

ئه‌و گشته میهره‌بانییبه‌ی له‌گه‌ل من چی به‌سه‌ره‌ات؟ نازانم
هه‌له‌یه‌ک پرووی داوه، یان ده‌ریا پیویستی به‌ دلۆپه بارانی نییه
هۆکه‌ی ئه‌مه‌یه، یاخود له سی‌اچاره‌یی و بی‌تالعیی من
خۆری عالم روشن که‌روهه په‌روه‌رده‌کردنی تۆزی له‌یادچووه
چنان داند که بالی پشه‌ء بخشد اگر بخشد

بکمر بندە ئاز بندگانەش ملک کسرا را
 گر این دست و کرم دیدی نگفت ای (رضا) حافظ
 «بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را»

واتا:

واتەزانێ باڵی مێشوو لە یەکی بە خشیوه ئەگەر بێتو
 موڵکی کیسرا بیه خشی بە یەکی له که مترین بێندهکانی
 ئەگەر حافظێ شیرازی ئەم دەست و کەرەمە ی ئەوی بدیایه، رەزا، نە یێتەوت:
 «سەمەر قەند و بوخارا بە خالی رەشی ئەو ئەبە خشم».

شیخ رەزا له شه تره نجیندا دهستیکی بالای هه بوو. خۆی باسی وهستایی خۆی لهم شیعره
 فارسییه دا ئەکات و ئەلێت:

عیراق و پارس و تبریز و صفهان
 بخارا و خطاء و بلخ و باگنج
 نباشد چون (رضا) شطرنج بازی
 نه در ترک و نه در روم و نه در زنج

واتا:

عیراق و فارس و تهبریز و ئەسفهان
 بوخارا و خەتا و بەلخ لە گەڵ گەنج
 شه تره نج بازیکی وهک رەزا نییه
 نه له تورک و نه له ناو پروم نه له ناو زنج

سوپاس بۆ مسته‌فا زیه‌نی پاشای بابان

مسته‌فا زیه‌نی پاشای بابان تاخمیکی شه تره‌نجی جوان به‌دیاری ده‌نی‌رێت بۆ شیخ رەزا.
 شیخیش لهم شیعره فارسییه‌دا سوپاسی ده‌کات که ده‌لێت:

نامه‌ کز یار مهربان باشد
 مایه‌ء عیش جاویدان باشد
 کافر مگر پیام یار چنین

کـمـتـر از وحی آسمان باشد
 جـان کـنـم بـذل نـامـهء کـه دران
 نام آن مـیـر عـالـیـشـان باشد
 مـصـطـفـی بـگ کـه کـلـک مـشـکـیـنـش
 هـمـچـو طـوـطـی شـکـر فـشـان باشد

واتا:

نامہ نگہر لہ یاری میہربانہوہ بی
 مایہی ژبانی جاویدان ٹہبی
 کافر، گہر پھیامی یاریکی وا
 لہ سرووشی ناسمان لام کہمتر بی
 گیان بہ قوریانی نامہیک ٹہکم کہوا
 ناوی ٹہو میرہ پایہ بلندہی تیدابی
 مستہفا بہگ کہ قہلہمی وکو میسک
 خوشی وکو و تووتی شکر بلاٹہکاتہوہ.

شـاہ باز بـلـنـد تـدبـیـشـ
 طـائـر اوج کـن فـکـان بـاشـ
 عـزم ا و در مـشـیـمـہء تـقـدیر
 باقـضـا طـفـل تـوأمـان بـاشـد
 قـدـر او در مـکـان نـمـیـگـنـجـد
 مـرـسـرا پـرـدہ لا مـکـان بـاشـد
 وـصـف مـاہـیـتـش تـوانـم گـفـت
 گـرمـہ و مـہـر جـسـم و جـان بـاشـد

واتا:

شـاہـزی بـہـرزی را و تـہـدبـیری
 بـالـداری پڑیہی (بیہ و بو)یہ
 عہزمی ٹہو لہ مندالڈانی قہدردا
 لہگہل قہزا و قہدہردا منالی دوانہن

قه در ئه و له جیگادا جیتی نابیتته وه
مه گهر جیگاکه په رده سه ری لامه کان بی
ئه توانم وه سفی ماهیه تی بکه م
ئه گهر مانگ و خۆز له ش و گیان بی

در قیافت جوان بدانش پییر
طرفه پییری که نوجوان باشد
دامنی همتش بر افشانند
آن چه در جیب بحروکان باشد
بیهست فخر کیانیان چون جم
بلکه فخر جهانیان باشد
ای سفر کرده که فتح و ظفر
در رکاب تو هم عنان باشد

واتا:

به قیافت گه نجه، به ویل و که مال پییره
پییریکی نوئی که جوانیکی نوئی بی
داوینه ی هیمنه تی، هه رچی له باخه لی
ده ریا و کانا هه مووی هه لئه ریژی
وهک جمشید نییه مایه ی شانازی ته نهها
به لکو مایه ی شانازی هه موو خه لکی دنیایه
ئه ی ئه و سه فهر کردووه ی که فه تح و سه رکه وتن
هه میسه هاو ئاوزه نگیی پکیفی تویه.

سفرت به ازان که در ثمین
تا به دریا بود نهان باشد
دست در گزیدن هدف نکند
تیر تاهمدم کمان باشد
شاعر ترا بریده باد زبان
گر نه مدح تو بر زبان باشد

چه تفاوت میان ناز کند
طبع چون سرکش و روان باشد

و اتا:

سه فہرت چاکترہ چونکہ دوری گرانہہا
تا لہ دہریا دا بی دہرناکھوی
تیبیر تا ہاودہمی کہوان بی دہست
ناکاتہ ملی نشان و ناپیٹکی.
یاخوا زبانی شاعیرہ کہت بہ برین چی
ٹہ گہر تاریفی توی بہ سہر زمانہوہ نہ بی

در لغت (گورد) مردرا گویند
گر زیر دست پهلوان باشد
من نگویم چو شاعران دیگر
کہ چنین باد یا چنان باشد
از دعایت همین قدر گویم
کہ آنچه خواهد دلت همان باشد
ہدیہ آترا بجان قبول کنم
گرچہ یک ریزہ استخوان باشد
قدری شعر گران بہای (رضا)
داند آنکس کہ نکتہ دان باشد

و اتا:

لہ فہرہ نگدا (گورد) بہواتای مہردہ
ٹہ گہر پالہوان و دہست لہ سہرہوہ بی
من وہکو شاعیرانی تر نالیم کہوایی و وایی
بو دوعای خیر بو تو ہر ٹہوہندہ ٹہلیم
دلت چبی دہوی یاخوا وایی
دیاریہ کہت بہ گیان قہبوول ٹہ کہم
تہ نانہ ٹہ گہر وردہ ٹیسقانیس بی
قہدری شیعری گرانہہای (رہزا)

ئەو كەسە ئەيزانى كە لە قەسەى ورد تى بگا .

نامەىەكى سەرخۆشى بۆ مستەفا زېهنى پاشاى بابان

مستەفا زېهنى پاشاى بابان مۆتەسەپىفى كەربەلا بوو و دۆستايەتیی لەگەڵ شىخ پەزادا
هەبوو . شىخ پەزا بەم شیعەرە فارسىیە ، بەبۆنەى مردنى براى ، سەرخۆشیی لى ئەكات :

لقد اصيب حبيب القلب وا أسفا
وصار صدر سماء المجد منخسفا
دلم بسوخت ز ناوعده مرگ قادر بگ
برادرت (غفر الله ذنبه و عفا)

واتا :

داخەكەم خۆشەوێستەكەى دلم گرفتار بوو
سینەى ئاسمانى شكۆرۆچوو
دلم سووتا لەبەر مەرگى ناوەختى قادر بەگ
برات خوا لى ببوریت و لە گوناھى خۆش بێت

چو دید تازه نهالى کشید سر بفلک
زمانه ازین و بیخس بر آورد بجفا
بفضل و رحمت خود ایزدش بیامرزد
که اهل جود و خداوند عض و بود وفا

واتا :

گەردوون كە دیتی نەمامێكى تازه هەلچو و سەرى گەياندوووەتە ئاسمان
بە ئارەحمەتى لە پەگ و پێشەوو دەرى هینا
خوا بە رحمەت و گەورەبى خۆى ببێهخشی
چونكە دەسكراوه و بەخشنده و بە وفا و لىبوردوو بوو

توبى جهت متصرف نیامدى بزمین
بكرىلا كە خداوند (زادها شرفا)
چو یاد آورى از وقعهء امام حسين

چگونه شمر لعینش برید سر ز قفا

واتا:

توله خۆپایی نه‌بووی به موته‌سه‌پیفی ولاتی
که‌ریه‌لا، خوا پایه به‌رزتری کا
که له رووداوه‌که‌ی چه‌زده‌تی حوسینه‌وه بیرت نه‌که‌وێته‌وه
چۆن شمیری له‌عنه‌تی سه‌ری له پشت ملییه‌وه پری

کنی بحال جوانان اهل و بیت نظر
(لسهم حاسدهم کیف اصبحوا هدفا)
جماعتی نگری سر برهنه سینه زنان
بمرگ تشنه چو بیمار محتضر بشفا

واتا:

ته‌ماشای حالی لاوانی نه‌هلو به‌یت نه‌که‌ی، نه‌بینی
چۆن بوون به نیشانه‌ی تیری نه‌وانه‌ی به‌غیلییان پی نه‌به‌ن
سه‌یری کۆمه‌لێ نه‌که‌ی به سه‌ری قۆتی سنگ نه‌کوتن
تینووی مهرگن وه‌کو بيمارێ کاتی گیان دان تینووی چاک بوونه‌وده‌یه.

وفات باب و برادر و زیاد می‌بری
در آن مصیبت سادات و مأتم شرفا
هزار لعن بارواح قاتلان حسین
ولی چو شیعه مرو تا صحابه و خلفا

واتا:

مه‌رگی باوک و برات له یاد نه‌باته‌وه
ئه‌م موسیبه‌ته‌ی به‌سه‌ر ساداتدا هاتوه‌وه ئه‌م مه‌ئته‌م و ته‌غریبه‌یه
هه‌زار له‌عنه‌ت له گیانی نه‌وانه‌ی حوسینیان کوشت.
به‌لام وه‌ک شیعه نه‌وه‌نده مه‌رۆ نه‌سحابه و خه‌لیفه‌کانیش بگرێته‌وه
نه اعتماد بر افراط کن، نه‌بر تفریط
میانه جو که همین است مذهب عرفا
زمان عمر تو ممدود باد و درگزر

بجاه و دولت و اقبال و عیش و ذوق و صفا
همیشه تا بهوای (رضا)ی حق حجاج
گهی بمره تکا پوکنند و گه بصفای

واتا:

نه پشت به زور رۆشتن ببهسته و نه به کهم رۆشتن
ناوهدی بگره چونکه رپیازی خواناسان نه مه به
ته مهنت در پیر بیت و به سه رچیت همه همیشه
به پایه و ده ولت و شکو و ژبانی خوش و رپواردن
بو نه وهی حاجییان له هه وای ره زامه ندیی خوا
تاوئ له (مهروه) بکهونه راکردن و ناوئ له (صهفا)

مهجدی پاشای بابان

مهجدی پاشای بابان قائیمه قامی قهزای کفری بوو که کفریش به شیک بوو له میرنشینی
میرانی به به. لهم شیعره تورکییه دا. شیخ رهزا باسی شارستانی رپاسته قینه نه کات که
بریتییه له کرده وه و رهوشتی چاک له مرؤفدا و ده لیت:

مدنیت ایکنجی عنقادر
او دخی اسم بی مسما در
مدنیت مکارم اخلاق
بذل و احسان و فضل و تقوادر
معرفت گر سقل اوزاتق ایسه
بز اخفش حکیم و دانا در
سر و دستاردن عبارت ایسه
جش قاضی ده (ابن سینا) در

واتا:

شارستانی مهلی (عهنقا)ی دو وه مه
نه ویش ناوئکه له هیچ نه نراوه

شارستانی جوانیی ږه وشت و
 دهس کراوہیی و چاکه کردن و خواپه رستییه
 زانست نه گهر به ریش درټکرډن بی
 بزنی (نه خفه ش) یش هه کیمی دانایه
 گهر عیبارهت بی له میزه و سهر و که لله
 که ری قازیش (ئیینی سینا) یه

صورت ماده دن کنایت ایسه
 آدم و ابلیس، حیه و حوادر
 گر عبادت حجازه کیتمک ایسه
 خر صوفی ده حاجی بابادر
 حسنی اوصافی اولمیان آدم
 شکل آدمده بر مقوادر
 شخص کامل اگر بولونسه بوگون
 مرحمتلو مجید پاشا در

واتا:

نه گهر کیفایهت بی له شټوہی ماده
 ئادهم و ئیبلیس، مار و هه وایه
 نه گهر نه وه بیټ که پچیته حجاز
 که ری سؤفیش باوه حاجیه
 نه و مرؤقهی صیفاتی جوانی نه بیټ
 مقه و وایه که له شټوہی مرؤف دروست کرابی
 نه گهر مرؤفی ته و او هه بیټ ئیمړؤ
 خاوه ن به خشش مه جید پاشایه

دودمان ملوک بابانک
 قالمه برشمس عالم آرادر
 دست گوهر فشانی غبطه کان
 کف احسانی رشک دیاردر

دهستی اول دهسته بکزه مز که دیدم
حلی مشکل اولان معمار
منت ایتمز جهانی ایتسه نثار
همتی تا او رتبه بالادر

واتا:

له خانه دانی میرانی بابان ماوده‌وی
خورتیکی جیهان ئارایه
دهستی گه وهه ر بلاوکه ره‌ودی خوشییه‌کان
دهستی به‌خششی شه‌پولی دریایه
دهستی وهک ئه‌و دهسته نیبیه که وتم
ئه‌ودی گرفتیی هه‌بی کردنه‌ودی ئاسانه
مننه‌ت ناکا گهر جیهان دابه‌ش بکات
هیمه‌تی تا ئه‌و راده‌یه به‌رزه

شیعره قارشیی اقل جائزه‌سی
یا اوتوز یا ایگرمی لی‌رادر
جیبه گیرمر محاسن شیمی
ماه تابان گبی هویدا در
وعده‌ء جود حاتم‌انه لری
رسته انتظار فردا در

واتا:

به‌رامبه‌ر شیعره که‌مترین به‌خششی
یا سی یا بیست لی‌رده‌یه
ره‌ووشتی جوانی ون نابیی له گیرفاندا
وه‌کوو مانگی تابان ئاشکه‌رایه
به‌ئینی جوودی حاته‌مانه‌ی
چاوهرتی ته‌نها یه‌ک رۆژه
ئیکرامی منعمانه‌ی بو ئیتمه
هه‌ر له‌ کوئه‌وه پیشه‌ی با‌پیرانییه‌تی

دولتی وقف ثروتی مـبـذول
 نعمتی سائلینه یغمادر
 ساحهء مدحنی مساحه ایدن
 کلک تحریر هرزه پیمادر
 جاه و اقبال و عزتک برجا
 ول تا کائنات برجادر
 داورا همتک دریغ ایتمز
 مقصدک گر (رضا)ی مولادر

واتا:

مولکی وهقف سامانی بۆ خهلق بهخسراوه
 نیعمهتی بۆ داواکه‌ران تالانییه
 ئه‌ودی ساحه‌ی مه‌ودحی بیپتوی
 خامه‌ی نووسین زۆریتری نووسینه
 جاه و ئیقبال و عزه‌تی به‌رزتان
 به‌رده‌وام تاکو ئه‌ستیره‌کانی کائنات به‌رده‌وامه
 ئه‌ی دادگهر هیمه‌تتان دریغی ناکات
 ئه‌گهر مه‌قصدتان (ره‌زا) مه‌ولایه

وا دیاره شیخ ره‌زا هه‌جوتکی یه‌کیکی له‌ بابانه‌کان کردووه، به‌لام له‌ په‌شیمانیدا ده‌لیت:

جه‌وه‌ه‌ری مه‌حزه له‌ هه‌ردوولاوه وه‌ک تیغی ده‌بان
 داک کچی پاشای ره‌واندز، باب کوری پاشای به‌بان
 «شیخ ره‌زاش» هه‌جوی بکا باز ئیعتیباری بۆ نییه
 چاک خراب نابێ به‌ شیعی شاعیریکی قه‌لته‌بان

مه‌دحی هه‌باس ناغای پشده‌ر

شیخ ره‌زا پیوه‌ندییه‌کی فراوانی له‌ گه‌ل پیاوه‌ ناسراوه‌کانی ئیلانی کورد هه‌بوو. ئه‌وانیش

بۆ پته و کردنی ئەو پێوهندییه، له هه موو دهرفه تیکدا، به دیارییه کی مونا سب ئەو
 دۆستایه تییه یان نوێ ده کرده وه. لهو دۆستانه ی شیخ رهزا سه رهک عه شیره تانی ئاکۆ و
 بلباس و پشه در و له م شیعره فارسییه دا، شیخ رهزا سوپاسی سه رداری ئیلی پشه در
 ده کات بۆ ئەو دیارییه ی بۆی نارد وه وه.

غرض از هدیه نه (در است) و (عقیق) و (الماس)
 غرض الفت بود و دوستی و استئناس
 هدیه از جانب جانانه گر زهر بود
 خوشتر آید من از (فیه شفاء للناس)

واتا:

مه به ست له دیاری دوێ و ئاقیق و ئەلماس نییه
 مه به ست هوگری یهک بوون و دۆستایه تییه
 دیاری لای دۆسته وه ئە گهر ژاریش بێ
 لای من له ههنگوین خوشتره که خوا له باره یه وه فه رموویه تی: ده رمانی ده ردی خه لکی تیایه.

هدیه ئی آمده از دوست یکی پوست پنیـر
 پوست موئین چو سر و صورتی آغا عباس
 بامداد ان چو فرستاده از جانب میر
 عسل رانیه آورد و پنیـر بلباس

واتا:

دیارییه که م له دۆستیکه وه بۆ هات وه: پێسته په نیـر که
 پێسته په نیـر کی موواوی وهک سه ر و سوورده تی عه باس ئاغا
 که سه به یانی نیـر اوێ له لایه ن مه ره وه
 ههنگوینی رانیه و په نیـر بلباسی هینا

گفتم آری چو مرا دید جگر خسته ه هجر
 عسلم کرد روان میر مسیحا انفاس
 باز گفتم بچها ماش و نخود میطلبند
 نکند شهد و عسل چاره درد افلاس

واتا:

وتم: بهلئی که منی دی جگهرم زاماری دوورییه
میری هه ناسه وهک مه سیح (نه خویش چاک که ره وه) هه نگوینی بۆ ناردم (که دهرمانی دهرده)
دیسان وتم: منالەکان ماش و نوکیان نهوئ
هه نگوین چاری دهردی لاتنی ناکا

شکر نعمت کنمت بندهء احسان تو
نیک ناسم نه چو (مخمور افندی) نسناس
من به غیر از تو کسیرا نشناسم مخدوم
تو جز این بندهء خود نیز کسیرا مشناس

واتا:

سویاسی نیعمهت نه کهم، بندهی چاکه ی تو،
چاکه ناسم، وهک مه خمور نه فنه ندیی مه میوون نیم،
من له تو به ولاره که سیکی تر ناسم شایانی خزمهت کردن بی،
دهسا تویش له من به ولاره کهس به بندهی خؤ مه زانه.

من که در بوتهء اخلاصی تو بگداخته ام
بکسان دیگرم مینتوان کرد قیاس
من چو مخمور نه از جملهء او باشانم
کافنگند بر سر یک پای دوصد مهره بطاس

واتا:

من که له ته نووری دلسۆزی بۆ تو دا تو اومه ته وه،
ناتوانی بهراوردم له گه له کهسانی تر بکری
من وهک (مه خمور) له ریزی هه تیو و مه تیودا نیم
که له سه ر یهک پی دوو سه د داش نه خاته ناو تاسه وه

منم آن شاعر نادر سخن و نادر گو
که بهر شعر کنم تعبیه صد گونه جناس
آن شکم کنده و لب گنده جناب سکیویر
نیست از صحبت او فائده جز وسواس

واتا:

من ئو شاعيره قسه نايابه، ناياب ويژدم
كه له ههر بهيتيكا سه د جوړه (جيناس) كوټه كه مه وه
ئو جه نايي (.....) ورك گه نيوى دهم و ليتو گه نيوه
له وه سوه سه به ولاوه سوودى له هاوړتپيه تى كردنيا نيبه

بهمه مردم (رانيه) سلامى زمن است
جـزبه (ابراهيم افندى) پدرى الخناس
سینه و گردن و پشت و شکم و ساق و سرین
گند و ناپاک و گوه آلود، سراپا انجاس

واتا:

سلاو له منه وه بۆ هه موو خه لکى رانيه
ته نها بۆ برايم ته فەندى باوكى ته لځه نناس نه بى
كه سنگ و مل و پشت و سك و ساق و كه فەلى
هه موو گه نيو و پيس و گواوييه و سه ر تا پتى پيسيه

قاضيـم نيز نـرسـد مگر از يادش رفت
حورش از كـشـك دوسـه سالـه پوشش ز پلاس
فـرـا گر كـسـوت زربفت بپوشند پشم است
گوز بر ريش چنين قاضى پشمينه لباس

واتا:

قازيبش هه و آلم ناپرسى. بۆچى له يادى چووه ته وه كه
خۆراكى كه شكى دوو-سئ سآله و بهرگى په لاس بوو؟!
كه ره گهر بهرگى له تالى زير چنراوايش له بهركا ههر خوربيه له بهريا
تر به ريشى قازيدا كه بهرگى خوربى له بهرايه

جاسم آغا كه دخانى نفرستاده مرا
به تو بخشيدمش اى داور جمشيد اساس
يوقسه، ناموسنى بن بيز گبى يتردم
قاچرردم آنى تا مملكت موش و سىواس

شکر ناس ار نکنم شکر خدارا نکنم
تو ولی النعمی من کنمت شکر و سپاس

واتا:

جاسم ئاغا که دووکه لێکی (واته هه ندێ تووتنی) نه نارد بۆ من
وا به توۆم به خشی ئهی داوهری بنهما جه مشیدی
وهیا نامووسی وهکو بیتز ده درم
راوم دنا تاكو مهمله که تی مووش و سیواس
سوپاسی خه لک ته گهر نه کهم سوپاسی خودا ناکهم
تۆ نیعمهت به خشی منی و منیش سوپاست ته کهم

تالان کردنی عه شیره تی ئاکۆیان

عه شیره تی ئاکۆ له هه رێمی سه ر سنووری عیراق و ئێران جێنشین بوون ئهم عه شیره تانه ،
ئه وهنده ملیان به حکومه تی عوسمانی نه ده دا و له شکری عوسمانیش نهیده توانی کاریکی
وا بکات سه ر به م عه شیره تانه شوێر بکات. وهکو ده لێن: «سه گ به زه بری کلکی ئیسقان
ده شکینیت»، هانی ته قیه ددین و عومه ر پاشای دیاره کریان دا و به له شکریکی گه و ره وه
دایانه سه ر عه شیره تی ئاکۆیان و تالانیان کرد و ئاگریان له دپهاته کانیان به ردا و مراد
ئاغای حارس ئاغا و موحه مه د ئاغای عه بدو لالا ئاغایان گرت و حه پسیان کردن. مراد
ئاغا له به ندیخانه ی که رکووک مرد. شیخ رهزا به رامبه ر ئهم کرده وه نا په سه ند و درندانه
به رامبه ر خانه دانی ئاکۆیان ده لیت:

روخاندی گه ردشی گه ردوون له هه ر جێ ئاستانی بوو
سووتاندی چه رخی دون په ره ره له هه ر کوێ ئاشیانی بوو
وهکو ته بیی (سَجِلْ لَلْکُتْبِ) پێچایه وه گه ردوون
له هه ر میهمانسه را ئاساری سفره و نان و خوانی بوو
به حاته م گه ر بکه ی ته شبیه ی ئهم ئاغایه ، بی عه قلی
که فره قی ئهم له گه ل ئهو، ئاسمان و رێسمانی بوو
دریغ بۆ خانه دانی (مارف) ئاغای سه ره وه ری (ئاکو)

که جیگهی عیش و عیشرهت، مهنه‌عی ئەمن و ئەمانی بوو
 له جوود و به‌خشش و ئینعامی خوێ و قه‌وم و ئەتباعی
 وه‌کوو شانامه‌و و رۆسته‌م له‌هه‌ر جێ داستانی بوو
 که‌پوومه‌رشی، دووهم جه‌مشیدی ثانی، خوسه‌روی ثالث
 سه‌لمانی زه‌مان، ئەسکه‌نده‌ری، صاحیبه‌قرانی بوو
 شه‌وی وه‌ک زولفی یارد، رووی هه‌سوود و به‌ختی من تاریک
 له‌گه‌ڵ ده‌یجووور و یه‌لدا وایه‌ساب که‌ ئەو ئەمانی بوو
 به‌نامه‌ردی شه‌هیدیان کرد وه‌کو هه‌مزه و عومه‌ر، دوژمن
 مراد ئاغا که‌ رۆژی جه‌نگ و ده‌عوا قاره‌مانی بوو
 که‌سی ئەم سه‌روی په‌عنایه‌ی له‌پێ خست گه‌ردنی بشکی
 چه‌ زیبا سووره‌تی یاره‌ب، چه‌ شیرین نه‌وجوانی بوو
 (مراد) یان بۆیه‌ ناو نابوو له‌ وه‌ختی به‌خشش و ئینعام
 له‌ بۆبانی مراد ده‌ستی که‌ریعی نه‌رده‌بانی بوو
 له‌ هه‌ق شیخ و مه‌لا و ده‌رویش و سو‌فی و سائیل و سه‌ییاح
 وه‌کوو حاته‌م شه‌فیع و دل‌نیاز و میه‌ره‌بانی بوو
 ئیتر نه‌تبی له‌ مو‌لکی رۆم (په‌زا) ئومییدی ئاسایش
 له‌ پیش ئەم کاره‌دا هه‌شتا ئومییدی پارچه‌ نانی بوو

له‌و سه‌رده‌مه‌دا ئالۆزی و شه‌ر و شو‌ر له‌ نیوان عه‌شیره‌ته‌کانی کوردا زۆریه‌ی له‌سه‌ر
 زه‌وی وئاو بوو. شیخ په‌زا که‌ باسی میرانی خدر به‌گی خوشناو ئەکا و ده‌لیت به‌ناهه‌ق
 کوژرا، به‌لام داخی بۆ ناخوا، چونکه‌ تووتنی عه‌شیره‌ته‌کانی تری زه‌وت ئەکرد.
 کاربه‌ده‌ستانی حوکومه‌تیش، بۆ ئەوه‌ی ده‌سه‌لاتیان به‌سه‌ر کوردستاندا بکیشتن، له‌ جیاتی
 ئەوه‌ی ئەو شه‌ره‌ی نیوان عه‌شیره‌تانی کورد دا‌مرکێننه‌وه؛ نه‌وتیان به‌سه‌ر ئاگردا کردووه.
 شیخ په‌زا ته‌نها به‌م چوار به‌یته‌ فارسییه‌ باسی شه‌ری نیوان عه‌شیره‌تی بلبس و
 عه‌شیره‌تی ئاکۆ و خوشناو ئەکات و ئەلیت:

آنچه بلباس بخوشناوو به‌ آکو کرده است

نشیندم که ببغداد (هولاکو) کرده است
گرچه میران خدر بگ نه بحق شد مقتول
کشتش به که بسی غصب تماکو کرده است

واتا:

ئەوێ بلباس بە خوشناو و بە ئاکۆی کردووہ
نەمبستووہ ھۆلاکو بە بەغداي کرد بێ
ھەرچەند میرانی خدر بگ بە ناھەق کوژرا
کوشتنی چاکترە چونکہ تووتنی زۆری زھوت کردووہ

شیخ رەزا و میری شەقلاوہ

شیخ رەزا ھاتوچۆی بە سواری ھێستریکی زین لی کراو بوو. کاغزیک ئەنیریت بۆ میری
شەقلاوہ، میران بايز بەگ کہ ھێستریکی باشی بۆ بنیریت و لە ھەمان کاتیشدا کاغزیک
ئەنیریت بۆ عادیلە خانمی خیزانی وەسمان پاشا. خانم دەیەوێت سەر بنیته سەری و لێی
دەپرسیت ھێستری زیندووت دەوێ یان مردوو و ئەو شیعەری سەرەوہی پێدا دەلێت
«ھێستری زیندوو بلێم بۆم چاکە یا گردووم دەوێ.» بەلام میری شەقلاوہ ھەر ھێستری بۆ
دەنیریت و ھیچی تر، ئیتەر شیخ رەزا دەکەوێتە سەر و گۆتلاکی ھێستەر:

میر بە سەد مننەت ھەناردی ئێستریکی پرووت و قووت
دەست و پا سست و سەقەت ئەندامی ھەرۆک عەنکەبووت
خاوەنی ئالیکي نالیم پێی نەداوہ مووتلەقا
داوێتیی، ئەمما وەکوو بیستومە قووتی لایە مووت
پووش لەلای ھەلوايە ھەتتا کو پەلۆوشە ی چنگ کەوێ
بای ئەدا لوولی ئەدا قووتی ئەدا مانەندی حووت
گەرچی ناتوانی ببزوێ ھیند لەر و کەم قووەتە
دەنکە جوێیکی نیشان دەی، تا قیامەت دێ لە دووت
پشتی ریش و شانی زامدارو، جەدە و بوو ناعیلاج
چەند قرووشیکم ھەبوو بۆم دا بە نەوت و عەزەر ووت

مهصله حەت وایه هەتا نه یخواردوم بینێرمه وه
 زۆر ئە ترسم دەفعەیی قووتم بدا بکا به قووت
 (سە ی فه تاحی) مهیتەرم رۆژی به حججەت لیتی نهوی
 کلکی دەر هینا له بن ئەمجا به ئاستەم گویتی بزووت
 گەر قەڵەو بی ئەم ئەجنه، لیتره تهسخیر ناکری
 غەیری چەند دەر ویشی رەفاعی به زەبری جەلجەلووت
 ئەم مه تاعه چاکه هەر لایق به حاجی ئەحمەده
 جووتی پی بکا هەر وه کوو خۆت هەردوو لنگت کرد به جووت
 لایقی شانی من و شایانی شهئنی تۆ نه بوو
 چاوه کهم چیت پی بلیم چارم نییه غەیری سکوت

هەندی له هه جوهره کانی شیخ رهزا

شیخ رهزا به شاعیریکی هه جوهره ناسراوه. هه جوهره کانی ئەوهنده توند و تیژن بوونه ته
 هوێ دڤگیریی گه لیک بنه ماله و پیاوی ناسراو. ئەوانه یش که له سووچی هونه رمه ندیبه وه
 ته ماشای هه جوهره کانی شیخ رهزا ئەکهن، به هیچ کلۆجیک له قسه توند و تیژه کانی دڤگیر
 نابن. شیخ رهزا ئەو هه جوانه ی وه نه بی ته نها بهرامبه ر بینگانه کردبیت، ئەوه ی ته ماشای
 هه جوهره کانی بهرامبه ر شیخ غه فووری مامی و شیخ عه لیبی کاک ی و شیخ محه مه د عه لیبی
 برازای کردوویه تی، ئەوانه ی له مان دوور ترن، هیچ گه ردیک ناکه ویته دلیان بهرامبه ر
 شاعیریکی هونه رمه ندی وه کو شیخ رهزا.

شیخ رهزا، خوێ، ئەمه ی به حیکمه ت داناوه. له ستایشیکدا بو ناظم پاشا له
 شیعریکی فارسیدا ده لیت:

زخیل شاعران من هم حکیمم گهی
 گویم هجاء و گاه تحسین
 همی گویم نکویانرا ستایش
 همی خواهم بدانرا لعن و نفرین

بکام دوستان ریزم بترزد
 زخم بر فرق بدخواهان تبرزین
 کریمانرا دهانم گوزدهء شهید
 لئیمانرا زیانم تیغ رویین

به لّام له و بار و دۆخه‌ی که شیخ ره‌زا تّییدا ژیا‌بوو، بۆ جیا‌وازی کردن له نیتوان (که‌ریم) و (به‌د)، (دۆست) و (به‌دخوا)، میعیاریکی تره‌ه‌بوو و شیخ ره‌زایش خۆی میعیاریکی (شه‌خصی)‌ی تایبه‌تی خۆی هه‌بوو. بۆ نمونه، هه‌جوی شیخ عه‌لیی کاک‌ی و شیخ غه‌فووری مام‌ی کردوو چونکه ئه‌وه‌ی ئه‌و لیانی ویستوو نه‌یانداوه‌تی. هه‌روه‌ها هه‌جوی موفتی زه‌هاویی کردوو چونکه له‌گه‌لّ (ئیتتی‌حاری)‌یه‌کاندا هاوبیر بووه و هه‌جوی ده‌رویش ئه‌فه‌ندی موفتی که‌رکووک ئه‌کات چونکه (مونا‌فه‌سه‌ی) له‌گه‌لّ شیخانی تاله‌بانیدا کردوو و هه‌جوی مه‌لامارفی مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای خدریی زه‌نگنه ئه‌کات چونکه جی پّیزی شیخ عه‌لی بووه و هه‌جوی حاجی ئه‌مین و ره‌فیع ئه‌فه‌ندی خادیو سس‌ج‌جاده ئه‌کات چونکه زۆر دۆستی خزمانی خۆی بوون که لیان دلگیر بوو. له‌به‌رئه‌وه دا‌وای لی بووردن له هه‌موو ئه‌و به‌پّیزانه و عه‌شیره‌تانه ئه‌که‌ین که به‌ر په‌لاری شیخ ره‌زا که‌وتوون.

شیخ ره‌زا و مه‌ستی ئه‌فه‌ندی

ره‌سوول مه‌ستی له زاناکانی شاری سوله‌یمانییه. زانستی ئیسلامی له‌سه‌ر ده‌ستی مه‌لاکانی کوردستانی عیراق و ئیران وه‌رگرتوو و له ئه‌نجامدا خویندنی له‌لای مه‌لا و دانای به‌نا‌وبانگ مه‌لای خه‌تیی ره‌واندز پیک هیناوه. له پاشان ده‌چیته ئه‌سته‌موول له زانیاریی فیزیا و فه‌له‌ک ده‌بیته مامۆستا و له شاری که‌رکووک و مووسل مامۆستایی قوتا‌بخانه ئه‌کات و له پاشان ئه‌بیته به‌پّیه‌به‌ری مه‌عاریفی شاری (وان) له کوردستانی باکوور و ده‌چیته میسر فیزی زمانی فره‌نسی ده‌بیت و گه‌شتیکی ئه‌وروپا ئه‌کات و ئه‌گه‌پّیته‌وه ئه‌سته‌موول. له زانیاریی فیزیا و فه‌له‌ک گه‌لیک نووسین و لی‌کۆلینه‌وه‌ی چاپ و بلا‌وکراوه‌ته‌وه.

مه‌ستی ئه‌فه‌ندی، له‌گه‌لّ شیخ ره‌زادا، چه له که‌رکووک و چه له ئه‌سته‌موول شه‌ره ده‌نوکیان بووه. له وه‌لامیکی شوکری فه‌زلی بۆ شیخ ره‌زا، ده‌لّی: مه‌ستی ئه‌فه‌ندی

قسەى پى و تووى جىتو به من بو ئەدەى. شىخ رەزا ئەم ھەجودى مەستى ئەكات:

دەستىكى ھەيە (مەستى) ئەفەندى لە كەرەمدا
مىوانى ئەزىزى ھەيە دايم لە ھەرەمدا
ئەلھەق ژنەكەى موشفىقە دەرھەق بە غەربان
سەد گانى بە رۆم داو، ھەزارى بە عەجەم دا
ھىند كىرى ھەتيوان بە كوزيا چووە داىكى
دەستىكى شكا بو بە منالى لە شكەمدا
بەر زەرەبىي كام كىرى قەوى كەوتووہ ئاخو
بەو دەرەدە چووە ساعىدى مەستى لە پەرەمدا
ھەتتا كە مەجىدى كورى زۆر طەبعى جەوادە
سەد گانى بە يەك لەحظە بەبى پوول و درەم دا
گەوواد و تەرەس، مولحيد و بى دين و مونافق
مردووہ نيىە مىثلى لە مسقوف و عەجەمدا
بو سەددى پەھى لەشكر وەك تەپلى سەكەندەر
ئاوازي دەھۆلى كوزى داكى دى لە ھەرەمدا
ئەو كىرە زلەى كى بوو لە كىلانى فەتاح بەگ
مشتىكى كوتايە قوزى، مشتىكى لە دەمدا

شىخ رەزا دان بەوہ دانانیت كە مەستى ئەفەندى پياويكى دانابوو و لە بەيتىكى
فارسيدا ئەليت:

مستى و داعيە ە حكمت ھىئت ھىھات
بەرندارند بىك دست دوتا خـ

ھەجوى مەلا مافى مەلا عبدوللای خدرى

مەلا ماف كورى مەلا عبدوللای كورى مەلا سولەيمانى خدرى يە. ئەم بنەمالەيە
پشتاوپشت مەلا و مامۆستاي ئايىنى، لە تيرەى گەراوى ئىلى زەنگنەن. مەلا سولەيمانى

خدری ناوچهی گه راوی به جی دهلّیت و له گه ره کی (به گله را) قۆربهی شاری که رکوک
جینشین ده بیت. مه لا عه بدولّای کوری مامۆستایه کی دانا و له مزگه وتی جه لالییه کان
مامۆستا بووه. موفتی زه هاوی؛ به بۆنه ی کۆچی دواپی مه لا سوله یانی باوکییه وه؛ به
هه لّبه ستیک پرسه ی بۆ مه لا عه بدولّا ناردووّه تییدا ده لّیت:

أما الدنيا سجيتها الغدر
فليس لغرور بزخرفها عذر
فظاهرها ود وباطنها قلي
وادبارها خیر واقبالها شر
ورغبتها غيی ورهبتها هوي
وطالبها عبد وهاربها حر
وعزتها ذل وفرحتها أسی
وصحتها سقم وثروتها فقر

مه لا ماری کوری مه لا عه بدولّا. زانستی ئیسلامی له لای باوکی ته واو کردووّه و
له سه رده می حوکمداری عوسمانی سه ره تای ژبانی به قازی شهرع له مه لا طیه ی
ویلایه تی (ئه ده نه) ده ست پین ده کات و له پاشان ده بیته حاکمی بدایه تی ویلایه تی
مووصل. له مووصل به هۆی به ره له ستی له ده ست درێژی والیی مووصل بۆ کاروباری
دادگاه، ده گوێز پته وه بۆ حاکمی بیدایه تی که رکوک.

ئه م بنه ماله یه پتوه ندیه کی زانستی و پروو حیان له گه لّ شیخ عه لی تاله بانیدا هه بووه و
زۆر جی ریزی شیخ عه لی بوون و مه لا عه بدولّا و مه لا ماری گۆرستانیان له ته کبه ی
تاله بانیه .

شیخ رهزا بۆ هه جو ی مه لا ماری ئه کات؟

هه ر چه نیک شیخ رهزا گوئی به دۆستایه تی شیخ عه لی کاکی له گه لّ پیاوه،
ناسراوه کانی که رکوک نه داوه، هه یج هۆبه کی واییه ئه م هه موو جینیوانه بداته مه لا
مارف. بۆ پروون کردنه وه ی ئه مه، خوالی خوشبوو مامۆستا ئه سه ده ی سه عید ئه فه ندیی
نایب که له ئه ده بی تورکیدا ده ستیکی بالای هه بوو ده لّیت: مه لا ماری له والیی مووصل

دلگیر بوو، چونکه لهسه ر داوای ئه و له حاکمی ویلایه ته وه گوێزرایه حاکمی بیدائه ی که رکوک. که والی دیت بۆ سهردانی لیوای که رکوک، له کاتی پیشوازیدا، والی به ته و سه وه هه والی مه لا مارف ده پرسیت و مه لا مارفیش زۆر به رقه ی وه لامی ده داته وه، والیش به تورکی: «هر نه سويله سن معروف سن = هه رچی بلت ناسراویت» ی پی ده لیت. شیخ رهزا که دوستایه تییه کی قوولئ له گه ل و الیدا هه بوو ئه مه به هه ل ئه زانیت و ئه م هه جو ه ی مه لا مارف ئه کات.

من و ئه زانم ئه مه پتی تی ناچیت. ئه گه ر وا بوایێ شیخ رهزا نه ک به کوردی به لکو به تورکی هه جو ی مه لا مارفی ئه کرد که بگاته والی. ئه وه ی پتی تی به جیت ئه وه یه، مه لا مارف زۆر دوستی شیخ عه لیبی کاکێ شیخ رهزا بوو. شیخ رهزایش رقی له دوستانی شیخ عه لی هه لده ستا و ده یو بست بیانتۆرتنیت و ئه م هه جو ه تونده ی مه لا مارفی کردوه.

شیخ رهزا له پیچ خسته یه ک له سه ر شیعری حافظ ئه م هه جو ه ی مه لا مارف ئه کات:

(معروف) ی بێ دیرایهت گووت کرده ناو بیدایهت
چیت پی بلیم قورمساغ هه ردوو گونم به دایهت
گونمی به تر شه هید کرد کیترم ئه کا ریعایهت
(زان یار دلنوازم شکرست با شکایت
گر نکته دان عشقی خوش بشنو این حکایت)
مه عرووف که حیزی وه ک خو ی نه بو له نه سلی ئاده م
نازاری مه قعه دی بوو بۆم راکشا له سه ر ده م
مردم ئه وه ند سوار بم، خو م کوشت ئه وه ند پیاده م
(بی مزد بود و منت هر خدمتی که کردم
یارب مباد کسرا مخدم بی عنایت)
خاشاکی ده وری دو بری لیم بوون به ماری هه یجا
کیترم به سه د مه شه ققه ت رۆبی گونم نه گونجا
کیترم له په شمی پاشی دانه ی کونی ترنجبا
(در زلف پر شکنجش ای دل مپیچ کانجا
سرها بریده بینی بی جرم و بی جنایت)

پروم کرده سمتی سمتی، یه عنی مه کانی مه عهود
 نه رزیکي پر نه جاسهت دهشتیکي شه هوهت ئالوود
 رانیم فهرهس چهپ و راست رینگه م نه برده مه قصود
 (از هر طرف که رفتیم جز وحشتم نیفرود
 زینهار اژین بیابان وین راه بی نهایت)
 ده رمانه سمتی ئه ما نه رمانه وهک بهری دهست
 کاروانی کیپر به ناویا دهروا هه میشه سه ریهست
 ههر مه نزلتیکي سه د میل، ههر میلی سیسه د و شهست
 (این راهرا نهایت صورت کجا توان بست
 کش صد هزار منزل بیش است از بدایت)
 باوکی پیای چاک بوو ذاتیکي زور موقه ددهس
 خووی پوشت و داکي خوگی هه تا خوا بلتی بهس
 بو نه ختی ئاوی شه هوهت جه رگی بووه به قه قنهس
 (رندان تشنه لبـــــرا آبی نمی دهند کس
 گویا ولی شناسان رفتند ازین ولایت)

هه جوی مه لا سه عید

مه لا سه عید پیایوکی رهوشت پاک و خوش گوشتار بوو. زور جی پیزی شیخ عهلی و
 کوره کانی بوو. له کاتیکدا شیخ رهزا له شیخ عهلی به گلهیی بوو، ههر که سیک له شیخ
 عهلییه وه نزیک بوایی، ده بووه جی په لار و هه جوی شیخ رهزا. له م شیعره تورکییه دا
 هه جوی مه لا سه عید ئه کات:

باغده می یوقسه داغدهد
 صولده می بوقسه صاغدهد
 هرگیجه بر باجاغدهد
 انساسی بر قوجاقددهد

غائب اولانده کیم بیلور
 جن گبی نبرده صاقلانور
 هانگی قوناغده اگلنور
 کیم لر ایله یتاقده در
 مسجده لامپه یاندر
 ذکر ایله خلقی قاندر
 بر الی سبحه گیزدر
 بر الی سیک دشاقد در
 بو ترس اوغلی گوت ویران
 سیک اوزرنده اوتوران
 باشی هوایه قالدیران
 صانکه دروب ایاقده در

واتا:

له باغدایه یان له چیا له چه پدایه یان له راست
 هر شهویک له ناو گه لیکدایه پاشه لی له باو و شیکی تردایه
 که ون ده بیت کی چوزانیت وک جن له کوی خوی شاردو و ده
 له کام مالدا ناههنگ نه کا له گه ل چی که سان له جیگدایه
 له مزگهوت چرا هله کات به ذیکر خهلق هله ده خهله تینی
 به دهستیکی ته سبیح سوور نه دا دهستیکی به کیر و گونیه و دهیه
 نه م تهرهس بابیه قوونده ره له سه ر کیر دانیشتو و ده
 سه ری بو ناسمان هله پریوه و ده کو و ده ستا بیت به پاوه

حامل ایکن جنابتیه
 باشلر اذان و قامتیه
 بر ایاغی جماعتیه
 بر ایاغی بولا قیده در
 ایشلیه ایشلیه باشلادی

قاباتى فرنگى علتى
 بوزمادى اسكى عادتى
 شمديدە ايشلەماق دەدر
 قىزگى اينجە در سوزى
 نازايله قالدیریر گوزى
 ايپلگ ايله آلور يوزى
 چونكە گوزى براق دەدر
 گراتنى زار و اغليان
 گورسن اينامه بو يلان
 باشى ازلسم دە ييلان
 قویروغين دولماق دەدر

واتا:

كه له شى پيسه به جه ناهت دست ئەكاتە بانگ و نوێژ
 پايهكى له نوێژى جه ماعه تدايه و پايهكى وا له بولاغدا
 هەر دەستى كرده كار كردن نه خوشيى فرهنگيى وەرگرت
 نه يگوزى عادەتى پيشووى هيشتا هەر له كاردايه
 دەنگى وەكو كچ باريكه به ناز چاو هەلدەپرێت
 به دەزوو رووى هەلدەگرێت چونكە چاوى له بوراقە
 گەر دیت به زار و گریان برۆا مەكە ئەمە درۆيه
 سەريشى دارزى مار هەر كلكى سووپ دەدا

شێخ رەزا هەميشە، لەسەر مووچەى گوزەرانى، لەگەڵ مەئموورانى دارايى بگرە و
 بەردەى بوو و ئەوەى تەگەرەى بخستايى کاروبارى زويانى بۆ دەهينايە کار، هەندى
 لەوانيش دەستى شاعيريان هەبوو و وەلاميان دەدايه وە و شێخ رەزايش لەسەر چۆك بۆيان
 دادەنېشت، وەكوو دەلێت:

دەرحەقى، بۆچى ئەترسم، بە خوا تا ئەمرى
 چى له دەس نايى، مەگەر بى گونى ئەسپم بگرى
 بە خەبىشى نييه ميثلى كە وەكو جە وەهەرى گوو

مه‌گه‌سی پټوه بنیشی، وه‌کوو صه‌گ پټی ده‌وه‌ری
 پټی بلټین به‌و تهرسه‌سه‌ گهر له‌ عه‌له‌یهیم بدوی
 به‌ فوویټ عه‌زلی ئه‌که‌م، نابټی له‌وټیدا بت‌ری
 پده‌ری نټره‌که‌ر و ماده‌ری وه‌ک ماچه‌خه‌ره
 کټی ده‌لټی ئاده‌مه، که‌ریابه، وه‌کوو که‌ر ده‌زه‌ری
 وه‌ره لاده‌ له‌ شه‌ری ئاله‌تی مه‌عه‌وودی (ره‌زا)
 موقته‌زای گرتنه‌ طه‌بعی به‌خوا پټت نه‌گری

هه‌جوی حافظ ئه‌فه‌ندی قه‌ردار

بنه‌ماله‌ی قه‌ردار له‌ که‌رکووک، هه‌ر چه‌نټیک ئټستا خۆیان به‌ تورکمان داده‌نټین به‌لام له‌
 ره‌سه‌ندا له‌ ئټیلی بلټاسی کوردن، چه‌ند که‌سیکی دیاریان له‌ ده‌وله‌تی عوسمانی مه‌ئمووری
 گه‌وره‌و، له‌ ده‌وری کۆماری تورکیایش یه‌کیکیان والیی ئه‌سته‌موول بوو. حافظ ئه‌فه‌ندی
 له‌ به‌غدا ده‌ژیا و له‌گه‌ل شیخ ره‌زادا زۆر ڕټیک نه‌بوو، له‌به‌رئه‌وه‌ شیخ ره‌زا ئه‌م هه‌جوه‌ی
 کردووه‌:

مرا بخانه‌ء پاشا بضرب سیلی و مشت
 (حسین ئه‌فه‌ندی) زن قه‌چه‌ راند و حافظ پشت
 کدام بگچی و قائق چی و ترمپا چی
 بکون (حافظ ئه‌فه‌ندی) فرو نبردا نگشت

واتا:

به‌ زه‌بری شه‌قازله‌ و مشت‌ه‌کۆله‌
 حوسټین ئه‌فه‌ندی قه‌چه‌ ژن و حافزی پوشت پالټان پټوه‌نام بۆمالتی پاشا
 کام ئټشکگیر و به‌له‌م لیخوړ و ترومپاچی
 په‌نجی نه‌کردووه‌ به‌ قنگی حافظ ئه‌فه‌ندیدا

زیسکه‌ حیز بود هم‌چو جس‌ر بغدادش
 هم‌یشه‌ آب بزیراست آدمی بر پشت
 بدست این دو لعین کشته‌ گر شوم چه‌عجب

مگر حسین علی را، یزید و شمر نکشت
 نعوذ بالله اگر این بود مسلمانی
 صواب دین یهود است و مذهب زردشت

واتا:

له بهرئه وهی حیزه وهک پردی به غدا
 هه میسه ئاوی له ژێر دایه و پیاوی به سه ره وهیه
 سه یر نییه ئه گهر به دهستی ئهم دوو مه لهو نه وه به کوشت بچم
 بۆچی به یزید و شمر حوسینی کوری عه لیبیان نه کوشت!
 په نا به خوا، ئه گهر موسلمان نه تی ئه مه بێ
 ئایینی جووله که و رێبازی زه رده شتیش راسته .

هه جوی حاجی مسته فا

له دهووری عوسمانیدا، هه ندی کهس له دائیره ی ئه وقاف و هه ندیک له خه زینه ی
 ده وله ت موچه یان بۆ برابوه وه . ئهم موچه یه ، به پیتی هه لێژاردنی مه ئموورانی هه ریمه کان
 ده بوو . شیخ رهزا، نه له ته مه ندا و نه یش له بێ و له تیدا وایکه وتوو نه بوو که میری
 بیژینیت ئه ویش داوای سنوورێکی بۆ نه بوو و له بهر ئه وه ئه که وته ته قه وه له و جوړه
 مه ئموورانه یه کێک له وانه حاجی مسته فایه .

گل اگر یکدم بکام بلبل شیدا شود
 کام دل نگرفته خاری در میان پیدا شود
 مستحقیرا معاشی داد خواهد پادشاه
 حاجی میکوشد که اورا مانع اجرا شود

واتا:

گول ئه گهر تاوێ به ئاره زووی بلبل شیت و شهیدا بێ
 ئاره زووی دلی نایه ته دی، درکی له نیتواندا پهیدا ئه بێ
 پادشا ئه یه وی مانگانه به ک بدا به مسته حه قێک.
 حاجی هه ول ئه دا ببی به کۆسپ له پێی جێ به جێ کردنیا .

در میان مالک و رضوان صباح روز حشر

از خصوصی ریشی حاجی مصطفی غوغا شود
بانگ بر رضوان زند مالک که ای رضوان مهل
این یهودی ریش سوی جنة المأوی شود

واتا:

له نیوان مالیک و ریزواندا سبه یینی پوژی هشر
له باره ی ریشی حاجی مسته فاده غه لبه په یدا ئه بی
مالیک بانگ ئه کاته ریزوان ئه لی: ئه ی ریزوان مه ییله
ئم جووله که ریشه به ره و به هشت بیته وه.

گویدش رضوان نه آخر پیر مرد حاجی است
کی خدا فرموده حاجیرا جهنم جا شود
مالکش گوید فراوان از یهودان حاجی اند
سالک بیت المقدس حاجی انها شود

واتا:

ریزوانیش پی ئه لی ئاخر بو ئم پیره پیاه حاجی نییه ؟
که ی خودا فرمویه حاجی له جهه ننه ما جتی بیته وه.
مالیک پی ئه لی: زور له جووله که کان حاجین
ئوه ی چوه (بیت المقدس) ئه بی به حاجیی ئه وان.

چون سخن اینجا رسد رضوان بماند بی دلیل
ریش بر دعوای مالک حجت عظمی شود
پس برغم انف رضوان در جحیمش افگند
درمیان دوست و دشمن عبرت و رسوا شود

واتا:

که قسه ئه گاته ئم ئاسته ریزوان به لگه ی نامین
ریش ئه بی به به لگه یه کی گه وه بو ئیدد یعاکه ی مالیک
به کویرایی چاوی ریزوان فرپی ئه داته دوزه خه وه و
له ناو دوست و دوژمنایسوا ئه بی و ئه بی به په ند

حاجی بابا چاره ای ریشرا امروز کن

ورنه فردا فتنها زان ریش تو برپا شود
برکنش از بیخ و بن نی صد رهش گر بر کنی
هفتهء نگذشته این تخم بلا بالا شود

واتا:

حاجی بابا هر ئیمپو چارهی ئەم ریشهت بکه
ئەگینا سبهینی چەند ههراو فیتنه ئەم ریشهی تۆوه بهرپا ئەبێ
هەلێ کەنە لەبن و ئەگەر صد رەگی لێ هەلکێشی
هەفتهیهکی پێ ناچێ ئەم تۆوی بەلایه بهرز ئەبێتهوه

چون ترا خواهد بدوزخ برداین ناپاک ریشی
وقف کن تا خلقرا جاروب استنجا شود
هاجی همچون (رضا) و حاجی همچون شما
قرنها باید که تا از لطف حق پیدا شود

واتا:

چونکه سهرهنجام ئەم ریشه ناپاکه ئەتباته دۆزهخ
بیکه به وقف تا خەلک بیکەن به گسکی گوو مائین
ههجو کهریکی وهک (رهزا) و حاجیبهکی وهک ئیوه
سەدان سالی ئەوێ تا له لوتفی خوداوه پەیدا بێن

ههجوێ دهفتهردار

دهفتهرداریکی تورک، له کاتی داگیرکهرانی عوسمانی. له کهرکووک بووه. ئەم
دهفتهرداره، وهکوو زۆریهێ کاربهدهستانی دهوروبهری عوسمانی، ههچ کاریکی بهبی
بهرتیل نهدهکرد. شیخ رهزایش ههرحهه تهقه لای وهرگرتنهوهی موچهکهی دهکرد، بهلام
بۆیان نهدهکرد. ئیتر وهکو شیخ رهزا دهلیت؛ دۆم بیت و کلش بۆ خۆی بکات. له
ههجوێکی به زوبانی فارسی دهلیت:

میکنم هجو اکر لطف خدا باشد یار
مویی از خایهء من بر نکند دفتردار

خایهء همچ و جبل دارم و کیری چو منار
هردو، هرمی همه درکس زن دفته‌ردار

واتا:

ئه‌گەر لوتفی خوا یار بیټ هه‌ج و ئه‌که‌م
مووی له گونی من هه‌لناکیشی دفته‌ردار
گونیکێ وه‌ک کێو و کێرێکی وه‌ک مناره‌م هه‌یه
هه‌ردوو گونم و له‌گه‌ڵ کێرم به‌ کوزی ژنی دفته‌ردار

له‌ ئه‌نجامدا، شیخ ڕه‌زا، سه‌یر ئه‌کا که‌ دفته‌ردار نه‌ به‌ تکا و نه‌ به‌ هه‌جو مه‌عاشه‌که‌ی
ناداتی. له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا ده‌لێت: با بزانی کێ زیان ئه‌کات:

ناموسی اره‌یان کیمسه‌، هه‌جاده‌ن حذر ایلر
شاعرلر ایله‌ خوش گیچنور دفع شر ایلر
تأخیر معاشم سکا بر فائده‌ ویرمز
ای باعث رزقم باقه‌لم کیم ضرر ایلر
اریاب کرم اولمه‌ فقط حق شناس اول
وجدانی اولان کیمسه‌ بو راهه‌ گذر ایلر
جانندان اوصانوب، دوغریسی ترک ادب ایتدم
معناسنی ویرمگله‌ دگل حرفنه‌ صرف نظر ایلر
انسان اولان انسانلره‌ حسن نظر ایلر
میدان حمیتده‌ دوروب ترک سر ایلر

واتا:

ئه‌و که‌سه‌ی له‌ ناموس بگه‌ڕێت له‌ هه‌جو خۆی لا ئه‌دا
له‌گه‌ڵ شاعیراندا خوش ڕاده‌بوێرێت و له‌شه‌ڕ خۆی لا ئه‌دا
دواخستنی مه‌عاشم هه‌یج سوودیکی بو‌ تو‌ نییه‌
ئه‌ی مایه‌ی ڕزقم با بزانی کێ زیان ئه‌کا
خاوه‌نی به‌خشش مه‌به‌ به‌لام هه‌قناس به‌
ئه‌وه‌ی وێژدانی هه‌بی له‌م ڕێگایه‌وه‌ ده‌روات
له‌ گیان بێزار بووم، به‌ ڕاستی وازم له‌ ئه‌ده‌ب هه‌ینا

له لایه کی تربیه وه کاظم بگ وه عدی ددهاتی که مووچه که ی بو بگه پنینیته وه به لام به جیی نایه نیت:

واتا:

تا له خەزینەی مالییه (گەنجینهی دارایی)
وه‌كو و كوژشێ من گه‌شتی ناظم به‌گه‌یش به‌ خوێایی ده‌روا
دلی من خوژش نه‌كات، ئیمرو و سبه‌ی ده‌لێت، هه‌موو روژێك گه‌شتم نه‌داتنی
ئه‌و و ئیمرو و سبه‌یه‌ی، رهنه‌گه‌ ئه‌جامی روژی هه‌شر بێت.

شیخ رِہزا و ئیران

پێوهندی شیخ رەزا لەگەڵ ئێراندا لە دوو رێگاوێ بوو؛ یەکەمیان شیخانی تالەبانی پێوهندییەکی ئایینی (رێبازی قادری)یان لەگەڵ ناوچەکانی کوردستانی رۆژھەڵاتدا ھەیە. ھەر لە کۆنەوێ و تاكو ئێستایش، لە کرماشان و سنە و سابلاخ و موکریان لقی تەکیەیی تالەبانی ھەیە و ژمارەییکی زۆر لە کوردی ئەم ھەرێمانە دەرویش و موریادی شیخانی تالەبانین. دووێم، لەو سەردەمەیی کە کوردستان لە نیوان عەجەم و تورکدا دا بەش کرابوو، ئەم سنوورەیی نیوان ئەو دوو دەوڵەتە بو کورد قەدەغە نەبوو. زۆریی ئێلانی کۆچەری کورد لەم بەر و لەوبەری سنووردا، گەرمیان و کویتستانیان ئەکرد و تارا دەیهک کوردستان یەک ھەریمی ئابووری بوو و ھاتوچۆی کاروانی کوتال بە سەرانی سەری کوردستاندا بە سەربەستی دەگەران و کوردانی ھەردوو ھەریم بەی پاسپۆرت، بە پیتی پەیمانی ھەردوو دەوڵەت ھاتوچۆیان دەکرد. شیخ رەزایش جگە لەم پێوهندییانە، پێوهندییەکی تایبەتی ئەدەب و زوبان ھەبوو کە یەکیک لە ھەرە شارەزاکانی زوبان و ئەدەبی فارسی بوو. ئەم

پێوهندییه وای له شیخ رهزا کردووه، نهک تهنها له گهڵ کوردانی ئێران، به لکو له گهڵ
کاربه دهستانی گه وره ی ئێرانی شیدا پێوهندی بکات و له جیگای خۆیدا مه دح و جار جاریش
هه جوی زۆر ره قیان بکات که به عه جه م ده لێت:

بشکست سرو افسر کسرای عجم را
برباد فن داد رگ و ریش هـ عجم را
آورد شبی خون مدینه بم دائن
بگرفت ز شاهان عجم تاج و علم را
این عربده با آل عمر بهر علی نیست
با آل عمر کینه ع قدیست عجم را

واتا:

سهر و تاجی کيسرای عه جه می تيشکاند
ره گ و ريشه ی جه می دا به بای فه وتان
(مه دینه) شه به یخوونی کرده سهر (مه دائن)
تاج و ئالای له شاهانی عه جه م وه رگرت
ئه م بێ ئه ده بییه له گه ل ئالی عومه ر له بهر خاتری عه لی نییه
عه جه م کینه یان له گه ل ئالی عومه ر کو نه .

له جیگایه کی تری، له سهر «شیخین و شیرى لافتى» که گوایه له سهر وته ی پێغه مبه ر
(ص): «لافتى الا على ولا سيف الا ذو الفقار» شیخ رهزا ئه مه به ده ست درێژییه کی زۆر
داده نێ و له م شیعره ی خواره وه له پۆزیان ده دا.

نعش خبیث خویشرا ایرانیان بهر شرف
پێویسته سۆی کربلا می آورند ازهر طرف
در داده آخوندها صلا، کز سایه اهل ولا
(ان یدفنوا فی کربلا یغفر لهم ما قد سلف)

واتا:

ئێرانییه کان له پیناوی شه ره فدا ته رمی چه په لێ خو یان
په ی ده ره په ی له هه موو لایه که وه ئه هین پۆ که ره لا
ئاخونده کان بانگ و سه لایان هه لدا وه که وا له سایه ی ئه وانده دا دۆستی ئالویه یتن.

ئه‌گهر له که‌ربه‌لا بنیترتین له هه‌موو گونا‌هی پیشوویان خوش ده‌بریت.

پس ای گروه بدگمان، شیخین و شاه انس و جان
پهلوی هم در یک مکان، چون سه گهر در یه‌ک صدف
باشند از رحمت بری، در حیرتم زین داوری
تاکی به این جهل و خری، ای مردمان نا خلف

واتا:

که‌واته ئه‌ی گرو‌ی به‌د گومان، (شه‌یخه‌ین) (ئه‌بویه‌کر و عومه‌ر) و پیغه‌مبه‌ر
له پال یه‌ک و له‌یه‌ک شو‌پنا وه‌ک سێ گه‌وه‌ر وان له سه‌ده‌فینکا.
له ره‌حمت به‌ری بن، من لهم داوه‌رییه‌ی ئی‌توه سه‌رسام
ئه‌ی پیاوانی نا‌ره‌سه‌ن تا‌که‌ی لهم نه‌زانی و که‌رییه‌دان!

شیخین و شیر ی لاف‌تی عین هم اند این هر‌سه‌تا
بر دین‌تان واح‌سرتا، بر‌کین‌تان یا لل‌أسف
آخر ز‌شاه ان‌بیا، شرمی کنید ای بی حیا
کی شاه باز ک‌بریا، ک‌متر ز مولای نجف

واتا:

ئه‌بویه‌کر و عومه‌ریش هه‌ر وه‌ک ئه‌بویه‌کر و عومه‌ر و پیغه‌مبه‌رن
ئه‌ی داخ‌م بۆ ئایین‌تان و وه‌ی خه‌فه‌تم بۆ کینه‌تان
هه‌ی بێ حه‌یا یینه شه‌رمی له‌شای پیغه‌مبه‌ران ب‌که‌ن
چۆن ئه‌بێ شایازی ک‌بریا که پیغه‌مبه‌ره له‌ه‌زه‌رتی عه‌لی که‌م‌تر بێ!

ب‌گشا (رضا) درج ده‌ن، پاشیده کن در‌سخن
بر قلب بد‌خ‌واهان بزن تیغ زبان لا‌تخف

واتا:

(ره‌زا) نقی‌می دهم و دانت ب‌که‌ره‌وه و قسه‌ی وه‌ک دو‌ر بلا‌وکه‌ره‌وه،
بیده له‌ جه‌رگی نا‌حه‌زان به‌ تیغی زمانت و هه‌یج مه‌ترسه‌.

مه‌د‌حی ناصیره‌ددین شاه

ناصره‌ددین شاه (۱۸۳۱-۱۸۹۶) له‌ بنه‌ماله‌ی شاهانی قاجاره‌که له‌ ره‌سه‌ندا له‌

نازه‌ری نازهربایجانن و تاکو ئینقیلابی ره‌زاخانی په‌له‌وی دژی ئه‌حمه‌د شاه حوکی
 ئیرانیان کرد. ناصیره‌ددین شاه پیوه‌ندی له‌گه‌ل ولاتانی ئه‌وروپادا په‌یدا کرد و ده‌رگای
 ئیرانی بۆ سه‌رمایه‌دارانی ئه‌وان کرده‌وه. له‌کاتی حوکمرانیدا گه‌مارۆی (هه‌رات)یدا، به‌لام
 له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئینگلیزه‌کان باشووری ئیرانیان داگیرکرد، گه‌رایه‌وه. له‌ دوا‌ییدا له‌لایه‌ن میرزا
 په‌زای کرمانی کوژرا.

شیخ په‌زا، له‌م شیعه‌ فارسییه‌دا مه‌دحی ئه‌کات و ئه‌لّیت:

گر شعاع خسرو انجم بنودی ماهرا
 ماه میگفتم جمال (ناصرالدین) شاهرا
 نورماه از آفتاب و نور شاه از خویشتن
 در حقیقت فرق بسیارست شاه و ماهرا

واتا:

ئه‌گه‌ر مانگ له‌ تیشکی شای ئه‌ستیره‌کان نه‌بوايه (که رۆژه)
 ئه‌موت جوانیی ناصیره‌ددین شا مانگه، (به‌لام نالیم چونکه)
 رۆشنایی مانگ له‌ خۆزه‌ویه، رۆشنایی شا له‌ خۆیه‌ویه
 له‌ راستیدا جیاوازی رۆژه له‌ نیوان شا و مانگدا

گر نه از خط شعاع مهر بگرفتی ضیاء
 در فلک از شـرم رویش گم نمودی راهرا
 کبک را از سایه‌ی عدلش ز شاهین باک نیست
 می‌زند هردم بگردون بانگ قاها قاهرا

واتا:

ئه‌گه‌ر مانگ له‌ ئاسماندا تیشکی له‌ هیلّی تیشکی رۆژ و ده‌رنگرتایه
 له‌ شه‌رمی پووی شادا پتی له‌ ئاسماندا ون ئه‌کرد (چونکه به‌رچاوی تاریک ئه‌بوو)
 له‌ سایه‌ی داد په‌روه‌ریی ئه‌ودا کهو باکی له‌ شاهین نییه
 بۆیه هه‌میشه بانگه‌وازی (قا.. قا..) له‌ گه‌ردووندا لی ئه‌دا

این همان شاه‌یست کز بهر عدالت گستری
 شیررا گوید شبان شوگله‌ء روباهرا
 گفت بامن ابله‌ی کوتاه بین از روی تیز

قبلهء عالم توانی گفتن این جم جاھرا

واتا:

ئەمە ھەر ئەو شاھەییە کە بۆ داد بلاوکردنەوہ

بە شیر ئەلنی ببە بە شوانی رانە پتوی

گیلکی کورت بین لە رووی رق و کینەوہ پیتی و تەم:

ئەتوانی بەم شاھە بلتی: قیبلە ی جیھان؟

گفتم ای کوتە نظر آخرنە او ظل خداست

سرور عالم بباید گفت ظل الله را

این همان شاه جهاندارست کش خاقان چین

عرضه میدارد کہ دیرن بنده ام درگاھرا

واتا:

پێم وت: ئەو بەرچاو کورت ئاخەر ئەو ئەو سیبەری خوا نییە؟

کە گەورە ی جیھان ئەبێ پیتی بو ترئ: سیبەری خودا

ئەم ئەو پاشا دونیا بە دەستەییە کە خاقانی چین عەرزێ ئەکا

ئەلنی: مەن بەندەییەکی کۆنی دەرگای تۆم.

تەلغرافیک بۆ ناصیرەددین شا

لە دەس پێکردنی ئەم شیعەرەدا، شیخ رەزا، باسی تەلگراف دەکات چۆن بەیەک لەحزە وەکو تیشکی ھەتاو دووری صد سالە قەمچ دەکات و ھاواری دەگەییشتە شا و دەلیت:

ای تل تونیک واسطهء داد خـواھرا

واقف کنی ز حال گدا پادشاھرا

در یک نظر، بەیک حرکت، چون شعاع شمس،

طی میکنی مسافهء صد ساله راھرا

واتا:

ئەو تەلگراف! تۆ ھۆیەکی چاکی بۆ ئەوہی دادی بوئ

پادشا لە حالی گەدا ئاگادار ئەکە ی

به جوولهیهک و له چاوترووکانیکا وهک تیشکی پوژ
پیوانه ی سه د ساله پئی نه پری

فرسخ بریدن تو بقدر پریدنست
از صحن دیده تا سر مژگان نگاهرا
تا پای تخت خسرو گیتی ستان برو
از من ببوس خاک در بارگاهرا

واتا:

فرسه ق برینی تو نه و نه دی نه و دیه
که روانینی چاو له ناو چاوه وه تا برژانگ نه پری
تا به ریپی ته ختی پادشای جیهانگیر پوژ
له جیاتیی من خاکی بهر ده رگای باره گای ماچ بکه

بر خوان دوعای دولت و انگاه عرض کن
شرح نیازمندی این بنده شاهرا
آرایش اریکه جم، خسرو و عجم،
دارای ملک ری، شه گیتی پناهرا

واتا:

دوعای بهر ده و امیی ده ولته تی بۆ بکه و پاشان به دریتی
داواکارییه کانی ئهم به نه دیه عه رزی حوزووری شا بکه
ئهی مایهی رازانه وهی پشتیتی جه مشید و خوسه وهی عه جه م
ئهی خاوه نی مو لکی رهی و شای جیهان په نا

آن خسروی که (ناصر دین محمد است)
بر خلق آیتی است ز رحمت الههرا
از انجمش سپاه فزونتر بود ولی
انجا که حیدر است چه حاجت سپاهرا

واتا:

ئهو خوسه وهی که یارمه تی ده ری ئایینی موحه مه ده
نیشانه ی په حمه ته له خواوه بو خه لق

لهشکری له نهستیره زۆرتن بهلام

مادام ههیدر هه بێ پشتیوانیی، سوپای بۆچییه ؟

مهرا بروی انور شه میکند قیاس
آنکس که از سفید نداند سیاهرا
یارب بحق آل علی پایدار کن
جاه و جلال، حشمت روحی فداهرا

واتا:

ئهو کهسهی ڕهش و سپی له یهک ناکاتهوه

قیاسی مانگ له ڕووی شا ئهکا

خوایه بۆ خاتری ئالی عهلی

جاه و جهلال و حیشه مهتی ئهم شایه- به قوریانی بم - پایه دارکه

درشه کمال ذاتی و درماه عارض است
فرق است آسمان و زمین شاه و ماهرا
باز یچه نیست منقبت خسروان (رضا)
کی طاقت تحمل کوه است کاهرا

واتا:

تهواوی له شادا هی خۆیه تی و له مانگدا لهلاوه هاتوو

شاه و مانگ جیاوازیان جیاوازی ئاسمان و زهوییه ،

(رهزا) تاریف کردنی پادشایان گالته نییه

کهی گایهک توانای هه لگرتنی کیتوکی ههیه

مه‌به‌ستی «حافظ» له پرسیارى ناصیره‌ددین شادا

ناصره‌ددین شا له شاعیران ده‌پرسیت: مه‌به‌ستی «حافظ» چییه که ده‌لێت: «بەلبلی
برگ گلی خوش رهنګ در منقار داشت». گه‌لێک له شاعیران وه‌لامی شا ده‌ده‌نه‌وه، به‌لام
شا هه‌یچیانى به‌ دڵ ناییت. ئهم پرسیاره ده‌گاته شیخ ره‌زایش. شیخ ره‌زا له‌سه‌ر هه‌مان
کیش و قافیه ئهم وه‌لامه‌ی شا ده‌دانه‌وه و زۆری به‌ دڵ ده‌بی و به‌خششی ده‌دات.

شاه والا وقت طالع روی در ادبار داشت

این دل غم منزلم را غرق در اکدار داشت
 بر سرورم صد هه زاران کوه عصبه بار داشت
 صاحباً در حالتی کین بنده غم بسیار داشت
 یادم آمد آن کلام آنجناب اظهار داشت

واتا:

ئە ی پادشای پایه بڵند، کاتێ که بهخت پرووی له پشت هه لکردن بوو
 ئەم دڵە ی خۆم له مالمدا نوقمی لێلی کردبوو
 صەدان هه زار کیتی غەم به سەر شادیمه وه بووه بار
 گه وهره: له کاتی کهدا که ئەم بهنده یه خەمی زۆری له دلا بوو
 هاته بیرم ئەو قسه ی ئەو جه نابه که وای ده رپری

کرده بودی ز امتحان با شاعران گفت و شکفت
 کز وجود من بر و در منظر عالم برفت
 هیچ کسی بر وفق طبع من در معنی نسفت
 گفته بودی مقصد حافظ چه بود از آن چه گفت
 «بلبلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت»

واتا:

بۆ تا قی کردنه وه له گه ل شاعیراندا قسه ت کردبوو و گویت بۆ شل کردبوون
 که بوونی من به دیمه ن له بهر چاوی جیهان رویشتبوو*
 کهس به گوێره ی ئاره زووی من مرواریی مانای نه سمی
 فه رموو بووت مه به سستی (حافظ) له وه چیه به که وتوو یه؛

* واته: کهس بییری له بوونی من نه کردبووه تا بانگ بکریتم بۆ ئەو تاقیکردنه وه و پرسیاره.

زان حبیب حی وحق امداد فیض سرمدی
 بس تضرع کردم‌اند در باب آل احمدی
 ذات احمد را شفیع آورده برهر مقصدی
 نصف شب غواص کردیدم به به‌حری ابجدی
 تا ببینم این صدف آیا چه در دربار داشت

واتا:

زۆر داوای بهرده‌که‌تی همه‌میشه‌بیان له‌و خوشه‌ویستی خوای به‌حق و زیندوه‌کردوه
له‌باره‌ی ئالی پیغه‌مه‌رده‌وه زۆر پاراونه‌ته‌وه
بۆ‌هر مه‌به‌ستی زاتی پیغه‌مه‌ریان کردوه‌ته‌تکا‌کار
نبوه‌شهو وه‌ک ئه‌وانه‌ی ئه‌چنه‌بنی ئاو به‌ده‌ریای هه‌رفی ئه‌بجه‌دیدا نو‌قم‌خوارد
تا بزانه‌چه‌مروارییه‌ک له‌ناو ئه‌و سه‌ده‌فه‌دا شارراوه‌ته‌وه.

زان همه‌مردان بیامد صفوت جاروی کش
بر دل آمد معنی شیرین بس بی عیب و غش
لوح قلبم را صفاداند همی آیینه‌وش
بلبلی برگ گلی شد سیصد و پنجاه و شش
با حسین و با حسن هم با علی معیار داشت

واتا:

له‌و همه‌موو مه‌ردانی خواوه‌خاوتینییه‌کی زۆریی گه‌ردو ناته‌واوی هات به‌دلدا
واتایه‌کی جوانی زۆر بی‌گه‌ردو ناته‌واوی هات به‌دلدا
ته‌خته‌ی دل‌می‌خواوتین کرده‌وه وه‌ک ئاوتینه‌یه‌ک پاک بکرتیه‌وه
رسته‌ی «بلبلی برگ گلی» ته‌کاته‌سیتی سه‌د و په‌نجا و شه‌ش
له‌گه‌ل سی و شه‌ی (حسین) و (حسن) و (علی) هاوسه‌نگه‌.

این چنین جاری است عادات حکیم ذو‌المنن
بهر ترفیع همان قطب رفیع ممتحن
بر گـرـوه اولیـا بار د بلاهای فتن
برگ گل سبـز است آن دارد نشانی از حسن
چونکه در روز وفاتش سبزی رخسار داشت

واتا:

عاده‌تی خوای خاوه‌ن‌حیکمه‌تی به‌خشنده‌وا رۆیشته‌وه
بۆ‌پایه‌به‌رز کردنی ئه‌و قوتبه‌به‌رزه‌تاقی کراوه‌یه
به‌لا و فیتنه‌به‌سه‌ر ده‌سته‌ی ئه‌ولیا‌دا ئه‌باری
به‌رگی گۆل سه‌وزه و نیشانه‌ی (حسن) ی پتیه‌یه
چونکه له‌رۆژی وه‌فاتی رو‌خساری سه‌وز هه‌ل‌گه‌را‌بوو

این نمیباشد خدا نخواسته آذین و شین
 این همی باشد خداوداند پی اسرار بین
 آنچه رفت برنسل شاه غازی بدر و حنین
 رنگ گل سرخست آن دارد نشانی از حسین
 چونکه در حین شهادت سرخیء رخسار داشت

واتا:

خوا خۆی ئه‌مه له چاکی و خراپیه‌وه نییه
 خوا خۆی ئه‌زانی ئه‌مه هه‌مووی له پازه‌کانی نیتوانه‌وه‌یه
 ئه‌ودی به‌سه‌ر نه‌ودی غه‌زاکه‌ری به‌در و حویندا تێپه‌ربه‌وه
 ڕه‌نگی گۆل سووره نیشانه‌ی حوسه‌ینی پێوه‌یه
 چونکه له‌کاتی شه‌هید بوونیا ڕوخساری سوور هه‌لگه‌ربه‌بوو

چونکه در عصر سعادت قطب بوده نزد کل
 پیش آذین دانسته حالت زان شده مأمور پل
 وز معارف نوش کرده از نبی نوشاب مل
 بلبل‌ی باشد علی کز فرقت آن هردو گل
 واندردان برگ و نوا خوش ناله‌های زار داشت

واتا:

چونکه له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا لای هه‌موان قوتب بووه
 له پێشتردا حاڵه‌ته‌که‌ی زانیوه
 له پێغه‌مبه‌ریشه‌وه شه‌رابی زانستی نۆش کردووه
 بۆلبه‌که‌یش (عه‌لی) یه‌ چونکه له‌به‌ر جیا‌بو‌نه‌وه‌ی له و جووته گوته‌ی
 ناله و هاواری زۆر خوش هه‌بو له‌ناو ئه‌و گه‌لا و ئاوازانهدا

صد هزاران رحمت حق باد برجان رضا
 بس به‌والله پیمبر شافعش روز جزا
 من ز ایمان کرده ام از جان حب مرتضی
 من نهانی گویم این تخمیس از بهر رضا
 تا بدانندش (رضا) ایمان بسی انوار داشت

واتا:

سهدهزار په حمت له گيانی (رضا) بڼ
تهنډا پيغه مېر تکاکاري بڼ لای خودا له رږژ سزادانه وه
من له باوهړی څومه وه به گيانی څوښه ويستی (عہلی) م کړدووه
من به نه پتی ټم پینج خسته کيښه بڼ رهامه ندی ټلیم
تا بزائن (رهزا) باوهړی زور رږژن بووه.

مه دحی حوسامولولک له پینجه یه ک له سهر شیعی حافظ

له مه دحی حوسامولولک، شیخ رهزا بهو هیوا یه یه که قسه کانی بگاته شا که ده لیت:

من اگر روان نسا زم به پیمبر صبارا
بحسام ملک و مللت که ترحمی خدارا
ز مقربان خاقان که شود وسیله مارا
بلازمان سلطان که رساند این دعارا
که بشکر پادشاهی ز نظر مران گذارا

واتا:

من ټگهر به په پامیبه ری بادی سه بادا
هه وال نه نیرم بڼ (حسام الملك والملة) که
کڼ له نزیکانی خاقان ټه بڼ به هو بڼ ټیمه
ټم پارانه ویه بگه یه نڼ به نزیکانی خاقان
که له سواسی پادشاییتدا گدا له بیړی څوت مه به ره وه

من اگرچی بینوایم، تو وزیر پادشاهی
من اگرچی در حضيضم، تو بر اوج مهروماهی
ز میان ما تفاوت زمه است تا بماهی
همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
به پیغام آشنائی بنوازد آشنارا

واتا:

من ههر چهند هه ژارم و تو وه زیړی پادشای

من هه‌ر چه‌ند له بنی چالام و تۆ له خۆر و مانگدای
له نیتوان ئیمه‌دا جیاوازی له مانگه‌وه تا ماسییه‌که‌ی گا به‌سه‌ر پشتیه‌وه‌یه
هه‌موو شه‌وی به‌ هیوای ئه‌وهم شه‌نبای به‌یانیان
به‌ په‌یامی ئاشنایی دهنه‌واییی ئاشنای خۆی بکا

من اگر بحکم تقدیر شده روم جایگاهم
به‌وای ملک ایران بامید قرب شاهم
شده رومیان زهر سو‌چو رقیب سد راهم
ز رقیب دیو سیرت بخدای خود پناهم
مگر آن شهاب ثاقب مددی کند سهارا

واتا:

من ته‌گه‌ر به‌ بریاری قه‌ده‌ر ولاتی رۆم بووه به‌جیم
به‌ هیوای نزیک‌ی له‌ شاره‌م له‌به‌ر ئاره‌زووی ولاتی ئێران
رومییه‌کان له‌هه‌ر لا وه‌ک دوژمن وان به‌سه‌ر ریمه‌وه‌ لییان گرتووم
په‌نام به‌ خوای خۆم گرتووه له‌ دوژمنی دێ و ره‌وشت
مه‌گه‌ر ئه‌و ئه‌ستیره‌ی کشاوه (که ره‌جمی شه‌بتان ته‌کا) یارمه‌تییه‌کی ئه‌م ناچیزه‌ بدا که وه‌ک
ئه‌ستیره‌ی (سوها) یه‌.

تو که آفتاب صبحی قدحت ز نور لب ریز
پی زره‌های ناچیز کرم‌ت وسیله‌ انگیز
سحری (رضای) خودرا بده‌ن نوانه‌ ریز
بخدا که جرعه‌ ده (بحافظ) سحر خیز
که بوقت صبحگاهی اثری بود دعارا

واتا:

تۆ که خۆری سبه‌ینانی، پیاڵه‌که‌ت لیتوانلیتوه له‌نوور
به‌خششت هۆ ئه‌ده‌وژیتته‌وه بو‌گه‌یشتن به‌م ورده ناچیزانه
بارانیکی ره‌حه‌مه‌تی سبه‌ینانی په‌زانه‌ندیی خۆت به‌سه‌ر سه‌لوێنکی منا بریتژه
تو خودا قومێ بده به‌ حافزی سبه‌ینان له‌ خه‌و پاپه‌ریو
چونکه کاتی سبه‌ینان کاری خۆی ته‌کا دۆعا و پارانه‌وه

شیخ رەزا، وەکو هەموو ئادەمیزادێک، یەکیکی خۆش دەویست و رقی لە یەکیکی تری دەبیتهوه. لە کاتی کدا دەلیت:

افتخار همه ایران به نظام العلما است
این سخن مظهر تصدیق جمیع حکما است

واتا:

شانازی هەموو ئێران بە نێزامولعوله ماوهیه
ئەم قەسە یە دیهەنی باوەڕ پێ کردنی هەموو خاوەن ویڵ و کەمالیکە

لە چوار خستە یە کدا ئەمە ی خوارەو بە (ابن ملجم) دەلیت:

نخواهم ملک کیخسرو، نجویم مسند جم را
بنرخ نیم جو نخرم متاع هر دو عالم را
نگردم روز محشر عهد باشد داخل جنت
بحق شاه مردان تا نگایم (ابن ملجم را)

واتا:

مولکی که یخوسرهوم ناوی، پایه ی جه مشیدم ناوی
هەموو کەلویەلی هەردوو دنیا بە نرخ ی نیو دەنکە جو نا کرم
عه هه بێ رۆژی هه شر ناچمه ناو به هه شت
تا ئیبنو ملجم نه گێم، قه سه م به شاه ی مهردان

مه‌دحی یوونس خانی والیی سنه

شیخانی تالەبانی لە ئێراندا، بە تایبەتی لە ناوچه و شارەکانی کرماشان و سنه و سابلاخ و موکریان و هه‌ورامان ده‌رویش و مریدیکی زۆریان هه‌بوو. شیخ رەزا لە بەر ئەوێ شیخ عەلیی کاکی پوست نشینی ته‌کیه‌ی که‌رکووک بوو، ده‌چێته سنه و ده‌یه‌وێت ته‌کیه‌ییکی له‌وێ دروست بکات، به‌لام به‌چی. ئەم شیعەرە دەنوسیت بۆ یوونس خانی والیی سنه.

من دراین مملکت روم کـــه بادا ویران
خوار و بدنام شدم همچو عمر در ایران

نه بايران بودم جای اقامت نه بروم
 گشته ام زیر فلک همچو فلک سرگردان
 شیخم و نیست مراجای برو تکیه کنم
 نکنم تکیه مگر بر کرم یونس خان

واتا:

من لهم ولّاتی رۆمه‌دا - خوا ویرانی کا -
 زه‌لیل و به‌د ناو بووم وه‌ک عومهر چۆن له ئی‌رانا زه‌لیل و به‌د ناوه
 نه له ئی‌ران جی‌م هه‌یه نیشته‌جی بێم و نه له رۆم
 له‌ژێر ئه‌م ئاسمانه‌دا وه‌ک که‌شتی سه‌رگه‌ردانم هه‌ر رۆژی له جی‌یه‌کم
 شیخم و جی‌یه‌کم نییه پالێ پێوه بده‌م و پشتی پێ بیه‌ستم
 پشت به‌که‌س نابه‌ستم مه‌گه‌ر به به‌خششی یونس خان.

شیخ ره‌زا و ده‌وله‌تی عوسمانی

شیخ ره‌زا له سه‌رده‌می حوكمی عوسمانی له كوردستاندا له دایك بووه و له دووا
 سالانی ئه‌و حوكمه‌دا (١٩١٠) كۆچی دوایی كردووه. سولتانی عوسمانی؛ به ناوی
 «خه‌لیفه‌ی ئیسلام» ده‌سته‌لاتی خو‌بان به‌سه‌رگه‌لیك له ولاتانی ئیسلام، به تاییه‌تی
 ولاتانی عه‌ره‌ب و كورددا كیشاوه. شێوه‌ی حوكمی ئه‌م سولتانانه، حوكمیكى ئۆتۆكراتى،
 كه ده‌ستوورى ولات ده‌سته‌لاتی سولتان بوو و ناوی «امیر المؤمنین» ی له‌خۆ ده‌نا و ئه‌و
 حوكمه‌ی به حوكمی ئیلاهی ده‌ناسرا و هه‌یج هه‌یزێك نه‌یده‌توانی سنوورێك بۆ ده‌سته‌لاتی
 دانێت. ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی دابه‌ش كرابووه ده‌یان «ولایه‌ت» كه (والی) ده‌یبرده رێوه
 و له سه‌رووی ئه‌وانیشه‌وه سه‌رله‌شكر (میر ئالای) ده‌یتوانی والی و موته‌سه‌ریف لابه‌رێت
 و یه‌كێكى تری بۆ دانێت. له‌به‌ر ئه‌وه یاسایه‌ك نه‌بوو بۆ پاراستنی مافی ئه‌مانه، ئه‌مانیش
 ده‌یان‌ه‌ویست به كه‌مترین كات خو‌بان ده‌وله‌مه‌ند بکه‌ن و به هه‌وه‌سی خو‌بان جو‌ره‌ها
 باجیان ده‌خسته سه‌ر میلیه‌ت و له‌دزی و به‌رتیل خواردن درێغیان نه‌ده‌كرد و بۆ ده‌مكوت
 كردنی میلیه‌تیش چه‌شن چه‌شن سوپاییان رێك ده‌خست. له پێشانداندا له‌شكری ده‌ره‌به‌گی
 و له پاشان «یه‌نكى چه‌رى» و له پاشاندا له‌شكری نیزامی و بۆ یارمه‌تیی ئه‌وانیش،
 هه‌یزی (ژاندارم = جه‌ندرمه) له زه‌مانی حوكمیرانی سولتان عه‌بدوڵحه‌میدیش، له

کوردستاندا سوپای (حه میدیه) له کوردهکان دانرا، وهکو ههسه نئاغای زهنگنه له ناوچهی خانهقین تاکوشاره بان و صالح بهگی نهوتچی له کهرکووک و حوسین ئاغا هه مه وهند له ناوچهی سوله یمانی کرانه (تابور ئاغاسی).

شیخ رهزا له سه رهتای ژیانیدا، وهکو و زۆریه ی خهلق، دهوله تی عوسمانیی به پارێزه ری ولاتی ئیسلام دژی گاوران داده نا. به لام وهکو رۆشن بیریک ره خه ی له که مو کورتی و کرده وه نا ره واکانی کار به ده ستانی گرتوه و په رده ی له روو هه لمالیون و له پاشاندا، نهک ته نها له کار به ده ستان، به لکو له رژی می ئه و ده وله ته و له سولتانی ش ده گری ت. له شیعه رده کانی شیخ رهزادا، له سه ره تاوه مه دحییکی زۆر سولتان عه بدولعه زیز و سولتان عه بدولحه مید ئه کات و به سیبه ری خوا له سه ره ئه رز داده نی و له پاشان که هاتوچۆی ئه سته موول ئه کا و له گه ل گه لی ک له رۆشن بیرانی کورد و تورک ناسیاوی و پیوه ندی په یدا ئه کات، دهس ده کاته ره خه گرتن و له پاشان هه جو و له عه نه ت لی کردنیان.

ئه م گۆرانکاریانه هاوکاتن له گه ل گۆرانکاریی بارودۆخی سیاسی و کۆمه لایه تی ولات و ده رکه وتنی هه ست و بیروباوه ری نو تی ئه و سه رده مه.

شیخ رهزا له م شیعه تورکییه دا له سه رهتای ژیانیدا مه دحی سولتان عه بدولعه زیز ئه کات. سولتان عه بدولعه زیز؛ هه ر چه نیک ویستی هه ندی ئیسلحات له ئیمراتووریه تی عوسمانیدا بکات، به لام بووه هزی پامال کردنی سامانی ده وله ت و جیا بوونه و ه ی رۆمانیا و صرب و بولغارستان و مصر. شیخ رهزا ده لیت:

کردم بکار نامه شاهان بسی نگاه
برهم زدم جریده این کهنه کارگاه
از حال خسروان زمان جستم آگهی
انان که بووده اند خداوند دستگاه

واتا:

سه بیریکی زۆری کارنامه ی پادشاهانم کرده وه
ده فته ری ئه م کارگا کۆنه ی دونیام په ره په ره کرده وه ته وه
به دوا ی هه والی پادشاهانی جیهاندا گه پراوم
ئه وانه ی که خاوه ن باره گا بوون

ساسانیان بحکمت و سامانیان بملک

عباسیان بدولت و سلجوقیان بجا
هر چند خواستم که بیایم نیافتم
شاهی بفر و دولت (عبدالعزیز شاه)

واتا:

ساسانیان به حکمت و سامانیان به دارایی
عباسیان به دولت و سلجوقیان به پایه و پله
هرچند ویستم بیدوژمه و نه مدوژیبه و نه
شاهی له شان و شکوی دهو له تی سولتان عه بدولعه زیدا بی.

چشم سپهر و دیدهء دوران ندیده است
شاهنشاهی بدین حشم و لشکر و سپاه
این تخت و این اساس و این گنج و این گهر
وین تاج و تخت و این علم و چتر و بارگاه

واتا:

چاوی ئاسمان و دیدهی زه مانه نه یدیه
شاهنشایی نه و دنده دهستو دائیره و له شکر و سویای بیی
ئهم ته خته و ئهم بنه رته و ئهم گه نجه و ئهم گه وه ره
ئهم تهخت و تاجه و ئهم به یداخ و چه تر و باره گایه

این لشکر نظام که کو کرده گوش چرخ
از نالهء نفیر بهر شام و صبحگاه
خورشید سایه گستر و جمشید تاجور
دارای بنده پرور و سلطان دین پناه

واتا:

ئهم سویای ریک و پتیک و نیزامیبه که گوئی چه رخی گه ردوونی که پر کردووه
به هوی نالهی بووقیبه و ئیواران و به یانیان
وهک خور سیبه ری بو هه مو و لایی کردووه وهک جه مشید خاوه نی تاج.
وهک دارای بهنده پهروه رو، سولتانی پشتویه نای ئایینه

فخر دول، ملاذ ملل، مایهء امل
ظل خدا، امام هدی، سایهء الاله
میگفتم از ستایش او شمهء ولی
یارای هرکس نبود مدح پادشاه

واتا:

شانازی دهوله تانه، پهنای گهلانه، مایهی هیوایه
سایهی خودایه پیشه‌وای رینموونیه، سیبه‌ری خودایه
ئه‌مویست چه‌رده‌یی باسی ئه‌و بکه‌م و به‌شان و بالتیا هه‌لده‌م
به‌لام له‌توانای هه‌موو که‌سیکا نییه‌ تاریفی پادشا بکا

کی دارد احتیاج بتعریف چون منی
بسط جلال شه‌که‌ زماهیست تا بمه
خواهم یکی مساعده‌ از طبع تا دهم
داد سخن بمدحت دستور پادشاه

واتا:

که‌ی پیتیستی به‌تاریف کردنی که‌سیکی وه‌ک منه
به‌ریلاویی شان و شکۆی پادشا که‌ له‌ مانگه‌وه‌ تا گا و ماهی گرتوه
ئه‌مه‌وئ سروشتم یارمه‌تیم بدا
تا رازی قسه‌ بیتمه‌ سه‌ر تاریفی وه‌زیری شا

صدری که‌ گر تلافی وافی نمیشدی
دولت خراب گشتی و ملت شدی پناه
محمود ندیم پاشا صدری که‌ بر درش
کرداست چرخ، قامت تعظیم‌را دوتاه

واتا:

سه‌ره‌ک وه‌زیری که‌ ئه‌گه‌ر نه‌بوایه‌ به‌ چاره‌سازی به‌شکه‌ری،
ولآت ویران ئه‌بوو و میلله‌ت له‌ناو ئه‌چوو
مه‌حمود نه‌دیم پاشا ئه‌و سه‌ره‌ک وه‌زیری له‌به‌ر ده‌رگایا
چه‌رخه‌ی گه‌ردوون بالای خۆی نوشتاندوه‌ته‌وه‌ بۆ دووباره‌ ته‌عظیم کردنی

یهک یهک به دست و بازوئی زرین ببست
هر رخنه که یامته بنیاد ملک راه
دم درکش ای (رضا) که ندارند نسبته
دریاؤ قطره، ذره و خورشید و کوه و کاه

واتا:

به دست و بازووی بیرورای سہنگینی خوئی
یهک یهک هممو ئو کون و کله به رانهی گرتووه که رِتیان که وتووه ته بنیادی دهولته
دهمی خوٚت بگره (رهزا) چونکه بهراورد ناکرتین به یهک:
دهریا و دلٚوٚپ و، توٚزقال و خوٚرو، کیتو و کا.

شیخ رهزا و سولتان عہدولحہ مید

زۆریه‌ی ژیان‌ی شیخ رهزا له سہردهمی حوکمرانی سولتان عہدولحہ مید بوو. سولتان بو
چہسپاندنی (دهسته لاتی ئیلاهی) ای خوئی، پیاوانی ئایین پهرست و شیخانی رِتیازی
دهرویشی و مه‌لاکانی له خوئی نزیک نه‌کرده‌وه و چاوه‌دیری مزگهت و ته‌کیه و
خانه‌قاکانی ده‌کرد، له به‌رئه‌وه پیاوانی ئایین به چاوی پارێزه‌ری ولاتی ئیسلام ته‌ماشای
سولتان عہدولحہ میدیان نه‌کرد.

شیخ رهزا، له سهره‌تای ژیانیدا، ههر به‌و هه‌سته ته‌ماشای سولتانی ده‌کرد و له‌م شیعه‌ره
تورکییه‌دا مه‌دحی سولتان عہدولحہ مید نه‌کات و نه‌ئیت:

سریر سلطنت ملک الیمن آل عوسماندر
خلافت خاندان پروه‌رده (عبدالحمید خان) در
وکیل فخر عالم، زیده‌ء ذریت آدم
امیر المؤمنین، ظل خدا، محبوبی یزداندر

واتا:

شکوئی پادشاهی ته‌ختی شاهیی ئالی عوسمانه
په‌روه‌ده‌ی خانه‌دانی خه‌لافهت عہدولحہ مید خانه
جیشینی پیغه‌مبه‌ر، زوبده‌ی نه‌وه‌ی ئادهم
میری موسلمانان و سییه‌ری خودا و خوٚشه‌ویستی یه‌زدا نه

بیلنمز هیئت شاهانه‌سی عکس تجلادن
ملکدر، یا ملک شاه جهان، یا ماه تاباندر
خرد مندانده عاجز عقل کل قاصر
زه اندیشه باغلو قوهء ادراکه حیراندر

واتا:

له عه‌کسی جلوه کردندا نازانریت هه‌یته‌تی شاهانه‌ی
فریشته‌یه یا مه‌لیکی شای جیهان یان مانگی تابانه
هۆشمنه‌ندان په‌ک که‌وتوو هه‌قلی هه‌موو قاصر
به پیتی بیرکردنه‌وه به‌ستراوه، هیزی له تیگه‌یشتنی سه‌رسامه.

النده کاسهء شمس و قمر ده‌رگاهنه قارشو
بوکلمش صانکه گردون برگدای کاسه گرداندر
باصوب ناف زمینه، عرشه چیقمش تخت اجلالی
دگل باد اوزره دوران ایلیان تخت سلیماندر

واتا:

ئه‌وه‌ی کاسه‌ی خۆر و مانگی به‌ده‌سته‌وه‌یه به‌رامبه‌ر ده‌رگای ئه‌و
قه‌مچ بووه وه‌کوو گه‌ردوون گه‌دایه‌کی کاسه هه‌لگره
ته‌خت شکۆی کو‌تراوه‌ته ناوکی زه‌وی شکۆی گه‌یشتوه‌ته‌ر عه‌رشى ئاسمان
ده‌لێی ته‌ختی سوله‌یمانه به‌سه‌ر هه‌وا‌دا ده‌سوورێته‌وه

بولنمز گلش عصرنده غمدن دیده‌ء گریان
نسیم رافتندن گل گبی بلبله خنداندر
اوگوندن کیم ایشتمش صیت عدلک چرخ دون پرور
بنمله ایتدیکی جو‌رو جفالردن پشیماندر

واتا:

له عه‌صری شادیدا، چاوی گریانی غم نابینریت
له شه‌بای دل نه‌رمیدا، بولبولیش وه‌کوو گول پێده‌که‌نیت
له‌و رۆژه‌وه ئه‌وه‌ی بیستویه‌تی ناوی عه‌دلت، چه‌رخى ناکه‌سان
له‌و جه‌ور و جه‌فایه‌ی که له‌گه‌ل مندا کردویه‌تی په‌شیمانه.

یقه قورتارمق ایستر پنجهء قانون عدلکدن
 انکچون گاه یر آلتنده، گاه ابر ایچره پنهاندر
 ینه چیقماز او شاهک عهدهء مدح و ثناسندن
 (رضا) گر فی المثل فن سخندانیده حساندر

واتا:

له چنگی یاسای عهدلت دهیهویت یاخه یزگار کات،
 له بهرئه وه دهمیک له ژیر ئهرز و دهمیک له ناوی هه وردا شار او دهیه
 دیسان له عهدهدی مه دح و سوپاسی ئه و شایه دهرناچیت،
 رهزا ئه گهر له هونه ری قسه زانیدا بییته (حه سسان)

همیشه تاقمر رونق فزای طارم خضرا
 همیشه تا (زحل) آرایش ایوان کیواندر
 الهی بر قرار اولسون عافیت او زره
 وجود پادشاه عصرمز کیم جود و احساندر

واتا:

همیشه تا وه کو مانگ ره ونهق ئه داته ئاسمانی شین
 همیشه تا (زحل) ئه یوانی گیتی ئه رازینیتته وه
 خودایا هه ر پایه دار بچ به لهش ساغیبیه وه
 هه بوونی پادشای سه رده می ئیمه که ئه و هه م سه خاودت و هه م چاکه یه .

له مه دحیکه تری سولتان عه بدولحه مید؛ شیخ رهزا له دوا به یته که ی شیعریکه تری
 تورکیدا، خو ی به سولتان ده ناسینیت که سولتان ریزیکی زوری به رامبه ر شیخ
 عه بدولره حمانی باوکی هه بوو و ده لیت:

(قل هو الله احد) حرز سرماه افسرک
 مست صهبای (الم نشرح) دل دانشورک
 مستشار عقل او همدک (روح الامین)
 دستگیرک فیض اقدس (اسم اعظم) یا ورک

واتا:

(قل هو الله احد) مایه ی ئاسایشی گه نجینه ی تاجت

مهستی شهرابی (الم نشرح) دلی دانات
عهقل یه کهم پرس پیتکهرت و هاوده مت (روح الامین)
فه یض ته قدس دهستگیرت (اسم اعظم) یا وهرت

تاج و تختک تا ابد محفوظ (الله الصمد)
(آیه الكرسي) مدد (انا فتحنا) رهبرک
ریزه سنک آستتانک درهء تاج الملوک
قرة العین سلاطین خاکپای انورک

واتا:

تاج و تهختت تا نه بهد پارتیزگاری (الله صمد)ه
(آیه الكرسي) یارمه تیده رت (انا فتحنا) ره به رت
ورده به ردی به رده رگات دورپی تاجی شاهانه
خاکپای نوورانیت (قرة العین)ی شاهان

برجهان کفاره قارشو، غمزهء خویان گبی
صف چکوب آمادهء هیجا سپاه صفدرک
تاج و تخت دولت یونان دل عاشق گبی
سینه چاک ناخن سم سمند عسکرک

واتا:

بهرام بهر جیهانیتی گاوران وهکو چاو هه لته کاندنی جوانان
سوپای دلیرت ریزی به ست نامادهی جه نغه
تاج و تهختی ده وله تی یونان وهکو دلی عاشق
سینهی قلیشاهه له بهر سمی ته سپی سه ریازتا

جوهر فردن وجودی یوق دیهن جاهل دگل
نص قاطع در بو دعوی اوزره نوک خنجرک
عرشه آصمه قورقارم عرشی ده ایتسون رخنه دار
جوهر فرد کیان تیغ ثریا جوهرک

واتا:

تهو که سهی بلیت جه وهه ری فهدر وجودی نییه نه زان نییه

هدهد شاهد (سبأ) و سایهء بال هما
یا دهم باد صـبـادر رخس آهو پیکرن
جانشین فخر عالمسک عجب می اولسه لر
(جم) قولک (کی) بنده (خاقان) کوله (کسرا) چاکرن

هود هودی (سبأ) دۆزره روده یه یا سیبهری بالی (هوما) یه
باو هشین بای صه بایه ږه خوشی ئاسکه ئاسات؟
تایا سه ږه، که جینشینی فه خری جیهانی

حی قائمہ حسابی بر گلوں (عبدالحمید)
چوق دوام ایتسون گرک ذات عدالت گسترک
مرحمت کارا، سلیمان حشمتا، شاهنشہا
ای (رضا) لب تشنہء احسان عالم پرورک

ژماردی (حی قائم ۱۷۰) له‌گډل ژماردی (عبدالحمید ۱۶۹) یه‌ک ده‌گرن
 بویه‌ده‌یی ذاتی داورتان زور بښین
 به‌زیه‌یی کارا، سوله‌یمان پایه، شاه‌ی شاهان
 ئه‌ی (ره‌زا)ی لیو تینووی چاک‌می عالمه‌ پوره‌ری ئه‌و

شفقت ملت نوازک صورصہ کیمدر بو (رضا)
(طالبانی) (عبدالرحمن) زاده موری احقرک
مهرماه اولدقچه روز و شب تابان اوله
اوج برج سلطنتده آفتابی منظرک

دلسوزی گهل نه وازتان گهر پیرسی کییه ئه م رهزایه م

ئەم مېرولە ھېچ و پوچە كۆرى عەبدولرەحمانى تالەبانییە
تا خۆر و مانگ و رۆژ و شەو ھەبە و ھەر شەوق دەداتەو
خۆرى روتان لە كەشكەلانی كەلوو كۆنگەرەى شاھیبیا

سوڵتان عەبدولحەمید بۆ راكیشانی دلى موسلمانان لە ئاوەدان كردنەوێ تەكبە و
مزگەوت و جببى خواپەرستى درىغبى نەدەكرد. لەبەرئەو بە فەرمانى ئەو جببىگایەكى
لایەق بۆ (بەرمانى پىغەمبەر) كە لەژێر چاوەدێرى بەرەى (خادم السجاده) لە كەركوك
دروست كراو. شىخ پەزا لە سوپاسدا لە شىعەرىكى توركیدا دەلالت:

پادشاه آل عوسمان، يعنى خان (عبدالحميد)
قابل انكار دگل احسان فوق العاده سى
پادشاه انبىايى مس ايدەن سجدەيه
گورمادى لايق زيارتخانه ۛ معتاده سى
بر زيارتخانه ۛ شاهانه انشا قىلدیلر
آسمان دوردقچه دورسن شاه ايله شهزادهسى

واتا:

پادشای خانەدانى عوسمانى، يانى خان عەبدولحەمید
چاكەى لە عادت بە دەرى قەد ئىنكار ناكړت
بۆ ئەوانەى دەس لە بەرمانى پادشای پىغەمبەرەن دەدەن
ئەو زیارەتگایەى ئىستای بە لایەق نەدى
زیارەتگایەكى شاهانەى بۆ دروست كرد
تاكو ئاسمان ھەبە بمىنیت شاه و شازادەى

بۆ روونكردنەوێ مېژووى دروستكردنى زیارەتگای بەرمانى پىغەمبەر، شىخ پەزا لە
دوا بەیتى ئەم شىعەرە توركییهدا، لەسەر ژمارەى (ئەبجەدى) دەرى دەخات كە لە ۱۳۰۳ى
كۆچیدا دروست كراو.

دولسون ھمیشە جبب ھمایون پادشاه
كیم جود (معنى) (حاتم)ى افسانەیا پدیلىر
سجاده ۛ شریفەیه عبدالحمید خان
پک منتظم عمارت شاهانه یاپدیلىر

مرکز جهانہ کلمدی مانندی بر فلک
 هر کاری یاپدیدلرسه ملوکانه یاپدیدلر
 تاریخی مطابق واقع دیدی (رضا)
 «سجادهء پیغمبر» «ایچون» خانه یا پدیدلر

واتا:

هر پر بی گیرفانی پیروزی پادشاه
 که بهخششی (معن) و (حاتم) یان کرده ئەفسانه
 بۆ بهرمالی بلند پایه عه بدولحه میدخان
 ساختمانیکی زۆر رتیک و پیتیکی شاهانه یان دروست کرد
 نه هاتوه مه لهنندی جیهانه وه پادشای و
 هر کاریکی کردوه شایانه کردوویه تی
 میژووی کردنی پر به پر دۆزییه وه (رهزا)
 بۆ سوجادهی پیغمبر یانه یان دروست کرد

شیخ رهزا که دهچیتته ئەسته موول و له گهڵ رۆشنییران و ئەدیبارانی کورد و تورک ناسیاوی
 پهیدا ئەکات، بۆی دهرده که ویت ئەم سولتانه ئەو ئەفسانهیه نییه که وه کوو ئابیده، به بی
 رهخنه له گردن له کرده وهی سهری بۆ دانه ویتن. له ویدا چاوی کردووه ته وه، ته ماشا دهکات
 ئەم شانشینانهی پادشا له سهر لاشه ی ههزاران چهوساوهی میللهت دامه زراوه.
 کاربه دهستانیش به دزی و بهرتیل خواردن میللهت دهر ووتینه وه. دهس دهکاته شکایهت
 کردن و رهخنه گرتن:

قلم آلدیم یازهیم شاهه شکایت نامه
 دهشت واقعه دن چاتلدی نوک خامه

واتا:

خامه م گرته دهس سکا لانه بنووسم بۆ شا
 له تاوی خراپه ی باسه که نووکی قه لهم شهقی برد
 به و جوژه کاربه دهستانه ده لیت:

ایشی کورمکده جبان اقچه المقده جسور

واتا:

له کار به رتیه بردن ترسنوک و له پاره وهرگرتن تازا

به لّام بوی دهرده که ویت که ده ولّت له سهره وه بۆگه نه:

بو انواع فسادک باعشی، ظن ایتمه والیدر
بالق باشند قوقار، ضرب المثل، معلوم عالیدر

واتا:

ئهم چه شنه فه ساده، واهه زانه تهنهها له «والی» یه وه یه، وه کو ده لّین ماسی له سهره وه بۆگه نه
ئه کات.

ههر والیه که دیت له ویتتر خراپتره. ئه مانهش له «باب العالی» یه وه دانراون. که واتا ئهم
باب العالییه «باب السفلی» یه. وه کو قینگ وایه که گوی لّیه دی:

نسبتی یوق باب عالیدهن گلن والیده
بویلهر بر بوق والی اتّحق باب سفلا دن گلیر

و له بهر ئه وه ی، پادشاه به راست و چه پدا له قه بی پاشا و بهگ ده به خشیت، که ریش له
سایه شاهانه وه، له قه بی که بۆ خۆی په یدا ده کات.

عالمه عام اولدیغندن التفات پادشاه
خر دخی بر آد قزان دی سایه شاهانه دن
له پاشا، په نجه ی تاوانباری، بۆ سولّتان خۆی درتّز ده کات:

دوشمنه قارش ی کدی، ملته قارش ی اصلان
لعنه الله علی حضرت هذا السلطان

واتا، بهرام بهر دوژمن پشیله و بهرام بهر میلله ت شی ره، له عه نه تی خوا له هه زره تی
سولّتان بیت. که چی ره صافی له پاش چه ند سالّ دوا ی ئهم ده لّیت: «عبید للأجانب هم
ولکن علی ابناء جلدتهم اسود»

میلله ت ده یو بست ده سته لّاتی سولّتان عه بدولحه مید، به پیتی یاسای بنه ره تی (قانون
اساسی) که م کاته وه و وای ده زانی که ئهم یاسایه هه موو. گیر وگرفت یکی ولّات چاره سه ر
ئه کات. به لّام ئه مه نه بوو. زۆریش هه بوون وایان ده زانی که ده ولّت وازی له (قانونی
ئیلاهی) که قورئانه هیناوه، بۆیه کاروباری میلله ت خرابتر بووه. شیخ ره زایش له و
باوه ره دا بوو، که ده لّیت:

بیچاره عدالت که بیقلمش دی بناسی

بردن ایچنه سچدی بو قانون اساسی

واتا:

بیچاره عه‌دالته که بیناری رووخابوو،

به یه‌کجاری، ئەم قانون ئەساسییە گووی تی کرد.

دیانت مضمحل، دولت بوزق، مللت پریشاندر

سببی تحقیر دین، تأسیس قانون، ترک قرآن در

واتا:

ئایینی کز، ده‌ولت تیک چوو و میللهت پەڕیشانه

له‌به‌ر ته‌حقیری ئایین و دانانی یاسا و وازه‌تین له‌ قورئانه

میللهت ده‌یوبست دیکتا‌توریه‌تی سولتان عه‌بدولحه‌مید پامال کات و ده‌ستی بخاته

کو‌تی یاسای ئازادی و دیموکرات. شیخ ره‌زا هه‌ر چه‌نیک دژی حوکمی عه‌بدولحه‌مید بوو،

به‌لام رقیشی له‌ ئی‌ت‌حاده‌یه‌کان بوو، هێرشێ ده‌کرده‌ سه‌ر سولتان چونکه‌ گو‌تی نه‌ده‌دایه

په‌ڕیشانیی میللهت. له‌ شیعرێکی فارسیدا ده‌لێت:

آسمانش آن چنانست و زمینش آین چنین

چشم عبرت برگشا و قدرت حق را ببین

گرچه از روی زمین را مالک چیزی نیم

وز زمین تا آسمان (حمداً لرب العالمین)

واتا:

ئاسمانی به‌م جو‌رده و زه‌مینی به‌و جو‌ره

چاوی عبیرهت بکه‌ره‌وه و توانای خوا ببینه

هه‌ر چه‌نیک له‌ رووی زه‌میندا خاوه‌نی هیچ نیم

هه‌ر له‌ زه‌مینه‌وه تا‌کو ئاسمان سوپاس بۆ خوا‌ی عاله‌مین

کاشی یک روزم بما بین همایون را ده‌هند

تا (حمید خان) را بگویم: ای (حمیر المؤمنین)

بعثت تو بر خلاف بعثت پیغه‌مبه‌ر است

(انت ما ارسلت الا زحمة للعالمین)

واتا:

خۆزگه پۆژێ رێبان ئەدام ئەچومە دەرگای شاهانه
تا به (حه‌مید خان) بێتیم ئەى (گوێدرێژى موسلمانان)
ناردنى تۆ به پێچه‌وانه‌ى ناردنى پێغه‌مبه‌ره
تۆ بۆ هه‌یج نه‌نێرراوى بۆ ئەوه نه‌بێ ئەزیه‌تى خه‌لك به‌دى

چونكه سولتان خۆى به خه‌لیفه‌ى پێغه‌مبه‌ر (امیر المؤمنین) میرى موسلمانان داده‌نا.
شیخ ره‌زایش وشه‌ى (امیر) ده‌کاته (حمیر) و سولتان ده‌کاته که‌رى موسلمانان.
وه‌ک ده‌گیرنه‌وه، وه‌زیرى ئەوقاف ناردویه به شوێنى شیخ ره‌زادا و له‌سه‌ر ئەم شیعره
به‌رپرسیارى بکات. شیخ ره‌زا ده‌لێت من نووسیموه (امیر المؤمنین) و (رحمة للعالمین)،
ئێمه به قه‌له‌مى قامیش ده‌نووسین. جارجار نووکى له کاغه‌ز گیر ده‌بێ (أ) ده‌بیته (ح) و
مه‌که‌ب له نووکى ده‌په‌رێ و خه‌لیک ده‌که‌ویته سه‌ر (ر) ده‌بیته (ز). له‌سه‌ر ئەوه
مه‌عاشه‌که‌ى ده‌برن، که ده‌پته‌وه لێى ده‌پرسن چییان لێى کرد؟ ده‌لێت (له‌ت) یکیان
پێوه‌نام. (ره‌زا) بووم، بووم به (ره‌زاله‌ت).

داوایه‌ک له وه‌زیرى ئەوقاف

شیخ ره‌زا (عرض‌حال) یك ده‌نووسی‌ت بۆ وه‌زیر ئەوقافی ده‌وله‌تى عوسمانی ئەحمده
موختار، نا‌ره‌زایی خۆى به‌رامبه‌ر کاربه‌ده‌ستانی که‌رکووک ده‌رده‌به‌رێت که موچه‌که‌یان
برپوه. له‌م شیعره‌دا که سه‌ره‌تاکه‌ى به‌ تورکى و له پاشان به فارسییه تکای ئەوه ده‌کات
که به چاوێکى میه‌ره‌بانى سه‌یرى داواکه‌ى بکات.

شفاعتله اوقور عرض‌حالمى خونکار
شفاعت است سزاوار احمد مختار
محالى قلب ایده‌جک ممکناتى مکتوبه
ایدرسه خامه‌ء معجز طرازنى درکار
تو ابر فضلى و دانش یكى مشاهده کن
بخاک تیره چه گونه است ابر گوهر بار
تو آفتاب کمال و آفتاب ببین

چه گونه برکشد این روزهای کم مقدار

واتا:

به شه فاعه ته وه عرضحالم نه خوینیتته وه خوینکار
شه فاعه ته شایسته ی نه حمده موختار
مه حال ده گوریتته ممکنات به نووسین
نه گهر قه له می موعجیزاتی بینیتته کار
تو ته ماشای هه وای فضل و دانش بکه
نه رزی به دبه خت چونه هه وری گه وه ره بار
تو هه تاوی که مالی و هه تا و ببینه
که چون رۆژانی دنیا پرووناک نه کاته وه

تو سرو گلشن مجدی و سه د سایه راست
علی الخصوص که وقت گل است فصل بهار
بشاه عرضه گدایی غیرسد یاری
به جور ناظو اوقاف مرهم دلزار
اگر امید نباشد بلطف عالیرا
چه گونه گفت (رضا) شعرهای خوش گفتار

واتا:

تو سه روی باغی شکوی، سه روی سیبهر نه خه یه وه
به تاییه ت که کاتی گوته و فه صلی به هار
بو شا سکا لای پیاوی هه ژار ناگات
به جورئ وه زیری نه وقاف مه له مه مه بو دلی نه خوش
نه گهر ئومیدم نه بیت به لوتفی پایه به رزتان
چون (رهزا) شیعری خوش گوftar ده لیت.

مه دحی که مالی پاشای مونه سه ریفی که رکوک

له ده ورنی پیتشوی ده و له تی عوسمانیدا، که رکوک ناوچه ی ویلایه تی شاره زورر بوو.
به لام له دابه ش کردنی سالانی دوواییدا، که رکوک ده بیتته ناوچه ی لیوای سه ره به

وویلایه تی مووصل و له لایه ن موته سه رپیتکی تورکه وه ده برایه پتوه .
 شیخ رهزا له م شیعره فارسییه دا هم به خیره اتنی که مالی پاشای موته سه ریف نه کا و
 همیش له دوا به یته که پدا، که به تورکییه میژووی هاتنی له سه ر ژماره تیپی نه بجه دی
 پروون ده کاته وه .

سالها از سر اخلاصی دعا میکردم
 که خدا یا گره ازکار ضعیفان بگشا
 متصرف بفرست اهل دلیران، توی
 متصرف بهمه کون و مکان کیف بشا
 مژدهء آمدن آصف ثانی چو رسید
 شاعران جمله فتاندند بفکر انشا
 ارایوب بولدی (رضا) تام اوله رق تاریخی
 (گلدی کرکوکه سلامتله کمالی پاشا)

واتا:

ساله هابوو له پرووی دلسوزییه وه له خوا نه پارامه وه
 خواجه گری و نالوژی کاری همژاران بکه ره وه
 موته سه ریفی بنیره له قاره مانان چونکه توی
 ته سه روف له هه موو جیهانا نه که ی به ئاره زووی خۆت
 که مژده ی هاتنی ئاسه فی دوو هه م گه یشت
 شاعیران هه موو که وتنه بیری شیعی دانانه وه

له شیعی ریکی تری فارسیدا، شیخ رهزا گله یی حالی خۆی ده کات. چونکه نه له
 موته سه ریف و نه له والی و نه له مالییه و نه یش له نه وقاف و نه یش له سولتانه وه هیچی
 دهس نه که وتوه و له دوا پیدا داوا له که مالی پاشا ده کات که مووچه که ی بداتی:

دلم از غصه پر و کیسه ام از زر خالی
 نه عطا از متصرف، نه کرم از والی
 نه ز مالییه اعانت، نه ز اوقاف مدد
 نه ز مابین همایون نه ز باب عالی

قلبهء اهل کمال است کمالی پاشا
 (من جمیع الوزراء غیر کمالی مالی)
 داعیانرا بنود طاقت تأخیر معاش
 بنگر برسر احوال پریشان حالی

واتا:

دلّم پرّه له خهفت و کیسه کهم خالّیه له زتِ
 نه بهخششم له موته سه‌ریفه وه دیوه، نه دهس بلاوی له والیه وه
 نه یارمه تبیهک له داراییه وه و، نه فریا که وتنی له نه وقافه وه
 نه له ده‌باری هوما یو نیبیه وه و، نه له قاپیی به‌رزی ئاستانه وه
 قبیله‌ی نه‌هلی که ماله که مالی پاشا
 له هموو وه‌زیره‌کانا له (که مالی) به و لاوهم نیبیه
 دوغا گۆیان ته‌حه‌مولی دوا که وتنی مانگانه‌یان ناکه‌ن
 سه‌رنجیکی نه‌حوالی په‌ریشان حالّی بده بزانه چند سه‌خته

سه‌ردانی والیی مووصل بۆ که‌رکووک

له سه‌رده‌می حوکی عوسمانیدا ئه‌یاله‌تی شاره‌زوور هه‌موو کوردستانی خوارووی
 ده‌گرت‌ه‌وه و که‌رکووکیش (موته‌سه‌لیمی) یه‌ی ئه‌م ئه‌یاله‌ته بوو. به‌لام له پاش شکستی
 له‌شکری عوسمانی له‌ نزیکی (قییه‌ننا) ی پایته‌ختی نه‌مسا، سولتان مه‌حمودی دووهم
 برپاری دا په‌ژێمی ده‌ره‌به‌گیی سه‌ربازی پامالّ بکات و سوپایه‌کی نوێ به‌ ناوی (یه‌نگی
 چه‌ری) دروست بکات و میرنشینانی کوردستانیان یه‌ک له پاش یه‌ک له‌ناو برد و
 که‌رکووکیشیان له شاره‌زوور جیا کرده‌وه و یه‌کانسه‌ر به‌سترایه ویلایه‌تی مووصل‌ه وه و
 میرنشینی بابان له سوله‌یمانیش به‌سترایه و ویلایه‌تی به‌غداوه.

والیی مووصل له سه‌ردانیکی بۆ لیوا که‌رکووک، شیخ په‌زا له کاتی پیشوازی کردنی
 ئه‌م پارچه شیعره فارسییه ده‌لّیت:

خوا به دیدم دوش کز مغرب بر آمد آفتاب
 چیست؟! گفتم ای عجب تعبیر خواب
 ناگهان از سمت موصل عازم کرکوک شد

آفتاب عالم آرا والی عالی جناب
 چون شنیدم این خبر از مهر تبریک قدوم
 ره نورد باد یارا پانه‌دام در رکاب
 تیز رفتاری چو عزم عالم بالا کند
 ره بمنزل میبرد پیش از دعای مستجاب

واتا:

دوینیی شهو له خهوما دیم رۆژ له رۆژئاوا هه‌ڵاتیوو
 سوه‌ینیی وتم: سه‌یره! ئه‌بێ لیکدانه‌وه‌ی ئهم خه‌وه چی بێت؟
 له پر له‌لای مووصله‌وه که‌وته ری بۆ که‌رکووک
 خۆری عالم رازینه‌وه، والیی پایه بلند.
 که هه‌والم بیست، بۆ پێ و قدوومی خه‌یری،
 پێم نایه ئاوزه‌نگی بۆ برینی ری به په‌له‌په‌ل
 توند رفته‌اری که نیازی جیهانی سه‌رده‌وه‌ی هه‌بێ
 به‌ر له قه‌بوولی دۆعا ده‌گاته مه‌نزل.

برق‌کرداری چ و از بالا جهد سوی نشیب
 بهر صیدی از هوا گوئی فرود آمد عقاب
 یک دو فرسخ ره باستقبال بیرون ناختم
 خیمها دیدم زهر جانب طناب اندر طناب
 دشت گفתי قلم است و جستخیز و خلق موج
 در میان موج مردم خیمها همچون حباب
 باز بگرفتم عنان تا موکب والی رسید
 در زمان کردم بسوی موکب والا شتاب
 خویشرا از خانه زین بر زمین انداختم
 جبهه عظیم را صد جا نهادم بر تراب
 آصف خاکی نهادم چون فراز خاک دید
 کرد در ساعت سر افرازم به توجیه خطاب

واتا:

که سیکێ کردار وەک بروسکه که له سه ره وه بفری بۆ خواره وه
وهک بلیی هه لۆ له ئاسمانه وه دانه چۆری بۆ نه چیری
یهک دوو فه رسه خ پێ غارم دا بۆ ده ره وه بۆ پیشوازی
چهندان خێوه تم دی له هه ر لایه که وه ته ناف به ته ناف هه لدرابوون
ده شته که ی له هه شامات بوو بوو به ده ریا خه لق شه پۆلی ئه دا.
ده واره کانیش له ناو شه پۆلی خه لقا و هک بلیقی سه ر ئاو بوو
دیسان له غا وه که م گرت تا که ژاوه ی والی گه یشته به ره وه
ئیتیر گورج پام کرد بۆ لای که ژاوه ی بالای
له زینی ولاغه که مه وه خۆم فری دایه زه وی
ته ویلی ریتز لی گرتتم سه د جار خسته سه رخاک
ئاسه فی خاکی ته بیعه ت که به ر خۆ له که وه دیی
گورج به وه ی پرووی گفتوگۆی کردمێ سه ره به رزی کردم

آمد از روی تواضع بامن اندر گفتوگو
گرم گرم ازوی سؤال و نرم نرم از من جواب
تا شدم یک باره گی سرمست صه بای حضور
عندلیب آسا دریدم پرده ء شرم حجاب
کردم آغاز ثنا خوانی با آواز بلند
وز جمال شاهد معنی برافگندم نقاب
خیر مقدم مرحبا ای خسرو مالک رقاب
ملک و ملت شد بتشریف قدومت فیضیاب
هم ز شادی قدوم تست آخر این همه
خنده ء برق و صدای رعد و شاباش سحاب
بر زبان گرمی براند نام عزمت تا خدا
می رود بی امتنان بادبان گشتی بر آب

واتا:

له پرووی ته واز وعه وه له گه لئا که وته گفتوگۆ

ئەو گەرم گەرم پرسىياري لى ئەكردم منىش نەرم نەرم وەلامم ئەدايەو.

تا بە يەكجاري مەستى شەرابى حوزوورى بووم

وەك بولبول پەردەى شەرمم درى

بە دەنگى بەرز دەستم کرد بە تارىف کردنى

لەبەر جوانياري ماناي وتەكاني پەردەم لادا كەوتقە دوان، وتم

مەرحەبا بەخېر بېت ئەو پاشايەى خاوەنى گەردنى ئېمەيه

مولك و ميللەت بە تەشرىف هينانى ئىوہ فەيزياب بوون

ئاخر لە خوشى هاتنى ئىوہيه ئەم ھەموو

پېكەنينى بروسكە و گرمەى ھور و بارانى شاباشى ھەورە

ئەگەر كەشتىبەوان ناوى ھىزى ئىوہ بېنى بەسەر زمانيا

بى مننەتى بايەوان كەشتى بەسەر ئاودا ئەروات

كارى عاقل نيست رفتن بر خلاف رأى تو

خويشرا رسوا كند ديوانهء جنت مآب

در ولايت بعد از اين حادث نكردد فتنهء

تاتو باشى و فھيم پاشا ترا نائب مناب

بعد از اين از دور عقرب بنودم اندیشهء

چون بديدم اقتزان ماھرا بر آفتاب

اقتران اين دو نير مايهء آسائش است

من چنين فالى زدم (والله اعلم بالصواب)

از خدا خواھم كە دارد درجھان اين ھردورا

بر قرار و پايەدار و كامكار و كامياب

واتا:

كارى پياوى عاقل نيبە بە پىچەوانەى راي تو بجوئىتەوہو

ديوانەى سەرەنجام شىتى خۆى رسوا بكا

لە ولاتان بەوہيش پرونادا ھىچ ئاژاوە و ھەرايى

تا تو ھەبىت و فەھيم پاشا جىنشيني تو بىت

پاش ئەمە ترسم لە سوورانەوہى بورجى (عەقەرب) نيبە

كە ديم مانگ و رۆژ ھاو جووت بوون

هاو جووت بوونی ئەم دوو ئەستێرەییە مایەیی ئاسایشە
 من پەملێکی وام لێدا، خوا خۆشی ئەزانێ چی راستە
 لە خوام ئەوێ پێکی لە جیهانا ئەم دوو
 بەر قەرار و پایەدار و بە مرازگە یشتوو بکا.

نامەیه ک بۆ عەبدولوهاب پاشای والیی مووصل

شیخ پەزا نامەیه کی هەلبەست بەزوبانی تورکی بۆ عەبدولوهاب پاشای والیو مووصل
 دەنیرێت، تکای لێ دەکات کە ناسیاویکی بە (مەئووری باج = قۆلچی) دامەزرینی و
 دەلێت:

والی عالیجناب ای عالم آرا آفتاب
 عالم آرا آفتاب، ای والی عالیجنباب
 فیضیاب اولسم عجب می لطفکردن بن دخی؟
 بن دخی اولسم عجب می لطفکردن فیضیاب!

واتا:

والیی پایه بڵند، ئەی پۆژی جیهان رازینەوه
 ئەی پۆژی جیهان رازینەوه، ئەی والیی پایه بڵند
 ئەگەر نوقمی بەخششی لوتفتان بەم عەجیبە؟
 عەجیبە گەر منیش نوقمی بەخششی لوتفتان بەم؟

مستجاب ایلر دعامی حق عالیکزده حق
 حق عالیکزده ایلر حق دعامی مستجاب
 بر جواب احسان ایدرسک چوق تشکر ایلرم
 چوق تشکر ایلرم احسان ایدرسک بر جواب

واتا:

دۆعام قەبوول ئەکات خودا لە دەرەقی پایه بڵندیتان
 دەرەقی پایه بڵندیتان خودا دۆعام قەبوول ئەکات
 ئەگەر وەلامیک بفرمون زۆر سوپاستان ئەکەم
 زۆر سوپاستان ئەکەم ئەگەر بفرمون جەواب

کامیاب اولسون إلهی والی پاشا تا ابد
تا ابد اولسون الھی والی پاشا کامیاب
اجتناب ایتمه (رضا) دن ایله تحصیل رضا
ایله تحصیل رضا ایتمه (رضا) دن اجتناب

واتا:

کامیران بیت خودایه والی پاشا تا ئەبەد
تا ئەبەد ببیت خودایه والی پاشا. کامیران
دوو دَل مەبە لەو دی له (رەزا) رەزەمەندی وەرگرت
رەزەمەندی وەرگره له (رەزا) مەبە دوو دَل

قولچیلگله بر صدیقم بویله اولسون بهریاب
یا نعم یالا، ثنا خوانک (رضا) یه بر جواب
اول صدیقم هر کسه معلومدر اهلیتی
حاشالله لطفک ایتسون اهل اولانی رد باب

واتا:

هاوړتیه کم بو (قولچی) یی وا ببیته جی بهخشتان
یان ئا یان نا وهلامیک بدهره سوپاس کارت (رەزا)
ئهو هاوړتیه م له لای هه موو که سیک دیاره شایسته یی
حاشا، ئه وکه سهی لایقه ده رگای لوتفتانی لی داخه ن

پک قلندر مشریم ای داور عالیجناب
آمر مطلق جناب اکرمکدر داورا
سن بیلورسن هر کیمی ایلر سک ایله انتخاب
عالی شان، عالی نسب، عالی هم، عالی جناب
آصف ثانی ولی النعمتم عبدالوهاب

واتا:

ته و او مه شره بی ده رویشی ئه ی داوهری پایه بهرز
خاوه نی ئه مری مو تله ق جه نابی ئه ره می خۆ ته ئه ی داوهر
تۆ ئه زانیت هه ر که سیک هه لبرتیریت

پایه بهرز، نه‌سب بهرز، هیمت بهرز، عالی جه‌ناب
ثا‌صفی دوو‌م، خاو‌ن نی‌عمه‌تم عه‌بدولوه‌هاب

هه‌جوی به‌هرام پاشا

له ده‌ولته‌تی عوسمانیدا، له‌گه‌ل موته‌سه‌ریفی لیوا فه‌رمانده‌یه‌کی عه‌سکه‌ریش
حوکمپانیی ده‌کرد. به‌پتیه‌به‌ری لیوا، چاوی له ده‌س ئه‌و قوماندانه بوو. شیخ ره‌زا گه‌لیک
ته‌قه‌لا له‌گه‌ل هه‌مزه پاشای موته‌سه‌ریف ده‌دا که شیخ مه‌حه‌مه‌دی کو‌ری بکاته مه‌ئمووری
ژماردنی ئاژهل که گوزه‌رانی پتیه‌بکات، به‌لام نایکا و له پاش هه‌جوی ئه‌م داوا له به‌هرام
پاشا ده‌کات ئه‌ویش گفتی ناداتی. له‌و ده‌مه‌دا، کاربه‌ده‌ستانی عوسمانی، سه‌رتاپا
خه‌ریکی به‌رتیل خواردن بوون و، شیخ ره‌زایش ئه‌م هه‌له له ده‌ست نادات که ده‌لیت:

بو عجل سامری کیم؟ آدی به‌هرام پاشا‌در
آنک تصویری الله ایچون جای تماشا‌در
هنردن، معرفتدن، فهمدن، ادراک و دانشدن
ته‌ی، خالی، مجوف، صانکه برشکل مقوادرا

واتا:

ئه‌م گو‌یره‌که‌ی سامریه‌ کتیه؟ ناوی بارام پاشایه.
تو خوا سه‌یری وینه‌ی کهن، جیتی ته‌ماشایه
له هونه‌ر، زانست، تیت‌گه‌یشتن وئیدراک و دانش
بوش و خالی، وا ده‌زانی که مقه‌ووا‌یه

مقوی شکلنه برشی دینور، اما بو عکروته
نه‌وار دینسون که صورتدن مجرد بر هیولادر
قدومی نحسی ملزومی ویران ایتدی ایرانی
دگل ایرانه، ایراندن او‌یانه دفع اولادر

واتا:

له شه‌کلی مقه‌وواشتیک ده‌بی، به‌لام یۆ ئه‌م عه‌کروته
چی هه‌یه پیتی بلتیت، هه‌ر هیوولایه
هاتنی نه‌حسی ئیرانی ویران کرد

نەك بۆ ئىران، دەبىت بۆ ئەولای ئىران دەركریت

اگر ایلدن ایلە ایلر ایسه احبابه بر دعوت
بساط آرای خوان نعمتی زیتونله خورمادر
تورم ایلمش اشکمه سی باسور ریخندن
گگرددکچه و کچه صانورسون صوت ناقوس نصارادر

واتا:

ئەگەر سال بە سال میتواندارییه کی خوشه ویستانی بکات
سوفره ئارای نیعمه تی خوانی زهیتوون و خورمایه
کۆمی ئاوه ساوه له بهر باسووری ریخی
که قرمینه ئەدات وا ده زانی دهنگی ناقوسی دیانه

نیچون مطران افندی سیومه سون (بهرام پاشایی)
که ناقوس دیردن نغمه پرواز کلیسادر
ید اشراره تسلیم ایلمش اغنام واعشاری
لوانک حاصلی کاتبلرک بیننده یغمادر

واتا:

بۆچ مه تران ئەفه ندی (به هرام پاشا) ی خوش نهویت
که دهنگی ناقوسی (دیر) دیت بۆ کلیسا رادهکا
باجی سه رانه ی مه ر و ئەعشاری داوه ته دهس ناکه سان
به ره مه می لیواکه له نیوان کاتباندا تالانییه

بنم مخدومی اغنامه مه ئموور ایتمدی زیر
بیلردی لیهره بندن حاصل اولماز ایش بداوادر
ندامت حاصل ایتمد شمدی هجو حمزه پاشادن
که بو دیوسه نسبت حمزه افلاطون و دانادر

واتا:

کوری منی نه کرده مه ئمووری باجی مه ر و ماللات چونکه
دهیزانی لیهره له من ده رناچیت کار خراپه
ئیسسته له هه جوی حمزه پاشا په شیمان بوومه وه

که همزه له چاو ئهم دهیووسه ئه فلاتوون و دانایه

هه جوی هه مزه پاشای موته سه ریفی که رکوک

به رتیل و دزی له حکومه تی عوسمانیدا بوو بووه پیشه ی کاربه دهستان ههر که سیکیان ده کرده کاربه دهست، دهیووست به زووترین کات گیرفانی پرکات. هه مزه پاشایه کیکبوو له و کاربه دهسته به رتیل خورانه. شیخ رهزا له چهند شیعریک هه جوی ئه کات. له شیعریکی تورکی ده لیت:

تیکدی پالانی خری ایشته علی الاستعجال
شرقدن غریه خروج ایلیه جکدر (دجال)
بایمال ایتدی بوتون مللت اسلامی یازیق
ای مسیحاء یره ایندرمه بو دجاله مجال
صویدی رشوتله اگر حمزه بنم طائفه می
بنده اصلانم آنی هجو ایله الحرب سجال
متصرفمی اولور حمزه گبی بر ایشک
هر نه ایتدک سن بزه ایتدک ای قحط رجال

واتا:

به پهله کورتانی که ری دووری
له رۆژه له تهوه یۆ رۆژ ئاوا (ده ججال) ده رته چیت
به داخه وه هه مووو میلله تی ئیسلامی پامال کرد
ئهی مه سیحا له ئهرزدا رینگا مه ده ره ئهم ده ججاله
ئه گهر هه مزه به به رتیل تایفه ی منی پرووت کرده وه
منیش شیرم به هه جوی ئهم (الحرب سجال)
که ریکی وه کوو هه مزه به موته سه ریف ئه بیت؟
هه رچی کراپیمان توو کردت ئهی (قحط رجال)

له پاشا مزگینیی یۆ دین که هه مزه پاشا عهزل کراوه. ئهم هه مزه پاشایه دۆستی سه ی مه حه مه دی سه ی منجوع* بووه و. شیخ رهزایش ئه مه ی پی ده لیت:

(حمزه پاشا) ایله غوغاده ایکن کلدی بشیر
 که بشارت سنه اوخائنی عزل ایتدی مشیر
 ساده عزليله قناعت ایدم اول ترسک
 ایدرم مرگ مفاجات ایله آنی تبشیر
 (شیخ منجوغ)* ایله طبعی اویاجگدر زیر
 منجوغ ایله بهز نور کلهء اعناق حمیر
 * شیخ منجوغ (موورگ) به کیکه له شیخانی سهید سهروه له که رکوک
 واتا:

ئهو که سهی له گهله همزه پاشادا بووه مزگینیی هینا
 که مزگینیت ددهده می مشیر ئه و خائینهی لایرد
 تنهها به عزلی قایل نابم ئه و تهرسه
 ئهمه وئ مزگینیی مردنی له ناکاوم بدهنی
 طبعی له گهله شیخ منجوغ ریک ده که ویت چونکه
 موورگ و زهنگوله ده کرتته ملی کهر.

ئه م همزه پاشایه، خوئی به شاعیر ده زانیت و غهزه لیککی بلاو کردووه ته وه. شیخ رهزا
 ئهمه ده لیت به غهزه له که ی.

نشر اولندی تزک تازه گبی بر عزلک
 اول تزکدن بیلورم حالی یاندر صقلک
 صقلک هر بری جارویی خلایه دونه جک
 حمزه بابا بو ایسه زادهء طبع جعلک
 واتا:

غهزه لیکتن؛ وه کو و ته پالهی تهر بلاو کرایه وه
 له و ته پالهی وه ده زانم حالی ریشته چند خراپه
 هممو ته لیککی ریشته نه بیتته گسکی ئه ده بخانه
 همزه به با گهر ئهمه بئ چهی طبعی قالونچه ئاسات

گیت سنک عزلک ایچون کیمسه تأسف ایده ماز

تا کوپک وار ایسه، کرکوکده چوقدر بدلک
بولواده املک قالماق ایدی ییلرجه
گوتکه قویدی فلک رستهء طول املک

واتا:

برۆ؛ کهس بۆعه زلی تۆ به داخه وه نابیت
تاکو سه گ هه بیت، له کهرکوکدا زۆر هه ن جیت بگر نه وه
هیوات و ابو له م لیوایه ساله ها میتنیت
فه له ک رسته ی دریتی هیوای کوتایه قنگت

سنی تشییع ایدرم دیدهء گریان ایله آه
دوشمندی دایمه اول بچهء آهو کفلک
اوپریم لبلرینی اشک ندامت توکـرم
او لب غنچه دهن اول پسر لب عسلک

واتا:

تو به چاوی گریان وه به پری ئه خه م آه
ئه و کوره که فه ل ئاسکه ت نه که وته داومه وه
له بی ماچ نه که م و ئه شکی په شیانی ده پرتیم
ئه و له به غونچه ره نگه ی ئه و کوره ی له ب هه نگوبنه ت

گلردم بن ده سـزکله بینردم ارقهـ کـزه
بر ایمش ماده لری چونکه جمیل و جملک
عزل عالیکزه ظن ایتمه (رضا) اولدی سبب
سوء کردار و فساد عملندر عملک

واتا:

ده هاتم منیش له گه ئتان و سواری پشتان ده بووم
ماده یان یه ک بووه چونکه جه میل و جه مه ل
وا مه زانه (رضا) بووه هژی عه زلی جه نابتان
خراپه ی کرده وه ت و کاری فه ساده کارت

گالته کردن به عهبدوللا پاشای والیی مووصل

ناوچهی پشدر له کاتی حوکی داگیرکه رانی عوسمانیییه کان، له سهر سنووری ئیران و عوسمانی، سهریان بۆ هیچ لایه کیان شوێ نه ده کرد. گهلێک هه بوون که داوایان له کاربه دهستانی حکومت ده کرد که سهر له بهرده رهقه کانی چپای کوردستان نه دات و رێگای گفتوگۆ بگرن بۆ رێک که وتن له گهڵ ئیلتی پشدر. به لām عهبدوللا پاشای والیی مووصل وا ده زانی به چهند تۆپێک ده توانی سهر به پشدریه کان شوێ کات و ئهم سه ره که وتنه ئاسانه ده کاته ده سکه وتیکی خوێ و به مه نیشان و خه لاتییکی باش وهرده گریت. به لām سهر له بهرده رهقه کانی چپا کانی کوردستان ده دا و به شکستی و په شیمانی ده گهریتته وه و له جیاتی نیشان و خه لات، عه زل ده گریت و شیخ رهزا، به شیهوی مه دح گالته ی پێ ده کات.

دامان دلیرانه ی بند کمر ایتدک
کوه و کمر پشدری زیر و زیر ایتدک
کاشانه لری اوج ثریا ایله همدوش
بر طائفه اشاری هم آغوش یر ایتدک
تابع اولانی یرلرینه ایلدک اسکان
طاغی قلانی صاغه سوروب دربر ایتدک
خیبر گبی بر قلعه ء آلق دکل آسان
الله ایچون ای حضرت والی هنر ایتدک

واتا:

چاکی دلیرانه تان کرده پشتتان
چیا و ههرده ی پشدرتان ژیر و زه بهرکرد
قه لاکانیان له گهڵ ئه وحی شوره ییا کرده یهک
دهسته یهکی ئه شرارت له گهڵ ئه زدا راست کرده وه
ئهو دی مل شوێ بوو له جیتی ئه وانت دانا
ئهو دی زۆر داربوو به ره و راست رانییت و ده به ده رت کرد
زۆر ئاسا نییه قه لایه کی وه کوو خه ییر بگریت
بۆ خوا ده لێم، ئه ی جه نابی والی هونه رت کرد.

صف بـسته ء جنگ ایلدیگک عسکر اوگنده
جولان ایدهرک ملته ء جانک سپر ایتدک
قیردک قوه ء طاغیهنک انفنی مکسور
هـب آنلری محکوم بر ادنی نفر ایتدک

واتا:

له به رده می ئه و سه ریا زانه ی که پیزتان کردبوو
جه ولانتان ده کرد و قه لای گیانتان به سوپه ر کرد
لووتی هیزی زۆرداران تان شکاند
هه موو ئه وانت خسته ژیر دهستی نه فه ریک

بیلدرمک ایچون سلطنت و شان و شکوهی
گوش فلک الاطلسی طوپ ایله کر ایتدک
ایرانی دخی آلق ایدی مقصدک اما
انصافه یاقشماز دیو صرف نظر ایتدک

واتا:

بو ئه وهی شان و شکوی سه لته نه تیان پی بناسیتیت
گوپی فه له کی ئه طله سیت به تۆپ که ر کرد
مه به ست ئه وه بوو ئیرانیش بگریت به لام،
ووتت له گه ل ئینسا فا ناگو نخییت، سه رفی نه زه رت کرد

اسلوب حکیمانه ایشی عوقه سالوردی
تشهیر سلاح ایله سوزی مختصر ایتدک
عشق اولسون اگر بویه ایسه دوریه چیقمق
چشم ظفره جلوه ویران بر سفر ایتدک

واتا:

ئاسلووبی هه کیمانه ده بووه کو سپ له به ر کار
به چه ک هه لکی شان قالی قسه ت بریبه وه
ئافه رین ئه گه ر وا بییت بو دوریه ده رچوون
سه فه ریکت کرد که ره ونه ق بداته چاوی سه رکه وتن

عصرک گیدشی منهج عدل اوزره دگلدی
 فتحکله آنی رشک زمان عمر ایتدک
 بر حمله ایله قالمادی قارشنده مبارز
 ای فارس میدان شجاعت نه لر ایتدک

واتا:

چوونی عصر له سهر بهرنامه ی عدل نه بوو
 به فته تخت، نه وهت به سسته سهرده می (عمر) ده
 به هیتیشیک له بهرده متان شه پرکه رتیک نه ما
 نه ی سواری نازای مه بیدان چیتان کرد

یوز سورمک امییدنده ایدم پاینه اما
 بختم بکا یار اولادی چابوق گذر ایتدک
 یاخود صاقنمق عادت ایمش شاه گدادن
 شاعرده گدادر دیو آندن حذر ایتدک
 یا بشقه سبب دن طولایی (شیخ رضا) نک
 خوش گوکلیکی پا مال سپاه کدر ایتدک

واتا:

به ته مای نه وه بووم روو بساومه بهرپاتان
 به ختم یارم نه بوو زوو رویشتن
 یان خوشاردنه وهی شاه له گه دا عاده ته
 شاعیریش گه دایه وت و له وه خوت لادا
 یان له بهر هویه کی تر له (شیخ رها)
 دل خوشیتان پامالی که دهر کرد

هه جو ی پرائیف پاشای موته سه ریفی که رکوک

پرائیف پاشا له دهووری عوسمانیدا موته سه ریفی که رکوک بوو. له کاتی موته سه ریفیی
 نه ودا، کوپتکی بچوکی جو له دهس که سوکاری را دهکات و دهیه ویت بیته ئیسلام. به
 پیی یاسا، له بهر نه وهی نه گه بشتووته ته مه نهی نه وهی چاره نووسی خوی بکات، و له سهر

داوای که سوکاری و حاخامی جووه‌کان، فرمان ددها کوره‌که بده‌نه‌وه دهستی باوکی. ئه‌مه ده‌بیته هوی ناره‌زایی موسولمانه‌کان و ئه‌مین پاشای قوماندان فرمان ددها که به‌پیی یاسا ته‌حقیق بکرت. شیخ ره‌زایش خوی تیده‌خا له شیعریکی تورکیدا به سهر و پوته‌لاکی راثیف پاشادا دیت و ده‌لایت:

گلیر گلماز همان دینی یهودی التزام ایتدی
 نه تعظیم شریعت نه رعایات نظام ایتدی
 مسلمان اولمش ایکن بر یهودی زاده جبرا
 یدی خاخامه تسلیم ایدوب چوق احترام ایتدی
 ایشی برخائنه واردردی آخر (رائف) جاهل
 که ملت هر طرفدن، خارج و داخل، قیام ایتدی
 ملوث ایلدی، رشوتله، دینی دولتی گویا
 جناب داواراکرم ابقای نام ایتدی

واتا:

هر هات و نه‌هات پشتگیری له نایینی یهودی کرد
 نه رتیز له شهریه‌ت و نه‌ریعایه‌تی نیزامی کرد
 کوره جوویه‌ک که بوویه موسلمان، به زور
 دایه دهستی حاخام و زور رتیزی لی گرت
 کاری دایه دهستی خائینیک آخر (راثیف) ی نه‌زان
 که میلله‌ت له همه‌موو لایه‌ک، له‌ناو له دهره‌وه هه‌لسان
 به به‌رتیل دین و ده‌وله‌تی پیس کرد که گویا
 جه‌نابی داوهری نه‌کره‌م گووی کرد و ناوی به‌جی هیشت

امیر المؤمنین اعدامنه امر ایتسه شایاندر
 بو بد طینت که هتک ملت خیر الانام ایتدی
 بنای ارتشا چوق یرلری نقصاند قالمشدی
 قمو نقصانلری الله ایچون (رائف) تمام ایتدی
 الهی حاکمی شرع شریفی بردوام ایله
 نه غیرتله که اول علامه‌ء عالی مقام ایتدی

خصوصاً قهرمان دولت و ملت (امین پاشا)
قوماندان دیانت پیشه خیلی اهتمام ایتدی

واتا:

ئەگەر (امیر المؤمنین) ئەمری خنکاندنی بدات شایانە
ئەم بەد ڕەسەنە کە هەتکی میللەتی (خیر الانام)ی کرد
بنای بەرتیل زۆر جیگای بەجی مابوو
هەمو و کەموو کورتی بۆ خوا، (پائیف) تەواوی کرد
خودایە حاکی شەری شەریف بەردەوام کە
بەچی غێرەتیک کە ئەو دانایە بێ پایە بەرزکرد
بە تایبەت قارەمانی دەولەت و میللەت (امین پاشا)
قومانداری ئایینی پیشە زۆر گۆی دای.

کردهوهی موته سه ريف به پیتی یاسا و جار دانی «مشروطیت» بوو قوماندان ناتوانیت
هه لیه وشینه و هه. شیخ رهزا دهیه ویت ئەمە بگه یینه و کار به دهستانی بهرتر کە ده لیت:

قلم آلام یازیم شاهه شکایت نامه
دهشت واقعه دن چاتلدی نوک خامه
بر یهودی بچه اسلامی قبول ایتمش ایکن
آغلیه آغلیه ویرمگ نه دیگ خامه

واتا:

قه له ممرت بنووسم بۆ شا شکایه نامه
له سه ره سوورمانی رووداوه که نووکی قه له م شەقی برد
کوړه جووله که یه که ئیسلامی قه بوول کر دبوو
به گریان بدریته دهستی حاخام مانای چیه.

زوجه سی طالقهدر، قانی هدر، مالی حلال
گوشه چشم اهانتله بقان اسلامه
(رائف)ک سیئاتی گون گی میدانە چیقر
گر شهنشاه دوشونسون ایشی، استعلامه
حکم ایدوب کفرینه اصحاب شریعت اول

حضرت قاضی لاری گبی بر علامه
ایتمسون غیرت اگر حضرت شیخ الاسلام
قاله مز حرمتی پاچا دره قدر عمامه
سن ده بو یولده (رضا) مال و سری ایله فدا
مؤمنک جینه گیرمز بو گبی هنگامه
واتا:

ژنی لی حه رامه ، خوینی هدر و مالی حه لاله
ئه وهی به سووچی چاوی ئیهانهت سهیری ئیسلام بکا
خراپهی (رائیف) وهکو رۆژ ده که ویتته مهیدانه وه
ئه گهر شاهه نشا بیر له وه بکاته وه له م کاره بزانیته
حوکمی کفری ئه دات، خاوه ن شه ریعته
وهکو حه زه رته قازی دانایه کی لاز
ئه گهر حه زه رته شیخو ئیسلام غیره ت نه کات
حورمه تی عمامه به قه در با چاره به ک نامیته
تویش له م ریگایه دا (رهزا) سه ر و مالت بکه فیدا
ئه م جو ره ناشو به ناچیتته گیرفانی خاوه ن ئیمان

هاوکاری کردنی مه ئه موورانی حکومه ت له گه ل دز و جه رده

له سه رده می حکومه تی عوسمانلی، له کوردستاندا، کاربه ده ستانی حکومه ت له گه ل دز و
جه رده ریک ده که وتن بو دزی و جه رده یی و تالان کردنی کاروانی بازرگانی و مالی
هاوولاتیان. شیخ رهزا له م شیعه تورکییه ی خواره وه دا باسی قومیسیریکی پولیس
(به هرام) ناو ئه کات که به به رتیل چاوی له جه رده کانی ریگای سوله یانی و که رکوک
پۆشی بو و ریگای چه مچه مال بالنده لیبی رزگار نه ئه بو و ئه لیت:

اشقیا حقنده عاجز ارتکاب ایتمکده در
ارکک ایله قانجغک بیننده واقع بر مثال
بو دوام ایلرسه ملک و مال هب الدن گیدر
جان دخی ایتمزسه تخلیص گریبان احتمال

واتا :

تہمہ وا بروات مولک و سامان ہہ مووی لہ دہس تہ روات

مه ليش تي ناپه ريت كاروان و عه ره بانه چي بكن

به جه‌رده‌ وای‌ ریگی‌ چیه‌ می‌چه‌ مال‌ داخراوه‌

له بهرتیل وه درگرتن به ولأوه، (مفوض) هیچی تر نازانیت

ئەي خويابە، بەھرام، ئەو مانگانەيەي وەري ئەگریت ھەرامت بێ

له هه جوئیکې تری دهفته‌ردار، شیخ په‌زا، دزی و به‌رتیل خوړی دهرده‌خات که له ئیلی
زده‌نگنه وهری گرتووه. لهم شيعره تورکيه‌دا ده‌لئیت:

واجب اولدی ایدهیم درد دلک اظهاری

یوقسہ دق علتہ منجر اولور اضماری

صالی ویر زنگنه لری یا گری ویر رهواری

ویرم باد هوا، اسب صبا، رفتاری

جمله آفاقه دگشتم تو یونک بر تاری

و اتا :

پیویست بوو دهردی دلّ ئاشکه را کهم

گه روا نه بێ، له دلا هیشتنه وهی رام دهکیشتیت بۆ نه خوشی دق

زہنگہ نہ کان بہرہ لالا کہ ، یان پارہ کہ بگہ ریتہ رہوہ

نایدومه بای هه وایا، رهفتاری ئه سپی سه با

تہنہ موویہ کی بہ ہہ موو دونیا ناگورمہ وہ

بری یوزدن متجاوز، بری سویلر یوز ایمش

بری انصافی براقمازده، دیر طقوز ایش
 بری سویلر: بونه چوق رشوت آلور دونکزامیش
 کیمسه بیلمز عددی بن بیلرم اوتوز ایش
 زنگنه لردن آلمان لیهره لک مقرداری

واتا:

یه کیک ده لئ له صه د پتر، یه کیک ده لئ صه د بووه
 یه کیک پشت له ئیناف ناکات ده لئ نۆ بووه
 یه کیک ده لئ له مه چهند زوره ئه م به رتیل خوره به راز بووه
 که س نازانیت ژماره ی، من ئه زانم سی بووه
 ژماره ی ئه و لیبرانه ی که له زهنگنکان وه رگیراوه.

وعدهء تخلیه گوز فصلی ایکن اولدی شتا
 گورمدم بوبله عجب خائن مادر بخطا
 یاپدی افسونلری، گوستردی فنون شتا
 آتمی آلدی هوانته ایله مجانا حتی
 سییزک سرتنه ده اتمادی بر عتاری

واتا:

کاتی سه ربه ست کردن که فه سلی پایز بوو به زستان
 نه مدی دایک حیزیکی خانی وا
 زور سیحری کرد و هونه ری جوراوجوری پیشان دا
 ئه سپه که می به هه وانته به به لاش وه رگرت.

ایشی گویرمکده جبان آچه آلقده جسور
 نیجه بیک خاطر بیچاره شرندن مکسور
 ذات نحسنده دنائت دیدکن هب محصور
 نه رودار که قوماندان سپاه منصور
 ایدسک پادشه هم بوبله خیانت کاری

واتا:

له کار بینیندا ترسنوک له پاره وه رگرتن ئازا

چون خاتری ههزار بیچاره له شه‌ری شکاوه
 نه‌ورده‌نا نه‌تانه‌ی که پیتی ده‌لټت هه‌مووی تییدایه
 چه ره‌وانه که قوماندانی سوپای سه‌رکه‌وتوو
 پادشام خیانه‌تیک‌ی وا بکه‌ی.

دولت و مللت‌ه اسباب زیاندر بو ترس
 بلکه بر فتنه‌ؤ آشوب جه‌اندر بو ترس
 ایتسه‌ اللهه‌ یمین عین یلاندر بو ترس
 هم بزم قانغزی ضائع ایداندر بو ترس
 نیجه قاندردی جنابک قوجه بر خونکاری

واتا:

مایه‌ی زیانی ده‌ولت و میلله‌ته‌ ئه‌م تهره‌سه
 به‌لکو فیتنه‌ و ئاشوویی جه‌انه‌ ئه‌م تهره‌سه
 نه‌گه‌ر به‌خوا سوټین بخوا به‌ ته‌واوی درۆیه‌ ئه‌م تهره‌سه
 هه‌م خوټینی ئټمه‌ی به‌ به‌یه‌ووده‌ داوه‌ ئه‌م تهره‌سه
 چون پیاوټیکی خونکاری وه‌کوو جه‌نابتان ئیقناع کرد؟

گر بودر دائره‌یی گ‌ردش ایام رضا
 ویره‌مز دهر مگر س‌فله‌یه‌ انعام رضا
 یارامز عفت و، دولت ایچون اقدام رضا
 بو ایسه‌ پیش ره‌وی لشکری اسلام رضا
 حق بزم اوزره‌ مظفر ایده‌جک ک‌فاری

واتا:

گه‌ر ئه‌مه‌ بیټ دائیره‌ی گه‌ردشی پ‌ژانی ره‌زا
 ده‌هر ئینعامی ره‌زا ناداته‌ س‌فله‌یه‌ک
 ب‌ره‌زامه‌ندی، پاک‌ی ب‌و ده‌ولت ب‌ی سووده
 گه‌ر ئه‌مه‌ بیټ پیش‌ره‌وی له‌شکری ئیسلام ره‌زا
 خودا گاوران به‌سه‌ر ئټمه‌دا سه‌ر ده‌خا

نه‌ بی‌چ‌م‌در، نه‌ امیش یوزی، ندر اسطاری

بیچمندن بیلنر ملعن تک آثاری
 ارمنی لرله اویوب دوغری دگل افکاری
 طامز کیمسه بنم تک او خیانتکاری
 دیکله تعریف ایدهیم حضرت دفتراری

واتا:

چه بیچیمیکه، پرووی چی بووه، چیه نه ستاری
 له بیچی ده زانریت آثاری مه لعوونی
 له گهله نه رمه نییه کاندای پیکه بیرری راست نییه
 کهس وه کو من نه و خیانه تکاره نانا سیت
 گویت لی بی بوئی وه سف کهم حه زره تی ده فته ردار

نه ارامیله ویرر پاره نه ایتامه معاش
 آقجهء واحده آندن آلامز کیمسه بلاش
 بر تراش پاره سی ویر، سوق گوتنه نابتراش
 روحنی آلق ایچسون ای ملک الموت یناش
 ایتلره طعمه اولنسون اوتن مرداری

واتا:

نه پاره به بیوه ژنان نه دا نه معاش به هه تیو
 کهس پولیک له و درناگریت به به لاش
 پاره تی تهراشیکی بده ری، تابن بکوتنه ره قنگی
 نهی (ملک الموت) بو و درگرتنی گیانی نزدیک به ره وه
 با بییته خوراکی صه گان نه و له شه مرداره ی.

باباسی سبزه صا تر، والدیه سی جنگانه
 حرمی محترمی، خادمهء کارخانه
 دختری بد سیری، جرعه کشی پیمانه
 باشی بریانه دوش سر، آل ایاغی بریانه
 (سوق هراجده) اللرده گیزه ر شلواری

واتا:

باوکی سهوزه دهفرۆشیت، دایکی جینگانه
ژنی به پێزی، کارهکه ری قهحه خانه
خوشکی به د رهوشتی ساقی مهخانه
سهری دهکهوێته لایهک دهست و پای به لایه
له بازاری ههراجی کهران ده پیتی به دهستهوه دهگیریت.

حاله باقمیه جقسک فقرانک آتس
فکرینه اویمیه جقسک وزرانک آتس
بیلمدن خربی یماندر شعرانک آتس
بیلمدن خانه بیقار (شیخ رضا) نک آتس
شهره ری حوصله سوزی شهب اشعاری

واتا:

سهیری حالی ههژاران ناکه ی ئه ی ته رهس
له گه ل بیری وهزیراندا نانگو نجهیت ئه ی ته رهس
نه ترانی لیدانی شاعیران به هیزه ئه ی ته رهس
نه ترانی (شیخ رهزا) مال ئه روختنی ئه ی ته رهس

به لام نه به تکا و نه یش به هه جو نه یتوانی مووچه که ی له دهفته ردار وه گریت ئه ی
به چی؟ له م شیعره تورکییه دا ئه لیت:

نه رجا ایله معاشم آله بیلدم نه هجا
چاره یوقدر بو قورمساغه مگر موت فجا
پارهم یوقدر آله یم ابدست ایچون بر ابریق
واجب اولدی صقليله ایدیم استنجا

واتا:

نه به تکا توانیم مهعاشم وه گرگم نه به هه جو
چاره ی نییه ئه م قورمساغه مه گهر مه رگی فوجا
پارهم نییه گۆزه بکرم بو ده سنوێژ
پیتوست بووه به ریشی خۆم پاک بکه مه وه

له ههجوێکی تریدا لهم بهیته تورکییه دا ئەلێت:

بو ولایتده جنابک اوله لی دفتـردار
اولدی طبعک گبی مالیه اموری مردار

واتا:

لهم ویلايه ته دا که جه نابتان دهفته رداز بن
کاروباری مالیه، وهکوو طبعتان، مرداره وه بوو

بهرتیل خواردنی دائیره ی عه دلییه

له دوا سالانی حوکمرانی عوسمانی، بهرتیل و دزی هه موو دهسته ی کاربه دهستانی
گرتبووه وه. هیچ کاریک به بی بهرتیل نه ده پرۆیشت. ئه مه گه یشتبووه دائیره ی عه دلییه یشت.
شیخ رهزا باسی بهرتیل وه گرگرتنی ئه وه دائیره یه ی که رکوک ئه کات که موته سه پریف و
والیه ی مووصلیش تاوانبار ئه کات و لهم شیعه تورکییه ده لێت:

خبرک وارمی؟ آلمش. نه آلمش؟ رشوت
آلمان شی نه ایمش؟ لیهر، آلان کیم؟ هیئت
هیئتک آدی ندر؟ دائره عه دلییه
آنی ایجاده ایدنک روحنه یوزیک لعنت
قاج عدد لیهر آلمش عجا؟ یوز الی
لیهره خالصه اوستنده یازلش ضریت
بیلدک کیملر ایمش لیهره آلانلر؟ های های
گیدیشندن بیلنور خائن دین و دولت

واتا:

ئاگات لیه؟ وه رگیراوه. چی وه رگیراوه؟ بهرتیل
ئه وه ی وه رگیراوه چی بوو؟ لیهر، کن وه ری گرتووه؟ هه یئت
ناوی هه یئت چییه؟ دائیره ی عه دلییه
ئه وه ی ئه وی داناوه صه ده زار له عننه له رووچی
چه ند ژماره لیهر وه رگیراوه؟ صه ده و په نجا

لیره‌ی صاغ له سه‌ری نووسراوه (ضریت)
زانیت ته‌وانه کی بوون لی‌ره‌یان وه‌رگرتووه؟ هه‌ی هه‌ی
له‌ رویشتنی ده‌زانریت خائنی دین و ده‌وله‌ت.

بری مستنطق افندی، بری جنگانه رئیس
ا و برن سویلیه‌مام، سویله بابانه رحمت
یوزینی (راغب) آلوب یگرمیسنی (امین)
او برن سویلیدیکم ذات ولی النعمت
حضرت داوور اکرم متصرف پاشا
ایشگک باشنی طوت، حمزه‌یه کلدی نویت
حصه ویرمک بکاده لازم ایدی حق سکوت
ویرمدی، آغزیی ظن ایتدی قپاتمش ذمت
اسمی دفترده اوزی خائب و خاسر بری بن
بری موصلده اولان والی عالیء همت
عجبا آلدی قوماندان دخی بر شی، حاشا
وارمی نیاده قوماندان گبی صاحب عفت

واتا:

یه‌کیکیان موسته‌نطیق ته‌فه‌ندی، ته‌ویتریان سه‌روکی جینگانه

ته‌ویتریان نالیم، بلتی ره‌حمه‌ت له بابت

صه‌دی (راغب) وه‌ری گرتووه و بیستی (ته‌مین)

ته‌ویتریان که ده‌لیم زات وه‌لی نیعمه‌تم

حه‌زره‌تی خاوه‌ن شکۆ موته‌سه‌رپف پاشا

سه‌ری که‌ر بگه‌ر، ریز هاته (حه‌زه)

پتویست بوو به‌شی منیش بده‌ن بو دهم داخستنم

نهدا، وای زانی باج ده‌می داخستووه

ته‌وه‌ی ناوی له ده‌فته‌ردایه و خو‌ی ده‌س بو‌ش و به‌تال، یه‌کیکی من

ته‌ویتریان ته‌وه‌ی له مووصلدایه والی هیمه‌ت به‌رز

ئایا قوماندان شتیکی وه‌رگرت؟ نه حاشا

شیخ رهزا له بهغدا

یه کهم جار سهردانی شیخ رهزا بو بهغدا، له گهڵ شیخ عهبدولرحمانی باوکی بو زیارهتی بارهگای شیخ عبدالقادی گهیلانی بووه. لهو هاتنه دا، عهلی پاشای والیی بهغدا، خوێ و گهڵی له کاربه دهستانی وویلایهتی بهغدا تاکو شاروچکهی (خالص) دینه پیری شیخهوه و به پێژبکی زۆر پیشوازی له شیخ عهبدولرحمان ئەکهن.

دهلێن شیخ عبدالرحمان به کورهکانی ئەلێت، له بارهگای شیخی گهیلانی ههر داوایهک بکهن خوا پێتانی ئەبهخشیت. شیخ رهزا له بارهگادا ئەم شیعره فارسییه دهلێت که تاکو سالانی دوايي له سهردهرگای بارهگاه نووسرابوو که له پاشان دهیخونهوه:

« این بارگه حضرت غوث الثقلین است »

شیخ رهزا که به یهکجاری نیشتهجیی شاری بهغدا دهبیست، له سالی ۱۳۱۸ کۆچیدا له سهرداواي شیخ عهلیی کاکي، بو سهردهرشتیی تهکیه تاله بانی دهبیست که له گهړهکی (المیدان) بوو، بریتی بوو له خانویهکی دوو نهۆمی و له پێشهوه ریزه دوکانیکی ههبوو، شیخ رهزا کرایه (متولی) ئەم وهقفانه و به کړیی ئەم دوکانانه گوزهرانی بژی و مه مری دهبرده سهردهر.

مه بهستی شیخ عهلی ئەوه بوو که شیخ رهزا له شه ره جنیوی شاری کهرکووک و گهړهکی بهر تهکیه دوورخاتهوه و بیگه پێنێتهوه سهردهریازی دهرویشانهی با و باپیری، بهلام رهوشت و بیروبادهوه هونهرمهندی شیخ رهزا له گهڵ رهوشتی دهرویشان نه دهگونجا و ته نهها بو ئەوهی له گهڵ رۆشنبیران و ئەدیبا نی شاری بهغدا ناسیاوی پهیدا بکات قایل بوو بێته بهغدا. له م شیعره فارسییه دا ئەو مه رجه دادهنیت و له بهغدادا پێوهندی له گهڵ گهڵیک له بنه ماله ناسراوه کان و رۆشنبیران و کاربه دهستانی حکومهت پهیدا کرد و وهکوو ئەستارهیهکی گهش له ئاسمانی بهغدادا دهدرهوشایهوه.

چه کرامت چه خارق عاده

جلق بهتر ز دلق و سجاده

سخن من مفید و مختصر است

بابت سـاـدـه بابت سـاـدـه
 گرچه نتوانم از زمین خیزم
 بس که هستم ضعیف وافتاده
 گریگویند هست در بغداد
 سـاـدـه روی لطیف و بگزاده
 ذره آسـا بمهر و دیدارش
 (گیدرم باشم اوزره بغداده)
 سوی مسجد دوگام من نروم
 سوی میخانه تند و آماده
 مشربم مشرب امین فیضی است
 هردو از هردو عـاـلـم آزاده
 ای (رضا) تا بمرگ رندی کن
 این بود دولت خـدـا داده

که دیتته بهغدا، کاروباری له لای کاربه دهستان جی به جی ده کرت و پیاوه ناسراوه کانی
 بهغدا دهستی یارمه تیبی بۆ دریش ته کهن ته کیهی بۆ نوی ته که نه وه.

کارم که به کام است نه از شاه و وزیر است
 هرمايه که دارم همه از سایه ی پیر است

واتا:

کارم به ئاره زوی دهر وات نهک له شا و وه زیره وه
 هر سه رمایه بیتکم هه یه، هه مو له سایه ی پیره وه یه

که دیتته بهغدا، ژبانی ئه ده بی بهغدا ی پی خوش بووه و جیگای ئایندارییه.

گهر بلیم (بهغدا) له جه ننه ت خوشتره هیشتا که مه
 چونکه سوکنای غه و ث و که رخی یو ئیمامی ئه عزمه
 ئه ی برادر شاری بهغدا بی حه سادته بی هه مه
 زۆر ئه مین به له م حیسابه پیت بلیم کورته و که مه

لهم ولاته هیچ ولاتی هەر وهکو بهغدا نییه
حاکمی عه‌دل و عه‌داله‌ت زۆر ئه‌مین و بئ غه‌مه

شیخ رها له بهغدا دۆستایه‌تی و یارمه‌تی، ئه‌و بنه‌مالانه‌ی که ناسیایی له گه‌لیاندا
په‌یدا کردبوو، پیتی گه‌یشته‌وه. له‌وانه (عه‌بدولغه‌نی به‌غدادی) خه‌رقه‌یه‌کی شامی بو
هیناوه به‌ دیاری، له‌مه‌دا، ئه‌مه‌ی به‌ نیشانه‌ی دۆستایه‌تی زانیوه و ده‌لیت:

من ســـــرمـــــازده را داد زغم ازادی
خه‌رقه‌ء شام ز(عبدالغنی البغدادی)
خه‌رقه‌ یاخود شفقت نامه‌ء ازجانب دوست
که نمایم بکدامین یک ازینها شادی

واتا:

ئازادی به‌خشی به‌ منی سه‌رما برده‌له
پالتۆ شامیه‌که‌ی عب‌دولغه‌نی به‌غدادی
پالتۆکه‌ی، یاخود به‌زه‌یی نامه‌که‌ی ئه‌و دۆسته که بۆم هات
دل به‌ کام له‌ مانه‌ خو‌ش بکه‌م

و له‌ گه‌ل هه‌موو ئه‌و به‌ریزییه‌ی بو شیخی گه‌یلانی، جار جار دانوله‌ی له‌ گه‌ل سه‌ید
مه‌حمودی نه‌قیب نه‌کولاوه، و هه‌جوی زۆر تیش و تونی کردووه. لیته‌دا ده‌لیت:

ارجح بغدادا وانی غریبه‌ها
على جنة الفردوس لولا نقيبها
له‌سه‌ر ئه‌م شیعره شاعیرێکی عه‌ره‌ب پینج خشتی ده‌کات و ده‌لیت:
عجبت لنفسي كيف ضاع نصيبها
من العيش في ارض واني اديبها
فمن ظلمها اذ بان غي طميسها
«ارجح بغدادا وأنا غریبه‌ها
على جنة المأوى لولا نقيبها»

له‌ به‌غدادا نه‌ قسه‌ی له‌ که‌س خواردووه‌ته‌وه و نه‌یش له‌ که‌موکورتی بئ ده‌نگ بووه.

جاریک دهچیته مزگهوتی ئیمام (ئه‌بووحه‌نیفه) مه‌لای مزگهوت مرۆڤیکی نه‌زان و به‌د
فه‌سال ده‌بیت. که ده‌بیته ده‌مه ته‌قییان، ده‌زانیت هیچی له باردا نیه و ده‌لایت:

لوکان یعلم انت من جیرانه

لفر من قبره الامام الاعظم

ته‌کیه‌ی تاله‌بانایی به‌غدا، هم مزگهوت و هم مالی شیخ ره‌زا بوو. به‌لام زۆر په‌رپووت
بوو بوو و پتوبستی به‌ نوێ کردنه‌وه بوو. ئه‌مه‌یش پاره‌یه‌کی زۆری ده‌وێت به‌لام پاره‌ی
شیخ ره‌زا کوا؟ له شیعرێکی تورکیدا ده‌لایت:

یتمش، سکسان ده‌ردیی درمان ایده بیلمز

مشکلریمی یوز دخی آسان ایده بیلمز

یوز الی ایش بیتر اما گدای دوران

یوز الی قدر لیره‌یی احسان ایده بیلمز

یا ده‌ست ته‌ی گله اگر (موسی عمران)

ویرانه اولان ته‌کیه‌یی عمران ایده بیلمز

واتا:

هه‌فتا، هه‌شتا ده‌ردم تیمار ناکات

سه‌دیش گیروگرفتم ئاسان ناکات

سه‌د و په‌نجا کار ته‌واو ده‌کات، به‌لام گه‌دای ده‌وران

سه‌د و په‌نجا لیڤه ناتوانیت بیه‌خشیت

ئه‌گه‌ر هه‌ر ئیستا موسای عیمران بیت

ته‌کیه‌که ویرانه‌یه عیمرانی ناکات

به‌لام بنه‌ماله‌ی عیسا ئه‌فه‌ندی و جه‌میل زاده و عه‌بدولغه‌نی به‌غدادی ده‌ستی
به‌خششیان درێژ ده‌کن و بۆ ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی ته‌کیه‌که یارمه‌تیه‌کی باشی ده‌ده‌ن و شیخ
ره‌زا له سوپاسیدا به‌ شیعرێکی تورکی ده‌لایت:

مکن اوله‌مز هرکس ایچون مجد مؤید

«قد خصه‌ الله بعیسی بن محمد»

بندن صو‌ری‌کز بن تانرم آل جمیلی

«اصحاب مکارم، ولد، عم، اب، جد»
 تنهانه منم بارکشی منت ایشان
 «لاعاتق الا وعلیه لهم الید»
 در باره اینها که کریم ابن کریمند
 ببریده زبانی که بگوید سخن بد
 احسانجه وفا سبقت ایدر وعده لردن
 آنلرجه قباحث گورینور قول مجرد
 الطاف خدادن دیلرم عافیت اوزره
 خیلی یشاسون هریری منصور و مؤید

واتا:

بۆ همه مو که سییک مه جدی هه تایی پییک ناییت
 خوا تنهنا بۆ عیسا کوری محهمه د دایناوه
 لهمن بپرسن من دهیانناسم ئه و ئالی جه میله
 خاوهنی بهخشش، کور و مام و باب و باپیر
 تنهنا منم بارکیش منته تی ئه وان
 هیچ کرده ویه ک نییه، ده بییت دهستیانی تیاییت
 لهباردی ئه ووه که جۆمه رد کوری جۆمه ردن
 ئه و زویانه بیری که خراپه یان بلّیت
 که وه عدیان دا، به جی هینانی پیش بهخشش ده که ویت.
 به لای ئه وان قسه ی پرووت کرده ویه خراپه
 له لوتفی خوا ده پارتمه وه له سه ر ته ندروستی
 زۆر بژین هه ر یه که مه نسوور و موئه ییه د

خابیده اسلاف دگل شیوه شیعرم
 آیین (رضا) در بوگی سبک مجدد

واتا:

وتنه ویه پیشوو نییه شیوه شیعرم
 ئایین (رهزا) یه ئه م دارشته نوئیه

له شيعرېكې توركي ترېدا ديسان باسي به خششي مستهفا ئهفه نديي جه ميل زاده
ئەكەت كە سى (ثريا) ى به ديارى نارووه بو ته كيه . ده ئيت:

سځاكسبى دگل آل جميله ، ارث آبادر
ان ادنى پايه هـ همـتلىرى اوچ ثريادر
خصوصا مصطفى كيم ايده بيلم وصفه ايفاسن
وفا هر چند اكا مخلص بولنمش حقى اوفادر
دگل اوفى اگر اعلادن اعلا بر لقب بولسه
جناب (مصطفى) حضرتلى اندن اعلادر
يتشمز دامن اوصافنه سر پنجه فكرم
نهال قامتى ، اهليتى اول رتبهء بالادر
زالال مشربى ، آلاشى ، شيرين عذابنده
صانورسن الله الله شربتى شهد مصطفى در

واتا:

دهس كراوهي كەس نيبه بو ئالى جه ميل له باپيرانهوه ماوه ته وه
كه مترين پايه هيمه تيان سى ثرياه
به تاييه ت مستهفا ، كى! ناتوانم وه سفى بكه م
وهفا هه رچه نده مل كه چى بيت ، هه قى (اوا) يه
نه وهك اوفى ئه گهر له بهرز بهرزتر له قه بى هه بيت
جه نابى مستهفا له وهش بهرزتره
سه ربه نجه ي بيرم ناگاته داوئنى ئه وسافى
بهرزى قامه تى ئه هليه تى له و روتبه يه بهرزتره

درى قارنده خشيتندن هر زمان دريا
اگر دريا كفى درياديرسم بر تعدادر
نيجه درياه تشبيه ايله يم اول دست احسانى
كه كمتر بخشش عاليلرك مخصوص دريادر
ايدر بيبك خاطر پڙمردىي بر لطف ايله احيا

اول عالی قدر اگر عیسی دگلسه عم عیسی در
 (رضا) آل جمیلی سودیگنده مدح ایدر یوقسه
 نه حاجهت رایت احسانلری میدانده بر پادر

واتا:

له ترسی ناوسکی پیسته هه رکاتی دهریا
 ئه گهر بلّیم دهستی دهریا به ته عدا به
 چۆن به دهریا بیشویهنم ئه و دهسته به خششه ی
 که که متر به خششی به رزی تاییه تی دهریا به
 به لوتفیک هه زار خاتری غه مناک زیندوو ئه کاته وه
 ئه و پایه به رزه ئه گهر عیسا نه بیت مامی عیسا به
 (رهزا) له خوشه وستی مه دحی ئالی جه میل ئه کات، ئه مه نه بن
 هیچ ئه مه ی ناوی چاکه بان له مه داندایاریه

باسی نه عیم

یه کپک له خاوهن مه لهاکانی به غذا کچیک کی گۆرانیهیتری خه لقی حه له ب دینێ. ئه م کچه
 برایه کی جوانی ده بیت ناوی (نه عیم) ده بیت و گه لیک له پیاوانی ئه م سه رده مه ی به غذا
 که مه نکیشی ده بن. ئیبراهیم مونیب پاچه چی شه ویک به سه رخۆشی له تیاترۆی (گهوه
 سبع) ئه م نه عیمه ده کوژیت. شیخ رهزایش وه کوو شاعیرانی تر شیعیان به سه ردا هه لداوه
 و ده لیت:

بر نعیم آدلو صنم گلش دیار شامدن
 زن او زن کیم بویه مه حبوبی چیقارمش آمدن
 حاجی گرگورسه انی دور مطاف کعبه ده
 باش چیقارر ازدها اسا سیکي احرامدن
 دونده پنهان ایلش سیمین دونک حفظی ایچون
 دون دگل گه ردونه حفظ ایتمز آنی اقلامدن
 نقره سمت و سورینی پاره سز گیرمز اله

سن که مفلس سن (رضا) کیچ بو خیال خامدن

واتا:

کۆته لئیکی نه عیم ناو هاتوو له ولاتی شامه وه
ژن ئه و ژنه یه، کئی جوانیکی وای له کوزی دهرهیناوه
ئه گهر حاجی له سوورانی مه طافی که عبه بیبیتیت،
کیری وه کو و ئه ژدیها له ئیحرامه وه سهر دیتیت
له دهریتدا دووی سیمینی شار دووه ته وه
نهک دهرین به لکو گهر دوو نیش ئه وه له قه لهم ناشاریته وه
نوقره ی سمت و سورینی به بی پاره دهس ناکه ویت
تو که موفلیسی (رهزا) واز بینه له خه یاله خاوه.

له سهر ئه وه ی نه عیم له لایه ن ئیبراهیم مونیب پاچه چیه وه کوژرا، شیخ رهزا له
شیعریکی تورکیدا ئه لیت:

قرلسون آل ایاغک، قانه باتسون پاچه چی زاده
نیچون ویردن نعیمک نونهال عمرینی باده
سورده ن بزم طریدن ساقی و سازنده زیر
نعیم سز درد سر در نغمه بی نشئه باده

واتا:

دهس و پات شکی له خوین هه لکیشیت پاچه چی زاده
بۆچ عومری نوێ نهالنه نعیمت دایه بادا
ساقی و دهنگ ساز که به زمان بۆ ده گێرن
به بی نه عیم سه ر ئیشه یه نه غمه ی بی نه نشئه باده

له زۆرداری و جوۆری ئه م جوۆره کرده وانه بیزار بووه و ئه مانه دهستی زۆرداری حکومه تیان
بی نه ده گه یشت. شیخ له شیعریکی تری تورکیدا ده لیت:

ستم اندازده ن چیقدی الهی بردها گوندر
(هولاکو خان) گبی بر کافر خنزیری بغداده
اسامی نامه عشاقنی اول سرو بالانک
آچوب گوردم یازلمشدی (رضا) نک اسمی بالاده

واتا:

ستهه له ئەندازه ده‌چوو خودایه جارێکی تر بنێره
(هولاکۆخان)ی گاوری به‌راز بۆ به‌غدا
ناوی نامه‌ی عاشقانی ئەم سه‌رو بالا‌یه
کردمه‌وه‌و دیم ناوی (په‌زا) له‌سه‌ره‌وه‌و نوسراوه

له‌وه‌سفیی گه‌رماوی به‌غدا، به‌م شیعره‌ تورکییه ده‌لێت:

گیرمه، به‌غدا ده‌ اگر گلدن ایسه، حمامه
بر گل اندامی گوروب، سنده دوشرسن دامه
چیلدیرر گورسه اگر غلمانلری شیخ الاسلام
طولاشیر پاینه زنجیر گبی عمامه
بوسه‌دن رشوت اگر وعده الورسه ایلر
باطل حق تحریر شه‌ادات نامه

واتا:

ئه‌گه‌ر هاتیته به‌غدا مه‌چۆره گه‌رماوه‌وه
گۆل ئەندامیک ده‌بینیت، تویش ده‌که‌ویتنه داوه‌وه
ئه‌گه‌ر شیخوئیسلاام (غلمان)یان بیینی
میژه‌ره وه‌کو زنجیر ده‌ئالێته پایه‌وه
ئه‌گه‌ر وه‌عدی ماچ به‌ به‌رتیل وه‌رگرت
حه‌ق ده‌کاته باطل نووسه‌ری شه‌هاده‌تنامه

شیخ په‌زا، له‌ به‌غدا، وه‌کوو دۆست و ناسیاوی هه‌بوو، ناحه‌زیشی هه‌بوو له‌گه‌ڵ هه‌ندێ
له‌ پۆشنه‌بیران و زانایان دا که‌وته ته‌قه‌وه. وه‌کو له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا ده‌لێت:

کلمدم فسق وفساد ایتکم ایچون به‌غدا ده
بر طاقم اهل غرض باشلادیلر افساده
باشلادم بنده معايب‌لرینی تعداده
قزلری فاحشه‌در بچه‌لری کونداده
سیکی ویرهر کیمی گوردنسه (زه‌اوای) زاده

واتا:

نه هاتمه به غدا بۆ فسق و فساد
دهسته يهك خاوهن كينه دهستيان كرده فسادى
منيش دهستم كرده ژماره كردنى عه بيان
كچيان سۆزانی و كورپان قنگدهر
كیترت بده ههركه سیكت دی له (زه هاوی) زاده

له به غدا هه ندی بازرگانی خاوهن پارهی نهزان ههن، به سامانیانه وه دهنازن و یارمه تیپی
ههژاران نادهن و له گهڵ كه لله بۆشییان خۆیان وا ده رده خهن كه هه موو شتیك دهزانن.
یهكیك له وانه (مه دی چلبی) بووه كه شیخ رهزا دهیه ویت خۆی له قهره ی بدات و بلتیت
«چه له بی» به لووسكه یه کی نازك به دهن ده لئین و له م شیعره تورکییه دا ده لئیت:

دوشنوردم نه ایچون تاجرله دیرلر چلبی
فارسی در بولغت، تورکی میدر یا عربی
بونى کیمدن صورهم، بحر تفکیرده ایکن
گلدی تاج الادبا قارشومه (مه دی چلبی)

واتا:

بیرم ده کرده وه، بۆچ به بازرگان ده لئین چه له بی؟
ئهم وشه یه فارسییه، تورکییه یان عهره بی
ئهمه له کۆ به رسم له ده ربای بیرکردنه وده دا بووم
هاته به رامبه رم «تاجولئوده با» مه هدی چه له بی

دیدم. ای جرعه که شی معرفتک شق سطح
وی عیراق وعجمک داهیه یی بو العجبی
لقب عالیکزک حاصلی معناسی ندر؟
باقدی دوندردی بنا گوشه ء چشم غضبی
دیدى: یا هو، چلبی نازک اولان زاته دینر
هر فرومایه اولان چابقنه دینمز چلبی
دیدم: احسنت بو فضل وهزرو معرفته
ای بزم مملکتک مفتخر و منتخبی

گیتمه دن مکتبه، تحصیل کمال ایله مه دن
 نیـرده بولدن بو قدر دانش و علم و ادبی
 گورمادی مثلنی ای فاضل یکتا گوزمز
 (مصری) گیزدم یمنی، شام، حجاز و حلبی
 سایه سنده ایدرز حل مسائل یوقسه
 نه بیلور (شیخ رضا) او یله معما لقبی

واتا:

و تم: ئە ی دڵۆپە ی زانستی رۆشن کەرەوه
 وە ی دانای عەجیبی عێراق و عەجەم
 لە قەبە ی بەرزتان حاصلی مانای چیبە ؟
 سە ی رێکی کردم بە توو رە ییبە وە سووچی لێ کردم
 وتی: یاھو، چە لە بی بە زاتیکی نازک دە لێن
 بە ھەر نا ئە سلێکی جابقی نالێن چە لە بی
 و تم: دەم خوێش بۆ ئەم فەزڵ و ھونەر و زانستی یە.
 ئە ی جیبی فەخر و ھەلێژاردە ی و لا تی ئێمە.
 بێ ئە وە ی بچیتە قوتابخانە و فێری عەقل و کەمال بی
 لە کوێ ئەم ھەموو دانش و زانست و ئە دە بەت دۆزی یە وە
 چاومان مانە ندی تو ی نە دیو ئە ی فازلی یە کتا
 میسر گەرام و یە مەن و شام و حیجاز و حە لە ب
 لە سایە یە وە کێشە چارە ئە کە ی، ئە گینا،
 (شیخ رەزا) چۆن دە زانیت لە قەبە یکی بە لە غزی وا

بە خێر هاتنی والیی بەغدا

والییە کی نوێ دپتە بەغدا. شیخ رەزایش وە کوو ناسرە واکانی شاری بەغدا دە چیت بۆ
 بە خێر هاتنی. لە سەر شێوێ سە لاوی عوسمانییە کان سەر دادە نوێنی و دەستی ریزی
 بەرز دە کاتە وە و لە و کاتە دا مێزەرە کە ی دە کە ویتە بەرپای والی. یە کانسەر چوار بەیتی تر
 دە خاتە سەر شیعەرە کە ی کە دە لیت: «رسم فرنگیان..» و ئەم پرووداوە پینە دە کات.

رویم بدیده سجده کنان خاکی راهرا
 شکر نهء قــــدوم ولایت پناهرا
 ای والی ولایت زورا خوش آمدی
 برزن بجای برمکیان بارگاهرا
 رسم فرنگیان کله از سر فگنداست
 تعظیم چون کندد خداوند جاهرا
 من اکتفا بشیوهء ایشان نمیکنم
 هم سر به پایت افکنم و هم کلاهر
 اقلیم بابل از قــــدمت یافت رونقی
 کز ابر نوبهار درخت و گیاهرا
 ازین مقدمت چه عجب گر رها شود
 (هاروت بابلی) که اسیرست چاهرا
 عزمت خط نفاق زلوح عراق شست
 چون سیل توبه از دل مجرم گناهرا
 نقش است بر صحیفه رأیت رموز غیب
 حاجت به گفتوگو نبود داد خواهر

واتا:

وهک سوجه بهر خاکی ریگا به چاو ئه مالم
 له شوکرانه بژیری هاتنی والیی ویلایهت په نادا
 ئه ی والیی ویلایهت (زهورا) خوش هاتی
 باردهگا هه ئده له جیگای بهرمه کییه کاندا
 راوړه سمی فرهنگیان ئه وه کلاو له سه ر داگرن
 کاتئ که قه درو ته عزمی مروقی خاوهن جاه ئه کهن
 من به شپوه که ی ئه وانه وه ناوه ستم
 سه ریشم فری دده دمه بهر پیټ و کلاوه که شم
 ئیقلمی عیراق په ونه قینکی تو دده سگیر بوو
 وهک چۆن درخت و گیا له هه وری نه و به هاره وه ده سگیران ده بی

هیچ سهیر نییه له پیروزی هانتت پژگار بیی

(هاروتی بابلی) که دیلی ناو چاله.

هانتت هیلای دوو پروویی و نیفاقی له سهه تهختهی عیراقددا شوری

وهک چۆن لافاوی تۆیه گونه له دلی تاو نیار ده شوات

نیشانه کانی غه رب له سهه لاپه دهی بیرو پات نه قش بووه

دادخوا پتوبستی به گفتوگونییه.

آسوده آنچنان بوجود تو مملکت

کز دل بلب هوای سفر نیست راهرا

از بیم صولت تو کمان ابراون بدل

از دیده افگنند خدنگ نگاهرا

فرخ رخا، خجسته پیا، والیا یکی

بشن و زمن شکایتی بختی سیاهرا

میراث مانده از پدرم کهنه تکیهء

چون عمر نوح دید بسی سال و ماهرا

انجاز سالکان طریقت جماعتی

گسترده بر زمین عبادت جباهرا

شیخ و مرید دست بر اور دهء دعا

یارب دوام عمر بده پادشاهرا

شاید شود به وجه توجه معیشتی

آیند و روندهء ان خانقاهرا

ای مظهر مجید، (رضا) را توجهی

تحصیل چو فرضت رضای الاهرا

یارب همیشه مظهر نور خداشوی

تا اقتباس نور زمهر است ماهرا

واتا:

ولات ئەوەندە بە بوونی تۆ وچانی داووتەو
ناخ هەلکێشان ئارەزووی ئەوەی نەماوە لە دڵەو سەفەر بکا بۆ سەر لێو
کچانی ئەبرو کەوانی لە ترسی هەلەمتی تۆ
تیری نیگیان بۆ دلی عاشقان بۆ ناو دلی خۆیان هەل ئەدەن
ئەو ناوچەوان پیرۆز، ئەو پێ و قدووم خێر و بەرەکەت،
ئەو والی، شکایەتی بەختی ڕەشم لەمن ببیسە
کۆنە تەکیبە میرات لە باوکمەو ماووتەو،
وەک عومری نوح ساڵ و مانگیکی زۆری دیو
کۆمەڵی لەوانە کە ڕیگە تەریقەتبان گرتووە لەو،
تەوێلیان لەسەر عەردی خواپەرستی راخستووە
شیخ و مرید هەموو دەستی دوایان هەلبرێوە و ئەلێن،
خوایا دەوامی عومری پادشاه بدە
بەلکو لە لایەنی رووتیکردنەو،
ژبانی بۆ ئاییندە و ڕەوندەو ئەو خانەقایە ببی.
ئەو دیمەنی پرشکۆ، رووی بکەرە ڕەزا،
چونکە دەست خستنی ڕەزای خوداوەند فەرزە
خوایە، تۆ هەمیشە دیمەنی نوری خودایی، تا
ئەو ڕۆژە ڕۆژ رووناکیی خۆی لە مانگەو وەرئەگرت

مەدحی توفیق بەگی میر ئالای

توفیق بەگی میر ئالای یەکیک بوو لە قوماندانەکانی دەوڵەتی عوسمانی. پیاویکی
ئەدیب و شاعەر لە شیعری غەزەل و مەدح دەستیکی بەرزی هەبوو. لەگەڵ شیخ ڕەزا دا
هەندێ شیعریان بەیە کدا هەلداو. لەم شیعەرە فارسییەدا، شیخ ڕەزا باسی شاعیری
ئەکات و ئەلیت:

شمشیر بە خون دشمن ئالا
سالار سپاه و میر آلا
(توفیق بگ) انکه از تواضع

پست است، ولی برتبه بالا
 دیوان قصائدش مرتب
 شعر و غزلش علی و اعلا
 هر حرف از و چو در شهوار
 هر نقطه چو کوکب است والا

واتا:

شمشیری به خونی دوژمن ناله
 سالاری سوپا و میر نالا
 توفیق به گ نه و که سهی که به توازوع
 نزم نه نوینی، به لام به روتبه بالا
 دیوانی شیعی ریچک و پیکه
 شیعر و غه زلی بهرز و بالا
 هر به یتیکی و دک دورپی شایانی شایه
 هر خالینکی نه ستیره یه کی بالا

شاید که صحیفهء بیان
 سازند باب زر محلا
 استاد سخن به مدح والی
 پر داخته مدحهای بالا
 در نامه چو نافه مشک بیزاست
 نوک قلمش به گاه اِملا
 ترکیب وجود او بدیع است
 در عالم صورت و هیولا

واتا:

شایانی نه و دهیه لاپه رهی فه ساحه تی
 به ناوی زیر پرازیته ده
 ماموستای قسه یه له مه دحی والیدا
 دانه ری شیعی مه دحی بالا

بۆنى مىسك دېت له نامەى وهك ناووكى ئاسك
نوكى قەلەمى له كاتى نووسيندا
دروست بوونى شپوهى زۆر جوانه
له جيهانى صورته و هيوولادا

گر طرد كند وگر نواز
هرگز نكنم از او تولا
برمسند عزتم نشانده
شكرانهء مسند معلا
افزايش عمر و مال و جاهش
خواهم زجناب حق تعالى
گر اهل دلم بسان توفيق
تحصيل كند (رضا)ى مولى

واتا:

دهرم كا يان دلم بداتهوه
هرگيز لىي نابم تهو دلا
له سهر كورسىي گه وره يى داينيشاندووم
له شوكرانهى پايه به رزى خودا
زۆرى ته مهن سامان و جاهى
داوا نه كم له خواى تهعالا
نه گهر توفيق دلم بينيته جئ
په زامه ندىي مه ولای ده سگير ده بئ

توفيق به گى ميرلوا، له شيعر پكيدا مه دحى ره ئووف به گى دوستى نه كا. به لام شپخ پهزا
نهم مه دحى ره ئووف به گى به زۆر نه زانيت. له شيعر پكى توركى ده ليت:

نسخه سى گلدی بکا سويلديگ مدح رؤوف
ايچنه بن دخى برنسنه صوقارسهم ديمه اوف
بطن فضلندن نهان نافهء حكمت آثار
ينه چيقدى قوقوسى يعنى رباح مألوف

قوهء شاعرهیی شیعردن اکلار عارف
مثلا بعره ایله اولدی اباعر معروف
ذات والاگزى مدح ایتمک شایسته ایکن
بو تنزل یا قیشرمی سنک ادرکنه یوف

واتا:

نوسخه یه کم پیگه یشت نه وهی وتووته له مه دحی ره ئووف
دیسان بۆنی ده رچوو، واتا بای زانراو
توانای شاعیری، زانا، له شیعر تی دهگا
وده کوو له (بعره) وه (اباعر) زانرا
که مه دحی پایه به رزیتان شایانی مه دح بوو
نهم نرمیه له گه ل تیگه یشتنی جه نابتانا ریک ده که وئ؟

شریت شعر بخور تاکه روانت باشد
نشود دفع قبوضیت طبعت به صفوف
برسییه اژدره بکزه ر قلم تحریرک
آچوب آغزنی ایسترسه ایدر عالمی لوف

واتا:

شهریه تی شیعر بخو تا ره وان بیت
قه بزى به یانیانت به ده رمانی (قاوت) ئاسا لاناچی
قه له می نووسینت له نه زده رهای برسی نه کا
نه گهر بیه وئ دهم ده کا ته وه و دنیا قووت ددها

ایش موافق گله مز اولسه توفیق رفیق
نیک و بد جمله سی توفیق اوزرنده موقوف
تخت یا پدرده چابوق اول بزه گوند ر توفیق
سن دخی قاچ غروشن ایله (رضا) یه معروف

واتا:

نه گهر توفیق نه بیتنه ره رفیق کار به ریکی ناگو نجیت
گوفتار جوان و به د له سه ر توفیق وه ستاوه
تهخت دروست که زوو که بۆمانی بنیره توفیق

تویش به چهند غروشیکه وه چاکه له گه‌ل (ره‌زا) دا بکه

شیخ ره‌زا گفت ئەداته توفیق به‌گی میر ئالای که گوچانی‌ک و ته‌سبیحیکی بو بنیریت. دیاربیه‌کان که به دهستی خامی ژنی ئەکه‌ویت، به‌بی پرسی توفیق به‌گ گوچانه‌که‌ی گل ئەداته‌وه و ته‌سبیحه‌که ده‌نی‌رتته دواوه. توفیق به‌گ له‌سه‌ر نه‌گه‌یشتنی ته‌سبیحه‌که هه‌جویکی شیخ ره‌زا ئەکات و دیاربیه‌که‌ی بیر ئەخاته‌وه. شیخ ره‌زایش ئەم هه‌له له ده‌ست نادات و ئەم وه‌لامه‌ی به‌شیعریکی تورکی ئەداته‌وه:

یازدی‌گ صاچمه سپانی بکا استاد ایت‌دک
ایتمه توفیق که لعنت اوقونور مفت‌ریه
سکا وعد ایل‌دی‌گم هدیه‌لرک عرض ایت‌دم
زوجه‌ک‌ز خانمه شاد اولدی دیدی گل بریه
قلدی اظهار فرح پشک‌ش‌مدن اما
متکائی چی‌وبروب سب‌حه‌یی ویردی گیریه

واتا:

ئەو په‌لار گرتنه‌ی که بو من نووسی‌بوت به‌هونه‌ری بوو
مه‌که توفیق که له‌عنه‌ت ئەکریت له‌بوه‌تان که‌ر
ئەو دیاربیه‌نه گفتم پیت دا خسته‌مه به‌رده‌ستی
خامی ژنتان، شاد بوو و وتی بیره‌ پیتشه‌وه
خۆشی خۆی، له‌وانه‌ی پیش‌که‌شم کرد، ده‌رخست به‌لام
گوچانه‌که‌ی گل دایه‌وه، ته‌سبیحه‌که‌ی دایه‌ دواوه.

ئیت‌ر خوتنه‌وارانی به‌پیز تی ده‌گه‌ن که شیخ چی به‌خامی ژنی وتوو

مه‌دحی یوسف پاشای میر ئالای به‌غدا

له‌ده‌وله‌تی عوسمانیدا قوماندانی له‌شکر ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌ته‌وه هه‌بوو. ئەوانیش به‌بی له‌شکر نه‌یان‌ده‌توانی کاروباری ده‌وله‌ت به‌رنه‌پتیه. له‌گه‌ل ئەوه‌شدا، به‌رتیل وه‌رگرتنیان به‌کاریکی ره‌وا ده‌زانی. جار جار قوماندانی له‌شکر بو به‌ره‌هه‌لستی دزی و به‌رتیل وه‌رگرتنی مه‌ئمووران خۆیان ده‌نواند. شیخ ره‌زا له‌م چهند به‌یته‌ تورکییه

طشت زرینی آلوب باشنه دنیایی دولاش
اتکی سور دیه مز کیمسه سکا آتلو یواش
بارک الله قوماندان فـلاطون ته دیـر
اختلاسک اوگنه کیچدی نه آل کسـدی نه باش

تهشت زهږين بخږه سهر سهر ت و د و نيا بگهړي
نه سپت تاو ده كهس پيت نالي سوار نيواش
بارك الله قومانداني نه فلاتون ته دبيري
پيشي دزيت گرتوه، نه ده ست بري نه سهر

کاشانهء صهبای سرور ایتدی عراقی
دولدر قدحی (میرلوا) عشقنه ساقی
اول (یوسف) شیرین حرکات عشقنه بزه
شیرین ایده‌لم بادهء تلخیله مذاقی

عیراقی کرده خانہیی بادی مہی سہرور
بادکہ پرکہ، بہ عشقی میرلوا، ساقی
با نیخمش بہ عشقی ئو (یوسف) و شیرین رہوشہ
بہ بادی تلخی تامی دہمان شیرین کہین

رفتار حکیمانه ایله ایلدی پامال
قارنجهء باصمق سزن ارباب نفاقی
آل ویرسه ایدر گیجه ایله گوندزی بتدیل
وادر اوقدر ردی مظالمه مـراقی
دون جیبی کسان دامن تقوايه صارلش

باشنده صاریق صانکه اولمش شیخ عراقی
هر حبه سی بر قبه قدر سبحه النده
عراده ایله جنبشه کلمر آن افاقی
ای بخت سیاهم نه اولور بن دخی اولسه
(یعقوب) گبی حضرت (یوسف) له ملاقی
پیغمبر ایکن اولدی تاب آور هجران
بن نیجه تحمل ایدیم بار فراقی

واتا:

به رهفتاری حکیمان پامالئی نه هلی نیفاقی کرد
به بیئئوه پی له میرووله یهک بنیت
گهر دس بدات شه و رۆژ دهگۆرته وه
ئهوهنده مهراقی هه یه بۆ لاپردنی جوړ
ئهوهی دوینئی گیرفان پر بوو داوین خوا په رستی گرتووه
میژه به سه ره وا ده زانی شیخی عیراقه
ههر دانه یه کی به قه دهر گومه زیک ته سببی به دهسته وه
به عه ره بانه ی گه ورهش بچو وکترین قلی نابزوی
ئه ی به ختی په شم چی ده بیت که منیش بیم
وهک (یعقوب) که له گه لّ هه زرده تی یوسف به یهک گه یش
که پیغه مبه ره بوو به رگه ی ناگری هیجرانی نه گرت
ئه ی من چۆن به رگه ی باری فیراق بگرم؟

بر نامه ء تلطیف نوازشله (رضا) یم
اندیشه ء بکرن بدل و مهر صدیقی
باقی اوله قالدقچه جهان عز و شرفله
قالاقچه جهان عز و شرفله اوله باقی
دوغزسه اگر چرخ و فلک خواهش اوزره
زیر وزیر اولسون فلکک طاق و رواقی

واتا:

به نامه‌ی کی دلخوش‌کده‌وه رازیم
ئه‌ندیشه‌ی کچ به‌دهل و شیرایی و ماره‌یییه
هه‌ریژی به عزیز و شه‌ره‌ف تا جیهان ماوه
تاجیهان ماوه برژی به‌عیز و شه‌ره‌ف
ئه‌گهر چه‌رخ و فه‌له‌ک له‌سه‌ر خواهش نه‌سووریتته‌وه
تاق و په‌واقی فه‌له‌ک زتی و زه‌به‌ر بیت.

شیخ ره‌زا و ناظم پاشا

له‌ده‌وری حوكمړانیی عوسمانیدا، به‌غدا ناوچه‌ی ویلایه‌تی وله‌هه‌مان کاتدا ناوچه‌ی
لیو‌ابوو. والی ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر چه‌ند لیوایه‌کدا هه‌بوو. بو‌نمونه، عیراق بریتی بوو
له‌وو‌یلایه‌تی به‌صره و به‌غدا و مووصل. کوردستانیش رژیمیکی تاییه‌تی هه‌بوو که‌له
پیتشا ئه‌یاله‌تی شاره‌زوور و میرنشینی به‌به و له‌پاشان میرنشینییه‌که بریتی بوو له‌لیوای
سوله‌یمانی، خرایه سه‌ر ویلایه‌تی به‌غدا. له‌کاتی هاتنی ئه‌حمه‌د ناظم به‌گ، که له پاشا
بووه ناظم پاشا، شیخ ره‌زا ئه‌م مه‌دحه‌ی به‌شیعریکی فارسی ئه‌کات و دۆستایه‌تییه‌کی
قوول ده‌که‌وینه نیوانیان.

گنبدی هست که‌نامش کفل سیمین است
اندرونش همه با آب طلا رنگین است
عشق با‌ساده روخان ازپی سمت است و سربین
نه‌رخ و زلف خم اندرخم و چین درچین است

واتا:

گومه‌زی هه‌یه ناوی سمت و که‌فه‌لی زیوینه
له‌ناوه‌دی هه‌موو به‌ ناوی (طلا) په‌نگینه
عشق له‌گه‌ل ساده‌روان بو‌بووز که‌فه‌له
نه‌ک بو‌رووزولفی لوول وچین له‌سه‌رچینه

آن دروغست که‌من شیفته‌ء خل و خطم
شیخ راهم غرض از‌ساده پرستی این است

ایها الناس چومن رخت به به میخانه بکشید
نه بسجد که درو زاهدک بی دین است

واتا:

ئوه درۆیه که ئه‌لێ من شیت و شتواوی خهت و خالم
شیتخیش هه‌ر ئه‌م مه‌به‌سته‌ی هه‌یه له‌ساده پهرستی
خه‌لکینه ئیوه‌ش وه‌ک من رووی بارخانه‌تان بکه‌نه مه‌یخانه
نه‌ک بۆ مزگه‌وت که زاهیدی بێ دینی تیا‌یه.

خود دوصد عیب نه‌ان دارد و إغماض کند
داستانش همه از عیب من مسکین است
میتوانم که کشم کینه ز دشمن لیکن
ای عزیزان چه‌کنم؟ سینه‌ء من بی کینه است

واتا:

خۆی له‌ خۆی دا دوو سه‌ده عه‌یبی هه‌یه و چاوی لێ ئه‌پۆشی
داستانه‌که‌یشی هه‌موو باسی عه‌یبی منی هه‌زار و بێ ده‌سته‌لاته
ئه‌توانم کینه‌ی دوژمن ته‌حه‌مۆل که‌م به‌لام
براده‌رینه‌ چی بکه‌م سینه‌ی من بێ کینه‌یه.

چه غم ار در نظر اهل ربا زشت آید
خلقت من که بچشم همه کس شیرین است
مایه ام گوهر نظم است خریدارش نیست
سالها شد که زخرجی تهیم خرجین است

واتا:

خه‌م چیه‌یه ئه‌گه‌ر ئه‌خلاق و ڕه‌وشتی من
له‌به‌ر چاوی ربابازان ناشرین بێ که له‌به‌ر چاوی هه‌موو که‌سێکی تر دا جوانه
سه‌رمایه‌ی من گه‌وه‌ری شیعره به‌لام کڕپاری نییه
ساله‌ها خورجم خالییه له‌ خه‌رجی

عارم آید که نویسم به کسی شرح نیاز
جز به (ناظم) که ولیّ النعم دیرین است

حبذا قبله ء ارباب هنر (ناظم بیگ)
متصرف به شرف چون فلک پروین است

واتا:

شوره ییم لیّ دئی نیازی دلیّ خۆم بۆ کهس بنووسم
ته نهها بۆ (نازم) نه بیّ که خاوهن نیعمه تی له میترمه
چاک پیاویکه (نازم به گی) قیبله ی هونه رمه ندان
ته سه پروف به شه ره فه وه ئه کات وه ک فه له ک و په روینه

عزم او یافت مگر باد وزان چالاکست
حزم او دید مگر کوه ازان تمکین است
خامه اش گرچه عبارت زیکی شاخ نی است
بلکه در دیدهء اعدا به اثر زوبین است

واتا:

با عه زمی له و وه رگرتووه بۆیه وا چالاکه
کیو ره قی له وه وه دیوه بۆیه سه نگین و به و یقاره
قه له می هه رچه ند ته له قامیشیکه
له چاوی دوژمنا، وه ک کورته رم تیژ و پرنده یه

پس بود معدلتش مایه ء ارایش ملک
شهر بغداد چه محتاج به شهر آیین است
خنجر موعظه تا قبضه بدل کار کند
گر چه شمشیر بدست خطبا چوین است

واتا:

ئوه ونده عه داله تی بووه به مایه ی رازانده وه ی ولات
شاری به غدا که ی موحتاجی داب و ده ستووری شارانه ؟
خه نه جهری ئاموژگاری تا مستووه که ی کار له دل ئه کا
گه رچی شیر ی دهستی خه تییبیان دارینه .

گر ندانم سخن از نگهت خلقش گفتم
روز کاریست که بوی نغم مشکین است

ای دبیری که بتحسین منت حاجت نیست
زانکه سر تا قدمش تعبیه از تحسین است

واتا:

ئەگەر توانای ئەو دەم نەبێ باسی نوکەهەیی خەلقى بکەم
دەمێکە بۆنی هەناسەم وەک بۆنی میسک خوشە
ئەو گەورەیین کە پێویستت بەو نەییە تارێفی بکەم
چونکە لە تەوقی سەرێوە تا نووکی پێی هەموو چاکەیه.

پایە ات بسکە بلند است ز وصف خجلم
چند بالا بروم مینگرم پائین است
چمن عمر تو از باد خزان این باد
تا چمن پر ز گل و یاسمن و نسرين است

واتا:

پایەت ئەوەندە بلندە شەرمەزارم لە تارێفکردنت
هەرچەند بەرز بڕۆم، ئەبێنم هەر نزمە
چیمەنی تەمەنت دل نیاییت لە بای خەزان
تا چیمن پرە لە گۆل و یاسەمین و نەسرین

تا درین دیر مسدس بلال فجوم
پیکر گنبد فیروزه گهر آکین است
ور بکرکوک فروماند (رضا) پنداری
در حصار یست که دیوار و درش رویین است

واتا:

تا ئەم دنیا شەش ڕەنگە بە ئەستێران کە لە دوور ئەچن
گومبەتی ئاسمان کە پێڕۆزە زەنگە لە گەوهر گیراوه
ئەگەر (رەزا) لە کەرکوکدا پەکەوتە و ماندوووە گومان بکە
لە گەمارۆیەکیە دەور و دیواری مەفرەقە

ناظم بەگ کە ئەم شیعەرە پێ ئەگا نامەیهکی سوپاس و عەبایەکی «ووبر» ی بە دیاری
بۆ دەنێرێت، شیخ رەزا بە شیعریکی تری فارسی سوپاسی ئەکات و ئەلێت:

از من بدوست واسطه یهک صبا بس است
ازوی مرا تعارف یک مرحبا بس است
گردون نمیکشم بطمع چون شتر دراز
درویشرا زی شم شتر یهک عبا بس است

واتا:

لای من بۆ دۆست یهک بای صه بای نامه بهر بهسه
له دۆسته وه بۆ یه کتر ناسین مه رحه بایهک بهسه
وه کو حوشر، گهردن بۆ ته ماع درێژ ناکهم
دهرویش عه بایهکی له مووی حوشری بهسه.

پشمی کفایت است ز پوشیدنی مرا
گستردنی بخانهء من بوریا بس است
ما بنده را بچیز دیگر احتیاج نیست
این دست خط روانه که کردی بما بس است

واتا:

پۆشاک خورییهک بهسه بۆ من
بو راخستنیش له مائی منا پارچه هه سیری سه و زیاده
ئیمه ی بهنده پیوستمان به هیچی تر نییه
ئهم دهسخته ی بۆت ناردین بهسمانه

وقتی که خواجه از سر شفقت غلامرا
درنامه یاد کرد همینش عطا بس است
(ناظم بگم) نواخت فرستاد هدیه ئی
این افتخار بهر من بینوا بس است

واتا:

کاتی که گه وه له بهر به زهیی هاتنه وه خوڵامی خۆی
له نامه یهکا یاد بکاته وه، ئهم ئه ندازه بهخششی بهسه
نازم بهگ دئی دامه وه، دیارییهکی بۆ ناردم
ئهم شانازییه بۆ منی هه ژار بهسه.

یارب بحق آل عباسیاش نگاه دار
 کین پنج تن شفاعتشان از خدا بس است
 غمگین مشو (رضا) اگر مال و جاه نیست
 این خواندنت، نبام امام رضا بس است

واتا:

هم دلی بهندهی داووته‌وهو، هم دلی بهنده زاده‌که‌یشی
 بو‌ئه‌وه لهم دوو بهنده‌وه ئهم دوعای خیره بهسه له باتی یا:
 خوایه: بوخاتری ئالی عه‌با رایگری (محمد و فاطمه و علی و حسن و حسین)
 چونکه تکای ئهم پینج کهسه لای خوا بو‌هه‌ر داوایی بهسه
 خه‌فه‌تیار مه‌به (ره‌زا) ئه‌که‌ر پاره و پایت نه‌بی
 ته‌نها ئهمه‌ت بهسه که به‌ناوی ئیمامی ره‌زاوه بانگت ئه‌که‌ن

ئهم دوستانه‌تیه‌ی شیخ ره‌زا و ناظم به‌گی موته‌سه‌ریف تا دیت قو‌لت‌ر ده‌بی‌ت شیخ ره‌زا
 لهم ستایشه‌دا که لهم شیعه‌ فارسییه‌دا بو‌ ناظم به‌گی ده‌نی‌ت، ره‌خنه له زیان و ته‌قدیر
 نه‌کردنی هونه‌ر و شیعر و ئه‌ده‌ب ده‌گری‌ت. که‌ردوون وا له هونه‌رمه‌ند ئه‌کات و که‌چی هه‌ر
 که‌ری دیت به‌ خه‌روار که‌وه‌ه‌ری ده‌داتی. به‌لام شیخ ره‌زا شوکرانه‌ی ئه‌وه ده‌کات که‌ خودا،
 له‌جیات‌ی مال و ده‌ولت، به‌ه‌ره‌ی ئهم قسه‌ شیرینه‌ی داوه‌تی. له‌گه‌ل سوپاس ناردنی
 سه‌عاتیک به‌ دیاری، ده‌لی‌ت:

روزی که خدا خلعتی هستی به بشر داد
 افسوس که روزی نه بمقدار هنر داد
 تا داد معاشی فلکم عمر بسر شد
 وان نیز به‌صد کشمکش و خون جگر داد

واتا:

روژی که خوا خه‌لاتی بوونی دا به ئاده‌میزاد
 داخه‌که‌م که‌وا پرز و روژی به‌ گویره‌ی هونه‌ر به‌ هه‌رکه‌سه‌ی نه‌دا
 تا که‌ردوون مانگانه‌یه‌کی دامی، ته‌مه‌نم به‌سه‌ر چوو
 ئه‌ویشی به‌سه‌د کیشمه‌ کیش و خوینی جگه‌ر دا
 گردون که‌ پشیزی به‌هنرمند فزون دید

هر جا که خری یافت، به خروار گهر داد
 دانا به مثل همچو درختیست برو مند
 صد سنگ بسر خورد درختی که ثمر داد

واتا:

گهردوون که پوولی به زیاد نه زانی بۆ هونه رمنند
 له هه رکوی که ری ببینی به خهروار گهوهه ری نه داتی
 نمونه ی پیاوی زانا وهک داریکی بهردار وایه
 ههرداری بهر بدا سهه بهرد نه دری به سهریا

با این همه کم طالعی و تلخ مذاقی
 صد شکر که شعرم مزهء قند و شکر داد
 تنهانه همن شعر خوش و گفتهء شیرین
 المنته لله که مرا فضل دیگر داد

واتا:

له گه ل نه م گشته که م بهختی ودهم تالییه
 سهه سوپاس بۆ خوا که شیعرم تامی شه کر نه دا
 ته نه ا نه م شیعره خو ش و قسه شیرینه نه م نییه
 منه تی خوا نه زانم که گه وره بییه کی تریشی داومه تی

این هم کرم اوست وگرنه متصرف
 از بهر چه نادیده مرا ساعت زر داد
 ناظم بگ دانا، که خداوند توانا
 اورا نه همین میمنت و شوکت و فرداد

واتا:

نه مهش ههروا بهخششی نه وه، نه گینا موته سه ریف
 له بهرچی له نه دیتوو سه عاتی زه ری دا به من؟
 نازم به گی دانا که خواوهندی توانا
 هه ر ته نه ا نه م بهر دهکت و فه ر و شه وکه ته ی نه داوه تی

ادراک فلاطون و جوانمردی حاتم،

مرادنگی حیدر و انصاف عمر داد
دلخواه ازان گشت که از نگهت خلقتش
در نافهء آهوی خطا مشک تترداد

واتا:

تیگه یشتنی ئەفلاتوون و بەخشندەیی حاتم و
مەردایەتیی حەیدەر و دادپەرورەیی عومەری داوەتیی
لەبەر ئەوە دڵی خۆشە کە لە نوکەهە ی پەوشتی
لە ناوکی ئاسکی خەتا مسکی تەتار ئەدا

عزمش جبل قاف تواند بفلک برد
قدرش صفت آب تواند بحجر داد
در بزم چوشد حاصل و کانرا همه بخشید
در رزم چوشد خون یلانرا بهدر داد

واتا:

عەزمی ئەتوانی کێوی قاف بگەیه نێتە ئاسمان
قەدر و حورمەتی ئەتوانی بەرد بپێتێتەو و بیکا بە ناو
کە چووە ناو بەزموه هەرچی بوو و هەرچی هەیه گشتی ئەبەخشی
کە چووە مەیدانی شەپووە خۆینی قارەمانان ئەدا بە ناو
در یوزەء انوار تواست مەر جەهان گیر
از رای منیرت کە خجالت بقمر داد
مەر و غضبت را پی پاداش بدونیک
از روز ازل فاعل مطلق دو اثر داد

واتا:

پۆژی دنیا گەروە سۆالی پۆشنایی لە بیروپرای پێ پۆشکەرەوێ تو ئەکا
کە شەرمەزاریی بەسەر مانگا هێناو
خۆشەویستی و رقی تو پۆ پاداش دانەوێ چاکە و خراپە
هەر لە پۆژی سەرەتاوێ خواوەند کە هەموو شتی هەر خۆی ئەیکا دوو کاری پێداون
این را عمل رفعه و، آنرا عمل جر

آرایش احکام بدین رفعه و جر داد
 از عمر گران مایهء خود بهر نه نبیند
 بد گوی تراهم که بکوی تو گذر داد

واتا:

کاری بهرز کردنه‌دی داوه به خوشه‌ویستیت کاری راکیشانی داوه به رقت
 (واته نه‌ودی بهر خوشه‌ویستیت بکه‌وی پایه‌ی بهرز نه‌بیته‌وه و نه‌ودی بهر رقت بکه‌وی
 رائه‌کیشری)

نه‌ودی که خراپه‌ی تۆی نه‌وی و به کۆلانی تۆدا گۆزه‌ر نه‌کا
 به‌هره له ته‌مه‌نی به‌ده‌ختی خۆی نابینی

آن به‌که دعایت کنم و هرزه نگویم
 کین هرزه دورایی (برضا) سخت ضررداد
 یارب به جهان بادترا هرچه مرادست
 یارب زدرت باد بدر هرچه کـدر داد

واتا:

چاکتر نه‌ویه زیاده‌گویی نه‌که‌م و دوعای خیرت بۆ بکه‌م
 چونکه زیاده‌گویی زبانی زۆری به (ره‌زا) گه‌یاندوه
 خوايه تۆ هه‌رچیت مه‌به‌سته له دنیا‌دا بۆت بیته‌دی
 خوايه هه‌رکه‌س نا‌په‌حه‌تیت پێ نه‌گه‌یه‌نی له ده‌رگات و ده‌ره‌که‌وی

له‌م شیعره فارسییه‌دا، شیخ ره‌زا، خۆی به‌هه‌کیم داده‌نیت، ده‌زانیت ستایشی بۆ کێ
 ده‌کات و له‌عنه‌ت له‌کێ، و پێز له‌کێ ده‌گریت و په‌لار له‌کێ ده‌وه‌شینیت و له‌ته‌نجامدا
 مه‌ده‌حی ناظم به‌گی موته‌سه‌رپف ده‌کات و ده‌لێت:

بکار آرد حکیم ————— صلحت بین
 گه‌ی داروی تلخ و گاه شیرین
 بمحرووران نباید انگبین داد
 نسازد با مزاج گرم تسخین
 میاور شربت گلقدن و بادام
 که داروی جعل بشکست و سرگین

پی صفرا مزاجان گرچه زهرابت
بود (عین الشفا) حب السلاطین

واتا:

پزشکی مهصله حمت بین
جاری دهرمانی تالّ ددها و جاری شیرین
نابی ههنگوین بدری به ئادار
گهرم کردن لهگهّل میزاجی گهرم ناگونجی
شهریه تی گولاوو شهکرو بادام مههینه
چونکه دهرمانی قالّونچه پشقل و ریخی ولاّخه
بؤ سهفرا میزاجان ههچهنی ژاره
دههینه مایه ی چاکییان (حبه سه لایتن)

چو بینی خون فاسد در دماغش
فرو برد در قفایش نشترکین
زخیل شاعران من هم حکیمم
گهی گویم هجاو گاه تحسین
همی گویم نکویانرا ستایش
همی خواهم بدانرا لعن و نفرین
بکام دوستتان ریزم تبر زد
زنم برفرق بدخواهان تبرزین

واتا:

ئهگهر خوینی پیست له دماغی داوی
نهشته ری رهق بهملیا بهرهو خوار بیته
لهناو خیتلی شاعیراندا منیش ههکیمم
جاری ههجو ئهکهم و جاری تاریف
ئهوهی تاریف نهکراوه تاریفی ئهکهم
بؤ خراپانیش لهعنهت و نهفرهتم دهوی
شهکری کهلله به ئارهزووی دۆستان دهوه ریتیم
تهوه رزینیش ئهدهم به کهلله ی بهدخوا هانا

کرمیانرا دهانم گوزهء شهـد
 لئیمـانرا زبانم تیغ روبین
 معـاذ الله زبان آتشیـنم
 (جعلناها رجوما للشیاطین)
 ستایش راست ناظم بگ سزاوار
 نظام ملک وملت (ناصر دین)
 جهان محتاج رایش زانکه دارد
 دل روشن تر از جام جهان بین

واتا:

دهمم گۆزهیی پر له ههنگوینه بۆ چاکان
 زبانیشم تیغی پۆلایینه بۆ نامەردان
 په نا به خوا له زبانی ناگرینم
 (جعلناها رجوما للشیاطین)

تاریف کردن لایقی ناظم به گه مایه‌ی ریک و پیتیکی ولات و لایه‌نگیری گهل و نایین
 دنیا پیوستی به بیروپرای نهوه چونکه دلی له جامی جیهان رۆشنتره
 بیا روزی قماشاکن سواریش
 بدوش اشقرا اندر خانه زین

واتا:

رۆژی وه‌ره ته‌ماشای سواریی بکه
 به‌سه‌ر زینی ماینه شیییه‌وه

گرفت آوازهء عدلش جهانرا
 ز(مـرز روم) تا دروازهء چین
 چو بانگ سـازمی آید بگوشش
 برزم اندر خـروش نای زرین
 کند بر فرق محتاجان گهریاش
 زابر رحمت از بالا به پایین
 نگهبان سریر شهر یاران

بلی شهرانگه‌بان است فرزین

واتا:

ناوبانگی دادپه‌روه‌ریی جیهانی گرتوه‌ته‌وه
له‌سنووری رۆمه‌وه‌تا ده‌روازدی چین
کاتی که هاواری (ساز) دپته بهر گوئ
له‌مه‌یدانی جه‌نگا له هاتنه خرۆشی نایی زپینه‌دا
گه‌وه‌هر به‌سه‌ر سه‌ری هه‌زاران بلاو ئه‌کاته‌وه
له هه‌ووری په‌حمه‌ته‌وه له‌سه‌ره‌وه تا خوار
پاسه‌وانی ته‌ختی پادشاهانه
راسته (فرزین) پاسه‌وانی (شاه)ه

ع‌روسی بکر فکرم را بخ‌واهد
شبی در برکشید تا داد کابین
ازین مدح‌م غرض خوشنودی اوست
بود آری دعا از بهر آمین
اگر خواهی بچشم خویش بینی
روان برباد صرصر کوه تمکین
خ‌داوندا بحق نور طه
خ‌داوندا بج‌اه آل یاسین
بتابد کوکب ج‌اه و جلالش
بعالم تا بتابد ماه و پروین

واتا:

بووکی (بکری) بیرمی ئه‌وئ
شه‌وئ بی‌گرتنه باوه‌ش تا ماره‌بییه‌که‌ی بدا
مه‌به‌ست له‌م مه‌دحه‌م خوشنودیی ئه‌وه
به‌ئێ بی‌ته بو ئه‌و ئامین
ئه‌گه‌ر ئه‌توانی به چاوی خۆت ببینی
چۆن کینوی قدەر و یقار به کۆلی بای سه‌سه‌ره‌وه ئه‌روا
خودایا بو خاتری نوری پیغه‌مه‌هر

خودایه بۆ خاتری پایهی ئالی یاسین
ئەستێرەى شان و شکۆى بدرەوشیتەوه
لە جیهانا تا مانگ و ئەستێرەى حەوتەوانە ئەدرەوشیتەوه.

مەدحی گۆل وەزیری چایچی

گۆل وەزیر، کوردێکی فەیلی دەبێت. لە بەغدا، لە گەرەکی مەیدان چایخانەکەى جیگای
کۆیوونەوهى شاعیر و ئەدیبان بووه. شێخ رەزا لەم شیعەرە تورکییەدا، باسی جۆمەرەدیی
ئەکات کە چۆن لە رۆژی بیرەوه‌ری هاتنە سەرته‌ختی سوڵتان، چای بە بەلاش گیراوه‌و
ئاھەنگێکی رێک خستووه.

گل وزیرک مجمع خوبان اولان چایخانەسى
جوهر روح روان در جرعه و پیمانه‌سى
قوردیغی کورسیلر اوزره خوب و رویان عراق
آل یناقلر هریری یاقوت و مرجان دانه‌سى

بویله بزم دلفریبی گورسه شیخ خانقاه
مانع اولمز رقصنه واعظلرک افسانه‌سى
پادشاهک جاننه برینده سیدر (گل وزیر)
ایسته‌مز الا (رضا) ى حضرت شاهانه‌سى
آقچه‌لر صرف ایتدی شهر آیین ایچون رۆز جلوس
یوق ایکن بر آقچه بیت المالدن ماهانه‌سى
چای ایچون بیکلرجه اجرت ویرمیان آدملره
منت ایتمز، افرین طبع جوافراندانه‌سى
ایسترسه ایلر ستایش ایسترسه ایلر هجا
لا ابالیدر (رضا) نک مشرب رندانه‌سى

واتا:

چایخانەى گۆل وەزیر کە جیگای کۆیوونەوهى جوانانە

جه وهه هری روهی روهانه قوم لیدان و پهیمانه
له سهه ر ئه و کورسییه که دایناوه روو جوانانی عیراق
روومهت ئالان هه ریه که وهک دانه ی یاقوت و مه رجان

ئه گهر شیخی خانه قا ئه م دل خه له تینه ی ئیمه بیینی
وه عز و ئه فسانه ی واعیزان نابیتته مانبع بو سه مای
بو گیانی پادشاه به نده یه که (گول وه زیر)
نایه ویت، ته نه ها (رهزا) ی شاهانه ی نه بیت.

ئاقچه یه کی زوری خه رج کرد بو ئاهه نگی رۆژی (جلوس)
له کاتیکدا یه ک ئاقچه ی مانگانه ی له خه زینه وه نییه
بو هه زاران که س که پارهی چاپیان نه داوه
مننه ت ناگات، ئافه رین بو طه بع جوانه ردی
بییه ویت مه دح ئه کا و بییه ویت هه جو ئه کا
بی باکه مه شه بی زیره کی (رهزا).

شیخ رهزا و موفتی زه هاوی

موفتی زه هاوی.. مه لا و دانای کورد، محه مه د فه یضی کوری مه لا ئه حمه دی کوری
حه سه ن به گی کوری رۆسته م به گی کوری که یخه سه ره به گی کوری بابا سوله یمانه، که باپیره
گه وره ی میرانی به به یه. له سالی ۱۳۰۸ له شاری سوله یمانی کوردستانی خوارو
هاتووه ته دونیاوه. باوکی له میرانی به به و دایکی خه لقی زه هاوی کوردستانی رۆژه لاته.
له به ره ئه وه ی له زه هاودا ژیاوه، نازناوی زه هاوی وه رگرتووه. له ته مه نیکی درێژ نزیکه ی
سه د سال، هه شتا سالی به مه لایی و مامۆستایی و له مه ۳۸ سالی موفتی به غدا بووه.
خویندنی زانستی ئیسلامی له لای مامۆستای دانا شیخ مافی نودی و زانستی به یان
و به لاغه ی له لای شیخ عه بدوللای خه رپانی له هه له به جه و له پاشان زانستی حیکمه ت و
فه لسه فه و ریازیاتی له لای شیخ محه مه د قه سیم مه ردوخی له سنه و له پاشان ده چیتته
سابلاغ (مه هاباد) له لای مه لای دانا محه مه د ئیبنو ره سه ول کو تایی به خویندن دینیت.

موفتی محەمەد فەیحی زەهاوی، بە زوبانی کوردی و عەرەبی شیعری وتوووە بۆ نمونە،
لە شیعریکی کوردیدا دەلیت:

وتم، لە بەغداد ژن هینا
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
بۆ نۆبەیان بە حوکمی دین
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
تا بە تەقازای جەمالیان
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
دەولەمەندیشن تاکە مال
هەم لەم بەری هەم لەو بەری

ئەم شیعەری موفتی زەهاوی کە لەژمارە (٥٠) سالی ١٩٩٢ی گۆڤاری ڕەنگین
بلاوکرایەوه، بوو هۆی کێشه و بەره لە نیتوان نووسەراندایا شیخ ڕەزا کە دەلیت:

مالی موفتی لەم بەره، مەعلوومە قاضیش لەو بەره
من فەقیـرم کـی دەزانـی لەم بەرم یا لەو بەرم

ئایا موفتی لە شیخ ڕەزای قۆستوووتەوه یان شیخ ڕەزا لەو. ئەوێ زانراوه، شیعەکانی
شیخ ڕەزا لە هەر شارێک وتووێتی کەوتوووتە سەر زوبانی دانیشوانی ئەو شارە.

ئەم شیعەری شیخ ڕەزا ژۆر دەمیەک بوو بەسەر زوبانی کەرکووکیانەوه بوو کە بە
موفتی کەرکووک دەرویش ئەفەندی و قاضیی کەرکووکی وتوو.

موفتی زەهاوی لە شیعریکی عەرەبیدا کە بۆ سەرخۆشی کردن لە مامۆستا مەلا
عەبدوللا خدری بە بۆنەی کۆچی دوایی مەلا سولهیمانی خدری باوکی ناردووێتی ئەلیت.

ألا انما الدنيا سجيتها الغدر
فليس لمغرور بزخرفها عذر
فظاهرها ودّ وباطنها قلى
وادبارها خير واقبالها شر
ورغبتها غي ورهبتها هوى
وطالبها عبد وهاربها حر

وعزتها ذلّ وفرحتها أسي
وصحتها سقم و ثروتها فقر

شیخ رەزا لەو سالانەی کە لە بەغدا ژیاوە، لە سەرەتاوە دۆستایەتیی لەگەڵ موفتی
زەهاویدا پەیدا کردووە. کە باسی زیرەکیی موفتی ئەکات ئەلئیت:

مومکن نییه ئیدراکی حەقائیق بە تەواوی
مومکن نییه ئیدراکی نەکا زیهنی زەهاوی

هەر وایە بەیتیکی تریدا دەلئیت کە گیتی هیشتا یەکیکی تری وەکو زەهاوی نەهێناوە.
ئەو مادەری گیتی تو هەتا ایستە نەزاوی
زاتیکی وەکو فەییضی ئەفەندی زەهاوی

چونکە موفتی لە فەلسەفە و مەنطیق زۆر شارەزا بوو. بەلام لە دوااییدا دژایەتییەکی
قوول ئەکەوتیە نێوانیان و بەچوار زوبان، کوردی و تورکی و فارسی و عەرەبی هەجۆی
موفتی و جەمیل صدقی کۆری ئەکات.

ئەگەر لە بن و بنچینەی ئەو ناکوکییە قوول ببینەو، تەنها لەم شیعەرە تورکییەدا شیخ
رەزا تروسکە بەک لە هۆی ئەو ناکوکییەمان بۆ دەرئەخات کە ئەلئیت:

گرچه علمندن طولایی مفتی بغداد ایش
زوجه سی کرخانه لردن چقمه برگواد ایش
قاتل عبد العزيز خان، مدحت ايله متفق
فکرینه خدمت ایدوب خائنلره امداد ایش

واتا:

هەرچەندە لەبەر دانایی موفتیی بەغدا بوو
ژنەکی لە کارخانە دەرچوو، گەواژیک بوو
لەگەڵ (مەدحەت) کوشتیاری عەبدولعەزیز خان، هاوێبەر
خەمەتی بیری دەکا و یارمەتی خائینان بوو

لەمەدا دەرئەکەوتیت کە موفتی رۆشنبیریکی عەسری و پێوەندی لەگەڵ رۆشنبیرە
عیلمانییەکانی تورک پەیدا کردبوو، کە شیخ رەزا هەر چەندە ئەویش کەوتبوو تەقەووە لە
سۆلتانی عوسمانی و کاربەدەستانی، بەلام رقیکی زۆری، لە ئیتحادییەکانیش بوو،

چونکه له حوكمی قورئان و ئایین دوور دهكه وتنه وه.

یه کیك له زاناکانی عه ره بی ئه و سه رده مه ی به غدا، (مه حموود شوکری ئالووسی) که
حه ساده تی به موفتی ده برد ده لیت:

«أما علمه، فقد كان له بعض الامام بمنطق اليونان وحكمتهم التي هي من الخرافات
ومحض الهذيان. وتقلده للافتاء أتى لما يريده الله من خراب العالم وانذاراً بقرب
الساعة، حيث انه ورد، ان من علاقته، ان تتوسد الأمور الى غير اهلها».

هه روا ده لیت:

«انه كان متفقاً مع مدحت پاشا الذي تسبب لقتل امير المؤمنين عبدالعزيز خان، انه
كان يخدم فكره ويعين الخائنين لدينهم ودولتهم، كما لا يخفى على من عاشره واطلع
على سوء احواله، فقد كان من عاداته المعلومة موافقة الحكام على غيهم وضلاتهم،
يحسن منكرهم ويزين باطلهم ويسبب ذلك تمكنوا من تنفيذ اهوائهم ونيل شهواتهم.
لذلك عتب بعض السلف على من كان يحضر مجلس امراء الحكومة ورؤساء الدولة
مما لامجال لذكره»

(نامیلکه یه کی دهس نووس ئالووسی - کتیبخانه ی موزه ی به غدا)

له م به لگانه دا بۆمان ده رده كه ویت كه موفتی زه هاوی شاره زایی له فه لسه فه و مه نطیق و
حیکمه تی یونان هه بوو كه تونده وه کانی ئیسلام، فه لسه فه به (هرطقه) داده نین. هه ر دوو
دلئ یه ک به رامبه ر دروست کردن و بوونی ئه زه لیبی کائنات هه رطه قه یه، چونکه به
پیتچه وانه ی ئیمامی موته قی ئیسلامه. هه ر له بهر ئه م بیره تونده، له کاتی خۆدا، ئه و
فه یله سووفه ی که بنه رته ی فه لسه فه ی عه ره بی ئیسلامی دانا، که (مه مه د کوری طورخان
کوری ئوزلغ) فارابی بوو، له به غدا ده ربانه پهراند و چوه هه له ب و خۆی دایه پالی
سه یفوده وه - ئه له مدانی.

ئه م بیره کراوه ی موفتی زه هاوی وای لی کردوه که له بیروباوه ردا له رۆشنبیرانی
ده ولته تی عوسمانی نه ک له گه ل سولتانی کۆنه په رستی ئوتوقراتی، که ناوی «امیر
المؤمنین» ی له خو نابوو، نزیک بیت. چونکه ئاییندارانی ئه و سه رده مه ی ئیمپراتوریه تی
عوسمانی سولتانیان به پارێزه ری ولاتی ئیسلام و ئایینی ئیسلام داده نا. مه دحه ت
پاشایش یه کیك بوو له رۆشنبیرانی ئیتحاد و ته ره قی که بۆ رووخاندنی پژی می ده ره به گی
عوسمانی تیده کویشان. شیخ ره زاو شیخی ئالووسی هه ر هاوکاریه ک له گه ل ئه و جوړه

پیاوانه‌یان به خائینی ئیسلام داده‌ناو هه‌موو جوّره قسه‌و بالۆره‌یان بۆ دروست ده‌کرد. ده‌بیت ئه‌وه‌ش بزاین ئیتحادیه‌کانیش بۆ پاراستنی ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی سیاسه‌تیکی ره‌گه‌ز په‌رستی توندیان به‌رامبه‌ر میلله‌تانی غه‌یره تورک به‌کارده‌هینا که له‌گه‌ڵ ئامانجی ئه‌وان نه‌ده‌گونجا.

پروڤیسور ا. ف. میلر ده‌لّیت:

«ئیتحادیه‌کان له‌ بیرى یه‌کیه‌تی عوسمانیدا مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌ بوو که هه‌موو

میلله‌تانی تریش بکه‌نه‌ تورک»

شیخ په‌زایش له‌ سه‌ره‌تای ژبانی سیاسیدا، له‌سه‌ر هه‌مان باوه‌ری دژی هاوکاری کردن له‌گه‌ڵ ئیتحادیه‌کان بوو. به‌لام بارودۆخی ده‌وله‌تی عوسمانی تا ده‌هات ئالۆزتر ده‌بوو، نه‌ سولتان و نه‌یش ئیتحادیه‌کان چاره‌سه‌ری ئه‌و گیروگرفتانه‌یان پێ نه‌ده‌کرا. یاسای بنه‌رته‌تی، هه‌رچه‌نده‌ زۆریه‌ی ده‌سته‌لاتی سولتانی دایه‌ ده‌ستی ئیتحادیه‌کان، به‌لام هه‌یچی له‌ ژبانی میلله‌تانی ژێر ده‌ستی تورکی نه‌گۆری. وه‌کو له‌ پێشه‌وه‌ وتمان، شیخ په‌زایش هه‌ستی به‌مه‌ ده‌کرد به‌لام وای ده‌زانی گه‌رانه‌وه‌ بۆ حوکمی قورئان ته‌نها ریگایه‌که‌ بۆ چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفتی میلله‌تانی ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی، وه‌کو ده‌لّیت:

بیچاره‌ عدالت که بیقلمشدی بناسی

بردن ایچنه‌ سیچدی بو قانون اساسی

قانونی الهی وار ایکن یعنی شریعت

قانون ه‌دیاندەر چه‌ سیاسی چه‌ اساسی

واتا:

عه‌داله‌تی بیچاره‌ که‌بینای روخا بوو

به‌یه‌کجاری گوی تیکرد قانونی ئه‌ساسی

قانونی خودایی هه‌بیت، یانی شه‌ریعت

قانون و پێنه‌یه‌، سیاسی بیت یا ئه‌ساسی

هه‌ر له‌گه‌ڵ په‌ره‌سه‌ندنی بیرى نه‌ژاده‌پرستانى تورک، بیروباوه‌ری نه‌ژادی میلله‌تانی تریش سه‌ری به‌رزکردبووه‌. ئیتر نه‌ زه‌بر و زۆری سولتان، که شیخی ئالوسى به‌ «أمیر المؤمنین» ناوی ده‌بات و نه‌یش کوشتن و برینی ئیتحادیه‌کان، که موفتی زه‌هاوی و

جهمیلی کوری هاوکار بیان له گهڵ ده کردن، چاره ی گهروگرفتی ولاتی نه ده کرد. هه ر له م سووچه وه ده بیت ته ماشای هه جو هکانی شیخ رهزا و قسه هه لبهسته کانی شیخی ئالووسی بهرام بهر موفتی زه هاوی بکریت. موفتی زه هاویش زیهرک بوو ده یزانی چۆن خۆی بپاریزیت. هه تا ده یگیر نه وه که پۆژیک موفتی زه هاوی و مه حموود شوکری ئالووسی له سه ر ته ختیک دانیشته ون و سه رینیک له نیوانیاندا ده بیت.

ئالووسی شه ر ده فروشیته زه هاوی و ده لیت: «مالفرق بینک و بین الحمار؟».

زه هاوی گورج وه لامی ده داته وه و ده لیت: «هذه الوساده» یانی که ره که تۆی! موفتی خۆی و جهمیلی صدقی کوری ئه دیب و شاعیر بوون. به لام تا کو ئیستا له ته نها به یتیک به ولاره که جهمیل صدقی زه هاوی وه لامی شیخ رهزای داوه ته وه هه چی ترمان ده س نه که وتوه. جهمیل صدقی ده لیت:

هجانا الرضا من غیر داع له جونا

کذاک کلاب الحی بالطبع تنبح

که وابوو، نا کوکی له نیوان شیخ رهزا و موفتی زه هاوی و جهمیلی کوری، که ئه وه هه موو هه جو ه توند و تیژانه یانی کردوه، له سه ر دژایه تی بیروبا وه ری سیاسی بووه. شیخی ئالووسیش پیتی ناخوش بوو له شاریکی وه کو به غدا مه لایه کی کوردی وه کو موفتی زه هاوی ۳۸ سال موفتی بیت که هه یج گومانی تیدا نییه خۆی به پرکه ره وه ی ئه و جیگایه ده زانی و شیخ رهزایشی هان داوه دژی موفتی.

هه جو هکانی شیخ رهزا دژی موفتی زه هاوی

شیخ رهزا به کوردی و تورکی و فارسی و عه ره بی هه جوی موفتی زه هاوی و فامیلیای کردوه. له به یتیکی کوردیدا ئه لیت:

حه یزی کوزی حیز و دزی فه یرووزه گوواوی

مه عجوونی خه نه و وه سمه یه بو ریشی زه هاوی

له شیعریکی فارسیدا به جهمیل صدقی زه هاوی ده لیت:

نشوید گر درامیزد باب دجله جیحونرا

ز شهوت دامن آلوده فیروزه خاتونرا

توانی یافت چون گردش کنی در کوچه ء فرجش
عمود سام و رخس رستم و گرز فریدونرا

واتا:

نه گهر ناوی دیجله تیکه لئی ناوی جه یحوون بکهیت
داوینی پیس و نالوودهی فهیروزه خانم دانا شورئ
نه گهر به کوچه و کولانی قوزیا بگه پئی
ستونه کهی سام و په خشه کهی روستهم و گورزه کهی فه ریدوون نه دوزبته وه.

جماع مفت اگر خواهی برو در خانه ء مفتی
که آنجا قدر یک جو نیست صد خرمن کس و کونرا
ز خردل دانه ء کمتر نماید گر در اندازی
بسوراه فراخ خواهرش دریا و هامونرا

واتا:

نه گهر گانی به لاشت نه وی برؤ مالی مفتی
له وی سهده خهران قوز و قنگ قه دری یک دهنکه جوی نییه
نه گهر دهشت و دریا بخره بته کونی قوزی خوشکیه وه
له دهنکه خهرته له یه که متر نه نویتی

میان هردو ران خواهرانش جنگلستان نیست
که انجا خفته بینی صد هزاران خرس و میمونرا
شکاف زیر، ناف خاتم فیروزه را نازم،
که در زیر نگین دارد تمام ربع مسکونرا

واتا:

له نیتوان هردو رانی خوشکه کانیا دارستانیکه
هزاران ورچ و مه میوونی تیا نووستوو ده بینی
شانازی به درزی ژیر ناوکی نه مووستیله کهی فهیروزه (پیروزه) خانه وه بکه م
که ته و اوای چواریه کی خه لک تیدا ژیاوای توپی زهوی له ژیر نقیمه کهی خویا راگرتووه
سه چندان سپاه روس لوطی در عقب دارد
اگر خواهد باسانی بگیرد ملک (جاپونرا)

بشاخ (کرکدن) تسکین نیاید خارشى کونش
 چه خواهد کرد کیرم جمیل پشت و مأبونا
 اگر هریکی زان لوطیان یک پاره‌بستانند
 بآندک مدتی جمع آورند صد گنج قارونرا

واتا:

سن نه‌وندهی له‌شکری پرووس گانکه‌ری به دواوده
 نه‌گه‌ر ناره‌زووی لی بن ولانی ژاپون به ئاسانی نه‌گرئ
 جزووی قنگی به شاخی که‌رگه‌ده‌نگ ناشکئ
 ئیتر کبیری من چی نه‌توانئ بکا بو جه‌میلی پوشت و قنگده‌ر؟
 نه‌گه‌ر له‌هه‌رکام له‌و گانکه‌رانه یه‌کئ پاره‌یین وهریگرن
 له‌ماویه‌کی که‌ما سه‌د گه‌نجی قاروون کوئه‌که‌نه‌وه

له‌ جئیتوکی تریدا به‌ شاعیر جه‌میل صدقی، له‌ چوار به‌یتی فارسیدا ده‌لئت:

زدم به‌ کون (جمیل ابن مفتی بغداد)
 کشید گوزی و گفتم بروح ابن زیاد
 کشید گوز دیگر چون فرو کشیدم از او
 ازان مزید تعفن یزیدم آمد یاد

واتا:

کوتامه قنگی جه‌میلی کوپی مفتیی به‌غدا
 بایه‌کی لی به‌ربوو، وتم: به‌روحو ئیبنو زیاد
 که‌ لیم ده‌رکیشایه‌وه، بایه‌کی تری لی به‌ربوو
 له‌وه‌ گشته بوگه‌نییه‌وه یه‌زیدم هاته‌وه یاد

له‌ شیعرێکی عه‌ره‌بیشدا ده‌لئت:

قبیل الموت قال ابو جمیل
 لزوجه‌ اصبري صبراً جمیلاً
 فلم تصبر علی الفحشاء یوماً
 وقد جعلت سبیلها سبیلاً

وله شیعریکی فارسیدا بهرامبهر به زه‌هاوی زاده که قائم مه‌قام بووه ده‌لّیت:

(زه‌هاوی زاده) گرچه قائمقام است

خدای ما عزیز و ذو انتقام است

واتا:

ههر چند زه‌هاوی زاده قائمقامه

خوای ئیمه‌ش (عزیز ذو انتقام)ه

له جنیوئیکی تری به جمیل زه‌هاوی له به‌یتیکی فارسیدا ده‌لّیت:

مرا هست کیری چ و بازوی پیل

بکونی ساده رخان و جمیل

واتا:

کئیریکم هه‌یه وه‌کوو قوولی فیل

به قنگی لووسان، به قنگی جه‌میل

هه‌روا له جنیوئیکی تربدا به تورکی ده‌لّیت:

سورمه‌دان مادرک سیکدن یمش ملیونجه میل

کیم بیلور سن هانگی کلبک یاوروسی سن ای (جمیل)

واتا:

کلدانی دایکت له کئیر ملیۆن میلی پئیدا چووه

کئ ئه‌زانیت تو به‌چکه‌ی کام سه‌گیت ئه‌ی جه‌میل

خانم فیروزه خانم حالی اوزره قالمامش

صانکی بر اسکی بنادر خانه‌ء در خورده فیل

له شیعریکی عه‌ره‌بیدا به جه‌میل صدقی زه‌هاوی به پینج خسته‌یه‌کی شیعریکی

پیشووی ده‌لّیت:

یاجمیلاً ماله عرض ولا فعل جمیل

انت من ماء الزنا انزلت جیلاً بعد جیل

حسبنا قول (الرضا) ان قلت فأتوا بالدلیل

سورمدان مادرن سیکدن یمش ملیونجه میل

کیم بلور سن هانگی کلبک یا وروسیسک ای جمیل

هه روا له شیعریکی تری عه ره بیدا ده لیت:

لیس شعری مثل: یا ارض ابلعی

معجز لکنه سحر حلال

بنت فکر مالها من خاطب

لا لیفقد الحسن بل قحط الرجال

له شیعریکی تورکیدا به جه میل صدقی زه هاوی ده لیت:

جمیلک یاشی قاچدر، جدی کیمدر، کیم بلور آدنی؟

أشک بیطار لرندن صور ملی تاریخ میلادی

وطندن ایلمش لر بر طاقم جنگانه لر هجرت

کلوب بغداده برباد ایتدیلر ناموسی بغدادی

واتا:

ته مه نی جه میل چه نده، باپیری کیتی، کئی ناوی نه زانی؟

له به یطاری که ده بی بیرسن میژووی له دایک بوونی

له نیشتمان، دهسته یه کی جنگانه، کۆجیان کردووه

هاتنه به غدا، نامووسی به غدا یان به رباد کرد

اگر پشت ایسه تعییب ایتمه تأثیر نسبدندر

طبیعی پشت اولور ابنا ء پشتک آل اولادی

واتا:

ئه گهر پوشت بی به شووره یی مه زانه ته ئسیری نه سه به

بی گومان پوشت ئه بی ئه ولادی پوشت که سوکاری

هه روا له به یتیکی تری تورکیدا ده لیت:

قزلری فاحشه در، بچه لری کونداده

سیکن ویر هرکمی بولدنسه زهاوی زاده

واتا:

کچه کانیا قه چیه ن و منداله کانیا قووندهر

کیرت بدە هەرکەسێکت دی له زه‌هاوی زاده

شیخ ره‌زا له شیعرێکی عه‌ره‌بیشدا به‌ جه‌میل ده‌لێت:

قال الرضا لجميل، حين قال له:
يا شيخ هل لك من ميل الى دبري؟
ايري تقوس واسترخت مفاصله
مثل العجوز حناها شدة الكبر
يقوم حيناً يريد البول منحنيًا
كأنه قوس نداف بلا وتر
ولا يقوم اذا نبهته سحرا
اذا تقوم ايور الناس في السحر
يبكي جميل بعد خيبته
يقول: وا اسفا لم احظ بالذكر
ثم انثنى عنه يهجوّه ويشتمه
والدف للطرق للنجم في الصغر

له‌م شیعره‌ تورکییه‌ی شیخ ره‌زا ده‌رده‌که‌وێت که مه‌حموود شوکری ئالووسی توانویه‌تی
سوود له‌ شیخ ره‌زا وه‌رگرت دژی موفتی زه‌هاوی که ده‌لێت:

عراقک خاندن اقدسیدر (آل آلوسی)
زه‌هاوی زاده‌ جمیلک بوزقتر عرض و ناموسی

واتا:

ئالی ئالوسی خانه‌دانی پیرۆزی عیراقه
عیرز و نامووسی جه‌میلی زه‌هاوی زاده‌ شه‌له‌قاوه

شیخ ره‌زا به‌رامبه‌ر عیراق چی ده‌لێت؟

شیخ ره‌زا خۆشه‌ویستی خۆی به‌رامبه‌ر عیراق له‌ دوا به‌یته‌کانی شیعی «اهل عراق» دا
ده‌رده‌پێت که ده‌لێت:

بو عراقک طو پراغنده صو گبی آلتون آقار
صو کنارنده صوسز خلقه صوبی اولمش یصاق

واتا:

له خاکی ئەم عیراقه، وهکو ئاو زێڕی ڕێ دهکات
بهلام ئەو تینوویانهی له لیواری ئاودان ئاویان لێ قهدهغه کراوه.

بهلام لهو بارهیهوه خه لقی عیراق تاوانبار دهکات که یهک له دژی یه کترن و ڕهنجیان
به بادا ده ڕوات چونکه گوی به قسهی حق نادهن و ڕوا به قسهی هیچو پووج دهکهن. لهم
شیعرانه دا ده لێت:

معتدل گیتمز هه واسی گه صاوو قدر گه صیجاق
ناموافقترو مزاجی اهلنه بکزر عراق
بو عراقک خلقنی (حجاج) اصلاح ایتمدی
هر طرفدک ملتک قانک ایدردی انهراق
حق تعالی تقسیم ایتمشدر نفاقی اون یره
طقوزک ویرمش عراقک اهلنه بالاتفاق
گیجه گوندوز چالشسر کسبنده بولماز ازدیاد
کیسه سی بۆش، قارنی آج، باشی آچیق، یالین ایاق
مختلف آب وهواسی دهردی چوقدر رزقی آز
راحت ایسترسک اگر، خاکی عیراقدک اول اوزاق
زنگینی سکران گبی، مسکینی سه رگه ردان گزر،
باطلی تصدیق ایدرکن حق سوزه ویرمز قولاق
بو عراقک ط و پراغنده صوکبی آلتون آقار
صو کنارنده صوسز خلقه صوبی اولمش یصاق

واتا:

هه وای به موخته دیلی ناروات، جارێک سارد و جارێک گهرم
میزاجی نارێکه، له دانیشتوانی ده چیت عیراق
ئەم خه لقی عیراقه، (حجاج) نه یتوانی چاکی کات

که له هه مو لایه که وه خوینی ملله تی ده پێت.
 خوای گه وه دوو روویی کردووه ته ده به شه وه
 نۆی داوه ته خه لقی عیراق به ئتیفاق
 شهو پۆژ تێده کوشتیت هیج قانزاجی پتر نابیت
 کیسه ی به تال، سکی برسی، سه رپه تی و پی خاوس
 ناو و هه وای چه شن چه شن، ده ردی زۆر و رزقی که م
 ئه گهر ئاسوده بیت ده وئ، له خاکی عیراق دوور به .
 ده وله مه ندی وه کو سه رخووش ده گه پێت و هه ژاری سه رگه ردان
 گوئ به قسه ی راست نادات و پروا به قسه ی درۆ ده کات
 له خاکی ئه م عیراقه زیو وه کو ناو ده ووات
 ئه و میلله ته توونییه ی له لیواری ناو، ناوی لی قه ده غه یه .

له شیعره فارسییه کانیشیدا ده لیت؛ له درۆم پرسی که راستم پی بلت، خه لقی کام
 مه مله که تی و مالت له کوئییه ؟ وتی من و نیفاق دوو ابلیس زاده ی له عیراقدا که جیگای
 با پیرمانه .

پرسیدم از دروغ که مارا بگوی راست
 اهل کدام مملکتی، خانه ات کجا است؟
 گفتا من و نفاق دوو ابلیس زاده ایم،
 در خطهء عراق که مأوای جدما است

واتاکه ی

له درۆم پرسی وتم راستیم پی بلتی
 تو خه لکی چی ولاتیکی، مالت له کوئییه
 وتی: من و دوو روویی دوو بیچووه شه ی تانین
 له ناوچه ی عیراقدا له مه ئوای با پیرمانه

که باسی ئیسماعیل پاشای عوسمانی ده کات که به هێرشیکی چه کداریییه وه هاته سه ر
 عیراق به لām هیچی پی نه کرا، ئه لئ:

(عراقه) کلدی اسماعیل پاشا فرط سرعتله
 که پای فتنه یه آینهء ملکه جلا ویر سون

کلاب اشقیا اطرافک آلدی شاشدی بیچاره
دیدى: «ياهو ناصل بر مملکت الله بلا ویرسون»

واتا:

ئیسماعیل پاشا زۆر به پهله هاته عیراق
که پامالێ پای فیتنه له ولاتدا بکات
سهگی جهرده دهوریان دا بیچاره سهری لێ شیوا
وتی: «ئه مه چۆن ولاتی که به لای خوی لێ بێ»
هیچ گومانی نییه له هه مو ده می کدا ئه وهی به ره هه لستی بێگانه بکات پیتی ده لێن
«فتنه» و «اشقیا».

میژووی چهند پرووداویک له شیعی شیخ رهزادا

هه ندی رووداو هه ن، له کاتی خۆیدا شیخ رهزا به ژماره ی پیتی (ئه بجه دی) به شیعر
میژووی پروون کردوونه ته وه. ئه م پرووداوانه، یان میژووی کۆچی دوا یی پیاوێکی ناسراو،
یان دروست کردنی مزگه وت و زیاره تگان.

میژووی دروست کردنی زیاره تگای به رمالێ پیغه مبه ر

به رمالێ پیغه مبه ر که له لای فامیلیای (خادم السجاده) بوو له مالێ حاجی ئه مینی
خادیم ئه لسه سجاده دانرا بوو. سو لتان عه بدولحه میدی دووهم فه رمانی دروست کردنی
ئابیده یه ک، که لایقی به رمالێ پیغه مبه ر بیت له که رکوک، داویه تی. شیخ رهزا میژووی
ئه مه ی له دوو به یته شیعه که ی مه دحی سو لتاندا کردووه که ده لیت:

تاریخی مطابق واقع دیدی (رضا)

(سجادهء پیمبر ایچون خانه یا پدیلر)

له وی تر یان دیسان له به ییتیکی تور کیدا ده لیت:

پک گوزهل دشمش (رضا) جوهرلی بو تاریخکز

(امجد پیغمبر) ک موقف سجاده سی

به پیتی ژماره‌ی تیپی ئه‌بجه‌دی میژووی دروست کردنی له سالی ۱۳۰۳ هه‌بووه

میژووی دروست کردنی مزگه‌وتی حاجی مسته‌فا ئاغا له که‌رکووک

مزگه‌وتی حاجی مسته‌فا ئاغا له گه‌ره‌کی (بلاغ)ی شاری که‌رکووک. حاجی مسته‌فا ئاغا خه‌لکی شیرده‌در بوو. له که‌رکووک بازرگانی تووتن بوو و له فرۆشتنی تووتن پارهی‌کی زۆری ده‌س که‌وتبوو و ئهم مزگه‌وته دروست ده‌کا. مه‌لای دانا، مه‌لا عه‌لی حیکمه‌ت له‌م مزگه‌وته مامۆستا بوو و گه‌لی مه‌لای کورد زانیاری لی ده‌سکه‌وت بووه. که مسته‌فا ئاغای کو‌ری حاجی ئه‌حمه‌د ئاغا مزگه‌وته‌که دروست ئه‌کات، شیخ ره‌زا له‌م شیعه‌ فارسییه‌دا میژووی دروست کردنی داده‌نی:

اگر خواهی سعادت سعیها کن در نیکوکاری
که یزدان (لیس للانسان الا ماسعی) فرمود
بیر رنج و بیفشان گنج در راه خداوندی
که در پاداش نیکی بندگانرا وعدها فرمود

واتا:

ئه‌گه‌ر به‌خته‌وه‌ریت ئه‌وئ ته‌قه‌لای زۆر بده‌ بۆ چاکه‌ کردن
چونکه‌ خوا فه‌رموویه‌تی (که‌س له‌به‌ری ره‌نجی خو‌ی زیاتری ده‌سگیر نابێ)
ره‌نج بکێشه‌ و گه‌نج دابه‌ش که‌ له‌ رێگای خوداوه‌نددا
چونکه‌ خوا گه‌تی زۆری داوه‌ به‌ بنده‌کان له‌ وه‌لامی چاکه‌دا

مگو زحمت کشید و ساخت مسجد مصطفی آغا
بگو جنت خرید و باخدا بیع و شرا فرمود
جواهر پاش شد طبع (رضا) و گفت تاریخش
(مزین معبدیرا مصطفی آغا بنا فرمود)

واتا:

مه‌لێ زه‌حمه‌تی کێشاهه‌ و مزگه‌وتی دروست کردووه‌ مسته‌فا ئاغا
بلی به‌هه‌شتی کړیوه‌ و له‌گه‌ل خودا ئالوگۆری بووه
ته‌بیعه‌تی (ره‌زا) گه‌وه‌ری به‌خشیه‌وه‌ و له‌ میژووی ئهم مزگه‌وته‌دا وتی:

(مستەفا ئاغا عیبادەتگایەکی رازەوێ دروست کرد)

بەپیتی ژمارە پێتەکانی دوا بەیت، لە سالی ١٢٩١ هـ دروست کراوە

نۆی کردنەوێ مەرقەدی شیخی گەیلانی لە بەغدا

سەید عەبدولڕەحمانی نەقیب، کە سەرەک وەزیرانی حکومەتی عێراق بوو. مەرقەدی
شیخ عبدالقادری گەیلانی نۆی کردەوێ و دیمەنێکی لایق بە پایە ی ئەو زاتە دایە. شیخ
پەزا لەم شیعەرە فارسییەدا مێژووی ئەوێ داناوە. ئەوێ شایانی باسە، لە هەردوو
دەرگای مەرقەدی گەیلانی شیعی شیخ پەزا دانرابوو.

چون شد بامر مظهر رحمن نقيب غوث.
تعمير آشیانه شهباز کبریا
تاریخی تام خواند بگوش (رضا) سروش
(آراستند بارگاه شاه اولیا)

واتا:

کە بە فەرمانی دیارگە ی خوا نەقیبی ھەزەرەتی غەوسی
ھێلانە ی شایەزی گەورەیی ئاوەدان کرایەوێ
سروش مێژووی تەواوی ئەو پووداوە ی دا بە گوێی (پەزا) دا
بارەگای شای ئەولیا یان رازاندەوێ.
بەپیتی ئەمە لە سالی ١٢٩٩ هـ بوو.

مێژووی مردنی شاکر ئەفەندی مەکتووبچی

شاکر ئەفەندی مەکتووبسبچی (مدیر تحریرات) ی بەغدا بوو و لە نەوێ (شیخ
جاگری) یە. ئەم شیخە، وەکو د. مستەفا جواد لە وتاریکدا لە تەلەفزیۆنی بەغدا وتی،
ناوی (شیخی جەهانگیر) ه و لە رەسەن دا کوردە و لە سامەرا بە خاک سپێراوە. شاکیر
ئەفەندی زۆر دۆستی شیخ پەزا بوو. لە مێژووی مردنیدا لەم شیعەرە فارسییە دەلیت:
ایام چو پروردهء خودرا کشد آخر

ای دوست دل آن به کسه به ایام نبندی
دیدى که چسان بسته ۛ فرمان اجل باشد
مکتوبچی بغداد بآن پایه بلندی

واتا:

مادام که زهمانه سهره نجام که سانی پهروه رده ى دهستی خۆى نه کوژى
ئە ى دۆست وا چاکتره دل به زهمانه نه بهستی
دیت مهکتوبچی به غدا به و پایه بهرزه شیه وه،
چۆن به سراپه وه به فرمانی نه جه لیه وه!

سید نسب از سلسله ۛ خواجه ۛ جاگر
معروف بخوش خلقی و مشهور برندی
تاریخ مجوهر ز (رضا) خواستم و گفت
(شد زیب گلستان جنان شاکر افندی)

ۛۛۛۛۛ

واتا:

یه کیک له ئە ولادی پیغه مبه له نه وه ى خواجه ى جاگیر
که به رهوش باشی و زیره کی ناسرابو
میژووی گه وههرینم له (رهزا) داوا کرد و وتی:
(شاکر ئە فهندی بو به مایه ى رازاندنه وه ى باغچه ى بههشت)

مردنی حاجی عومه ى یه عقووبی که رکوکى

حاجی عومه ى یه عقووبی ده چپته حج و له گه رانه وه دا کوچی دوا ى ئە کا. له و
سه رده مه دا، چوونه حج زۆر ئاسان نه بوو. چوون و گه رانه وه چهند مانگیکی پى ئە چوو.
بنه ماله ى یه عقووبی له که رکوک، ههر چه نیک له ره سه ندا ده چنه سه ر ئیلى زهنگنه ى
کورد، به لام خو ىان به تورکمان دانا وه. له میژووی مردنی حاجی عومه ر شیخ رهزا به
تورکی ئەم میژووه داده نیت:

حجدن گلوب کیچندی تاریخ ایچون دینلدى

باغ جناحه اندی (حاجی عومهر افندی)
به پیتی دوا دپیری ئەم شیعره میژووی مردنی له سالی ۱۲۹۸ هـ بووه.

مردنی سەید محەمەدی کاکەیی

وه‌كو له‌پیشه‌وه، له‌سه‌ر باسی كاكەیی وتمان، كاكەیی ئیلیکی كورده له‌سه‌ر پێبازی
(ئه‌هلی حق) ه. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناكۆكیی عه‌شایه‌ری له‌ نێوان عه‌شیره‌تی تاله‌بانی و كاكەیی
دا بووه، شیخ ره‌زا به‌ شیوه‌یه‌کی عه‌شیره‌ت په‌رستی و نا په‌سه‌ند میژووی خوالیخوش بوو
سه‌ید محەمەدی كاكەیی نووسیه. ئەم ناكۆكییه ئیستا پامال بووه و بووه‌ته‌ پروداویێکی
كۆن. شیخ ره‌زا له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا ده‌لێت:

مطبخ نار جحیمه شد رحل ایتدی او کیم
لحم خنزیری کباب ایچون چکردی مطبخه
نعش ناپاکی گورنجه سوبلدم تاریخ تام
(کاکه‌یی سید محمد گیتدی دوز دوز دۆزه‌خه)

واتا:

(!) بۆ ئاگری جه‌هنه‌م کۆچی کرد ئه‌وه‌ کێ بوون
گۆشتی به‌رازی بۆ که‌باب را‌ده‌کێشایه مه‌طبه‌خه‌وه
که‌ ته‌رمی ناپاکیم دی میژووی ته‌واوم وت
(کاکه‌یی سەید محەمەد راسته و راست چووه‌ دۆزه‌خه‌وه)
میژووی کۆچی دوا‌یی له‌ سالی ۱۳۲۳ هـ بووه.

میژووی هاتنی که‌مالی پاشای موته‌سه‌ریفی که‌رکووک

که‌مالی پاشا یه‌کیک بوو له‌موته‌سه‌ریفه‌ تورکه‌کان ده‌وری عوسمانی له‌که‌رکووک. شیخ
ره‌زا رۆژی گه‌یشتنی له‌م شیعره‌ فارسی تورکییه‌دا به‌یان ئەکا:

مژده آمدن اصف ثانی چ و رسید
شاعران جمله فادند بفکر انشا
أرایوب بولدی (رضا) تام اوله‌قی تاریخی

(گلدی کرکوکە سلامتله کمالی پاشا)

دهکاته ۱۳۲۶هـ.

واتا:

که مژدهی هاتنی ئاسهفی دووهم گەشت
شاعیران هه مووکه وتنه بیری شیعدانان
(رهزا) گهرا و به ته وای میژووی دۆزییه وه
(به سه لامهت هاته که رکوک که مالی پاشا)

درمیان دو شیر مرد خدا
عار باشد کسی رسد بجزا
شیخ (رضا) گفت بهر تاریخش
جای او گشت (جنت لماوی)

میژووه که سالی ۱۲۸۴ بووه.

واتا:

له نیتوان دوو پیاوی خوادا که وهک شیروان
شوورده بییه پیاو به سزابگا
شیخ رهزا له میژوودا وتی
به ههشتی بهرین بوو به جیگه ی ئهو.

(بوومان ساغ نه بووه وه که شیخ رهزا ئهم میژوویه ی بوکی داناوه)

شیخ رهزا و پیری

پیری، له پاش ژبیانیکی خوش، وهکو ئیوارهی پۆژیتکی به هاری خوشه. شیخ رهزا
هه رچه ندیک له ژبانی خوی پازی نه بوو هه ژاری کو سپیکی گه وره ی ژبانی بوو، به لام
ژبیانیکی له به رههمی هونه ری دهوله مه ند و له دهوله مه ندی بی به رههم چاکتره. ئهم
هه ژارییه ی شیخ رهزا، وهکو کانی بارانه سال به هره ی هونه ری ته قانده بووه وه. به لام پیری
هه ر پیرییه.

پیری به ته نه ها نیعمه ته

پیری و فه قیری زه حمه ته
 پیری کی زۆر گه وردهم ههیه
 له گه له مندا بی په حمه ته

لهو پیره گه وردهیه، مه به سستی شیخ عه لیبی کاکیه تی، که لیبی به گله یی بوو، به لام
 پیریش هه به گالته وه راده بو پیریت که ده لیت:

شیخ (پهزا) پیر بووه رووی مه جلیسی یاران نییه
 طاقه تی که شمه کهش و گهر دشی شارانی نییه
 دهس به گۆچان ده گهری ئیسته له بهر ضوعفی وجود
 مه تره قه سه رزله که ی قووه تی جارانی نییه

ناشیه ویت سه ریو پیری شوپکات و ده لیت:

عومرم گه یی به هه شتا کیرم به کاره هیشتا
 نه گهر ته صدیق نافه رمووی، هه ستم به رم به ره شتا؟
 که چی به عییزه تی ته له ده لیت:
 پیر که کۆکی و نه تری، دووره له مردن هیشتا
 ورده ئاهه نگیکی دوا ی کۆکه نیشانه ی نه جه له
 پیر که کۆکی یو تری دهنگی وه کو باره زله
 شاهیدی موعته به رم عییزه تی مه ئمووری ته له

به ناجی ئه فه ندی قرگه یش نه لیت.

پیر بووه ناجی ئه فه ندی، بووه پشتی به که مان
 چرچ و ژاکاو و موله وه ت، وه کو کیری پاش گان

* مامۆستا مهحه مه د جه میل رۆژبه یانی ده لیت ناجی ئه فه ندی له عه شیره تی (شوان) ه

ئهم که سانه ی که باسی شیخ پهزایان کردووه

گه لیک له ئه دیب و رۆشن بیرانی کورد و بیگانه باسی زیره کی و هونه رمه ندیی شیخ

پەزایان کردوو. لەوانەى کەدەستمان کەوتوون ئەمانەن:

مامۆستا مەحمودى شوكرى ئەلئالوسى

مامۆستا مەحمود شوكرى ئەلئالوسى بەزوبانى عەرەبى دەئیت:

(شعر الشيخ رضا الطالباني اكثره بغير اللغة العربية، بل بعضه باللغة التركية والبعض منه باللسان الفارسي ومنه ما هو بالكردي. فهو ينظم على حسب رواج ذلك اللسان في البلد. وشعره العربي لا عيب فيه ولا ركة تعتريه، بل هو شاعر بكل لسان يعترف له بذلك اهل الادب والفصاحة و البيان. وشعره مشتمل على مضامين ونكات غريبة لم يسبقه بها أحد من الشعراء ولا حامت على خاطر احد من الادباء مع ما اشتملت عليه من الحكم والفوائد التي لم يجز بها قلم. وقد رزق شعره الشهرة بحيث اذا نطق بالبيت او البيتین، شاع باقرب زمان في المشرقين والمغربین. وما اصدق من قال فية القائل مستعرضاً شعره:

شعر الرضا الطالباني كله حكم
كأنه جـوهر بالدر منتظم
ان قال بيتاً ترى الآذان مصغية
وللبرايا روته العرب والعجم
كم من حقائق ابداهـا وبينها
كالشمس ينجاب عنها الغيم والظلم
جزا مولاه عنا كل صالحة
ومن اعياده رب العرش ينتقم
تبارك الله ما ابهى سناه فتى
آلت علي فضله الاحكام والهمم

والحاصل ان هذا الرجل منزلتة في الادب شهيرة ومزاياه بين الانام
مذكورة وشعره الفارسي احسن شعره حتى يقال انه مدح ناصر الدين شاه
ايران بقصيدة فارسية عجز عن معارضتها شعراء الفرس في طهران.
وشعره في التركي والكردي ايضاً من الرتبة العالية وله شعر عربي جيد

وهو قليل النظم فيه.

شیخ محەمەدی خاڵ

نووسەر و ئەدیبی ناسراوی کورد شیخ محەمەدی خاڵ کە باسی شیخ رەزا و حاجی توفیق بەگ (پیرەمێرد) ئەکات ئەلێت:

(بێ گومانم چۆن شیخ پیرەمێرد و شیخ رەزا شانەشانییەک ئەپۆن
لە کوردی و فارسیدا هەروایش شانەشای یەک ئەپۆن لە تورکیدا. بەلام
شیخ رەزا لە عەرەبیشدا وەک سێ زوبانەکە ی تر بەرز و بالا یە، کە
پیرەمێرد لێرەدا دەفی دەنگ نادات. بەراستی هەردوو لا مەشخەلێکی
رووناکن بۆ وێژەران و نووسەران و بوێژان.

(شیخ محەمەدی خاڵ - گۆفاری کۆری زانیاری - ١٩٨٧).

لەوانەی باسی زبەرەکی و بلیمەتیی شیخ رەزایان کردووە پۆژەهلالت ناسی ئەلان
ئۆسکارمانە. بەداخووە ئەو کتیبە ی کە باسی تێدا کردووە بە دەستمان نەکەوت .

ناوه‌ڕۆک

9	پێشه‌کی
14	شیخ ره‌زا کێیه ؟
14	بنه‌ماله‌ی تاله‌بانى
23	زنجیره‌ی بنه‌ماله‌ی تاله‌بانى له هه‌لبه‌ستێكى شیخ ره‌زادا
24	شیوه‌ی ژبانى شیخ ره‌زا
24	ته‌کیه‌ی تاله‌بانى له که‌رکووک
26	ژیانى شیخ ره‌زای تاله‌بانى
39	شیخ ره‌زا و شارى که‌رکووک
44	مالی شیخ ره‌زا له‌گه‌ڕه‌کی به‌رته‌کیه
45	شیخ ره‌زا و شیخ عه‌لیی کاکی
49	شیخ ره‌زا و شیخ موحه‌مه‌د عه‌لیی برازای
52	شیخ ره‌زا و حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح
53	له‌یارى زه‌رفیندا
54	له‌گه‌ڵ شیخ هۆمه‌ر
54	زۆرانبازی شیخ ره‌زا و شیخ ستار
57	له‌سه‌ر جوانى کاکه‌جافى که‌ریم ناغا
58	له‌به‌ر دووربى قادری وه‌ستا خدر
59	نینوکی شیخ ره‌زا و کلکی حه‌سه‌ن ناغا هه‌مزه ناغا
59	شیخ ره‌زا له‌یارى شه‌تره‌نجدا
61	سوپاس بۆ عوسمان ئه‌فه‌ندى کاتبى ته‌حریراتى که‌رکووک
62	به‌رخانه‌ی شیخ ره‌زا
63	ماینه‌که‌ی کوێخا عه‌لى
64	شیخ ره‌زا و شیخ صالحى مامى
64	جه‌نگى مه‌حموود به‌گى شیروانه و جوکل
65	ئه‌ولادى ئه‌م عه‌صره
65	له‌گه‌ڵ عیزه‌تى ته‌ل
66	عه‌زه‌لى هه‌لمه‌لراوى شیخ ره‌زا

67	سووکە گالتەى شىخ رەزا
73	ناندان و ميتواندارى حاجى حەبىبى قەردار
74	مەدحى عەبدوللا پاشاى رەواندز
77	هەجوى قاضى كەرکوک
80	هەجوى حوسنى پاشاى فەرماندەى عوسمانى لە كەرکوک
80	لە شیعەرە ھەئەمالرەوھەکانى شىخ رەزا
82	واقە واقى دل
83	ماينە کویت
84	ھەوال پرسینیک
85	دۆستایەتیی شىخ رەزا و ئەمین فەيزى
93	کۆچى دواى شىخ رەزا
94	دوا قوناغى شىخ رەزا
94	شىنى شىخ رەزا
97	شىخ رەزا و بنەمالەى (خادم السجاده)
103	شىخ رەزا لەمەيدانى عەشیرەت ئارابیدا
105	لەشکرى تالەبانى بۆ سەر داوودە
113	هەجوى کاکەبى
113	کاکەبى چىن و بۆچ رەبازيان نەيتنى بوو؟
122	شەپرى زەنگنە و ھەمەوھند
128	شىخ رەزا و ئىلتى جاف
133	عادیلە خانى خىزانى و ھسمان پاشاى جاف
135	شىخ رەزا لە شارى کۆبە
135	مەلا عەبدوللاى جەلى زادە
137	شىخ رەزا و قاضى کۆبە
138	لەگەل سمایلى مەلا خالید
139	شىخ رەزا و فەتھوللا کەیفى جوازۆبى
140	شىخ رەزا و شىخ غەفورى مامى
145	شىخ رەزا لە مەيدانى عەشق و غەزەلدا
148	پێنج خستەيدەكى شیعرى کوردی
150	پێنج خستەى غەزەلىكى مەسیح
152	غەزل
154	راز و نیازى شىخ رەزا
158	گلەبى لە دەست زەمانە
161	رەبازى ئایىنى شىخ رەزا
175	خۆشەويستى و رێزى بۆ نەوێ پێغەمبەر (س)
181	رێزى شىخ رەزا بۆ بارەگای شىخ عەبدولقادرى گەیلانى

186	لهسه رپیازی قادری
188	لهسه رپیازی نه‌قشبه‌ندی
190	بو مه‌رقه‌دی شیخ نوره‌ددینی بریفکانی
192	له‌گه‌ل شیخانی بیاره و ته‌وێله
193	مه‌دحی مه‌لا نه‌بویه‌کری مه‌لا عومه‌ر (مه‌لای گچکه)
197	لهسه رپیازی ده‌رویشی و راه‌ر
198	په‌خنه له‌په‌وشتی هه‌ندێ شیخ و ده‌رویشان
201	په‌خنه‌گرتنی له‌ دۆخی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی
207	له هه‌جوه‌کانی شیخ ره‌زا
208	له‌گه‌ل عه‌لی به‌گی مودیری قزله
209	عه‌باکه‌ی مودیری تحریرات
210	که‌له‌شپه‌ده‌کی نه‌قیب
212	له‌گه‌ل ده‌رویش نه‌فه‌ندی موفتیی که‌رکووک
213	مودیری مالی هه‌ولێری
214	هه‌جوی مه‌خموور نه‌فه‌ندی
215	له ستایشه‌کانی شیخ ره‌زا
215	ستایشی حاجی نه‌سه‌ده‌ ئاغا
216	ستایشی شیخ ستار
217	له ستایشی شیخ نه‌مینی هه‌ولێری
220	ستایشی مسته‌فا فاضل پاشای کوپی مه‌حه‌مه‌د عه‌لی پاشای مصری
224	له ستایشی ته‌حسین پاشای والی مووصل
226	له ستایشی شیخ حسامه‌ددینی طه‌وێله
230	شیخ ره‌زا و شاری سلێمانی
230	شیخ ره‌زا و شیخانی به‌رزنجه
240	شیخ ره‌زا و قوچ به‌گی شاعیر
241	له‌گه‌ل زیویه‌ری شاعیر
241	له هه‌جوی مه‌حوی شاعیردا
241	شیعریک که هه‌شتا ساغ نه‌کراوه‌ته‌وه
242	شه‌ره شیعری شیخ ره‌زا و شوکری فه‌زلی
249	شیخ ره‌زا و میرانی بابان
252	ستایشی نه‌حه‌مه‌د پاشای بابان
261	سوپاس بو مسته‌فا زیه‌نی پاشای بابان

- 265 نامه‌یه‌کی سه‌ره‌خۆشی بۆ مسته‌فا زه‌ینی پاشای بابان
- 267 مه‌دحی مه‌جید پاشای بابان
- 270 مه‌دحی هه‌باس ئاغای پشده‌ر
- 274 تالان کردنی عه‌شیره‌تی ئاکۆبان
- 276 شیخ ره‌زا و میری شه‌قلاره
- 277 هه‌ندی له‌ هه‌جوه‌کانی شیخ ره‌زا
- 278 شیخ ره‌زا و مه‌ستی ئه‌فه‌ندی
- 279 هه‌جوی مه‌لا ماری مه‌لا عه‌بدوڵلای خدری
- 280 شیخ ره‌زا بۆ هه‌جوی مه‌لا ماری ئه‌کات
- 282 هه‌جوی مه‌لا سه‌عید
- 285 هه‌جوی حافظ ئه‌فه‌ندی قه‌ردار
- 286 هه‌جوی حاجی مسته‌فا
- 288 هه‌جوی ده‌فته‌ردار
- 290 شیخ ره‌زا و ئییران
- 292 مه‌دحی ناصه‌ددین شا
- 294 ته‌له‌گرافیک بۆ ناصه‌ددین شا
- 296 مه‌به‌ستی «حافظ» له‌ پرسیاری ناصه‌ددین شا
- 300 مه‌دحی حوساموڵوک له‌ پێنج‌یه‌ک له‌ سه‌ر شیعرێ حافظ
- 302 مه‌دحی یونس خانی والیی سه‌نه
- 303 شیخ ره‌زا و ده‌وله‌تی عوسمانی
- 307 شیخ ره‌زا و سوڵتان عه‌بدوڵحه‌مید
- 316 داوایه‌ک له‌ وه‌زیر ئه‌وقاف
- 317 مه‌دحی که‌مالی پاشای موته‌سه‌رپی که‌رکووک
- 319 سه‌ردانی والیی مووصل بۆ که‌رکووک
- 323 نامه‌یه‌ک بۆ عه‌بدوڵوه‌هاب پاشای والیی مووصل
- 325 هه‌جوی به‌ه‌رام پاشا
- 327 هه‌جوی هه‌مزه‌ پاشای موته‌سه‌رپی که‌رکووک
- 330 گاته‌ کردن به‌ عه‌بدوڵلا پاشای والی مووصل

- 332 ههجوی پائیف پاشای موته سه پیفی که رکوک
- 335 هاوکاری کردنی مامورانی حوکمهت له گه ل دز و جهرده
- 341 بهرتیل خواردنی دائیره ی عه دلییه
- 343 شیخ رهزا له به غدا
- 349 باسی نه عیم
- 353 به خیره اتنی والیی به غدا
- 356 مه دحی توفیق به گی میر نالای
- 360 مه دحی یوسف پاشای میر نالای به غدا
- 363 شیخ رهزا و ناظم پاشا
- 375 مه دحی گول و هزیری چایچی
- 376 شیخ رهزا و موفتی زه هاوی
- 381 هه جو هکانی شیخ رهزا دژی موفتیی زه هاوی
- 386 شیخ رهزا بهرام بهر عیراق چی ده لیت؟
- 389 میژووی چهند رووداو یک له شیعی شیخ رهزادا
- 389 میژووی دروست کردنی زیاره تگای به رمالی پیغه مبه
- 390 میژووی دروست کردنی مزگه وتی حاجی مسته فا ئاغا له که رکوک
- 391 نوێ کردنه وهی مه رقه دی شیخ گه یلانی له به غدا
- 391 میژووی مردنی شاکر ئه فه ندیی مه کتووبچی
- 392 مردنی حاجی عومه ری یه عقووبیی که رکوک
- 393 مردنی سه ید مه حه مه دی کاکه یی
- 393 میژووی هاتنی که مالی پاشای موته سه پیفی که رکوک
- 394 شیخ رهزا و پیری
- 395 ئه و که سانه ی که باسی شیخ رهزایان کردووه
- 396 ماموستا مه حموود شوکری ئه ئالووسی
- 397 شیخ مه حه مه دی خال

رېښووسی یه گرتووی کوردی

داوا له نووسه رانی بهرینز ده که ین، ئهوانه ی بهرهمه کانیا ن له ږیگه ی دهزگای ئاراس - هوه بلاو ده که نه وه، پېږه ی له م رېښووسه ی خواره وه بکه ن که رېښووسی په سندرکراوی کۆری زانباریی کوردستانه:

یه که م: گیروگرتی پیتی (و).

نیشانه ی (و) له زمانی کوردیدا به شپوه ی خواره وه دهنوسریت:

۱- پیتی (و) ی کورت، واته (و) ی بزوینی کورت (و: u)

بۆ څوونه: **کورد. کورت. کوشت.**

۲- پیتی (وو) ی درېژ، واته (وو) ی بزوینی درېژ (وو: ū)

بۆ څوونه: **سور. چوو. دوو.**

۳- پیتی (و) ی کۆنسۆنانت (نه بزوین). واته (و: w)

بۆ څوونه: **ئاوایی. وهره. هاوار.**

۴- پیتی (ۆ) ی کراوه. واته (ۆ: o)

بۆ څوونه: **دۆل. گۆز. نۆ.**

هوه م: گیروگرتی پیتی (و) ی سه رته ی وشه.

هه ر وشه یه ک به پیتی (و) ده ست پې بکات به یه ک (و) دهنوسریت.

بۆ څوونه: **وریا. ولات. وشه. ورد.**

نییه م: گیروگرتی پیتی (ی):

نیشانه ی (ی) له زمانی کوردیدا به شپوه ی خواره وه یه:

۱- پیتی (ی) ی بزوین. واته (ی: i).

بۆ څوونه: **زه وی - Zewî**

۲- پیتی (ی) ی کۆنسۆنانت. واته (ی: y)

بۆ څوونه: **یار - yar**

• **سه رنج ۱:** پستیکی (ی) ی بزوینی فره کورت هه یه که له نووسینی کوردی به ئه لفویتی لاتینیدا نیشانه ی (i) ی بۆ دانراوه وه ک له وشه کانی: من - Min ، کن - Kin ، ژن - jin . ئه م نیشانه یه له نووسینی کوردی به ئه لفویتی عه ره بیدا نییه .

• **سه رنج ۲:** نیشانه کانی (ی) ی بزوین و (ی) ی کۆنسۆنانت واته (i) و (y) له پیتی عه ره بیدا هه ردو وکیان هه مان نیشانه ی (ی) یان هه یه به لام له راستیدا له یه کتر جیا وازن و له کاتی به دوا ی یه کتر هاتنیاندا ده بی هه ردو وکیان بنووسرین.

وه ک: **نییه. چیه. دیار یه که. زه یه که.**

• **سه رنج ۳:** له کاتی هاتنی سې پیتی (ی) به دوا ی یه کتر دا وه ک له وشه کانی (**ئاواییه که مان...**) (**کۆتاییه که ی...**) (**وه ستاییه که ی...**) (**کۆتایی به کاره که هیتا**) ده بی به سه ر یه که وه بنووسرین، واته سې (ی) به شپوه ی (یی) به دوا ی یه کتر دا دین.

چواره م: گیروگرتی پیتی (پ) ی گران، واته (پ) ی نیشانه دار. ئه م پیه له هه ر کۆتیه کی وشه دا هات ده بی به نیشانه که یه وه بنووسریت. واته له سه رته ا و ناوه راست و کۆتای وشه دا هه ر (پ) ی گرانی

نیشانه‌داره.

وهک: **رۆژ. بریار. که.**

پینجهم: گیروگرفتیی پیتی (وای بهیه‌که‌وده‌به‌ستن (عطف):

پیتی (وای بهیه‌که‌وده‌به‌ستن، به شیشه‌یه‌کی جیاواز له وشه‌ی پیش‌خۆی و پاش‌خۆیه‌وه دهنوسریت و مامه‌له‌یه‌کی سه‌ریه‌خۆی له‌گه‌لدا ده‌کریت.

بۆ‌نۆنه: **من و تو. ئاره‌زوو و وریا.**

• **سه‌ریج:** له هه‌ندیک وشه‌ی لێک‌دراودا پیتی (وای بهیه‌که‌وه به‌ستن بووه به‌شیک له هه‌ردوو وشه لێک‌دراوه‌که و به هه‌موویان وشه‌یه‌کی سه‌ریه‌خۆیان دروست کردووه.

وهک: **کاروبار. ده‌نگ‌وباس. نه‌لفوین. هاتوچۆ.**

له‌م بارانه‌دا مامه‌له‌ی سه‌ریه‌خۆ له‌گه‌ل پیتی (وای بهیه‌که‌وه به‌ستن ناکریت و وشه‌که هه‌مووی به‌سه‌ریه‌که‌وه دهنوسریت وهک له‌ نۆنه‌کاندا پیشانمان دا.

شه‌هم: وشه‌ی ناساده‌چ ناو بێ یان زاراوه‌ ده‌بێ به‌سه‌ریه‌که‌وه وه‌کو یه‌ک وشه‌ دهنوسریت. وهک:

ناو: **چه‌مچه‌مال. بێکه‌س. دلشاد. زورگه‌زراو. بێخال. ئالپاریز. میان‌داو. کانیکه‌وه. سپیگره.**

زاراوه: **ریتنوس. ریتیان. ده‌سه‌جی. جێبه‌جی. نیشتمانپه‌روه‌ر. ده‌ستنوس. ده‌سبازی. ولاتپاریز. ئازادیخواز. دووشه‌مه. سێشه‌مه. پینجشه‌مه. یه‌کسه‌ر. راسته‌وخۆ. یه‌کشه‌وه (مانگی یه‌کشه‌وه).**

هه‌وته‌م: پیتی (ت) له‌ کۆتای کار (فرمان)‌دا ده‌شێ بنوسریت و ده‌شێ نه‌شنوسریت.

وهک: **دیت و ده‌روات (یان) دئ و ده‌روا.**

هه‌شتم: نێسه‌ت له‌ زمانی کوردیدا زۆریه‌ی جار به‌هۆی پیتی (ی) له‌ کۆتای ناودا ده‌کریت.

وهک: **پینج‌جینی. هه‌ولێری. ده‌زکی. شێخانی.**

هه‌روه‌ها ئه‌م نۆنه‌ی خواره‌وه:

ئه‌حمه‌دئاو: ئه‌حمه‌د ئاوی

یارمه‌ج: یارمه‌جی.

تووزخورماتوو: تووزخورماتویی.

شنۆ: شنۆی.

ناکرئ: ناکریتی (یان) ناگرهی.

لادئ: لادیی.

• **سه‌ریج:** ئه‌و ناوانه‌ی خۆیان به‌ پیتی (ی) ته‌واو ده‌بن پتیوست ناکات (ی) نێسه‌به‌تیان به‌خێته‌ پال.

وهک:

سلیمانی: کامه‌ران سلیمانی.

کانیماسی: حاجی حوسین کانیماسی.

ئامیدی: ئازاد ئامیدی.

نۆیه‌م: هه‌ر وشه‌یه‌کی بیانی چ هاتبێته‌ ناو زمانی کوردییه‌وه، یان هه‌ر ناو و وشه‌یه‌کی تر که له‌ نووسینی کوردیدا دێته‌ پێشه‌وه، ده‌بێ به‌رپنوسی کوردی بنوسریت.

وهک: **قه‌لم. ئه‌که‌ر. قاهره. ئۆتۆمۆبیل. دۆستۆففسکی.**

ده‌یه‌م: ئامرازی (تر، ترین) که بۆ به‌راورد به‌کار‌دێن ده‌بێ به‌وشه‌کانی پیش‌خۆیانه‌وه بلکینرێن. وهک:

جوان: جوانتر - جوانترین.

خاو: خاوتر - خاوترین.

● **سەرئەنج:** ئەم ئامرازى (تر) جىاوازه له وشەى (تر) كه بهواتەى (دى، دىكه) دىت. ئەمەى دواىى دەبى به جىاواز له وشەى پىش خۆى دەنوسرەت.

وەك: **مالىكى تر، چىى ترم ناوى.**

بازەدەبەم: جىناوى نىشانەى وەك: ئەم. ئەو. ئەف.

ئەم جىناوانە ئەگەر ئاوەلکاری (كات - يان - شوین) يان بەدوادا هات پىپانەوه دەلکین و دەبن به يەك وشەى سەرەخۆ.

وەك: **ئەمشەو. ئەمەز. ئەفسال. ئەمجارە. ئەمبەر و ئەوبەر. ئەفرۆ.**

هوازەدەبەم: نىشانەکانى نەناسراوى وەك (...بەك، ...تەك، ...هەك) به شىوێ خوارەوه دەچنە سەر وشەکانى پىش خۆيان:

۱- ئەگەر وشەکان به پىشە بزۆتەکانى (ا، ی، ه، ئ) تەواو بووین ئەوا نىشانەى (...بەك) يان دەخەتتە پال. وەك:

چيا: چيايەك.

زەوى: زەويەك.

وینە: وینەيەك.

دئ: دئیەك.

۲- ئەگەر وشەکان به پىشە بزۆتەى (وو) يان هەر پىشەى دەنگدار (نەبزۆتەى: کۆنسۆنانت) تەواو بووین ئەوا نىشانەى (تەك - له کرمانجیى خواروو) و نىشانەى (هەك) يان له کرمانجیى سەرودا دەچتە سەر.

خانوو: خانووتەك، خانووەك

گوند: گوندتەك (کرمانجیى خواروو)، گوندەك (کرمانجیى سەرودا).

ژن: ژنتەك (کرمانجیى خواروو)، ژنەك (کرمانجیى سەرودا).

سەرەدەبەم: گىروگرفتى پاشگرەکانى (دا. را. وه. هوه)

ئەم پاشگرانە به وشەکانى پىش خۆيانەوه دەلکین. وەك:

دا: **له دلدا** (هەر برىنى كه له دلدا هەيه سارێژى كەن). (خەمبەكم له دلدايه).

را: **له نامێدرا** (له وێرا به پىش هاتووین). (له خۆرا دلێ گۆراوه).

وه: **له چوارچراوه** (له وێوه هاتووین).

هوه: **به مالهوه** (به مالهوه رۆشستین).

(جارتەكى تر نووسیمهوه). (خانووكم كرییهوه).

● **سەرئەنج:** پاشگری (دا) جیا به وشەى (دا) كه فرمانه و چاوهكەى (دان)ه.

وەك: **تیرەكى له دلێ دا. تیرەكى له دلێ داوم.** ئەم (دا)یە فرمان به جیا دەنوسرێ.

هوازەدەبەم: گىروگرفتى پىشگرەکانى (هەل. دا. را. وەر. دەر)

۱- ئەم پىشگرانە کاتى دەچنە سەر چاوگ يان فرمان يان هەر حالەتێكى تر پىپانەوه دەلکین به مەرجى جىناوى لكاو نەكەوتىتە نىوان پىشگر و وشەكەى دواى خۆى. وەك:

* **چاوگ:**

هەل: هەلکردن. هەلگرتن. هەلکورمان. هەلکێشان.

دا: دابران. داخستن. دارمان. داگردن.

را: راگرتن. راكێشان. راپەرین.

وەر: وەرگرتن. وەرسووران.

دەر: دەرکردن. دەرھێنان.

* فرمان:

ههڻ: ههڻگره. ههڻمهخه. ههڻکشێ.

دا: دانێ. دامهپه.

پا: پاکیشه. پامهپهپینه.

وهه: وههگره. وههسووپینه.

دهه: دههپینه. دههخه.

* حالهتی تر. وهک:

ههڻکشاو. ههڻهکشا. دانراو. پامهپهپو. پانهپهپو. وههگرتوو. وههگرته. دههخراو. دههکراو.

۲- ئەگەر جێناوی لکاو کهوته نێوان پێشگر و فرمانهکهی دواى خۆى ئەوا بهجیا دهنوسرتین و جێناوهکه به پێشگرهوه دهلکێنرێ.

ههڻ: ههڻم گرن. ههڻیان کهن. ههڻمان کێشن. ههڻمان مهواسن.

دا: دامان نهنايه. دايان خهن. داى به.

پا: پايان دهگرين. پام کێشه. پام پهپینه. راشيان پهپین.

وهه: وههمان گرتايه. وههى نهگرى. وههريان سووپینهوه.

دهه: دههريان پهپاندین. دهههه.

پازههیه: گهروگرتى وشهى لێکدراو.

ئەگەر وشهى دووهم له دۆخى فرماندا بوو، بهجیا دهنوسرتین:

رێک دهکهوین. پێکیان هێناینهوه. پێک نههاتین. یهکیان نهگرتوو. دهستمان نهکهوت.

بهلام ئەگەر وشهى دووهم له دۆخى چاوگ یان حالهتی تردا بوو ئەوا ههردوو وشهکهوه به یهکهوه دهلکێنرێن.

وهک: رێکهوتن. پێکهاتن. یهگگرتن. دهسختن. یهگگرتوو. دهسکهوتوو. پێکهاته.

شازههیه: ئامرازى (ش) تهئکید کهوته ههه شوێنیکی وشهوه دهپێ به بهشێک له وشهکه و نابێ به هۆى لهتیبوونی وشهکه.

وهک: بهشتهوی ناتدهمى. نهشخۆی. گوتى دیم... نهشهات. نهشمانگرتن. بشمانبهن.
